Rashi on Psalms
רש"י על תהילים
merged
https://www.sefaria.org/Rashi_on_Psalms
This file contains merged sections from the following text versions:
-Sefaria vocalized edition
-https://www.sefaria.org/

רש"י על תהילים

Chapter 1

Verse 1

אַשְׁרֵי הָאִישׁ. בַּעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל זֶמֶר נֶאֱמַר סֵפֶר זֶה, בְּנִצּוּחַ, בְּנִגּוּן, בְּמִזְמוֹר, בְּשִׁיר, בְּהַלֵּל, בִּתְפִלָּה, בִּבְרָכָה, בְּהוֹדָאָה, בְּאַשְׁרֵי, בְּהַלְוֵיהַ, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם שֶׁאָמְרוּהוּ, אָדָם, מַלְכִּי צֶדֶק, אַבְרָהָם, מֹשֶׁה, דָּוִד, שְׁלֹמֹה, אָסָף, וּשְׁלֹשָׁה בְּנֵי קֹרַח, וַחֲלוּקִין עַל דְּוִדוֹן (קהלת רבה ז,לט). יֵשׁ אוֹמְרִים: אָדָם הָיָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א טז:לח), וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אֵין דְּוִדוֹן שֶׁבְּסֵפֶר זֶה אֶלָּא עַל שֵׁם הַדָּתוֹת וְהַדִּינִים שֶׁל גְּזֵרוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלָיו וְעַל יִשְׂרָאֵל:
אַשְׁרֵי הָאִישׁ. (לישפלישמנ"ץ בלע"ז) אֹשֶׁר וּתְהִלּוֹתָיו שֶׁל אִישׁ שֶׁל אָדָם אֵלּוּ הֵם אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ, כִּי מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא הָלַךְ לֹא עָמַד, וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא עָמַד לֹא יָשַׁב לְצִים. (גאבור"ש בלע"ז. מלה נשנית גאבערס בל"א שפעטטער:)

Verse 2

כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁמּוֹשַׁב לֵצִים מְבִיאוֹ לִידֵי בִּטּוּל תּוֹרָה (עבודה זרה יח:):
וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה. בְּתִחָלָּה הִיא נִקְרֵאת תּוֹרַת ה', וּמִשֶּׁעָמַל בָּהּ הִיא נִקְרֵאת תּוֹרָתוֹ (עבודה זרה יט.):
יֶהְגֶּה. כָּל לְשׁוֹן הֶגֶה בַּלֵּב הוּא, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר "וְהֶגְיוֹן לִבִּי" (תהלים יט:טו), "לִבְךָ יֶהְגֶּה אֵימָה" (ישעיהו לג:יח), "כִּי שֹׂד יֶהְגֶּה לְפִי" (משלי כד:ב):

Verse 3

שָׁתוּל. פְּלַנְדִי"ץ בְּלַעַ"ז:
פַּלְגֵי. רָאוּיָאר"שׁ בְּלַעַ"ז:
וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל. אֲפִלּוּ הַפְּסֹלֶת שֶׁבּוֹ לְצֹרֶךְ הִיא. שִׁיחָתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לְצֹרֶךְ הִיא (עבודה זרה יט:):
לֹא יִבּוֹל. לְשׁוֹן כָּמוֹשׁ, פְּלִישְׁטִי"ר בְּלַעַ"ז:

Verse 4

כַּמּוֹץ. לְשׁוֹן קַשׁ, קוֹמְבָּלָ"א בְּלַעַ"ז:

Verse 5

עַל כֵּן וְגוֹ'. דָּבוּק הוּא לַמִּקְרָא שֶׁל אַחֲרָיו:

Verse 6

כִּי יוֹדֵעַ ה', וְגוֹ'. לְפִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ צַדִּיקִים, וּלְפָנָיו הוּא לְהַכִּירָהּ תָּמִיד, וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים שְׁנוּאָה בְּעֵינָיו וּמַעֲבִירָהּ מִלְּפָנָיו, עַל כֵּן לֹא תִהֵא הַקֶּמֶת רֶגֶל לָרְשָׁעִים לְיוֹם הַדִּין, וְלַחַטָּאִים לִיכָּתֵב בַּעֲדַת צַדִּיקִים:

Chapter 2

Verse 1

לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם. רַבּוֹתֵינוּ (ברכות ז:) דָּרְשׁוּ אֶת הָעִנְיָן עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּלְפִי מַשְׁמָעוֹ
יִהְיֶה נָכוֹן לְפוֹתְרוֹ עַל דָּוִד עַצְמוֹ, כְּעֵין שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים כִּי מָשְׁחוּ יִשְׂרָאֵל אֶת
דָּוִד לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וַיְבַקְּשׁוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת מַתֵּי־הֶם" (שמואל ב ה:יז), וְנָפְלוּ בְּיָדוֹ,
וַעֲלֵיהֶם אָמַר לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וְנִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם:
וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ. בְּלִבָּם רִיק:
וּלְאֻמִּים. מְנַחֵם פָּתַר לְאֻמִּים וְאֻמִּים וְגוֹיִם כֻּלָּם קְרוֹבֵי עִנְיָן:

Verse 2

יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד וְגוֹ'. וְרוֹזְנִים. שִׁינְיוֹ"רְשׁ בְּלַעַ"ז:
נוֹסְדוּ. לְשׁוֹן סוֹד, פורקונשילרוו"ט בְּלַעַ"ז. וּמַה הִיא הָעֵצָה?

Verse 3

נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ. דִּישְׁרוֹנְפְרוֹמְ"שׁ לוֹיְקוֹרַאנְגְל"שׁ בְּלַעַ"ז, אֵלּוּ רְצוּעוֹת שֶׁקּוֹשְׁרִין
הָעוֹל בָּהֶם:
עֲבוֹתֵימוֹ. לוֹיְקוֹרְדוֹ"שׁ בְּלַעַ"ז:

Verse 4

יִשְׂחָק יִלְעַג יְדַבֵּר. לְשׁוֹן הֹוֶה הֵם מְשַׁמְּשִׁין:

Verse 5

אָז יְדַבֵּר אֲלֵימוֹ. כְּמוֹ עֲלֵיהֶם, וּמַה הוּא הַדִּבּוּר?

Verse 6

וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי. לָמָּה רָגְשׁוּ, וַאֲנִי מִנִּיתִי לִי אֶת זֶה לִנְסֹךְ וְלִמְלֹךְ עַל צִיּוֹן הַר
קָדְשִׁי?

Verse 7

אֲסַפְּרָה אֶל חוֹק. אָמַר דָּוִד: חֹק קָצוּב הוּא, וּמְקֻבָּל עָלַי לְסַפֵּר זֹאת וּלְהוֹדִיעַ
הֹ' אָמַר אֵלַי. עַל יְדֵי נָתָן וְגָד וּשְׁמוּאֵל (שמואל ב ז:ד; שמואל א ג:כא)
בְּנִי אַתָּה. רֹאשׁ לְיִשְׂרָאֵל, הַקְּרוּיִין בַּתּוֹרָה "בְּנִי בְּכוֹרִי" (שמות ד:כב), וְהֵם יִתְקַיְּמוּ עַל
יָדְךָ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבָּנֵר (שמואל ב ג:יח): "כֹּה אָמַר ה' בְּיַד דָּוִד עַבְדִּי אוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי
יִשְׂרָאֵל", וּבְשִׁבְיָם אַתָּה לְפָנַי כִּבֵן, שֶׁכֻּלָּם תְּלוּיִין בְּךָ:
אֲנִי הַיּוֹם. שֶׁהִמְלַכְתִּיךָ עֲלֵיהֶם
יָלַדְתִּיךָ. לְהִיוֹת קָרוּי בְּנִי, וְחָבִיב עָלַי כְּבֵן בִּשְׁבִיָּם; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א
יד:ב) "וַיֵּדַע דָּוִיד כִּי הֱכִינוֹ ה' לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְכִי נִשֵּׂאת מַלְכוּתוֹ בַּעֲבוּר עַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל", וּמָצִינוּ בְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל הַחֲבִיבִין לְפָנָיו שֶׁקְּרוּיִין בָּנִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב
ז:יד) בִּשְׁלֹמֹה "הוּא יִהְיֶה לִי לְבֵן וַאֲנִי אֶהְיֶה לּוֹ לְאָב". וְעוֹד מָצִינוּ בְּדָוִד בְּמִזְמוֹר
פ"ט "הוּא יִקְרָאֵנִי אָבִי אָתָּה אֵלִי וְצוּר יְשׁוּעָתִי" (תהלים פט:כז):

Verse 8

שְׁאַל מִמֶּנִּי. הִתְפַּלֵּל אֵלַי בְּכָל עֵת שֶׁאַתָּה בָּא לְהִלָּחֵם בְּאוֹיְבֶיךָ:

Verse 9

תְּרוֹעֵם. תְּרוֹצְצֵם:
בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל. הִיא הַחֶרֶב:
תְּנַפְּצֵם. תְּשַׁבְּרֵם, וְהוּא לְשׁוֹן נָפוּץ בְּכָל הַמִּקְרָא: חֶרֶס הַמְשֻׁבָּר לִשְׁבָרִים דַּקִּים

Verse 10

וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׂכִּילוּ. נִבְיאֵי יִשְׂרָאֵל אַנְשֵׁי רַחֲמִים, וּמוֹכִיחִים אֻמּוֹת הָעוֹלָם לָסוּר מֵרָעָתָם
(תנחומא, בלק א), שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹשֵׁט יָד לָרְשָׁעִים וְלַצַּדִּיקִים:

Verse 11

וְגִילוּ בִּרְעָדָה. כְּשֶׁתָּבוֹא אוֹתָהּ רְעָדָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ (ישעיהו לג:יד) "אָחֲזָה רְעָדָה חֲנֵפִים",
תָּגִילוּ וְתִשְׂמְחוּ אִם עֲבַדְתֶּם אֶת ה׳:

Verse 12

נַשְּׁקוּ בַר. זָרְזוּ עַצְמְכֶם בְּבַר לֵב. (נוסח אחר) נַשְּׁקוּ בַר. אַרְנִישְׁמְנִט בְּלַעַ״ז, וּמְנַחֵם פָּתַר
אוֹתוֹ לְשׁוֹן תַּאֲוָה כְּמוֹ "וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ" (בראשית ג:טז)
פֶּן יֶאֱנַף. פֶּן יִקְצֹף
וְתֹאבְדוּ דֶּרֶךְ. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד" (תהלים א:ו)
כִּי יִבְעַר כִּמְעַט אַפּוֹ. כִּי בָּרֶגַע מוּעָט יִבְעַר אַפּוֹ עֲלֵיכֶם פִּתְאוֹם, וְאוֹתָהּ שָׁעָה אַשְׁרֵי כָּל
חוֹסֵי בוֹ – יִהְיוּ נִכָּרִים אַשְׁרֵי הַחוֹסִים בּוֹ:

Chapter 3

Verse 1

מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ. הַרְבֵּה דְּרָשׁוֹת דָּרְשׁוּ בְּנֵי אַגָּדָה בַּדָּבָר, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ברכות
ז:): מִשֶּׁאָמַר לוֹ הַנָּבִיא "הִנְנִי מֵקִים עָלֶיךָ רָעָה מִתּוֹךְ בֵּיתֶךָ" (שמואל ב יב:יא) הָיָה
לִבּוֹ סוֹעֵר מֶמֶּנּוּ עֵבֶד אוֹ מַמְזֵר יָקוּם עָלַי שֶׁאֵינוֹ מְרַחֵם עָלַי, כֵּיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁבְּנוֹ הוּא שָׁמַח.
וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: עַל שֶׁרָאָה טַכְסִיסוֹ קַיֶּמֶת, שֶׁהָיוּ עֲבָדָיו וְהַכֶּרְתִּי וְהַפְלֵתִי, שֶׁהֵם סַנְהֶדְרִין,
מֻחְזָקִים אֲדָנוּתוֹ עֲלֵיהֶם; כְּשֶׁאָמַר לָהֶם "קוּמוּ וְנִבְרְחָה מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם" (שמואל ב
טו:יד), מַה כְּתִיב שָׁם? "כֹּל אֲשֶׁר יִבְחַר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הִנֵּה עֲבָדֶיךָ" (שמואל ב טו:טו);
וּכְשֶׁבָּא מֻחְזָקִים, "וְשִׁבִי בָן נָחָשׁ וּמָכִיר בֶּן עַמִּיאֵל וּבַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי" (שמואל ב יז:כז)
יָצְאוּ לְקָרָאתוֹ וְכִלְכְּלוּהוּ שָׁם:

Verse 2

רַבִּים קָמִים עָלָי. בְּנֵי אָדָם גְּדוֹלִים בַּתּוֹרָה, גְּדוֹלִים בְּחָכְמָה, גְּדוֹלִים בְּעֹשֶׁר, גְּדוֹלִים
בְּקוֹמָה; כְּגוֹן שָׁאוּל (שמואל א טז:ז) וִילִידֵי הָרָפָה (שמואל ב כא:טז-כב), דּוֹאֵג
(שמואל א כא:ח) וַאֲחִיתֹפֶל (שמואל ב טו:יב):

Verse 3

אוֹמְרִים לְנַפְשִׁי. עַל נַפְשִׁי:
אֵין יְשׁוּעָתָה לוֹ בֵּאלֹהִים סֶלָה. לְפִי שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה. לִבִּי אָטוּם בְּדָאָגָה וָפַחַד:
הֱקִיצוֹתִי. מִדְּאָגָתִי, כִּי בָטַחְתִּי כִּי יְהוָה יִסְמְכֵנִי :

Verse 7

שָׁתוּ. לְשׁוֹן "שְׁאִיָּה" (ישעיה כד:יב) גאטירנ"ט בְּלַעַ"ז. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: שָׁתוּ כְּמוֹ שָׂמוּ, כְּמוֹ "לְמַעַן שְׁתִי אֹתַי" (שמות י:א):

Verse 8

כִּי הִכִּיתָ אֶת כָּל אוֹיְבַי לֶחִי. מַכַּת בְּזָיוֹן הִיא, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר: "יִתֵּן לַמַּכֵּהוּ לֶחִי" (איכה ג:ל), "בַּשֶּׁבֶט יַכּוּ עַל הַלֶּחִי" (מיכה ד:יד). וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: מַכַּת הַפֶּה, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר: "וַיִּצְו אֶל בֵּיתוֹ וַיְנַנֵּק" (שמואל ב יז:כג):
שִׁנֵּי רְשָׁעִים. גְּבוּרָתָם:

Verse 9

לַה' הַיְשׁוּעָה וְגו'. עָלָיו לְהוֹשִׁיעַ אֶת עֲבָדָיו וְאֶת עַמּוֹ, וְעַל עַמּוֹ מוּטָל לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת לוֹ פֶּלָה :

Chapter 4

Verse 1

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת. מִזְמוֹר זֶה יָסַד דָּוִד, שֶׁיֹּאמְרוּהוּ בְּנֵי לֵוִי הַמְנַצְּחִין בִּנְגִינוֹת בְּשִׁיר עַל הַדּוּכָן. לְשׁוֹן נִצּוּחַ נוֹפֵל בַּמִּתְחַזְּקִים בָּעֲבוֹדָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "יַעַמְדוּ הַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְנַצֵּחַ עַל מְלֶאכֶת בֵּית ה'" (עזרא ג:ח):

Verse 2

בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לִי. בַּיָּמִים שֶׁעָבְרוּ עָלַי, וּמֵעַתָּה חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי:

Verse 3

בְּנֵי אִישׁ. בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הַקְּרוּיִים אִישׁ, בְּאַבְרָהָם נֶאֱמַר (בראשית כ:ז) "וְהָשֵׁב אֶת אֵשֶׁת הָאִישׁ", בְּיִצְחָק נֶאֱמַר (בראשית כד:סה) "מִי הָאִישׁ הַלָּזֶה", בְּיַעֲקֹב נֶאֱמַר (בראשית כה:כז) "אִישׁ תָּם":
עַד מָה כְּבוֹדִי לִכְלִמָּה. עַד מָתַי אַתֶּם מְבַזִּים אוֹתִי? הֲרְאִיתֶם אֶת בֶּן יִשַׁי (שמואל א כב:ט), "מִי דָוִד וּמִי בֶן יִשָׁי" (שמואל א כה:י), "בִּכְרַת בְּנֵי עִם בֶּן יִשָׁי" (שמואל א כ:ל)? אֵיוֹ לִי שָׁם תְּבַקְּשׁוּ כָּזָב. תִּרְדְּפוּ לִמְצוֹא כְּזָבִים, כְּגוֹן הַזִּיפִים שֶׁמַּלְשִׁינִים עָלַי, וְלִי הָיוּ מַרְאִים שָׁלוֹם, וְכֵיוָן דְּטָרְחִין שָׁהוּ בִּימֵי שָׁאוּל: "הֲלֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר בְּגִבְעַת הַחֲכִילָה" (שמואל א כג:יט), וְכֵן הַרְבֵּה:

Verse 4

הִבְדִּיל:

Verse 5

רִגְזוּ. חִרְדוּ מִלְּפָנַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאַל תֶּחֱטָאוּ :
אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל מִשְׁכַּבְכֶם. הָשִׁיבוּ עַל לְבַבְכֶם שֶׁהִזְהִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כָּךְ:

Verse 6

זִבְחוּ זִבְחֵי צֶדֶק. הַצְדִּיקוּ מַעֲשֵׂיכֶם, וַהֲרֵי אַתֶּם כִּמְקָרִיבִים זְבָחִים:
וּבִטְחוּ אֶל ה'. שֶׁיַּשְׁפִּיעַ לָכֶם טוֹבָה, וְאַל תֶּחֱטָאוּ לוֹ בְּשָׁבִיל מָמוֹן, שֶׁאַתֶּם מְצַפִּים לְקַבֵּל שָׂכָר מֵאֵת שָׁאוּל:

Verse 7

רַבִּים אוֹמְרִים מִי יַרְאֵנוּ טוֹב. רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ שֶׁרוֹאִין רְשָׁעִים בְּעֹשֶׁר וּבְשַׁלְוָה וְאוֹמְרִים: מִי יַרְאֵנוּ טוֹב לִהְיוֹת עֲשִׁירִים וּמַשִּׂיגֵי תַּאֲוָה כָּאֵלּוּ?

נְסָה עָלֵינוּ. הָרֵם עָלֵינוּ לְנֵס אֶת אוֹר פָּנֶיךָ, לְשׁוֹן "הָרִימוּ נֵס" (ישעיהו סב:י),
"אָרִים נִסִּי" (ישעיהו מט:כב). לָשׁוֹן אַחֵר: נְסָה עָלֵינוּ. רֶפְלֶנְבִּי"ר בְּעַל"ז, כְּמוֹ "אַבְנֵי
נֵזֶר מִתְנוֹסְסוֹת" (זכריה ט:טז). אֲבָל אֲנִי אֵינִי מְקַנֵּא בָּהֶם, כִּי שִׂמְחָה נְתוּנָה בְּלִבִּי מֵעֵת
דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רַבּוּ. בָּטוּחַ אֲנִי: אִם לְמַכְעִיסִים כָּךְ, לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה,
לֶעָתִיד, שֶׁהוּא יוֹם קִבּוּל שְׂכָרָם:

Verse 8

Verse 9

בְּשָׁלוֹם יַחְדָּו אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן. אִם הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם יַחְדָּו עִמִּי, הָיִיתִי שׂוֹכֵב וְיָשֵׁן בֶּטַח
וְלֹא הָיִיתִי יָרֵא מִכָּל צַר וְאוֹיֵב:
לְבָדָד לָבֶטַח. כְּמוֹ "בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב" (דברים לג:כח), לְשׁוֹן מִבְטָח וְשֶׁקֶט הוּא,
שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹשִׁיב גְּיָסוֹת עִמּוֹ:

Chapter 5

Verse 1

אֶל הַנְּחִילוֹת. מְנַחֵם פָּתַר בְּכֻלָּן: נְחִילוֹת וַעֲלָמוֹת, גִּתִּית, יְדוּתוּן – כֻּלָּם שְׁמוֹת כְּלֵי זֶמֶר
הֵם, וּנְעִימַת הַמִּזְמוֹר הָיְתָה לְפִי שִׁיר הָרָאוּי לְאוֹתוֹ כְּלִי. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ מְפָרְשִׁים
נְחִילוֹת לְשׁוֹן נַחֲלָה; וְאֵין זֶה מַשְׁמָעוּת הַתֵּיבָה, וְגַם עִנְיַן הַמִּזְמוֹר אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּנַחֲלָה.
וְיִתָּכֵן לְפָתוֹר נְחִילוֹת – גְּיָסוֹת, כְּמוֹ נָחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים (בבא קמא י:); וּכְמוֹ "וְנַחֲלֵי
בְלִיַּעַל" (שמואל ב כב:ה), וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן: "סִיעַת חַיָּבִין". תִּפְלָה בִּשְׁבִיל גְּיָסוֹת אוֹיְבִים
הַבָּאִים עַל יִשְׂרָאֵל; וְאוֹמֵר הַמְשׁוֹרֵר מִזְמוֹר הַזֶּה בִּשְׁבִיל כָּל יִשְׂרָאֵל:

Verse 2

אֲמָרַי הַאֲזִינָה ה׳. כְּשֶׁיֵּשׁ בִּי כֹּחַ לִשְׁאֹל צָרְכַי לְפָנֶיךָ, וּכְשֶׁאֵין בִּי כֹּחַ לְהִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ
וְהַדְּאָגָה עֲצוּרָה בְּלִבִּי, בִּינָה הֲגִיגִי. הָבֵן הֲגִיוֹן לִבִּי. כָּךְ מִפֹּרָשׁ בַּמִּדְרָשׁ. כָּל בִּינָה
שֶׁבַּמִּקְרָא הַטַּעַם תַּחַת הַנּוּ"ן, חוּץ מִזֶּה וַחֲבֵרוֹ (איוב לד:טז) "וְאִם בִּינָה שְׁמָעָה זֹאת",
שֶׁאֵינוֹ שָׁם דָּבָר אֶלָּא לְשׁוֹן הָבֵן, כְּמוֹ (משלי כג:א) "בִּין תָּבִין אֵת אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ", לְפִיכָךְ
הַטַּעַם תַּחַת הַבֵּי"ת:

Verse 3

Verse 4

בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי. בַּבֹּקֶר אֲנִי קוֹרֵא לְךָ עֲלֵיהֶם, שֶׁהוּא עֵת מִשְׁפָּט בָּרְשָׁעִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
"לַבְּקָרִים אַצְמִית כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ" (תהלים קא:ח), "הֵיֵה זְרוֹעָם לַבְּקָרִים" (ישעיהו
לג:ב), "כִּי בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יַעֲבֹר" (ישעיהו כח:יט)
בֹּקֶר אֶעֱרָךְ לְךָ. תְּפִלָּתִי עַל זֹאת, אֶעֱרֹךְ לְשׁוֹן מַעֲרָכָה הוּא, כָּךְ חִבְּרוּ מְנַחֵם
וַאֲצַפֶּה. שֶׁתַּעֲשֶׂה בָהֶם מִשְׁפָּטִים:

Verse 5

כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה. וְנָאֶה לְךָ לְאַבֵּד הָרִשְׁעָה מִן הָעוֹלָם
לֹא יְגָרְךָ רָע. לֹא יָגוּר אֶצְלְךָ:

Verse 6

הוֹלְלִים. מִשְׁתַּטִּים, וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה מְעֹרָבִין

אִישׁ דָּמִים וּמִרְמָה. זֶה עֲמָלֵק וְזַרְעוֹ:

Verse 8

וַאֲנִי אָבוֹא בֵּיתֶךָ. לְהוֹדוֹת לְךָ בְּרֹב חַסְדְּךָ שֶׁהִפְלֵאתָ עָלֵינוּ, לְהַרְאוֹתֵנוּ נְקָמָה מֵהֶם:

Verse 9

שׁוֹרָרִי. עוֹנַי הַמְצַפִּים שֶׁאֶבְגּוֹד בְּךָ וְתַעַזְבֵנִי, שׁוֹרָרִי כְּמוֹ "אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב" (במדבר כד:יז):

Verse 10

כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוֹנָה. נִרְאִים כְּאוֹהֲבִים, וְהֵם אוֹיְבִים:
קִרְבָּם הַוּוֹת. מַחְשָׁבוֹתָם מִרְמָה:
קֶבֶר פָּתוּחַ גְּרוֹנָם. לִבְלַע יְגִיעַ אֲחֵרִים כְּקֶבֶר הַבּוֹלֵעַ אֶת הַגּוּף:
יַחֲלִיקוּ. דִּבְרֵי חֲלַקְלַקּוֹת:

Verse 11

מִמּוֹעֲצוֹתֵיהֶם. שֶׁהֵם יוֹעֲצִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְאָז יִשְׁמְחוּ כָּל חוֹסֵי בָךְ:

Verse 12

וְתָסֵךְ עָלֵימוֹ. תָּגוֹנֵן וּתְסוֹכֵךְ עָלֵימוֹ:
וְיַעַלְצוּ בְךָ. כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁאַתָּה תְּבָרֵךְ רֵעֶיךָ וְאוֹהֲבֶיךָ:

Verse 13

כַּצָּנָה. הַמַּקֶּפֶת שָׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו שֶׁל אָדָם:
רָצוֹן. נַחַת רוּחַ, אֵפִימַנ"ט בְּלַע"ז:
תְּעַטְּרֶנּוּ. תְּסוֹבְבֶנּוּ, כְּמוֹ (שמואל א כג:כו) "וְשָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו עוֹטְרִים אֶל דָּוִד וְאֶל אֲנָשָׁיו":

Chapter 6

Verse 1

עַל הַשְּׁמִינִית. כְּנוֹר שֶׁל שְׁמוֹנָה נִימִין, וְשְׁמִינִית שְׁמוֹ. וְכֵן מָצִינוּ (דברי הימים א טו:כא) פְּלוֹנִי וּבָנָיו "עַל הַשְּׁמִינִית לְנַצֵּחַ":

Verse 2

Verse 3

אֻמְלָל. נִשְׁחַת וְדַל כֹּחַ (קונפונדו"ץ בלע"ז), כְּמוֹ "הַיְהוּדִים הָאֻמְלָלִים" דְּעֶזְרָא (נחמיה ג:לד):

Verse 4

וְאַתָּה ה' עַד מָתָי. תַּבִּיט וְאֵינְךָ רוֹפֵא?

Verse 5

שׁוּבָה ה'. מֵחֲרוֹנְךָ:

חַלְצָה נַפְשִׁי. מֵחוֹלְיֵי׃

Verse 6

Verse 7

אַשְׁחָה בְכָל לַיְלָה מִטָּתִי. לְשׁוֹן "סְחִי וּמָאוֹס" (איכה ג:מה), "וְהָיְתָה נִבְלָתָם כַּסּוּחָה" (ישעיהו ה:כה) – מְמָאֵס אֲנִי מִטָּתִי בְּדָמָעוֹת. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם "כַּאֲשֶׁר יְפָרֵשׂ הַשּׂוֹחֶה לִשְׂחוֹת" (ישעיהו כה:יא), וְעִם "מֵי שָׂחוּ" (יחזקאל מז:ה)׃
בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה. אֲלַחְלֵחַ וְאַרְטִיב כְּמוֹ מַיִם׃

Verse 8

עָשְׁשָׁה. לְשׁוֹן עֲשָׁשִׁית, עַיִן שֶׁמְּאוֹרָהּ כֵּהָה, וְדוֹמֶה לוֹ כְּאִלּוּ הוּא רוֹאֶה דֶּרֶךְ זְכוּכִית שֶׁכְּנֶגֶד עֵינָיו. וּמְנַחֵם פֵּרְשׁוֹ לְשׁוֹן רִקָּבוֹן, כְּמוֹ (תהלים לא:יא) "וַעֲצָמַי עָשְׁשׁוּ", וְכֵן כָּל לְשׁוֹן עֹשֶׁ:
עָתְקָה. נִתְיַשְּׁנָה וְנִזְדַּקְּנָה עֵינִי בִּכְהִית אוֹר, וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם "וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה" (בראשית יב:ח)׃
בְּכָל צוֹרְרָי. בִּשְׁבִיל צָרוֹת שֶׁמְּצִירִין לִי׃

Verse 9

Verse 10

Verse 11

יַבְּשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ וְגוֹ׳. מַהוּ יָשׁוּבוּ יֵבֹשׁוּ פַּעַם שְׁנָיָה? אָמַר רַבִּי יוֹנָן : לְעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּן אֶת הָרָשָׁעִים וּמְחָיָבָן לַגֵּיהִנֹּם, וְהֵם מִתְרַעֲמִין עָלָיו, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֲזִירָן וְחוֹזֵר וּמַרְאֶה גִּלְּוּיִין שֶׁלָּהֶם וְדָן אוֹתָם וּמִתְחָיְבִין, וְהוּא מַחֲזִירָן לַגֵּיהִנֹּם. הֲרֵי בּוּשָׁה כְּפוּלָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אוֹמֵר : לְעָתִיד לָבֹא כָּל אֻמָּה קוֹרְאָה לֵאלֹהֶיהָ וְאֵין עוֹנָה, וְחוֹזְרִין וְקוֹרְאִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאוֹמֵר לָהֶם: אִלּוּ אֲלֵי קְרָאתֶם תְּחִלָּה, הָיִיתִי עוֹנֶה אֶתְכֶם. עַכְשָׁו עֲשִׂיתֶם עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים עִקָּר וְאוֹתִי טְפֵלָה, לְפִיכָךְ אֵינִי עוֹנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "יִשְׁוּעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ" (תהלים יח:מב) – זוֹ עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים, וְאַחַר כָּךְ "אֶל ה׳ וְלֹא עָנָם" (שם). לְכָךְ נֶאֱמַר: יָשׁוּבוּ יֵבֹשׁוּ׃
רָגַע. בְּמִעַט זְמַן׃

Chapter 7

Verse 1

שִׁגְיוֹן לְדָוִד. מְנַחֵם אָמַר שֶׁגַּם זֶה אֶחָד מִשְּׁמוֹת הַזֶּמֶר עַל שֵׁם הַכְּלִי, וְכֵן פֵּרֵשׁ "עַל שִׁגְיֹנוֹת" (חבקוק ג:א), וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ לְשׁוֹן מִשְׁגֶּה שֶׁנִּתְוַדָּה וְנִתְפַּלֵּל עַל הַשְׁגָּיוֹן שֶׁאָמַר שִׁירָה עַל מַפַּלְתּוֹ שֶׁל שָׁאוּל כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבֵּר דָּוִד לַה׳ וְגוֹ׳" (שמואל ב כב:א), אֲבָל עִנְיַן הַמִּזְמוֹר אֵינוֹ מוֹכִיחַ עַל כָּךְ. וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁאָמָרוֹ עַל עִסְקֵי יְשִׁבֵי בָּנֹב (שמואל ב כא:טז) שֶׁבָּא עָלָיו עַל עָנְשׁוֹ שֶׁל שָׁאוּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יָדְךָ נִטְרַד דּוֹאֵג הָאֲדוֹמִי עַל יָדְךָ נֶהֱרַג שָׁאוּל וּבָנָיו כוּ׳ (כִּדְאִיתָא בְּחֶלֶק שְׁגִיאוֹת שֶׁבְּקֵשׁ דָּוִד לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָמָסֵר בְּיַד שׁוֹנֵא וְלֹא יִכְלֶה זַרְעוֹ ס״א אינו), וְהָפַךְ דָּוִד אֶת תְּפִלָּתוֹ וְהִתְפַּלֵּל שֶׁלֹּא יִפֹּל בְּיַד אוֹיֵב. וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ מִשְׁגֶּה שֶׁ דָּוִד לַה׳, עַל שֶׁשָּׁגַג לוֹמַר לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמָסְרוֹ בְּיַד אוֹיֵב עַל דִּבְרֵי שָׁאוּל שֶׁנֶּהֱרַג עַל יָדוֹ. דָּבָר אַחֵר: עַל שְׁגָיוֹן כְּנַף הַמְעִיל אֲשֶׁר כָּרַת לְשָׁאוּל (שמואל א כד:ה)׃
כּוּשׁ. מַה כּוּשִׁי מְשֻׁנֶּה בְּעוֹרוֹ, אַף שָׁאוּל מְשֻׁנֶּה בְּמַעֲשָׂיו (מועד קטן טז:)׃

Verse 2

Verse 3

(שמות לב:ב) "פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב" לְשׁוֹן פּוֹרֵק.

Verse 4

אִם עָשִׂיתִי זֹאת. מַה שֶּׁמְּפֹרָשׁ אַחֲרָיו:

Verse 5

אִם גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע. אִם גְּמַלְתִּיו כִּגְמוּלוֹ
וָאֲחַלְּצָה צוֹרְרִי רֵיקָם. שִׁחַתִּי אֶת חֲלִיצָתוֹ בְּכָרְתִּי אֶת כְּנַף מְעִילוֹ, אִם לְהַשְׁחִית וּלְחַלְּצוֹ
וּלְהַעֲמִידוֹ רֵיקָם וּבְשׁוֹנְאָה עָשִׂיתִי? אֶלָּא לְהוֹדִיעוֹ, שֶׁהָיָה מָסוּר בְּיָדִי לְהָרְגוֹ וְלֹא הֲרַגְתִּיו.
וָאֲחַלְּצָה לְשׁוֹן הַפְּשָׁטָה:

Verse 6

Verse 7

קוּמָה ה' בְּאַפֶּךָ. עַל שׁוֹנְאַי, כְּגוֹן יִשְׁבִּי וְאֶחָיו וּפְלִשְׁתִּים (שמואל ב כא:טז), שֶׁלֹּא אֶמָּסֵר
בְּיָדָם:
הִנָּשֵׂא. הִתְפָּאֵר לְהַרְאוֹת נִקְמַת עֶבְרָה בְּהִתְעַבֶּרְךָ עֲלֵיהֶם:
וְעוּרָה אֵלַי. שֶׁאוּכַל לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט נָקָמָה אֲשֶׁר צִוִּיתָ, וְהֵיכָן צִוִּיתָ? "תִּרְעֶם בְּשֶׁבֶט
בַּרְזֶל" (תהלים ב:ט), "וְאָבַתִּי אֶת אֹיְבֶיךָ" (שמות כג:כב). זֶה מָצָאתִי בַּמִּדְרָשׁ:

Verse 8

וַעֲדַת לְאֻמִּים תְּסוֹבְבֶךָ. אִם יַחְזְרוּ אַחֲרֶיךָ לְהוֹשִׁיעָם אַל תִּשְׁמַע לְקוֹלָם, הִתְרַחֵק מֵעֲלֵיהֶם
וְשׁוּב וְשֵׁב בִּמְקוֹמְךָ בַּמָּרוֹם רפיש"א בְּלַע"ז. דָּבָר אַחֵר: לַמָּרוֹם שׁוּבָה לְהַרְאוֹת לָהֶם שֶׁיָּדְךָ
עֶלְיוֹנָה:

Verse 9

ה' יָדִין עַמִּים. הַפּוֹךְ הַדִּין מֵעָלֵינוּ וּתְנֵהוּ עַל הָרְשָׁעִים:
יָדִין. לְשׁוֹן יִסּוּרִין:
שָׁפְטֵנִי ה' כְּצִדְקִי. שְׁפוֹט לְפִי מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁבְּיָדָם וְלֹא לְפִי הָעֲבֵירוֹת:

Verse 10

וְגִמָּר. לְשׁוֹן כְּלָיוֹן, וְכֵן פָּתַר מְנַחֵם "גָּמַר אֹמֶר" (תהלים עז:ט), "גָּמַר חָסִיד" (תהלים
יב:ב), וְכֵן כֻּלָּם (ס"א אינו):
וּתְכוֹנֵן צַדִּיק וּבֹחֵן לִבּוֹת. אַתָּה יוֹדֵעַ מִי הוּא הַצַּדִּיק שֶׁתְּכוֹנְנֵהוּ:
אֱלֹהִים צַדִּיק. כֵּן שְׁמֶךָ:

Verse 11

Verse 12

שׁוֹפֵט צַדִּיק. אַתָּה לִשְׁפּוֹט צֶדֶק:
זוֹעֵם בְּכָל יוֹם. כְּשֶׁרוֹאֶה אֶת מַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים:

Verse 13

אִם לֹא יָשׁוּב. הָרָשָׁע מֵרִשְׁעוֹ:
חַרְבּוֹ יִלְטוֹשׁ. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלָיו יִלְטוֹשׁ, פּוֹרְבִּירָ"א בְּלַעַ"ז, וְיִדְרֹךְ קַשְׁתּוֹ:

Verse 14

וְלוֹ. וְלָרָשָׁע הֵכִין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּלֵי מָוֶת :
לְדֹלְקִים. לְרוֹדְפִים, כְּמוֹ "כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי" (בראשית לא:לו). וְכֵן פֵּרוּשׁוֹ: חִצָּיו לַהֹרֵג
אֶת הָרָשָׁעִים הַדּוֹלְקִים אֶת הַצַּדִּיקִים יִפְעַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיַזְמִינֵם לַהֶמִיתָם. כָּל דְּלִיקָה
לְשׁוֹן רְדִיפָה הִיא:

Verse 15

יְחַבֵּל. לְשׁוֹן הֶרְיוֹן וְלֵידָה, כְּמוֹ "שָׁמָּה חִבְּלָתְךְ אִמֶּךָ" (שיר השירים ח:ה)
וְהָרָה עָמָל וְיָלַד שָׁקֶר. כָּל מַה שֶּׁהוּא מוֹלִיד וְיָגֵעַ – הַכֹּל מְשַׁקֵּר בּוֹ, שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ;
מַתְלָא אָמַר : כָּל מַה דְּשִׁקְרָא מוֹלִיד, פַּחְתָּא נָסְבָא:

Verse 16

Verse 17

Verse 18

אוֹדֶה ה׳ כְּצִדְקוֹ. כְּשֶׁיַּצְדִּיק הַדִּין הַגָּמוּר לִשְׁפּוֹט הָרְשָׁעִים כְּרִשְׁעָם

Chapter 8

Verse 1

הַגִּתִּית. כְּלִי זֶמֶר שֶׁבָּא מִגַּת, שֶׁם מְצוּיִים אוּמָנִים לַעֲשׂוֹתָם. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (בראשית
רבה טז,ד): עַל אֱדוֹם שֶׁעָתִידָה לִידָּרֵךְ כְּגַת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "פּוּרָה דָרַכְתִּי לְבַדִּי" (ישעיה
סג:ג); אַךְ עִנְיַן הַמִּזְמוֹר אֵינוֹ מוֹכִיחַ:

Verse 2

מָה אַדִּיר שִׁמְךָ. יוֹתֵר מִכְּדֵי כֹּחַ מִדַּת הַתַּחְתּוֹנִים, לֹא הָיוּ הַתַּחְתּוֹנִים כְּדַאי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ
בֵּינֵיהֶם:
אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם. רָאוּי שֶׁתִּתְּנֵהוּ עַל הַשָּׁמַיִם, וְאַתָּה בַּעֲנָוָתְךָ הַגְּדוֹלָה יִסַּדְתָּ עֹז
וְגוֹמֵר :

Verse 3

יִסַּדְתָּ עֹז מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים. הִשְׁרִיתָ שְׁכִינָתְךָ בַּמִּקְדָּשׁ, וְתִקַּנְתָּ לְהוֹדוֹת לְךָ עַז מִפִּי
הַלְוִיִּם וְהַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם בְּנֵי אָדָם גְּדֵלִים בְּלִכְלוּךְ, כְּעוֹלְלִים וְיוֹנְקֵי שָׁדַיִם. עוֹלְלִים לְשׁוֹן
"וְעוֹלַלְתִּי בָעָפָר קַרְנִי" (איוב טז:טו), וְעַל שֵׁם הַלִּכְלוּךְ נִקְרְאוּ כָּל תִּינוֹקוֹת עוֹלְלִים:
לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ. לְהוֹדִיעָם כִּי עַמְּךָ אֲנַחְנוּ
לְהַשְׁבִּית. חֶרְפַּת אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם, הָאוֹמֵר: לֹא טוֹבִים אַתֶּם מֵהָאֻמּוֹת. וַאֲנִי, כְּשֶׁאֲנִי רוֹאֶה
שָׁמֶיךָ וְגוֹמֵר, אֲנִי תָּמֵהַּ בְּלִבִּי: מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ :

Verse 4

Verse 5

Verse 6

וַתְּסַפְּרֵהוּ מְעַט מֵאֱלֹהִים וְגוֹמֵר. מֵאֱלֹהִים לְשׁוֹן מַלְאָכִים, שֶׁנָּתַתָּ כֹּחַ בִּיהוֹשֻׁעַ לְהַדְמִים הַחַמָּה וּלְיַבֵּשׁ אֶת הַיַּרְדֵּן, בְּמֹשֶׁה לְקְרֹעַ מֵי יַם סוּף וְלַעֲלוֹת לַמָּרוֹם, וּבְאֵלְיָהוּ לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת:

Verse 7

Verse 8

צֹנֶה וַאֲלָפִים. צֹאן וּבָקָר, כְּמוֹ (דברים ז:יג) "שְׁגַר אֲלָפֶיךָ". צֹנֶה לְשׁוֹן פְּעֻלָּה הוּא, כְּמוֹ "וּגְדֹרֹת לְצֹנַאֲכֶם" (במדבר לב:כד), אוביי"ל"ז בְּלַעַ"ז. יֵשׁ מִדְרְשֵׁי אַגָּדָה וְאֵינָם מִתְיַשְּׁבִין לְפִי הַמִּקְרָאוֹת:

Chapter 9

Verse 1

עַלְמוּת לַבֵּן. יֵשׁ פּוֹתְרִין עַל מוּת בְּנוֹ אַבְשָׁלוֹם, וְלֹא יְתָכֵן פְּתָרוֹנוֹ מִפְּנֵי שֶׁאוֹמֵר לַבֵּן וְלֹא אָמַר הַבֵּן, וְאֵין לוֹ בַּמִּזְמוֹר עֵדוּת וְזִכָּרוֹן לְאַמֵּץ זֶה הַפְּתָרוֹן. וְיֵשׁ פּוֹתְרִין עַל מוּת לַבֵּן נָבָל וְאַף זֶה לֹא יְתָכֵן לַהֲפֹךְ אֶת הַשֵּׁם וְאֵין בַּמִּזְמוֹר זִכָּרוֹנוֹ (ס"א אינו). וְרָאִיתִי בַּמְּסוֹרָה הַגְּדוֹלָה שֶׁהִיא תֵּבָה אַחַת שֶׁהֲרֵי חָבֵר לָהּ "וְהוּא יְנַהֲגֵנוּ עַלְמוּת" (תהלים מח:טו). פָּתְרוּ מְנַחֵם וְדוּנָשׁ מַה שֶּׁפָּתְרוּ וְאֵינוֹ נִרְאֶה בְּעֵינַי. וְרָאִיתִי בִּפְסִיקְתָּא שֶׁהָעִנְיָן מְדַבֵּר בַּעֲמָלֵק גָּעַרְתָּ גּוֹיִם שִׁמַּם מָחִיתָ. וְאוֹמֵר אֲנִי לַמְנַצֵּחַ עַלְמוּת לַבֵּן שִׁיר זֶה צִדְקָתָם וְתִקְרַב יְשׁוּעָתָם שֶׁיִּמָּחֶה לָעָתִיד לָבֹא כְּשֶׁיִּתְלַבֵּן יַלְדוּתָן וְשַׁחֲרוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְתִגָּלֶה עֲמָלֵק וְזַרְעוֹ, עֲלָמוֹת יַלְדוּת, לַבֵּן כְּמוֹ לְלַבֵּן. וּמְנַחֵם פָּתַר עֲלָמוֹת לַבֵּן, נְגִינוֹת לְלַמֵּד, וְכֹה פְּתָרוֹנוֹ לַמְנַצֵּחַ עַל מוּת לַבֵּן לְמְשׁוֹרֵר נְגִינוֹת לְלַמֵּד, וְיִהְיֶה לַבֵּן כְּמוֹ לְהָבִין וּלְבוֹנֵן, עַלְמוּת עַל שֵׁם כְּלִי שִׁיר שֶׁשְּׁמוֹ עֲלָמוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר "עַל עֲלָמוֹת שִׁיר" (תהלים מו:א). וְדוּנָשׁ פָּתַר לַבֵּן שֵׁם אָדָם שֶׁהָיָה שְׁמוֹ לַבֵּן שֶׁהָיָה נִלְחָם בְּדָוִד בַּיָּמִים הָהֵם, וּמַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר גָּעַרְתָּ גּוֹיִם אַבַּדְתָּ רָשָׁע הָרָשָׁע הַזֶּה הוּא לַבֵּן הַהוֹרֵג עִם נְקִיִּים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אַתָּה רוֹאֶה בְּמָקוֹם אַחֵר אָדָם שֶׁהָיָה שְׁמוֹ לַבֵּן רַק בַּמָּקוֹם הַזֶּה, כֵּן אַתָּה מוֹצֵא בִּשְׁמוֹת אֲחֵרִים שֶׁאֵינָן נִכְתָּבִים בַּמִּקְרָא רַק פַּעַם אַחַת:

Verse 2

כָּל נִפְלְאוֹתֶיךָ. גְּאֻלָּה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַנִּסִּים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו טז:יד) "לֹא יֵאָמֵר עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וְגוֹמֵר":

Verse 3

Verse 4

Verse 5

מִשְׁפָּטִי וְדִינִי. תֵּיבוֹת כְּפוּלוֹת בַּמִּקְרָא וְאֵין חִילּוּק בֵּינֵיהֶם, כְּמוֹ "עֲדִי וְסַהֲדִי בַּמְרוֹמִים" (איוב טז:יט), "עֲצָמָיו אֲפִיקֵי נְחוּשָׁה גְּרָמָיו כְּמֹטִיל בַּרְזֶל" (איוב מ:יח): מִשְׁפָּטִי וְדִינִי. בַּשָּׁמַיִם:
יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא. כִּסֵּא הַמִּשְׁפָּט:

Verse 6

גְּעַרְתָּ גוֹיִם. עֲמָלֵק, "רֵאשִׁית גּוֹיִם" (במדבר כד:כ)
אִבַּדְתָּ רָשָׁע. אֲבוֹתָיו
שְׁמָם מָחִיתָ. "כִּי מָחֹה אֶמְחֶה" (שמות יז:יד)

Verse 7

הָאוֹיֵב תַּמּוּ. כִּי חֶרְבוֹת הַשּׁוֹאָה לָנֶצַח הֵם עָלָיו כְּחֶרֶב חַדָּה. דָּבָר אַחֵר: חֲרָבוֹת לָנֶצַח –
אותו אוֹיֵב שֶׁחֲרָבוֹת שׁוֹאָתוֹ הָיְתָה עָלֵינוּ לָנֶצַח, וְזֶהוּ עֲמָלֵק שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וְעָבָרְתוֹ שָׁמְרָה
נֶצַח" (עמוס א:יא). לָשׁוֹן אַחֵר: חֲרָבוֹת – לְשׁוֹן חֳרָבָן, וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ: הָאוֹיֵב תַּמּוּ
חֲרָבוֹת לָנֶצַח, וְכֵן נֶאֱמַר "שִׁמְמוֹת עוֹלָם אֶתֵּנֵךְ וְעָרֶיךְ לֹא תָשֻׁבְנָה" (יחזקאל לה:ט)
וְעָרִים נָתַשְׁתָּ. "כִּי תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת הֵמָּה
יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס" (מלאכי א:ד)
אָבַד זִכְרָם. אוֹתָהּ הַשָּׁעָה

Verse 8

וַה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב וְגו'. שֵׁם שָׁלַם וְכִסֵּא שָׁלַם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: כִּסְאוֹ ; אֲבָל קוֹדֶם שֶׁיִּמָּחֶה
כְּתִיב "כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ" (שמות יז:טז) – כֵּס חָסֵר וְשֵׁם חָלוּק

Verse 9

וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק יָדִין לְאֻמִּים בְּמֵישָׁרִים. עַד בֹּא הַקֵּץ הָיָה רָגִיל לְשָׁפְטָם בְּרַחֲמִים,
לְפִי מֵישָׁרִים הַמְצוּיִין בָּהֶם. דָּן אוֹתָם בַּלַּיְלָה, כְּשֶׁהֵם יְשֵׁנִים מִן הָעֲבֵירוֹת

Verse 10

וִיהִי ה' מִשְׂגָּב לַדָּךְ. לְשׁוֹן "דַּכָּא" (תהלים צ:ג), אִילָאמִינְשִׁי"ה בְּלַעַ"ז. לָעָתִיד,
כְּשֶׁיְּכוֹנֵן לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹ, יְהִי מִשְׂגָּב לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם דַּכִּים
לְעִתּוֹת בַּצָּרָה. עִתִּים שֶׁל צָרָה

Verse 11

Verse 12

זַמְּרוּ לַה' יוֹשֵׁב צִיּוֹן. כְּשֶׁיַּחֲזִיר יְשִׁיבָתוֹ לְצִיּוֹן יְזַמְּרוּ לוֹ כֵּן

Verse 13

אוֹתָם זָכַר. אֶת הַדָּמִים שֶׁנִּשְׁפְּכוּ בְּיִשְׂרָאֵל

Verse 14

חָנְנֵנִי ה'. עַתָּה בַּגּוֹלָה
מְרוֹמְמִי. בְּגִאֻלָּתְךָ

Verse 15

Verse 16

טָבְעוּ גוֹיִם. זוֹ הִיא הַתְּהִלָּה אֲשֶׁר אֲסַפֵּר

Verse 17

נוֹדַע ה'. כָּל זֶה מִן הַתְּהִלָּה, נוֹדַע ה' לַבְּרִיּוֹת כִּי שָׁלִיט הוּא וּמוֹשֵׁל וְנוֹקֵם לְאוֹיְבָיו,
שֶׁהֲרֵי מִשְׁפָּט עָשָׂה בָּהֶם. יוּשְׁטִיצָ"א בְּלַעַ"ז

נוֹקֵשׁ רָשָׁע. נִכְשַׁל רָשָׁע:
הִגָּיוֹן. נֶהְגֶּה זֹאת סֶלָה:

Verse 18

לִשְׁאוֹלָה. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה (יבמות יג:): כָּל תֵּיבָה הַצְּרִיכָה לָמֶ"ד בְּתְחִלָּתָהּ, הִטִּיל לָהּ ה"א בְּסוֹפָהּ, כְּגוֹן "מִצְרַיְמָה"(בראשית יב:י) "מִדְבָּרָה" (מלכים א יט:טו). הֵתִיבוּן לֵיהּ: וְהָכְתִיב יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה? אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדִּי: לַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל שְׁאוֹל. וּמַהוּ יָשׁוּבוּ? לְאַחַר שֶׁיֵּצְאוּ מִגֵּיהִנֹּם וְיַעַמְדוּ בַּדִּין וְיִתְחַיְּבוּ, יָשׁוּבוּ לַמַּדְרֵגָה תַּחְתִּית שֶׁל גֵּיהִנֹּם:

Verse 19

כִּי לֹא לָנֶצַח יִשָּׁכַח. יִשְׂרָאֵל הָאֻמָּה מִלְפָקוֹד עֲלֵיהֶם מַה שֶּׁשִּׁעְבְּדוּ בּוֹ, וְ תִקְוַת עֲנִיִּים לֹא תֹאבַד לָעַד :

Verse 20

קוּמָה ה'. דָּוִד הָיָה מִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁיָּקוּם וְיִמָּהֵר לַעֲשׂוֹת זֹאת:
אַל יָעֹז. עֲמָלֵק לְאֹרֶךְ יָמִים בְּגְדֻלָּתוֹ:
עַל פָּנֶיךָ. בִּשְׁבִיל הַכַּעַס שֶׁהִכְעִיסוּךָ בְּמִקְדָּשֶׁךָ

Verse 21

מוֹרָה. מָרוּת וְעוֹל. דָּבָר אַחֵר: מוֹרָה לְשׁוֹן הַשְׁלָכָה, לְשׁוֹן "וְיָרֶה בַּיָּם" (שמות טו:ד).
וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מוֹרָה לְשׁוֹן תַּעַר (ס"א אינו):
יֵדְעוּ גוֹיִם. שֶׁהֵם אֱנוֹשׁ, וְלֹא אֱלֹהוּת לִהְיוֹת גְּבוּרָתָם שׁוֹלֶטֶת

Chapter 10

Verse 1

תַּעְלִים לְעִתּוֹת בַּצָּרָה. תַּעְלִים עֵינַיִם לְעִתּוֹת הַצָּרָה:

Verse 2

יִדָּלַק. יִרְדֹּף, כְּמוֹ "כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי" (בראשית לא:לו)
יִתָּפְשׂוּ בְּמְזִמּוֹת זוּ חָשָׁבוּ. נִתְפָּסִים הֵם הָעֲנִיִּים בְּמְזִמּוֹת שֶׁהָרְשָׁעִים חוֹשְׁבִים עֲלֵיהֶם:

Verse 3

כִּי הִלֵּל רָשָׁע. מוּסָב עַל לָמָּה ה' תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק, כִּי עַתָּה עֲמָלֵק הָרָשָׁע מִתְהַלֵּל שֶׁמַּשִּׂיג כָּל תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ:
וּבוֹצֵעַ בֵּרַךְ נִאֵץ ה'. וְהַגַּזְלָן שִׁבַּח אֶת עַצְמוֹ לֵאמֹר: נִאֵץ ה', וְשָׁלוֹם יִהְיֶה לִי (דברים כט:יח):
בֵּרַךְ. כְּמוֹ בֵּרַךְ, לְשׁוֹן פֹּעַל. וְתֵדַע, שֶׁאִלּוּ הָיָה שֵׁם דָּבָר, הָיָה הַטַּעַם לְמַעְלָה בָּאוֹת הָרִאשׁוֹנָה, וְהָיָה נָקוּד פַּתָּח, וְזֶה נָקוּד קָמָץ קָטָן וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה בֶּ"שׁ. וְאַל תִּתְמַהּ עַל בֵּרַךְ שֶׁלֹּא אָמַר בֵּרַךְ, שֶׁהַרְבֵּה תֵּבוֹת שֶׁל ר"שׁ מְשַׁמְּשׁוֹת כָּךְ, כְּגוֹן "אוֹיֵב חֵרַף ה'" (תהלים עד:יח), וְלֹא נֶאֱמַר חֵרַף:
נִאֵץ. כְּמוֹ חֵרַף, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נִיאוּץ. כָּךְ פָּתַר מְנַחֵם

Verse 4

רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ. שֶׁהוּא גָּבֹהַּ רוּחַ, וּמַגְבִּיהַּ וְזוֹקֵף פָּנָיו וְאַפּוֹ בְּגַבָּהוּתוֹ:
בַּל יִדְרֹשׁ. כָּל מְזִמּוֹתָיו אוֹמְרוֹת לוֹ: בַּל יִדְרֹשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל מַה שֶּׁאֶעֱשֶׂה, כִּי אֵין מִשְׁפָּט:
אֵין אֱלֹהִים. לֵית דִּין וְלֵית דַּיָּן (שבת קנה.):

Verse 5

יָחִילוּ. יַצְלִיחוּ, וְדוֹמֶה לוֹ (איוב כ:כא) ״עַל כֵּן לֹא יָחִיל טוּבוֹ״. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים
יָחִילוּ כְּמוֹ (שמואל ב ג:כט) ״יָחֵלוּ עַל רֹאשׁ יוֹאָב״:
מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנֶּגְדּוֹ. מְסֻלָּקִים וּמְרֻחָקִים מִשְׁפָּטֵי יְסוּרִין וּפוּרְעָנִיּוֹת שֶׁלְּךָ מִנֶּגְדּוֹ, שֶׁאֵינָם
בָּאִים עָלָיו:
כָּל צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם. בְּהַפָּחַת רוּחַ הוּא מֵפִיחַ בָּהֶם, וְהֵם נוֹפְלִים לְפָנָיו:

Verse 6

לְדוֹר וָדוֹר אֲשֶׁר לֹא בָרָע. לֹא תָּבֹא עָלַי רָעָה לְדוֹרוֹתַי:

Verse 7

וְתוֹךְ. לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה רָעָה הַלָּנָה בְּתוֹכוֹ תָּמִיד:

Verse 8

עֵינָיו לְחֵלְכָה יִצְפֹּנוּ. עֵינָיו שֶׁל עָמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם חֵילְךָ, יֶאֱרְבוּ
לְחֵלְכָה. עָלֶיךָ יַעֲזֹב חֵלְכָה, שְׁנֵיהֶם בַּמְּסוֹרֶת מִן מִלִּין הַמְשַׁמְּשִׁין כָּה בִּמְקוֹם דְּ, כְּגוֹן
(שמות ז:כט) ״וּבָכָה וּבְעַמְּךָ״ (משלי ב:יא) ״תְּבוּנָה תִּנְצְרֶכָּה״ (שמות כט:לה) ״כָּל אֲשֶׁר
צִוִּיתִי אֹתָכָה״ (שמואל א א:כו) ״הַנְּעֶצֶבֶת עִמָּכָה״. לָמַדְנוּ מִמְּסוֹרֶת שֶׁחֵלְכָה כְּמוֹ חֵילְךָ חֵיל
שֶׁלְּךָ, וּמְנַחֵם פָּתַר אוֹתָהּ לְחֵלְכָה יִצְפֹּנוּ וְכֵן יַעֲזֹב חֵלְכָה כְּמוֹ וְנָפַל בַּעֲצוּמָיו חֵלְכָאִים
עִנְיָן נְמוּכִים וּמְרוּדִים, וְכָה יְסוֹד הַמִּלָּה:

Verse 9

Verse 10

יְדֻכֶּה יָשׁוֹחַ. כָּךְ דֶּרֶךְ הָאוֹרֵב, שֶׁמְּדַכֶּה וּמַשְׁפִּיל וּמַקְטִין עַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא נִכָּר
וְנָפַל בַּעֲצוּמָיו חֵלְכָאִים. חֵיל נִשְׁבָּרִים. רָאִיתִי בַּמְּסוֹרָה הַגְּדוֹלָה חֵלְכָאִים אַחַת מֵהֶמֶשׁ עֶשְׂרֵה
תֵּיבוֹת הַכְּתוּבוֹת תֵּיבָה אַחַת וְנִקְרָאוֹת שְׁתֵּי תֵּיבוֹת, וּכְמוֹ ״וַתֹּאמֶר לֵאָה בָּגָד״ (בראשית
ל:יא) ״אֻשְּׁדָת לָמוֹ״ (דברים לג:ב) ״מַלְכֶּם תְּדַכְּאוּ עַמִּי״ (ישעיה ג:טו). אַף זֶה
חֵלְכָאִים, חֵיל שֶׁל נִשְׁבָּרִים, כָּאִים לְשׁוֹן ״וְנִכְאֵה לַבָּב לְמוֹתֶת״ (תהלים קט:טז) וְאִם תֹּאמַר
הַנּוּ״ן מִן הַשֹּׁרֶשׁ יוֹכִיחַ עָלָיו ״יַעַן הַכְּאוֹת לֵב צַדִּיק״ (יחזקאל יג:כב) לָמַדְנוּ הַנּוּ״ן
שֶׁל נִכְאֶה כְּנוּ״ן שֶׁל ״נִמְבָּזֶה״ (שמואל א טו:ט) וְנוּ״ן שֶׁל נִקְלֶה וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ וְנָפַל
בַּעֲצוּמָיו שֶׁל רָשָׁע זֶה בִּרְמִיזוֹתָיו וּבְקִרְיצוֹתָיו לְשׁוֹן ״הַגִּישׁוּ עֲצוּמֹתֵיכֶם״ (ישעיה
טו), חֵיל שֶׁל עֲנִיִּים. דָּבָר אַחֵר בַּעֲצוּמָיו עַל יְדֵי :מא:כא) ״עֹצֶם עֵינָיו״ (ישעיה לג
גִּבּוֹרָיו, אָמַר רַבִּי סִימוֹן אֵין הָרָשָׁע הַזֶּה מֵטִיל בַּקְּלִירוֹס שֶׁלּוֹ פֵּרוּשׁ חֵיל אֶלָּא גִּבּוֹרִים
כְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ״וּלְגִבֹּרֵי גִּבָּרֵי חַיִל דִּי בְּחֵילֵהּ אֲמַר לְכַפָּתָה לְשַׁרְרָךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ״
(דניאל ג:כ). וּמְנַחֵם פָּתַר חֵלְכָאִים כְּמוֹ דַל וְחֵלְךָ וְהַכָּ״ף יְסוֹד בַּתֵּיבָה:

Verse 11

Verse 12

Verse 13

עַל מָה נֹאץ רָשָׁע. לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפִי שֶׁ אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרֹשׁ :

Verse 14

רָאִיתָה. מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה וְאַתָּה מַחֲרִישׁ:
כִּי אַתָּה. כֵּן דַּרְכְּךָ, שֶׁמַּבִּיט עָמָל וָכַעַס:

לָתֵת בְּיָדֶךָ. בְּכֹחֲךָ אַתָּה נוֹתֵן יָד לָרְשָׁעִים לְהַצְלִיחַ בִּרְשָׁעָם:
עָלֶיךָ יַעֲזֹב חֶלְכָּה. יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ, שֶׁהֵם חֵילְךָ, הֵם עוֹזְבִים עָלֶיךָ אֶת הַמַּשָּׂא שֶׁתַּעֲשֶׂה דִּין
בָּרְשָׁעִים. וּמְנַחֵם פֶּתַר יַעֲזֹב לְשׁוֹן עֶזְרָה כְּמוֹ "עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" (שמות כג:ה), וּמְנַחֵם
פֶּתַר חֶלְכָּה לְשׁוֹן דַּל וְחֶלֶךְ וְכֹ' יְסוֹד בַּתֵּיבָה:
יָתוֹם אַתָּה הָיִיתָ עוֹזֵר. בְּיָמִים רִאשׁוֹנִים:

Verse 15

שְׁבֹר זְרוֹעַ. שֶׁל עֲמָלֵק הָרָשָׁע:
וְרָע תִּדְרוֹשׁ רִשְׁעוֹ בַּל תִּמְצָא. פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁרוֹאִין אֶת הָרְשָׁעִים מַצְלִיחִין, לְבָם נוֹשְׂאִם
לְהַרְשִׁיעַ. אֲבָל מְשֻׁתְּבֵר אֶת זְרוֹעַ הָרְשָׁעִים, אִם בָּאתָ לִדְרוֹשׁ רִשְׁעָם שֶׁל רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא
תִמְצָאֵנּוּ:

Verse 16

ה׳ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד. מֵאַחַר שֶׁאִבְּדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ :

Verse 17

Verse 18

לִשְׁפֹּט יָתוֹם. לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּטָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הַיְתוֹמִים וְדַכִּים:
בַּל יוֹסִיף עוֹד. עֲשׂוֹ:
לַעֲרֹץ אֱנוֹשׁ. לְכַתֵּת וְלִשְׁבֹּר אֶת הָאֲנוּשִׁים וְחוֹלִים:

Chapter 11

Verse 1

אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי נוּדִי וְגוֹ׳. זֶהוּ דֶּגְמַת "כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה׳"
(שמואל א כו:יט), שֶׁגֵּרְשׁוּהוּ מֵאֶרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְכָאן הוּא אוֹמֵר: בַּה׳ חָסִיתִי,
שֶׁיַּזִּירְנִי לְהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלָתִי. אֵיךְ תֹּאמְרוּ אַתֶּם טוֹרְדִים לְנַפְשִׁי נוּדִי הַרְכֶם עֲבוֹר הַר שָׁלָכֶם
אַתָּה צִפּוֹר הַנּוֹדֵד, שֶׁכָּל אָדָם הַמִּטַלְטֵל נִמְשָׁל לְצִפּוֹר הַנּוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ, כְּדִכְתִיב "כְּצִפּוֹר
נוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ כֵּן אִישׁ נוֹדֵד מִמְּקוֹמוֹ" (משלי כז:ח), שֶׁנָּדַד קִנֵּךְ שֶׁטִּרְדְּנוּךָ מִכָּל הָהָר
כְּצִפּוֹר הַנּוֹדֶדֶת. נוּדוּ כְּתִיב, שֶׁהוּא נִדְרָשׁ אַף בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהָאֻמּוֹת אוֹמְרִים לָהֶם כֵּן:

Verse 2

כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים. דּוֹאֵג וְדִילָטוֹרֵי הַדּוֹר, הַמְּטִילִין אֵיבָה בֵּינִי וּבֵין שָׁאוּל (דברים רבה
ה:י):
יִדְרְכוּן. לְשׁוֹן דְּרִיכָה נוֹפֵל בְּקֶשֶׁת, שֶׁכְּשֶׁהוּא חָזָק, צָרִיךְ לִיתֵּן רַגְלוֹ עָלָיו כְּשֶׁרוֹצֶה
לְנָטוֹתוֹ:
קֶשֶׁת. לְשׁוֹנָם יִדְרְכוּ קַשְׁתָּם שֶׁקֶר (ירמיהו ט:ב):
כּוֹנְנוּ חִצָּם עַל יֶתֶר. הַקֶּשֶׁת קוֹרְדָּ"א דְּאַרְ"ק בְּלַעַ"ז:
לִירוֹת. אַהֲגִיט"ר בְּלַעַ"ז:
בְּמוֹ אֹפֶל. בַּמִּסְתָּר:
לְיֹשְׁרֵי לֵב. דָּוִד וְכֹהֲנֵי נוֹב (שמואל ב כב):

Verse 3

כִּי הַשָּׁתוֹת יֻהָרֹסוּן. עַל יָדְכֶם נֶהֶרְגוּ כֹּהֲנֵי ה׳ הַצַּדִּיקִים, שֶׁהֵם שָׁתוֹת שֶׁל עוֹלָם
צַדִּיק מַה פָּעַל. דָּוִד, שֶׁלֹּא חָטָא, מַה פָּעַל בְּכָל זֹאת? אַתֶּם תִּשְׁאוּ עָוֹן, וְלֹא אֲנִי:

Verse 4

ה׳ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ. הָרוֹאֶה וּבוֹחֵן מַעֲשֵׂיהֶם, וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּשָּׁמַיִם כִּסְאוֹ גָּבוֹהַּ, עֵינָיו יֶחֱזוּ אֶתְכֶם בָּאָרֶץ:

Verse 5

ה׳ צַדִּיק יִבְחָן. וְאִם מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי לוֹקֶה וְנִרְדָּף עַל יְדֶכֶם אַתֶּם מִתְהַלְּלִים לֵאמֹר ״אֱלֹהִים עָזָבוֹ״ (תהלים עא:יא), לֹא כֵן הוּא. אַדְּ כֵּן מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּדְ הוּא לְיַסֵּר וּלְנַסּוֹת הַצַּדִּיקִים וְלֹא אֶת הָרְשָׁעִים. הַפִּשְׁתָּנִי הַזֶּה כָּל זְמַן שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁפִּשְׁתָּנוֹ יָפֶה הוּא מַקִּישׁ עָלֶיהָ, וּכְשֶׁאֵינוֹ יָפֶה הוּא מְמַעֵט בִּכְתִישָׁה לְפִי שֶׁמִּתְנַתֶּקֶת (בראשית רבה לב:ג):
שָׁנְאָה נַפְשׁוֹ. וּמַצְנִיעַ לוֹ אֶת גְּמוּל עֲוֹונוֹתָיו לְעוֹלָם אָרוֹדְ, וְאָז יַמְטִר עֲלֵיהֶם בַּגֵּיהִנֹּם:

Verse 6

פַּחִים. לְשׁוֹן פֻּחָמִים:
זִלְעָפוֹת. לְשׁוֹן שְׂרָפָה. וּמְנַחֵם פָּתַר אוֹתוֹ לְשׁוֹן ״שַׁעַר קָטֵב״ (ישעיה כח:ב), וְכֵן ״מִפְּנֵי זַלְעָפוֹת רָעָב״ (איכה ה:י), ״זִלְעָפָה אֲחָזַתְנִי״ (תהלים קיט:נג), כְּלוֹמַר שָׁעָרוּ שַׁעַר יחזקאל כז:לה) (ס״א אינו):

Verse 7

כִּי צַדִּיק ה׳ צְדָקוֹת אָהֵב. וְיִרַחֵם עַל הַצַּדִּיק, וְאוֹהֵב אוֹתָם שֶׁפָּנִימוֹ יֶחֱזוּ יָשָׁר יָשָׁר יֶחֱזוּ פָּנֵימוֹ. מוּטָב עַל צַדִּיק ה׳, צְדָקוֹת אָהֵב וְאוֹתָם אֲשֶׁר יָשָׁר יֶחֱזוּ פָּנֵימוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין כו,א-ב) פָּתְרוּ הָרְשָׁעִים יִדְרְכוּ קֶשֶׁת עַל שֶׁבָּנָא וְסִיעָתוֹ, וּפָתְרוּ לְיוֹשְׁרֵי לֵב עַל חִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתוֹ:
כִּי הַשָּׁתוֹת יֶהֱרָסוּן. אִם הַשָּׁתוֹת נֶהֱרָסוּ עַל יְדֵיהֶם, צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם מַה פָּעַל? וְאֵין סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת נוֹפֵל עַל הַמִּדְרָשׁ:

Chapter 12

Verse 1

עַל הַשְּׁמִינִית. כִּנּוֹר שֶׁל שְׁמוֹנָה נִימִין:

Verse 2

גָּמַר. כָּלָה:
פָּסוּ. פַּייְטָנִין״ט בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ אָפְסוּ, וְכֵן פָּתַר מְנַחֵם:
כִּי פָסוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם. הַכֹּל מְשַׁקְּרִים בִּי וּמְרַגְּלִים אֶת הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר אָנֹכִי מִתְחַבֵּא שָׁם וּמַגִּידִים לְשָׁאוּל ״הֲלֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ״ (תהלים נד:ב; שמואל א כג:יט):

Verse 3

בְּלֵב וָלֵב. בִּשְׁנֵי לְבָבוֹת: לִי מַרְאִים שָׁלוֹם, וְיֵשׁ שִׂנְאָה טְמוּנָה בְּלִבָּם:

Verse 4

Verse 5

לִלְשׁוֹנֵנוּ נַגְבִּיר. בִּלְשׁוֹנֵנוּ נִתְגַּבֵּר:

Verse 6

מִשֹּׁד עֲנִיִּים. מֵחֲמַת שׁוֹד עֲנִיִּים הַנִּשְׁדָּדִים עַל יְדֶכֶם, כְּגוֹן אֲנִי וַאֲנָשַׁי וְכֹהֲנֵי נוֹב (שמואל א כב), וּמֵחֲמַת אֲנָקַת אֶבְיוֹנִים, יֹאמַר ה׳ עַתָּה אָקוּם לְעָזְרָתָם:
אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ. אָשִׁיתֵם בְּיֵשַׁע יְדַבֵּר עֲלֵיהֶם

יָפִיחַ. לְשׁוֹן דִּבּוּר, הַרְבֵּה יֵשׁ בְּסֵפֶר מִשְׁלֵי (משלי ו:יט), וּבַחֲבַקּוּק: ״וְיָפֵחַ לַקֵּץ וְלֹא יְכַזֵּב״ (חבקוק ב:ג). וּמְנַחֵם פָּתַר אוֹתוֹ לְשׁוֹן מוֹקֵשׁ, כְּמוֹ ״הַפַּח נִשְׁבָּר״ (תהלים קכד:ז):

Verse 7

אִמְרוֹת ה׳, אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת. הֵן שֶׁיֵּשׁ יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לְקַיְּמָם, אֲבָל אִמְרוֹת בְּנֵי אָדָם אֵינָם אֲמָרוֹת, שֶׁהֵם מֵתִים וְאֵין בְּיָדָם לְקַיֵּם:
טְהוֹרוֹת. בְּרוּרוֹת וּמְתֻקָּנוֹת, כָּל מַה שֶּׁמַּטְהִיחַ עוֹשֶׂה (פסיקתא רבתי יד). וַהֲרֵי הִבְטִיחָנִי יְשׁוּעָה וּמַלְכוּת:
כֶּסֶף צָרוּף. הֲרֵי הֵן כְּכֶסֶף צָרוּף הַגָּלוּי לְכָל הָאָרֶץ. בַּעֲלִיל. לְשׁוֹן גִּלּוּי הוּא בְּלִשּׁוֹן הַמִּשְׁנָה בֵּין שֶׁנִּרְאָה בַּעֲלִיל בֵּין שֶׁלֹּא נִרְאָה בַּעֲלִיל כו׳ (ראש השנה כא:). וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים בַּעֲלִיל לְשׁוֹן מַעֲלָה, וְכֵן פֵּרוּשׁוֹ כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לָאָרֶץ, כְּלוֹמַר כַּכֶּסֶף הַצָּרוּף בַּמִּשֶּׁבֶת שֶׁבָּעָפָר וּבָעֲלִיּוֹן שֶׁבּוֹ כִּי כּוּר הַמִּצָּרֵף יֵעָשֶׂה אָדָם מִן הֶעָפָר הַמִּשֶּׁבֶת. לְשׁוֹן אַחֵר בַּעֲלִיל כְּמוֹ עֲלִי ״בְּתוֹךְ הָרִיפוֹת בַּעֲלִי״ (משלי כז:כב), וְהוּא שֵׁם כְּלִי שֶׁכּוֹתְשִׁין בְּתוֹכוֹ, וְכֵן בַּעֲלִיל הַכּוּר שֶׁמַּתִּיכִין לְתוֹכוֹ הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף. וְזֶה אֵינוֹ נִרְאֶה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא עֲלֵי הַמַּכֻּתֹּשׁ שֶׁכּוֹתְשִׁין לְתוֹכוֹ אֶלָּא יַד הַמַּכְתֵּשׁ שֶׁכּוֹתְשִׁין בּוֹ שֶׁקּוֹרִין פִּילַאו״ן בְּלַעַז. לְשׁוֹן אַחֵר בַּעֲלִיל לְשׁוֹן בַּעַל יָד, כְּלוֹמַר אֲדוֹן הָאָרֶץ וְשֶׁבַח הַמְּלָאכָה כְּנֶגֶד הַשֵּׁם, וְזֶה תַּרְגּוּם יוֹנָתָן הוּא לְשׁוֹן אַדְנוּת, וְאָמַר כִּי אִמְרוֹתֵינוּ כֶּסֶף צָרוּף מֵאֲדוֹן הָאָרֶץ שֶׁהוּא הַשֵּׁם שֶׁהוּא צָרַף וְזִקֵּק אוֹתָם (ס״א אינו):

Verse 8

תִּשְׁמְרֵם. לְאוֹתָם עֲנִיִּים וְאֶבְיוֹנִים הַנִּרְדָּפִים מִן הַדּוֹר זוּ, שֶׁהֵם דַּלְטוּרִין. מְזֻקָּק שִׁבְעָתַיִם. מִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ, וּמְיֻשָּׁב עַל הַסֵּדֶר: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: תִּינוֹקוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי דָוִד, עַד שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא הָיוּ יוֹדְעִים לִדְרוֹשׁ אֶת הַתּוֹרָה בְּמ״ם טי״ת פָּנִים לְכָל צַד, וְזֶהוּ שִׁבְעָתַיִם. וְהָיָה דָּוִד מִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רְאֵה כַּמָּה תּוֹרָתְךָ וְאִמְרָתְךָ בְּרוּרָה וּמְזֻקֶּקֶת שִׁבְעָתַיִם בְּלִבָּם! אַתָּה ה׳ תִּשְׁמְרֵם, שְׁמוֹר אוֹתָם בְּלִבָּם. תִּצְּרֵנוּ מִן הַדּוֹר הַזֶּה, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ דַרְכֵיהֶם לִהְיוֹת דַּלְטוּרִין:

Verse 9

סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלָּכוּן. לְטֻמּוֹן מוֹקְשִׁים לְהַכְשִׁילֵנִי:
כִּרֵם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם. מִקְנְאָתָם, שֶׁעֵינָם רָעָה בְּגִדֻלָּתִי, שֶׁנִּלְקַחְתִּי מֵאַחֲרֵי הַצֹּאן לִמֶּלֶךְ (שמואל ב ז:ח). וְזֶהוּ פִּתְרוֹנוֹ: כִּרֵם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם, כְּשֶׁמִּתְרוֹמֵם אִישׁ הַזּוֹלֵל בְּעֵינֵי בְּנֵי אָדָם. וְזֶהוּ דֶּגְמָא הָאָמוּר בְּמָקוֹם אַחֵר: ״אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים״ (תהלים קיח:כב). וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה פּוֹתְרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל לָעָתִיד לָבוֹא, כְּשֶׁיִּתְרוֹמְמוּ. וּמְנַחֵם פָּתַר כֶּרֶם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם כְּרֵאם הַזּוֹלֵל לֶאֱכֹל בְּנֵי אָדָם, וְיִהְיֶה כֶּרֶם כְּמוֹ רוּם וְרֵאם (איוב לט:ט; במדבר כג:כב), וְזֻלּוּת כְּמוֹ ״זוֹלֵל וְסוֹבֵא״ (דברים כא:כ). וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ: סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלָּכוּן, סְבִיבוֹת הֶעָנִי הוֹלְכִים רְשָׁעִים לְבָלְעוֹ חִנָּם כֶּרֶם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם:

Chapter 13

Verse 1

Verse 2

עַד אָנָה. אַרְבַּע פְּעָמִים כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה גָּלֻיּוֹת, וּבְשָׁבִיל כָּל יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר:

Verse 3

Verse 4

פֶּן אִישַׁן הַמָּוֶת. שֶׁהַמִּיתָה נִקְרֵאת שֵׁינָה, ״וְיָשְׁנוּ שְׁנַת עוֹלָם״ (ירמיהו נא:לט):

Chapter 14

Verse 1

אָמַר נָבָל בִּלְבּוֹ וגו׳. שְׁנֵי מִזְמוֹרִים אָמַר דָּוִד בְּסֵפֶר זֶה בְּעִנְיָן אֶחָד: הָרִאשׁוֹן עַל נְבוּכַדְנֶצַּר, וְהַשֵּׁנִי (תהלים נג) עַל טִיטוּס הָרָשָׁע. זֶה נִתְנַבֵּא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר, שֶׁעָתִיד לְיכָּנֵס לַהֵיכָל וּלְהַחֲרִיבוֹ, וְאֵין אֶחָד מִכָּל חֵילוֹתָיו מוֹחֶה בְּיָדוֹ: אֵין אֱלֹהִים. וְאֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב (ישעיהו יד:יד): הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה. מַעֲלָלִים:

Verse 2

Verse 3

הַכֹּל סָר וגו׳. אֵין אִישׁ בְּחֵילוֹתָיו מוֹחֶה בְּיָדוֹ: נֶאֱלָחוּ. נֶהֶפְכוּ לְקִלְקוּל:

Verse 4

הֲלֹא יָדְעוּ. הֲלֹא סוֹפָם יָדְעוּ מַה שֶּׁעָלְתָה בָּהֶם? אוֹכְלֵי עַמִּי. זַרְעוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר: אָכְלוּ לֶחֶם. עָשׂוּ מְשָׁתֶה: "בֵּלְשַׁאצַּר מַלְכָּא עֲבַד לְחֶם רַב" (דניאל ה:א): ה׳ לֹא קָרָאוּ. לֹא חֲשָׁבוּהוּ וְלֹא זָכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו וְנוֹרְאוֹתָיו בְּמִשְׁתֵּיהֶם, וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכֵלָיו. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ : כָּל שֶׁלֹּא הָיָה גּוֹזֵל אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה טוֹעֵם טַעַם עֵרֶב בְּמַאֲכָלוֹ, אוֹכְלֵי עַמִּי נִדְמֶה לָהֶם כְּאוֹכְלֵי לֶחֶם שֶׁטָּעֲמוּ טַעַם מַאֲכָל עֵרֶב:

Verse 5

שָׁם פָּחֲדוּ פָחַד. שֶׁנִּשְׁתַּלֵּם גְּמוּלוֹ לְבִלְשַׁצַּר וְכוּ׳: כִּי אֱלֹהִים בְּדוֹר צַדִּיק. בְּדוֹרוֹ שֶׁל יְכָנְיָה שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים:

Verse 6

עֲצַת עָנִי תָּבִישׁוּ. אַתֶּם אוֹמְרִים שֶׁעֲצָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בּוּשָׁה, עַל שֶׁהֵם בּוֹטְחִים בַּה׳, כִּי ה׳ מַחְסֵהוּ :

Verse 7

מִי יִתֵּן. אָז יִקְרַב הַיּוֹם שֶׁיִּתֵּן מְצִיוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל, וְאָז יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל :

Chapter 15

Verse 1

Verse 2

וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ. הַטּוֹב שֶׁהוּא אוֹמֵר בִּלְבָבוֹ הוּא אֱמֶת, וְאֵינוֹ אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב (ס״א אינו):

Verse 3

לֹא רָגַל עַל לְשׁוֹנוֹ. אַנְקוּשָׁ"א בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ "וַיִּרְגֹּל בְּעַבְדֶּךָ" (שמואל ב יט:כח). מִזְמוֹר
זֶה לְהוֹדִיעַ מִדַּת חֲסִידוּת:
וְחֶרְפָּה לֹא נָשָׂא. רֵיפּוֹרְט"א בְּלַעַ"ז:
עַל קְרוֹבוֹ. אִם עָבַר קְרוֹבוֹ עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֹנֶשׁ, עֲנָשׁוֹ בְּמִשְׁפָּט וְלֹא נָשָׂא עָלָיו חֶרְפָּתוֹ,
שֶׁיְּהֵא פְּתוּחוֹן פֶּה לַמְּתָרֵף לוֹמַר: כָּךְ עָבַר פְּלוֹנִי קְרוֹבְךָ וְחִפִּית עָלָיו:

Verse 4

נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס. מִי שֶׁהוּא נִבְזֶה בִּרְשָׁעָתוֹ נִמְאָס בְּעֵינָיו שֶׁל צַדִּיק, כְּגוֹן חִזְקִיָּהוּ
שֶׁגֵּרַר עֲצָמוֹת אֲבִיו בְּבַזְיוֹן:
נִשְׁבַּע לְהָרַע. לְעַצְמוֹ:
וְלֹא יָמִיר. שְׁבוּעָתוֹ, קַל וָחֹמֶר שֶׁאֵינָהּ מֵמִירָהּ בְּדָבָר שֶׁאֵינָהּ לְרָעָתוֹ:

Verse 5

וְשֹׁחַד לֹא לָקָח. עַל עָנִי לְהַרְשִׁיעוֹ בַּדִּין, לְהַטּוֹת מִשְׁפָּטוֹ. וְעוֹד פֵּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי
דברים קמד): לֹא לָקַח שֹׁחַד עַל נָקִי לְזַכּוֹתוֹ בְּדִינוֹ, קַל וָחֹמֶר שֶׁאֵינוֹ לוֹקֵחַ שֹׁחַד לְהַטּוֹת
הַמִּשְׁפָּט:
לֹא יִמּוֹט. וְהוּא רָאוּי לָגוּר בְּאָהֳלֶיךָ (ספרים אחרים אינו):
לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם. אִם יִמּוֹט, אֵין מֻטָּתוֹ מֻטָּה עוֹלָם, אֶלָּא מִתְמוֹטֵט וְעוֹלֶה:

Chapter 16

Verse 1

מִכְתָּם לְדָוִד. אֲמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (סוטה י:): לְדָוִד שֶׁהָיָה מָךְ וְתָם, שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ תַּמָּה,
שֶׁנּוֹלַד מָהוּל. וְאֵין שִׁיטַת הַמִּקְרָא נוֹפֶל עַל הַמִּדְרָשׁ כָּאן. יֵשׁ מִזְמוֹר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "לְדָוִד
מִכְתָּם" (תהלים נו:א), שָׁם יֵשׁ לְפָרֵשׁ: שִׁיר זֶה לְדָוִד שֶׁהָיָה מָךְ וְתָם, אֲבָל כָּאן שֶׁנֶּאֱמַר
מִכְתָּם לְדָוִד אֵין לְפָרְשׁוֹ כֵּן. וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא אֶחָד מִן שְׁמוֹת מִינֵי נְעִימוֹת הַזֶּמֶר וְחִלּוּק
בְּנְעִימוֹת הַשִּׁיר. דָּבָר אַחֵר: מִכְתָּם לְדָוִד לְשׁוֹן עֲטָרָה כְּמוֹ "כֶּתֶם" (שיר השירים ה:יא),
שֶׁמַּשְׁמָע דָּבָר זֶה הָיָה רָגִיל לוֹמַר דָּוִד שֶׁמְּרֵנִי אֵל כִּי חָסִיתִי בָךְ וְהָיָה לוֹ כַּעֲטָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר
(תהלים ה:יג) "כִּי כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ" (ס"א אינו):

Verse 2

אָמַרְתְּ לַה' אֲדֹנָי אַתָּה וְגוֹ'. לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אָמַר דָּוִד: יֵשׁ עָלַיִךְ לוֹמַר לַה': אָדוֹן אַתָּה,
וְיָדְךָ עַל הָעֶלְיוֹנָה לְכָל הַבָּא עָלַי. דָּבָר אַחֵר: אָמַרְתְּ לַה' אֲדֹנָי אַתָּה, לְנַפְשִׁי הָיָה אוֹמֵר.
וְכֵן מָצִינוּ דָּגְמָתוֹ: "וַתְּכַל דָּוִד" (שמואל ב יד:לט), וּפִתְרוֹנוֹ: 'וַתִּכַל נַפְשׁ דָּוִד'; אַף
כָּאן: אָמַרְתְּ נַפְשִׁי לַה' – אַתְּ, נַפְשִׁי, יֵשׁ עָלַיִךְ לוֹמַר כֵּן לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ס"א
אינו):
טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ. טוֹבוֹת שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לִי, לֹא עָלֶיךָ הֵם לְגָמְלֵנִי, כִּי לֹא בְצִדְקָתִי אַתָּה
מֵטִיב לִי:

Verse 3

לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הֵמָּה. בִּשְׁבִיל הַקְּדוֹשִׁים אֲשֶׁר הֵמָּה קְבוּרִים בָּאָרֶץ, אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ לְפָנֶיךָ
בֶּאֱמֶת:
וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי בָם. הֵם הָאַדִּירִים, אֲשֶׁר כָּל חֶפְצִי בָם וְכָל צָרְכֵי נַעֲשִׂים בִּשְׁבִילָם:

Verse 4

יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם וְגוֹ'. כָּל זֶה אָמְרִי לַה': יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם שֶׁל כּוֹפְרִים בְּךָ, הַמְּהִירִים
וַחֲרֵדִים לַעֲבוֹדַת אֵל אַחֵר. לְשׁוֹן אַחֵר: מָהֲרוּ לְשׁוֹן "מֹהַר" (בראשית לד:יב), דּוֹאִירְנֵ"ט
בְּלַעַ"ז:
בַּל אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם. אֲנִי לֹא אֶהְיֶה כְּמוֹתָם, לִזְרֹק דָּם לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְלֹא אֶשָּׂא שֵׁם
עֲבוֹדָה זָרָה עַל שְׂפָתַי:

Verse 5

ה׳ מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי. כָּל טוּבָתִי הֵימֵנּוּ. לָשׁוֹן אַחֵר: וְכוֹסִי וְחֶשְׁבּוֹנִי, כְּמוֹ ״תָּכִין עַל
הַשֻּׁלְחָן״ (שמות יב:ד), וְכֵן חִבְּרוּ מְנַחֵם:
אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי. אַתָּה הוּא אֲשֶׁר הֲנִיחוֹתָ יָדִי עַל הַחֶלֶק הַטּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הַחַיִּים וְהַמָּוֶת
נָתַתִּי וְגוֹמֵר וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים״ (דברים ל:יט). כְּאָדָם הָאוֹהֵב אֶחָד מִבָּנָיו וּמַנִּיחַ יָדוֹ עַל
הַחֵלֶק הַטּוֹב וְאוֹמֵר: אֶת זֶה בְּחַר לְךָ:
תּוֹמִיךְ. הִשְׁפַּלְתָּ יָדִי עַל הַגּוֹרָל, לְשׁוֹן ״וַיַּמְךְ הַמָּקֵרֶה״ (קהלת י:יח) – יְשַׁפֵּל. כָּךְ הוּא
נִדְרָשׁ בַּסִּפְרִי (ספרי דברים כג). וְגַם יֵשׁ לְפוֹתְרוֹ לְשׁוֹן תְּמִיכָה, לְמִדְרַשׁ הָאַגָּדָה, כְּמוֹ
״וַיִּתְמְכֵהוּ יַד אָבִיו״ (בראשית מח:יז):

Verse 6

חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בַּנְּעִימִים. כְּשֶׁנָּפַל לִי הַגּוֹרָל לִהְיוֹת בְּחֶלְקְךָ, חֶבֶל נָעִים הוּא זֶה. אַף
עָלַי שֶׁפְרָה נַחֲלָה כָּזוֹ:

Verse 7

אֲבָרֵךְ אֶת ה׳. עַד כָּאן נִבָּא דָּוִד עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁתֹּאמַר כֵּן, וְעַכְשָׁיו אוֹמֵר: וַאֲנִי, גַּם
אֲנִי אֲבָרֵךְ אֶת ה׳ אֲשֶׁר יָעָצָנִי לִבְחוֹר בַּחַיִּים וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו:
אַף לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי. לְיִרְאָה אוֹתוֹ וּלְאַהֲבָה. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ עַל אַבְרָהָם
אָבִינוּ, שֶׁלָּמַד תּוֹרָה מֵאֵלָיו עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה. אַף אָנוּ צְרִיכִין לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָאוֹת עַל
סִדְרָן:

Verse 8

שִׁוִּיתִי ה׳ לְנֶגְדִּי תָמִיד. בְּכָל מַעֲשַׂי שַׂמְתִּי מוֹרָאוֹ לְנֶגֶד עֵינַי, וְלָמָּה? כִּי מִימִינִי הוּא
תָּמִיד לְעָזְרֵנִי לְבַל אֶמּוֹט. דָּבָר אַחֵר: שִׁוִּיתִי ה׳ לְנֶגְדִּי תָמִיד. סֵפֶר תּוֹרָה הָיָה עִמּוֹ
לִקְרוֹת בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו (דברים יז:יט), וְזֶה שֶׁאָמַר: מִימִינִי בַּל אֶמּוֹט. עַל שֵׁם הַתּוֹרָה
שֶׁנִּתְּנָה בִּימִינוֹ, שֶׁאֲנִי עוֹסֵק בָּהּ וּלְפִיכָךְ בַּל אֶמּוֹט (סנהדרין כב.) (ס״א אינו):

Verse 9

לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וְגוֹ׳. לְפִי שֶׁאֲנִי בּוֹטֵחַ כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל, שָׁהֲרֵי בַּעֲוֹן עֲבֵרָה
גְּדוֹלָה שֶׁהָיְתָה בְּיָדִי בִּשַּׁרְתַּנִי ״גַּם ה׳ הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ״ (שמואל ב יב:יג), קַל וָחֹמֶר
שֶׁמֵּעַתָּה לֹא תַעַזְבֵנִי לָסוּר מִמְּךָ:

Verse 10

Verse 11

תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים. לְשׁוֹן עָתִיד הוּא, וְאֵינוֹ לְשׁוֹן תְּפִלָּה:
שִׂבַע שְׂמָחוֹת. שִׂמְחָה שֶׁאֵין לָהּ קֵץ וְתַכְלָה הִיא הַשִּׂמְחָה שֶׁל עָתִיד (ס״א אינו):
אֶת פָּנֶיךָ. שְׂמָחוֹת אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ, בַּכַּת הַקְּרוֹבָה לְךָ:

Chapter 17

Verse 1

Verse 2

מִלְפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא. עֲבִירוֹת שֶׁבְּיָדִי, שֶׁאֲנִי רָאוּי לְהִשָּׁפֵט עֲלֵיהֶם בְּיִסּוּרִין, יֵצְאוּ
מִלְפָנֶיךָ, וְלֹא יָבוֹאוּ לְפָנֶיךָ בַּדִּין:
עֵינֶיךָ תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים. אִם יֵשׁ בְּיָדִי זְכִיּוֹת, בָּהֶן תֶּחֱזֶינָה בְּמֵישָׁרִים עֵינֶיךָ:

Verse 3

בָּחַנְתָּ לִבִּי וְגוֹ׳. יָדַעְתִּי כִּי יֵשׁ עֲבֵירָה בְּיָדִי, וְאִם מִשְׁפַּט עָנְשִׁי יָבֹא לְפָנֶיךָ לֹא אֶצְדַּק
: בַּדִּין, אֲשֶׁר כְּבָר בָּחַנְתָּ לִבִּי
פָּקַדְתָּ לַיְלָה. לְעֵת הָעֶרֶב בַּעֲוֹן בַּת שֶׁבַע, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיְהִי לְעֵת הָעֶרֶב וַיָּקָם דָּוִד וְגוֹמֵר״
(שמואל ב יא:ב):
:צְרַפְתַּנִי. נִסִּיתַנִי
:בַּל תִּמְצָא. לֹא מָצָאתָ בִּי חֻפְצְךָ
זַמּוֹתִי בַּל יַעֲבָר פִּי. אִם תַּעֲלֶה עוֹד בְּמַחֲשַׁבְתִּי לִיבָּחֵן לְפָנֶיךָ, בַּל יַעֲבָר פִּי לוֹמַר עוֹד
בְּחָנַנִי וְנַסֵּנִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי כְּבָר כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״בְּחָנַנִי ה׳ וְנַסֵּנִי״ (תהלים כו:ב). שֶׁאָמַר
דָּוִד לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִפְּנֵי מָה אוֹמְרִים אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְאֵין אוֹמְרִים אֱלֹהֵי דָּוִד?
אָמַר לוֹ: אֲנִי בְּחַנְתִּיו בְּעֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת וְנִמְצָא שָׁלֵם. אָמַר בְּחָנַנִי וְנַסֵּנִי, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת
(שבת קנג:) שַׁבָּת:

Verse 4

לִפְעֻלּוֹת אָדָם בִּדְבַר שְׂפָתֶיךָ וְגוֹ׳, תָּמוּךְ אֲשׁוּרַי וְגוֹ׳. מֵאָז וָהָלְאָה לְכָל פְּעֻלַּת אָדָם שֶׁבָּאתִי
לִפְעֹל, אֲנִי שָׁמַרְתִּי בִּשְׁבִיל דְּבַר שְׂפָתֶיךָ אָרְחוֹת פָּרִיץ לִנְטוֹת מֵהֶם, שֶׁלֹּא אֵלֵךְ בָּהֶם, אַךְ
לִתְמֹךְ אֲשׁוּרַי תָּמִיד בְּמַעְגְּלוֹתֶיךָ, לֹא נָמוֹטוּ מֵהֶם פְּעָמַי. פָּרוּשׁ אַחֵר: לִפְעֻלּוֹת אָדָם בִּדְבַר
שְׂפָתֶיךָ וְגוֹ׳, לְפִי שְׁצָרִיךְ אָדָם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּפְעֻלּוֹתָיו לְפִי יִשְׁרַת דְּבַר שְׂפָתֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ ״לֹא
:תִּנְאָף״ (שמות כ:יג), אֲנִי שָׁמַרְתִּי אָרְחוֹת פָּרִיץ אַף עַל פִּי שֶׁעָשִׂיתִי שֶׁלֹּא כָּרָאוּי בְּטוּבָתְךָ

Verse 5

תָּמוּךְ אֲשֻׁרַי וְגוֹ׳. מֵאָז וָהָלְאָה לְכָל פְּעֻלַּת אָדָם שֶׁבָּאתִי לִפְעוֹל אֶת הַמִּישָׁרִים תֻּזְּיָנָה
:עֵינֶיךָ, וְהַמִּשְׁפָּט מִלְּפָנֶיךָ יֵצֵא

Verse 6

:כִּי תַעֲנֵנִי אֵל. כִּי בָּטוּחַ אֲנִי שֶׁתַּעֲנֵנִי

Verse 7

הַפְלֵה חֲסָדֶיךָ. דְּשִׁיבָ״א בְּלַע״ז, כְּמוֹ ״וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמֶּךָ״ (שמות לג:טז). מוֹשִׁיעַ
בִּימִינְךָ אֶת הַחוֹסִים בְּךָ מִמִּתְקוֹמְמִים עֲלֵיהֶם. הַפְלֵה חֲסָדֶיךָ מוֹשִׁיעַ חוֹסִים הֲרֵי זֶה מִקְרָא
:מְסֹרָס: הַפְלֵה חֲסָדֶיךָ לְהוֹשִׁיעַ בִּימִינְךָ אֶת הַחוֹסִים וְגוֹ׳

Verse 8

כְּאִישׁוֹן. הוּא הַשָּׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן, שֶׁהָאוֹר תָּלוּי בּוֹ. וְעַל שֵׁם שֶׁהֲרוּרִיתוֹ הוּא קָרוּי אִישׁוֹן,
לְשׁוֹן חִבָּה (משלי כ:כ). וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵכִין לוֹ שׁוֹמֵר, אֶת רִיסֵי הָעַיִן הַמְכַסִּין
:אוֹתוֹ תָּמִיד

Verse 9

:זוּ שַׁדּוּנִי. בִּשְׁבִיל זֹאת שֶׁשּׁוֹדְדִים אוֹתִי אוֹיְבַי, אֲשֶׁר בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפוּ עָלָי. לְטוֹל נַפְשִׁי

Verse 10

:חֶלְבָּמוֹ סָגְרוּ. בְּחֶלְבָּם וּבְשֻׁמָּנָם סָגְרוּ לִבָּם וְעֵינֵיהֶם מֵהַבִּיט אֶל פָּעֳלִךְ לִירָאָה מִפָּנֶיךָ

Verse 11

אַשֻּׁרֵינוּ עַתָּה סְבָבוּנוּ. אֶת עֲקֵבֵנוּ עַתָּה סְבָבוּנוּ הָאוֹיְבִים, וְ עֵינֵיהֶם יָשִׁיתוּ לִנְטוֹת בָּאָרֶץ
לִפְשֹׁט בָּאָרֶץ. וְנִרְאֶה לִי שֶׁנִּתְפַּלֵּל דָּוִד תְּפִלָּה זוֹ לְאַחַר שֶׁבָּא לְיָדוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁל אוּרְיָה, וְיוֹאָב
וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּאָרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן צָרִים עַל רַבָּה (שמואל ב יא:א), וַיִּירָא דָּוִד שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ
שָׁם בִּשְׁבִיל עֲבֵרָה שֶׁבְּיָדוֹ, וְיִשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים וּמוֹאָב וֶאֱדוֹם וְכָל שְׁכֵנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָרָעִים
:הַמְצַפִּים לְיוֹם אֵידָם, וְיָבֹאוּ עֲלֵיהֶם

Verse 12

יְכִסּוֹף. יַחְמוֹד, כְּמוֹ "כִּי נִכְסַף נִכְסְפְתָּ" (בראשית לא:ל):

Verse 13

קַדְּמָה פָּנָיו. שֶׁל אוֹיֵב:
הַכְרִיעֵהוּ. קִפַּח אֶת רַגְלָיו וְיִכְרַע וְיִפּוֹל:
פַּלְטָה נַפְשִׁי. מִכָּל רָשָׁע שֶׁהוּא חַרְבְּךָ, שֶׁאַתָּה מַשְׁלִיטוֹ לִיפָּרַע מִן הַמְחֻיָּבִים לְךָ:

Verse 14

מִמְתִים יָדְךָ. מִן הַמֵּתִים בְּיָדְךָ עַל מְטָתָם אֲנִי בוֹשֵׁר לִהְיוֹת:
מִמְתִים מֵחֶלֶד. מֵאוֹתָם שֶׁמֵּתִים בְּזִקְנָה, מִשֶּׁהֶעֱלוּ חֶלֶדָּה, רְדוּיֶלָ"א בְּלַעַ"ז, וּמִן הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר חֶלְקָם בַּחַיִּים :
וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם. וּמֵאוֹתָם אֲשֶׁר תְּמַלֵּא מְעֵיהֶם מִטּוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ (תהלים לא:כ):
יִתְרָם. נִכְסֵיהֶם אֲשֶׁר יַשְׁאִירוּ בְּמוֹתָם:

Verse 15

אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ. לֶעָתִיד, אוֹ בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ מִשֶּׁפָּטִי הוֹצֵא מִלְּפָנֶיךָ, וְהַצְּדָקוֹת שֶׁבְּיָדִי אֶחוֹז, וּבָהֶם אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ:
אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ. אֶשְׂבְּעָה מֵרְאִית תְּמוּנָתְךָ בְּהָקִיץ הַמֵּתִים מִשְּׁנָתָם. לָשׁוֹן אַחֵר: אֶשְׂבְּעָה מֵרְאוֹת פָּנֶיךָ בְּהָקִיץ הַמֵּתִים מִשְּׁנָתָם, שֶׁהֵם בִּדְמוּת תְּמוּנָתְךָ, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר "כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם" (בראשית ט:ו):

Chapter 18

Verse 1

בְּיוֹם הִצִּיל ה' אוֹתוֹ וְגוֹ'. כְּשֶׁהִזְקִין, וּכְבָר עָבְרוּ עָלָיו כָּל צָרוֹתָיו וְנִצּוֹל מֵהֶם:
וּמִיַּד שָׁאוּל. וַהֲלֹא שָׁאוּל בִּכְלָל הָיָה? אֶלָּא לְפִי שֶׁהָיָה קָשֶׁה עָלָיו וְרוֹדְפוֹ יוֹתֵר מִכֻּלָּם.
כְּיוֹצֵא בָּדָבָר אַתָּה אוֹמֵר: "וְרָאוּ אֶת הָאָרֹן וְאֶת יְרִיחוֹ" (יהושע ב:א):

Verse 2

אֶרְחָמְךָ. אֲאַהֲבְךָ, כְּדִמְתַרְגֵּם "וְאָהַבְתָּ" (ויקרא יט:יח): "וְתִרְחַם" (תרגום אונקלוס):

Verse 3

סַלְעִי. שֶׁעֲזַרְתַּנִי בְּסֶלַע הַמַּחְלְקוֹת, כְּשֶׁהָיִיתִי מְצֻמְצָם בֵּין שָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו לְהִתָּפֵס, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו עוֹטְרִים אֶל דָּוִד וְגוֹמֵר" (שמואל א כג:כו)
וּמְצוּדָתִי. לְשׁוֹן מִבְצָר:
צוּרִי. לְשׁוֹן סֶלַע:
אֶחֱסֶה. אַבְרִיאֵי"ר בְּלַעַ"ז:
אֶחֱסֶה בּוֹ. אֶתְכַּסֶּה בְּצִלּוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִבְּלִי מַחְסֶה חִבְּקוּ צוּר" (איוב כד:ח) – שֶׁהַסְּלָעִים כִּסּוּי וּמָגֵן לְהוֹלְכֵי דְרָכִים מִן הָרוּחוֹת וּמִזֶּרֶם גְּשָׁמִים:

Verse 4

מְהֻלָּל אֶקְרָא ה'. בְּהִלּוּלִים אֶקְרָא וְאֶתְפַּלֵּל לְפָנָיו תָּמִיד, כְּלוֹמַר אַף לִפְנֵי הַתְּשׁוּעָה אֲנִי מְהַלְּלוֹ, לְפִי שֶׁבָּטוּחַ אֲנִי שֶׁאִוָּשַׁע מֵאוֹיְבַי:

Verse 5

אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת. פְּעָמִים רַבּוֹת סְבָבוּנִי רְשָׁעִים, אֲפָפוּנִי כְּמוֹ סְבָבוּנִי, וְכֵן "אֲפָפוּנִי עֲלֵי רָעוֹת" (תהלים מ:יג):

חֶבְלֵי מָוֶת. מַחֲנוֹת אוֹיְבִים, כְּמוֹ "חֶבֶל נְבִיאִים" בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל (שמואל א י:ה). וְיוֹנָתָן
תִּרְגֵּם: "כְּאִתְתָא דְּיָתְבָא עַל מַתְבְּרָא", לְשׁוֹן "חֶבְלֵי יוֹלֵדָה" (הושע יג:יג)
וְנַחֲלֵי בְלִיַּעַל. אַף הוּא לְשׁוֹן גְּיָסוֹת שׁוֹטְפִים כְּנַחַל

Verse 6

חֶבְלֵי שְׁאוֹל. כְּמוֹ חֶבְלֵי מָוֶת – "מַשְׁרְיָן רַשִׁיעָן" (תרגום יונתן שמואל ב כב:ו), וַאֲנִי
מָה הָיִיתִי עוֹשֶׂה?

Verse 7

בַּצַּר לִי אֶקְרָא. אֲנִי הָיִיתִי קוֹרֵא לַה', תָּמִיד

Verse 8

וַתִּגְעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ. אֵינוֹ מֻחֲבָר לְמִקְרָא עֶלְיוֹן, אֶלָּא מֻחֲבָר רֹאשׁוֹ לְסוֹפוֹ: כִּי טָרָה לוֹ
וַתִּגְעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ. כִּי מְשֻׁמָּשׁ בִּלְשׁוֹן כַּאֲשֶׁר: כְּשֶׁטָּרָה לוֹ וּבָא לִנְקֹם נִקְמַת עַמּוֹ וַעֲבָדָיו
מִפַּרְעֹה וּמֵעַמּוֹ, גָּעֲשָׂה וְרָעֲשָׂה הָאָרֶץ:

Verse 9

עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ. אַנְשִׁשְׁנַאריל"שׁ בְּלַעַ"ז, כֵּן דֶּרֶךְ כָּל חֲרוֹן אַף לְהַעֲלוֹת עָשָׁן מִנְּחִירָיו

Verse 10

וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרַד. לַעֲבוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. וַיֵּרַד כְּמַשְׁמָעוֹ. לָשׁוֹן אַחֵר: אִיאַנְטְבֵּ"שׁ בְּלַעַ"ז

Verse 11

וַיֵּדָא. וַיָּעָף, כְּמוֹ "כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר" (דברים כח:מט)

Verse 12

חֶשְׁכַת מַיִם. שֶׁבָּעֲבֵי שְׁחָקִים הֵם חֹשֶׁךְ אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָיו. וְשָׁמָּא תֹּאמַר: לִפְנִים מִן הַחֹשֶׁךְ אֵין
אוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִנֹּגַהּ אֲשֶׁר נֶגְדּוֹ וּמִתּוֹךְ מְחִיצָתוֹ, אֶת עָבָיו אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָיו בּוֹקְעִים
: וְעוֹבְרִים בָּרָד וְגַחֲלֵי אֵשׁ

Verse 13

עָבְרוּ. טְרִישְׁפָּא"שְׁנְט בְּלַעַ"ז, הַבָּרָד בּוֹקֵעַ וְעוֹבֵר עַל הַמְּצָרִים עַל יָם סוּף (שמות יד:כא-
כח):

Verse 14

Verse 15

Verse 16

וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי מַיִם. כְּשֶׁנִּבְקַע הַיָּם:
וַיִּגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל. שֶׁכָּל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם נִבְקְעוּ
מִנְּשֹׁמַת. מִנְּשִׁיבַת:

Verse 17

יִשְׁלַח מָרוֹם. מַלְאָכָיו לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם וּמִמִּצְרַיִם
יְמָשֵׁנִי. לְשׁוֹן הוֹצָאָה, כְּמוֹ "כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ" (שמות ב:י):

Verse 18

Verse 19

יְקַדְּמוּנִי. אוֹיְבַי הָיוּ מְמַהֲרִין וּמַקְדִּימִין לָבוֹא עָלַי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי ה׳ וְגוֹמֵר״:

Verse 20

Verse 21

כְּצְדְקִי. כְּצֶדֶק לֶכְתִּי אַחֲרָיו בַּמִּדָּבָר (ירמיהו ב:ב)
כְּבֹר. לְשׁוֹן נְקִיוּת, כְּמוֹ ״וּבַר לֵבָב״ (תהלים כד:ד). דָּבָר אַחֵר: יִשְׁעַח מְמָרוֹם יְקַחֵנִי –
כְּנֶגֶד עַצְמוֹ אָמַר, עַל שֵׁם הַמַּלְאָךְ שֶׁבָּא בְּסֶלַע הַמַּחְלְקוֹת לִפְצוֹת אֶת שָׁאוּל מֵעָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר
״וּמַלְאָךְ בָּא אֶל שָׁאוּל וְגוֹמֵר״ (שמואל א כג:כז)
כְּצְדְקִי. שֶׁלֹּא הֲרַגְתִּיו בְּכָרְתִּי אֶת כְּנַף מְעִילוֹ (שמואל א כד:ד)

Verse 22

Verse 23

כִּי. כָּל מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי. תָּמִיד שַׂמְתִּים אוֹתָם לְנֶגֶד עֵינַי:

Verse 24

Verse 25

Verse 26

עִם. חָסִיד תִּתְחַסָּד. כְּלוֹמַר: לְפִי שֶׁכֵּן דְּרָכָיו, לִגְמוֹל מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. חָסִיד, תָּמִים, נָבָר
– כְּנֶגֶד שִׁלֹּשָׁה אָבוֹת:

Verse 27

עִם. נָבָר. נֶאֱמָן:
עִם. עִקֵּשׁ. כְּנֶגֶד פַּרְעֹה:

Verse 28

Verse 29

כִּי. אַתָּה תָּאִיר נֵרִי. כְּשֶׁנִּלְחַם בַּגַּיְלָה בְּגִדּוּד עֲמָלֵק הַבָּא עַל צִקְלַג, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיַּכֵּם דָּוִד
מֵהַנֶּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמָחֳרָתָם״ (שמואל א ל:יז):

Verse 30

כִּי. בְךָ. בְּמִבְטַחֲךָ:

וּבֵאלֹהַי אֲדַלֵּג שׁוּר. כְּשֶׁבָּא לְהִלָּחֵם עַל יְבוּס וְאָמַר: "כָּל מַכֶּה יְבוּסִי יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשַׂר" (דברי הימים א יא:ו), הֵבִיא יוֹאָב בְּרוֹשׁ רַעֲנָן וּכְפָפוֹ, וְנִתְלָה בּוֹ וְעָלָה עַל הַחוֹמָה. אָמַר דָּוִד: "יְהֹלְמֵנִי צַדִּיק וְגוֹמֵר" (תהלים קמא:ה), קְצַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַחוֹמָה וְדִלֵּג. בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים:

Verse 31

צְרוּפָה. בְּרוּרָה; מַבְטִיחַ וְעוֹשֶׂה:

Verse 32

Verse 33

וַיִּתֵּן תָּמִים דַּרְכִּי. הֵסִיר מִדָּרָכַי כָּל תַּקָּלָה וּמִכְשׁוֹל, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁלֵם וְכָבוּשׁ:

Verse 34

מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת. רַגְלֵי הַנְּקֵבוֹת עוֹמְדוֹת בְּיֹשֶׁר יוֹתֵר מִשֶּׁל זְכָרִים:

Verse 35

וְנִחֲתָה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זְרוֹעֹתָי. וְנִחֲתָה לְשׁוֹן דְּרִיכַת קֶשֶׁת, כְּמוֹ "חִצֶּיךָ נִחֲתוּ בִי" (תהלים לח:ג), וּפֹעַל שָׁלוֹ נָחַת וּכְשֶׁמִּתְפַּעֵל בָּא דָּגֵשׁ וּמְחַסֵּר אֶת הַנּוּ"ן וְנִחֲתָה מִגְזֶרֶת נִנְחֲתָה כְּמוֹ "נִסַּר גְּרוֹנִי" (תהלים סט:ד) מִגְזֶרֶת נִנְסַר, כְּמוֹ "נָסַר מַפֵּחַ" (ירמיהו ו:כט) נִדַּף מִגְזֶרֶת נִנְדַּף, "עֵינִי נִגְרָה" (איכה ג:מט) כְּמוֹ נִנְגְּרָה, נִתְּנָה כְּמוֹ נִנְתְּנָה, נִגַּף מִגְזֶרֶת נִנְגַּף. וְאֵין לְפוֹתְרוֹ מִגְזֶרֶת חָתָה, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר נִחְתָּתָה כְּמוֹ מִן עָשָׂה נֶעֱשְׂתָה מִן עָנָה נַעֲנְתָה. דָּבָר אַחֵר: וְנִחֲתָה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זְרוֹעֹתָי חִיֵּת לְשׁוֹן דְּרִיכַת קֶשֶׁת כְּמוֹ "חִצֶּיךָ נִחֲתוּ" (תהלים לח:ג) הַנּוּ"ן אֵינָהּ יְסוֹד בַּתֵּבָה אֶלָּא כְּמוֹ נִחֲלוּ וְנִדְרְכָה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה עַל יְדֵי זְרוֹעוֹתַי, קֶשָׁתוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת הָיוּ תְּלוּיוֹת לוֹ לְדָוִד בְּבֵיתוֹ וְרוֹאִין אוֹתָם מַלְכֵי הָאֱמוֹת וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה אַתָּה סָבוּר שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיַד דָּוִד לְדוֹרְכָן אֵין זֶה אֶלָּא לְיָרְאֵנוּ, וְהוּא הָיָה שׁוֹמֵעַ וְדוֹרְכָן בִּפְנֵיהֶם:

Verse 36

וְעַנְוָתְךָ תַּרְבֵּנִי. הִרְבִּיתָה מִדַּת עֲנָוְתְךָ לְהִתְנַהֵג בָּהּ עִמִּי:

Verse 37

תַּרְחִיב צַעֲדִי תַּחְתָּי. הַמַּרְחִיב צְעָדָיו אֵינוֹ נוֹחַ לִיפּוֹל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "בְּלֶכְתְּךָ לֹא יֵצַר צַעֲדֶךָ" (משלי ד:יב):
מָעֲדוּ. אִיקְלוֹרְגִירִינְ"ט בְּלַע"ז:
קַרְסֻלָּי. הֵם הָרַגְלַיִם מִן הָאַסְתּוּרִיו, שֶׁקּוֹרִין קְבִיל"א בְּלַע"ז, וּלְמַטָּה:

Verse 38

Verse 39

Verse 40

Verse 41

נָתַתָּה לִּי עֹרֶף. פּוֹנִים לִי עָרְפָּם וּבוֹרְחִים:

Verse 42

יְשַׁוְּעוּ. לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם:
וְאֵין מוֹשִׁיעַ. שֶׁאֵין בָּהּ יְכֹלֶת, וְחוֹזְרִים וְקוֹרְאִים אֶל ה׳, וְלֹא עָנָם:

Verse 43

וְאֶשְׁחָקֵם. לְשׁוֹן כְּתִישָׁה:
אֲרִיקֵם. כְּטִיט הַנָּרוּק, שֶׁאֵינוֹ עָב. כְּמוֹ ״הֵם מְרִיקִים שַׁקֵּיהֶם״ (בראשית מב:לה), ״לֹא
הוּרַק מִכְלִי אֶל כֶּלִי״ (ירמיהו מח:יא):

Verse 44

תְּפַלְּטֵנִי מֵריבֵי עָם. שֶׁלֹּא אֵעָנֵשׁ בְּדִין יִשְׂרָאֵל לְהַטּוֹת מִשְׁפָּט, וְלֹא לְשַׁעְבֵּד בְּיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִן
הָרָשׁוּת:
תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם. שֶׁאֵין עֹנֶשׁ בָּהֶם:

Verse 45

לְשֵׁמַע אֹזֶן. אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנַי, אֶלָּא שֶׁשָּׁמְעוּ שְׁלִיחוּתִי:
יִשָּׁמְעוּ לִי. יָסוּרוּ אֶל מִשְׁמַעְתִּי, וְיִהְיוּ נִשְׁמָעִים לִדְבָרַי:
יְכַחֲשׁוּ לִי. מֵחֲמַת יִרְאָה:

Verse 46

יִבֹּלוּ. יִלְאוּ, כְּמוֹ ״נָבֹל תִּבֹּל״ (שמות יח:יח), דְּמֶתַרְגֵּם ״מִיכְלָא תִּיכְלֵה״. וּמְנַחֵם פֵּירֵשׁ
כְּמוֹ ״אַחֲרֵי בָלֹתִי״ (בראשית יח:יב), וְכֵן פֵּירֵשׁ ״נָבֹל תִּבֹּל״
מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם. ״מֵחֲנֹתָם אֵימָה״ (דברים לב:כה) מְתַרְגְּמִינָן: ״סַחֲרַת מוֹתָא״
מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם מְנַחֵם פָּתַר אוֹתוֹ לְשׁוֹן רִפְיוֹן חֲגוֹרָה, וְכֵן פֵּרוּשׁוֹ: וְיִתְרַפּוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם.
וְדוּגְמָ״שׁ פָּתַר וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם וְיִפְסְחוּ מְכַבְּלֵיהֶם הַנְּתוּנִים עַל רַגְלֵיהֶם. וּפִתְרוֹן
וְיַחְרְגוּ ״וְיִפְסְחוּ״ (ויקרא כא:יח), כְּדְמֶתַרְגְּמִינָן ״חֲגִירָא״:

Verse 47

חַי ה׳. הָעוֹשֶׂה לִי כָּל זֹאת:

Verse 48

הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת לִי. נוֹתֵן בִּי כֹּחַ לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבַי:
וַיְדַבֵּר. וְיַהֲרֹג, לְשׁוֹן דֶּבֶר. לָשׁוֹן אַחֵר: כְּמוֹ ״וַיִּנְהַג״ (שמות ג:א), דְּמֶתַרְגְּמִינַן:
״וּדְבַר״. וְכֵן חִבְּרוֹ מְנַחֵם, וְגַם כֵּן חִבֵּר ״יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ״ (תהלים מז:ד)
תַּחְתָּי. בְּמִקּוֹמִי וְחִלּוּפִי, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ״ (ישעיהו מג:ד) – ״נָתַתִּי
כָּפְרְךָ מִצְרַיִם״ (ישעיהו מג:ג):

Chapter 19

Verse 1

Verse 2

הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל. הַמְשׁוֹרֵר עַצְמוֹ פֵּרֵשׁ אֶת הַדָּבָר: אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים. אֵינָן
מְדַבְּרִים עִם הַבְּרִיּוֹת, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁ בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּמְאִירִים לַבְּרִיּוֹת, מִתּוֹךְ כָּךְ
מְסַפְּרִים הַבְּרִיּוֹת כְּבוֹד אֵל וּמוֹדִים וּמְבָרְכִין עַל הַמְּאוֹרוֹת:

וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ. הַכּוֹכָבִים וְהַמַּזָּלוֹת, שֶׁהֵם מַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
אֲשֶׁר הֵם שָׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם" (בראשית א:יז), וּמִשָּׁם
מַגִּידִים כְּבוֹדוֹ:

Verse 3

יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר. מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית מִתְחַדֵּשׁ מִיּוֹם אֶל יוֹם; לָעֶרֶב חַמָּה שׁוֹקַעַת וְזוֹרַחַת
לַבֹּקֶר, וּמִתּוֹךְ כָּךְ יַבִּיעוּ הַבְּרִיּוֹת אִמְרֵי שֶׁבַח עַל יְדֵי הַיָּמִים וְהַלֵּילוֹת, שֶׁמּוֹרִים אֶת
הַבְּרִיּוֹת לְקַלֵּס וּלְהוֹדוֹת. מְנַחֵם פֵּתַר "יַבִּיעַ" לְשׁוֹן "מַעְיָן נוֹבֵעַ"
יְחַוֶּה. לְשׁוֹן הַגָּדָה:

Verse 4

Verse 5

בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם. קַו הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם נִמְתָּחִים עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ, וּמֵחֲמַת כֵּן בְּקֵצֶה תֵּבֵל
מִלֵּיהֶם שֶׁהַכֹּל מְדַבְּרִים בַּנִּפְלָאוֹת שֶׁהֵם רוֹאִים
לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
(אֹהֶל בָּהֶם. בַּשָּׁמַיִם, מִכָּאן שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ נָתוּן בְּתוֹךְ תִּיקוֹ (תנחומא, תצוה ח

Verse 6

: וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ. בְּכָל בֹּקֶר, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל

Verse 7

וּתְקוּפָתוֹ עַל קְצוֹתָם. הַקָּפַת סִבּוּבוֹ מִקָּצֶה אֶל קָצֶה:
וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ. אֵילְמָלֵא נִיתַּן בָּרָקִיעַ הַמַּחְתּוֹן, לֹא הָיָה אָדָם נִסְתָּר מִפָּנָיו מִפְּנֵי
חֻמּוּתוֹ. שֶׁחַמָּה וּלְבָנָה בָּרָקִיעַ הַשֵּׁנִי, כְּדְאָמְרִינַן (חגיגה יב:): שִׁבְעָה רְקִיעִים הֵם:
וְילוֹן, רָקִיעַ, שְׁחָקִים, זְבוּל, מָכוֹן, מָעוֹן, עֲרָבוֹת. וּמוֹנֶה לָהֶם כְּסִדְרָן: וְילוֹן אֵינוֹ
מְשַׁמֵּשׁ כְּלוּם, רָקִיעַ יֵשׁ בּוֹ חַמָּה וּלְבָנָה, כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְכוּ׳:

Verse 8

תּוֹרַת ה׳ תְּמִימָה. גַּם הִיא מְאִירָה כַּשֶּׁמֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף הָעִנְיָן מְאִירַת עֵינָיִם וְאוֹמֵר
(משלי ו:כג) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר". דָּבָר אַחֵר: וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ לְיוֹם הַדִּין
וְלֹהַט אוֹתָם הַיּוֹם הַבָּא (מלאכי ג:יט), אֲבָל תּוֹרַת ה׳ תְּמִימָה הִיא מְשִׁיבַת נָפֶשׁ לְדַרְכֵי
חַיִּים וּמְגִנָּה הִיא עַל לוֹמְדֶיהָ מֵאוֹתוֹ לַהַט, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ
צְדָקָה וּמַרְפֵּא וְגוֹמֵר" (מלאכי ג:כ)
עֵדוּת ה׳ נֶאֱמָנָה. נֶאֱמָנָה הִיא לְהָעִיד בְּלוֹמְדֶיהָ:
מְשִׁיבַת נָפֶשׁ. מְשִׁיבָתוֹ מִדַּרְכֵי מִיתָה לְדַרְכֵי חַיִּים. תּוֹרַת, עֵדוּת, פִּקּוּדֵי, מִצְוַת, יִרְאַת,
מִשְׁפְּטֵי – שִׁשָּׁה, כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה (ברכות יא:), וּבֵין כָּל שֵׁם וָשֵׁם חֲמִשָּׁה תֵּבוֹת עִם
הַשֵּׁם עַצְמוֹ, כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. וְחוֹתֵם בְּסוֹפָן: אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו. כֻּלָּם יַחַד
מְתֻקָּנִים בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת
מַחְכִּימַת פֶּתִי. נוֹתֶנֶת חָכְמָה לַפְּתָאִים:

Verse 9

בָּרָה. מַצְהֶרֶת:

Verse 10

Verse 11

וְנֹפֶת צוּפִים. וּמֶתֶק צוּפִים בְּרוּ״קְאשׁ בְּלַע״ז. וּמְנַחֵם פָּתַר וְנֹפֶת לְשׁוֹן טִפָּה, וְכֵן "נֹפֶת
תִּטֹּפְנָה" (משלי ה:ג), "נָפַתִּי מִשְׁכָּבִי" (משלי ז:יז) (ס״א אינו)

Verse 12

בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב. נִזְהַרְתִּי בִּשְׁמִירָתָם בְּשָׁבִיל רֹב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ (תהלים לא:כ), וְלַשָּׁוְא
הַזֶּה עֵקֶב כְּמוֹ "עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי" (בראשית כו:ה). דָּבָר אַחֵר: עֵקֶב רָב.
סוֹפָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לָבֹא לִידֵי גְּדֻלָּה. עֵקֶב לְשׁוֹן סוֹף, וְיֵשׁ לוֹ חָבֵר בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה:
עִקְּבוֹת מְשִׁיחָא (סוטה ט:טו):

Verse 13

שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין. אֲנִי נִזְהַרְתִּי בָּהֶם, אֲבָל אִי אֶפְשָׁר לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא אֶשְׁגֶּה בָּהֶם, וְאַתָּה נַקֵּנִי
מִנִּסְתָּרוֹת שֶׁנִּסְתְּרוּ מִמֶּנִּי, וְלֹא יָדַעְתִּי בְּחֶטְאִי בִּשְׁגָגָה:

Verse 14

גַּם מִזֵּדִים. מִן הַזְּדוֹנוֹת:
אָז אֵיתָם. אֶהְיֶה תָּמִים. אָמְרוּ חֲכָמִים : לָמָּה דָּוִד דּוֹמֶה? לְכוּתִי הַמְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים, וְהֵם
מַעֲרִימִים בַּדָּבָר יוֹתֵר מִכָּל אָדָם: תְּנוּ לִי מַיִם לִשְׁתּוֹת, דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס. מִשֶּׁשָּׁתָה
אָמַר: יֵשׁ כָּאן בָּצָל קָטָן? מִשֶּׁנָּתְנוּ לוֹ אוֹמֵר: יֵשׁ בָּצָל בְּלֹא מֶלַח? מִשֶּׁנָּתְנוּ לוֹ אָמַר: תְּנוּ
לִי מְעַט לֶחֶם, שֶׁלֹּא יְזִיקֵנִי הַבָּצָל. כָּךְ אָמַר דָּוִד: בְּתָחְלָה עַל הַשְּׁגָגוֹת, וְאַחַר כָּךְ עַל
הַזְּדוֹנוֹת, וְאַחַר כָּךְ עַל הַמְּרָדִים. פְּשָׁעִים אֵלּוּ הַמְּרָדִים, שֶׁמִּתְכַּוְּנִין לְהַכְעִיס, וְכֵן הוּא אוֹמֵר
"מֶלֶךְ מוֹאָב פָּשַׁע בִּי" (מלכים ב ג:ז):

Verse 15

יִהְיוּ לְרָצוֹן. לְפִיּוּס, לְרַצּוֹתְךָ:

Chapter 20

Verse 1

Verse 2

יַעַנְךָ ה׳ בְּיוֹם צָרָה. הַמְזְמוֹר הַזֶּה עַל שֵׁם שֶׁהָיָה שׁוֹלֵחַ אֶת יוֹאָב וְאֶת כָּל יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה,
וְהוּא הָיָה עוֹמֵד בִּירוּשָׁלַיִם וּמִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶן, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "טוֹב כִּי תִהְיֶה לָנוּ מֵעִיר
לַעֲזוֹר" (שמואל ב יח:ג); וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין מט.): אִילְמָלֵא דָּוִד, לֹא עָשָׂה
יוֹאָב מִלְחָמָה:
שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. שֶׁהִבְטִיחוֹ בְּלֶכְתּוֹ לְחָרָן (בראשית כח:יג-טו), וְשָׁמַר הַבְטָחָתוֹ. לְכָךְ
נֶאֱמַר: אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

Verse 3

מִקְּדָשׁ. מֵהֵיכַל קָדְשׁוֹ, שֶׁהוּא שׁוֹכֵן שָׁם:

Verse 4

מִנְחוֹתֶיךָ וְעוֹלָתְךָ. הֵם הַתְּפִלּוֹת שֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִים בַּמִּלְחָמָה:
יְדַשְּׁנֶהָ סֶלָה. לְשׁוֹן שׁוּמָן, כְּמוֹ (דברים לא:כ) "וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן", כְּלוֹמַר: יְקַבְּלֵם
בְּרָצוֹן כְּעוֹלוֹת מְחִים:

Verse 5

Verse 6

נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ. כְּשֶׁיּוֹשִׁיעַ אוֹתְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נְרַנְּנָה כֻּלָּנוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבְשִׁמּוֹ נִדְגֹּל. נִתְאַסֵּף וְנַעֲשֶׂה חַיִל (תהלים ס:יד):

Verse 7

עַתָּה יָדַעְתִּי. זוֹ הִיא הָרִנָּה שֶׁנִּרְנֵּן עַתָּה בַּתְּשׁוּעָה זוֹ שֶׁבָּאָה לְיוֹאָב וּלְיִשְׂרָאֵל, יָדַעְתִּי שֶׁפָּקַח הַמָּקוֹם בִּי וְעָנָנִי מִשָּׁמֵי קָדְשׁוֹ, כִּי תְּשׁוּעָתָם הִיא תְּשׁוּעָתִי:

Verse 8

אֵלֶּה בָּרֶכֶב. יֵשׁ מִן הָאֻמּוֹת שֶׁבּוֹטְחִים בְּרֶכֶב בַּרְזֶל שֶׁלָּהֶם וְיֵשׁ שֶׁבּוֹטְחִים בְּסוּסֵיהֶם, אֲבָל אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם ה׳ נַזְכִּיר כִּי לוֹ הַיְשׁוּעָה. נַזְכִּיר לְשׁוֹן הַקְּטָרָה וּתְפִלָּה, כְּמוֹ (ישעיהו סו:ג) ״מַזְכִּיר לְבוֹנָה״ (ויקרא ב:ב) ״אֶת אַזְכָּרָתָהּ״. וּלְפִיכָךְ הֵמָּה יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ:

Verse 9

וַאֲנַחְנוּ קַמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד. נִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ ״מְעוֹדֵד עֲנָוִים״ (תהלים קמז:ו), לְשׁוֹן עֹז:

Chapter 21

Verse 1

Verse 2

בְּעָזְךָ יִשְׂמַח מֶלֶךְ. רַבּוֹתֵינוּ פָּתְרוּהוּ עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וְנָכוֹן הַדָּבָר לְפוֹתְרוֹ עוֹד עַל דָּוִד עַצְמוֹ, לְתְשׁוּבַת אֲחֵרִים שֶׁדָּרְשׁוּ בּוֹ שֶׁאַחַר שֶׁלָּקַח אֶת בַּת שֶׁבַע אָמַר מִזְמוֹר זֶה:

Verse 3

וַאֲרֻשֶׁת. לְשׁוֹן דִּבּוּר, וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן. וּמְנַחֵם הֵבִיא לוֹ חָבֵר: ״כְּרִשְׁיוֹן כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס״ (עזרא ג:ז), וּשְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן מִבְטָא שְׂפָתַיִם:

Verse 4

כִּי תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב. קֹדֶם שֶׁשָּׁאַלְתִּי מִמְּךָ, הִקְדַּמְתָּ לִי בִּרְכָתְךָ עַל יְדֵי נָתָן הַנָּבִיא ״וְהַקֵּימוֹתִי אֶת זַרְעֲךָ וְגוֹמֵר״ (שמואל ב ז:יב), ״וַהֲכִינוֹתִי אֶת כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם״ (שמואל ב ז:יג):
תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז. ״וַיִּקַּח עֲטֶרֶת מַלְכָּם וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד״ (שמואל ב יב:ל):

Verse 5

חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ. כְּשֶׁהָיִיתִי בּוֹרֵחַ לְחוּצָה לָאָרֶץ מִפְּנֵי שָׁאוּל, הָיִיתִי מִתְפַּלֵּל: ״אֶתְהַלֵּךְ לְפָנַי ה׳ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים״ (תהלים קטז:ט):
נָתַתָּה לוֹ. שֶׁהֲשִׁיבוֹתַנִי לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
אֹרֶךְ יָמִים. לְמַלְכוּתִי, שֶׁאָמַרְתָּ: ״וַהֲכִינוֹתִי אֶת־כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ עַד־עוֹלָם״ (שמואל ב ז:יג):

Verse 6

תְּשַׁוֵּהוּ. מְנַחֵם פָּתַר תְּשַׁוֵּהוּ, ״תָּשִׁים״ (בראשית ו:טז), ״תָּשִׁית״ (תהלים כא:ד), לָשׁוֹן אֶחָד הֵם:

Verse 7

תְּחַדֵּהוּ. לְשׁוֹן חֶדְוָה:

אֶת פָּנֶיךָ. בְּגַן עֵדֶן. וְרִבּוֹתֵינוּ, שֶׁדָּרְשׁוּהוּ בְּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, הֵבִיאוּ רְאָיָה לַדָּבָר: "וְעַד עַתִּיק יוֹמִין מְטָה וּקְדָמוֹהִי הַקְרִבוּהִי" (דניאל ז:ג); וְאוֹמֵר "וְהִקְרַבְתִּיו וְנִגַּשׁ אֵלָי" (ירמיה ל:כא):

Verse 8

בַּל יְמוֹט. וּבְחֶסֶד עֶלְיוֹן הוּא בּוֹטֵחַ שֶׁלֹּא יְמוֹט:

Verse 9

תִּמְצָא יָדְךָ לְכָל אוֹיְבֶיךָ. כָּל מַכַּת יָדְךָ שֶׁיֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא, הָבֵא עַל אוֹיְבֶיךָ:

Verse 10

לְעֵת פָּנֶיךָ. לְעֵת זַעְמְךָ:
בְּאַפּוֹ יְבַלְּעֵם. תִּפְלָה הִיא זוֹ:

Verse 11

פְּרָיָמוֹ מֵאֶרֶץ תְּאַבֵּד. לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא מִתְפַּלֵּל שֶׁיְּאַבֵּד זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק הָרָשָׁע:

Verse 12

כִּי נָטוּ עָלֶיךָ רָעָה. כְּנֶגֶד טִיטוּס הָרָשָׁע, שֶׁאָמַר: הָרַג אֶת עַצְמוֹ! (גיטין נו:)
בַּל יוּכְלוּ. לַעֲשׂוֹתָהּ:

Verse 13

כִּי תְשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם. אֲשֶׁר תָּשִׁית אוֹתָם לְחֵלֶק, שֶׁיְּחַלְּקוּ יִשְׂרָאֵל אֶת מָמוֹנָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה סַחְרָהּ וְאֶתְנַנָּהּ וגו'" (ישעיהו כג:יח):
בְּמֵיתָרֶיךָ תְּכוֹנֵן עַל פְּנֵיהֶם. בְּמֵיתְרֵי קַשְׁתוֹתֶיךָ תְּכוֹנֵן חִצֶּיךָ וְתַזְמִינֵם לִירוֹת עַל פְּנֵיהֶם:

Verse 14

רוּמָה ה' בְּעֻזֶּךָ. עַל הַקָּמִים, וְ נָשִׁירָה וּנְזַמְּרָה (ספרים אחרי אינו):

Chapter 22

Verse 1

אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר. שֵׁם כְּלִי שִׁיר. דָּבָר אַחֵר: עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא "אַיֶּלֶת אֲהָבִים" (משלי ה:יט) "הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר" (שיר השירים ו:י); וְרִבּוֹתֵינוּ (מגילה טו:) דָּרְשׁוּהוּ בְּאֶסְתֵּר. וּמְנַחֵם פָּתַר אַיֶּלֶת – לְשׁוֹן מָעוֹז, כְּמוֹ אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה הַשָּׁחַר. לְשׁוֹן שַׁחֲרִית, וּמְנַחֵם פָּתַר לְשׁוֹן בֹּקֶר, כְּמוֹ "שֹׁחֵר טוֹב יְבַקֵּשׁ רָצוֹן" (משלי יא:כז), וּכְמוֹ "לְשַׁחֵר פָּנֶיךָ" (משלי ז:טו):

Verse 2

לָמָּה עֲזַבְתָּנִי. עֲתִידָה הִיא לָלֶכֶת בַּגּוֹלָה, וְאָמַר דָּוִד תְּפִלָּה זוֹ עַל הֶעָתִיד:
רָחוֹק מִישׁוּעָתִי. וּמִדִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי:

Verse 3

אֶקְרָא יוֹמָם. אֲנִי קוֹרֵא לְךָ מִיּוֹם אֶל יוֹם, וְאֵינְךָ עוֹנֶה:

Verse 4

וְאַתָּה קָדוֹשׁ. וְיוֹשֵׁב לִשְׁמֹעַ תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל מְיָמִים קַדְמוֹנִים:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

וְאָנֹכִי תוֹלַעַת. כָּל יִשְׂרָאֵל מְכֻנֶּה כְּאִישׁ אֶחָד:

Verse 8

יִפְטִירוּ. יִפְתְּחוּ, כְּמוֹ פֶּטֶר רֶחֶם וּפֶטֶר חֲמוֹר (שמות יג:יב), "פּוֹטֵר מַיִם" (משלי
יז:יד):

Verse 9

גֹּל אֶל ה׳. כְּמוֹ גָּלוֹל, יֵשׁ לָאָדָם לְגוֹלֵל יְהָבוֹ וּמַשָּׂאוֹ לְיוֹצְרוֹ לְמַעַן יְפַלְּטֵהוּ:

Verse 10

גּוּחִי. מוֹצִיאִי מוֹשְׁכִי, כְּמוֹ "יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל פִּיהוּ" (איוב מ:כג)
מַבְטִיחִי עַל שְׁדֵי אִמִּי. זִמַּנְתְּ לָאָדָם שָׁדַיִם לִישָּׁעֵן עֲלֵיהֶם לְמִחְיָה:

Verse 11

עָלַיִךְ הָשְׁלַכְתִּי מֵרֶחֶם. נִשְׁלַכְתִּי מֵרֶחֶם מֵאָז הוֹצֵאתַנִי מֵרֶחֶם, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (ישעיהו מו:ג)
"עֲמוּסִים מִנִּי בֶטֶן" – מֵאָז נוֹלְדוּ הַשְּׁבָטִים נְשָׂאָם וְנֹהֲלָם:

Verse 12

Verse 13

פָּרִים רַבִּים. מַלְכֻיּוֹת חֲזָקִים:
אַבִּירֵי בָשָׁן. גַּם הוּא לְשׁוֹן פָּרִים בַּבָּשָׁן, שֶׁהֵם שְׁמֵנִים:
כִּתְּרוּנִי. סְבָבוּנִי כְּכֶתֶר הַמַּקֶּפֶת אֶת הָרֹאשׁ:

Verse 14

אַרְיֵה טֹרֵף. נְבוּכַדְנֶצַּר (מגילה יא.):

Verse 15

כַּדּוּנָג. שַׁעֲוָה הַנִּמּוֹחָה מֵחוֹם הָאֵשׁ:

Verse 16

מַלְקוֹחָי. הֵם הַחֲנִיכִים שֶׁקּוֹרִין פאלי״ש בְּלַעַ״ז, כְּשֶׁאָדָם מֵיצֵר אֵין רוֹק מָצוּי בְּפִיו.
וּמְנֻמֵּם פֵּתַר מַלְקוֹחָי אנטי״לא״ש בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ "בַּמֶּלְקָחַיִם לָקַח" (ישעיה ו:ו) וְהַמַּלְקוֹחַ
הֵן הַשִּׁנַּיִם אֲשֶׁר דּוֹמוֹת לְמַלְקְחֵי חָרָשִׁים (ס״א אינו):
וְלַעֲפַר מָוֶת. לְדַכְּאוֹת מִיתָה:
תִּשְׁפְּתֵנִי. אַתָּה תּוֹשִׁיבֵנִי, לְשׁוֹן שְׁפִיתַת קְדֵרָה, "שְׁפֹת הַסִּיר" (יחזקאל כד:ג), וּמְנֻמֵּם פָּתַר
כָּל לְשׁוֹן שְׁפִיתָה לְשׁוֹן שִׂימָה:

Verse 17

כָּאֲרִי יָדַי וְרַגְלָי. כְּאִלּוּ הֵם מְדֻכָּאִים בְּפִי אֲרִי, וְכֵן אָמַר חִזְקִיָּה "כָּאֲרִי כֵּן יְשַׁבֵּר כָּל עַצְמוֹתַי" (ישעיהו לח:יג):

Verse 18

אֲסַפֵּר כָּל עַצְמוֹתָי. כְּאֵב עֲצָמַי הֵמָּה יַבִּיטוּ. שְׂמֵחִים לְאֵידִי:

Verse 19

וְעַל לְבוּשִׁי יַפִּילוּ גוֹרָל. בּוֹזְזִים אֶת נְכָסַי:

Verse 20

אֱיָלוּתִי. כֹּחִי, כְּמוֹ "הָיִיתִי כְּגֶבֶר אֵין אַיָל" (תהלים פח:ה), וּכְמוֹ "יֵשׁ לְאֵל יָדִי" (בראשית לא:כט):

Verse 21

Verse 22

הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה. כַּאֲשֶׁר מְקָרֲנֵי רְאֵמִים עֲנִיָתֵנִי, זֶה הָאֱמוֹרִי, אֲשֶׁר "כְּגַבֵּהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ" (עמוס ב:ט) שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים (יהושע יב:ט-כד):

Verse 23

אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאֶחָי. בְּהִתְאַסֵּף כָּל כְּנֵסְיוֹתַי, וְכֵן אוֹמֵר לָהֶם: יִרְאֵי ה' הַלְלוּהוּ. אֵלּוּ הַגֵּרִים (תהלים כב:כד), וְכָל זֶרַע יַעֲקֹב:

Verse 24

וְגוּרוּ. לְשׁוֹן יִרְאָה:

Verse 25

עֱנוּת עָנִי. צַעֲקַת דַּל, כָּל עֱנָיָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן צְעָקָה. וְעוֹד יֵשׁ לְפָתוֹר עֱנוּת לְשׁוֹן הַכְנָעָה, כְּמוֹ "לַעֲנֹת מִפָּנַי" (שמות י:ג), שֶׁהוּא נִכְנָע וּמִתְפַּלֵּל לְפָנָיִךְ:

Verse 26

Verse 27

יֹאכְלוּ עֲנָוִים. לְעֵת הַגְּאֻלָּה, לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ:
יְחִי לְבַבְכֶם לָעַד. כָּל זֶה אוֹמֵר לִפְנֵיהֶם:

Verse 28

יִזְכְּרוּ וְיָשׁוּבוּ אֶל ה'. יִזְכְּרוּ הָאוּמוֹת הָרָעָה שֶׁמְּצָאַתְנוּ כְּשֶׁיִּרְאוּ אֶת הַטּוֹבָה, וְיָשׁוּבוּ אֶל ה':

Verse 29

כִּי לַה' הַמְּלוּכָה. כִּי יִרְאוּ שֶׁחוֹזֶרֶת לְךָ הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה:

Verse 30

אָכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ כָּל דִּשְׁנֵי אֶרֶץ. הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס: אָכְלוּ עֲנָוִים כָּל דִּשְׁנֵי אֶרֶץ
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַה׳, בְּהַלֵּל וְהוֹדָאָה עַל הַטּוֹבָה, דִּשְׁנֵי אֶרֶץ טוּב חֵלֶב הָאָרֶץ. כָּל זֶה יִרְאוּ אַפְסֵי
הָאָרֶץ וְיָשׁוּבוּ אֶל ה׳:
לְפָנָיו יִכְרְעוּ. אָז כָּל מֵתֵי הָרְשָׁעִים מִתּוֹךְ גֵּיהִנֹּם, וְלֹא יְרַחֵם עֲלֵיהֶם לְחַיּוֹת אֶת נַפְשָׁם
מִגֵּיהִנֹּם:
וְנַפְשׁוֹ. שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד:
לֹא חָיָה. לֹא יְחַיֶּה. רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה, שֶׁהַמֵּתִים לְפָנֵי מִיתָתָם, בְּשָׁעַת נְטִילַת
נְשָׁמָה, רוֹאִין פְּנֵי שְׁכִינָה:

Verse 31

זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ וְגוֹ׳. זֶרַע יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר תָּמִיד עוֹבְדִים אוֹתוֹ:
יְסֻפַּר לַאדֹנָי לַדּוֹר. סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ: יְסֻפַּר לְדוֹר אַחֲרוֹן לְשֵׁם ה׳, וּלְשַׁבְּחוֹ, אֶת אֲשֶׁר
עָשָׂה לְאוֹתוֹ זֶרַע:

Verse 32

וְיַגִּידוּ צִדְקָתוֹ לְעַם הַנּוֹלָד, כִּי עָשָׂה לָהֶם צְדָקָה:

Chapter 23

Verse 1

מִזְמוֹר לְדָוִד. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ : כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מִזְמוֹר לְדָוִד", מְנַגֵּן וְאַחַר כָּךְ שׁוֹרָה
עָלָיו שְׁכִינָה. מִזְמוֹר, לְהָבִיא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לְדָוִד. וְכָל שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "לְדָוִד מִזְמוֹר", שָׁרְתָה
עָלָיו שְׁכִינָה וְאַחַר כָּךְ אָמַר שִׁירָה:
ה׳ רוֹעִי. בַּמִּדְבָּר הַזֶּה שֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ בּוֹ בָּטוּחַ אֲנִי, שֶׁ לֹא אֶחְסַר כְּלוּם:

Verse 2

בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא. בִּנְוֵה דְשָׁאִין, לְפִי שֶׁהִתְחִיל לְדַמּוֹת מְזוֹנוֹתָיו לְמִרְעֶה בְּהֵמָה שֶׁאָמַר ה׳ רוֹעִי,
נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן שֶׁל ה׳ רוֹעִי נְאוֹת דֶּשֶׁא. וּמִזְמוֹר זֶה אָמַר דָּוִד בְּיַעַר חֶרֶת (שמואל א
כב:ה). לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ יַעַר חֶרֶת? שֶׁהָיָה מְנֻגָּב כַּחֶרֶס וְהִרְטִיבוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְטוּב
שֶׁל הָעוֹלָם הַבָּא (מדרש תהלים כג:ו):

Verse 3

נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב. רוּחִי, שֶׁהוּפַג בַּצָּרוֹת וּבַמְּנוּסָה, יְשׁוֹבֵב לְקַדְמוּתוֹ:
בְּמַעְגְּלֵי צֶדֶק. בְּדַרְכֵי מִישׁוֹר, שֶׁלֹּא אֶפּוֹל בְּיַד אוֹיְבִי:

Verse 4

בְּגֵיא צַלְמָוֶת. בְּאֶרֶץ חֹשֶׁךְ, וְעַל מִדְבַּר זִיף אָמַר (שמואל א כג:יג,כח). כָּל צַלְמָוֶת לְשׁוֹן
חֹשֶׁךְ פָּרְשׁוּ דוּנְשׁ בֶּן לַבְרָט:
שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ. יִסּוּרִים שֶׁבָּאוּ עָלַי וּמִשְׁלָן שֶׁאֲנִי בָּטוּחַ עַל חַסְדְּךָ, שְׁנֵיהֶם יְנַחֲמוּנִי –
שֶׁיִּהְיוּ לִי לִסְלָּחַ עָוֹן; וּבָטוּחַ אֲנִי, שֶׁ תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן – הִיא הַמַּלְכוּת:

Verse 5

דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי. כְּבָר נִמְשַׁחְתִּי עַל פִּיךָ לְמֶלֶךְ:
כּוֹסִי רְוָיָה. לְשׁוֹן שֹׂבַע:

Chapter 24

Verse 1

לַה׳ הָאָרֶץ. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
תֵּבֵל. שְׁאָר אֲרָצוֹת:

Verse 2

עַל יַמִּים יְסָדָהּ. שִׁבְעָה יַמִּים מַקִּיפִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאַרְבַּע נְהָרוֹת, יַרְדֵּן, וְיַרְמוּךְ,
קַרְמִיוֹן, וּפוּגָה :

Verse 3

מִי יַעֲלֶה בְהַר ה׳. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל שֶׁלּוֹ, אֵין הַכֹּל כְּדַאי לְיקָרֵב אֵלָיו, אֶלָּא
נְקִי כַפַּיִם וְגוֹמֵר :

Verse 4

לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי. לֹא נִשְׁבַּע בִּשְׁמִי וּבְנַפְשִׁי לַשָּׁוְא. מָצִינוּ לְשׁוֹן שְׁבוּעָה נוֹפֵל עַל נֶפֶשׁ,
שֶׁנֶּאֱמַר: ״נִשְׁבַּע ה׳ צְבָאוֹת בְּנַפְשׁוֹ״ (ירמיהו נא:יד):

Verse 5

Verse 6

זֶה. שֶׁכָּךְ מַעֲשָׂיו, הוּא דּוֹר דִּרְשָׁיו :

Verse 7

שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם. בִּימֵי שְׁלֹמֹה בָּנוֹ, כְּשֶׁבָּא לְהַכְנִיס אָרוֹן לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, וְדָבְקוּ
שְׁעָרִים זוֹ בְּזוֹ, אָמַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רְנָנוֹת וְלֹא נַעֲנָה, עַד שֶׁאָמַר: ״אַל תָּשֹׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ
זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִיד עַבְדֶּךָ״ (דברי הימים ב ו:מב):

Verse 8

Verse 9

פִּתְחֵי עוֹלָם. פְּתָחִים שֶׁקְּדָשָׁתָן עוֹלָמִית:

Chapter 25

Verse 1

נַפְשִׁי אֶשָּׂא. אֲכַוֵּן לִבִּי:

Verse 2

Verse 3

הַבּוֹגְדִים רֵיקָם. הַגַּזְלָנִים הַחֲמָסָנִים הַמּוֹשְׁבִים אֶת הָעֲנִיִּים רֵיקָם מִנְּכָסֵיהֶם, כְּמוֹ
״וְאֲחַלְּצָה צוֹרְרִי רֵיקָם״ (תהלים ז:ה):

Verse 4

Verse 5

הַדְרִיכֵנִי. אַדְרִיצִימו״י בְּלַעַ״ז:
אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל הַיּוֹם. הוּא הָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהוּא יוֹם לָאֱמוּת וְלַיְלָה לְיִשְׂרָאֵל:

Verse 6

כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה. מִימוֹת אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁאָמַרְתָּ לוֹ: ״בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת״ (בראשית ב:יז), וְנָתַתָּ לוֹ יוֹם מִשֶּׁלְךָ, שֶׁהוּא אֶלֶף שָׁנִים:

Verse 7

כְּחַסְדְּךָ זְכָר לִי. הָרָאוּי לְחַסְדְּךָ זְכוֹר לִי, אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁבְּיָדִי:

Verse 8

טוּב וְיָשָׁר ה׳. וְחָפֵץ לְהַצְדִּיק בְּרִיּוֹתָיו:
עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ. תְּשׁוּבָה. דָּבָר אַחֵר: יוֹרֶה חַטָּאִים הָרוֹצְחִים, שֶׁנֶּאֱמַר ״תָּכִין לְךָ הַדָּרֶךְ וְגוֹ׳״ (דברים יט:ג). מְקֻלָּט מְקֻלָּט הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים וְכוּ׳, כְּדְאִיתָא בְּמַכּוֹת (מכות י.-י:):

Verse 9

Verse 10

Verse 11

לְמַעַן שִׁמְךָ. הָרַב סְלַח לַעֲוֹנִי :
כִּי רַב הוּא. כִּי נָאֶה לָרַב לִסְלֹחַ עָוֹן רַב:

Verse 12

מִי זֶה הָאִישׁ יְרֵא ה׳. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹרֶנּוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא יִבְחַר, הוּא דֶּרֶךְ הַטּוֹב:

Verse 13

נַפְשׁוֹ בְּטוּב תָּלִין. כְּשֶׁיָּלִין בַּקֶּבֶר, תָּלִין בְּטוֹבָה נַפְשׁוֹ:

Verse 14

Verse 15

Verse 16

כִּי יָחִיד וְעָנִי אָנִי. וַעֲוֹן רַבִּים תָּלוּי בִּי, וּלְנֶגְדָּן אֲנִי יָחִיד. לְפִיכָךְ פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי, כִּי תְּפִלָּתִי צְרִיכָה לִתְשׁוּעַת כָּל יִשְׂרָאֵל:

Verse 17

Verse 18

רְאֵה עָנְיִי וַעֲמָלִי. וְעַל יְדֵיהֶם שָׂא לְכָל חַטֹּאתָי :

Verse 19

וְשִׂנְאַת חָמָס. שְׂלֹא כַּדִּין:

Verse 20

Verse 21

יִצְּרוּנִי. יִשְׁמְרוּנִי:

Chapter 26

Verse 1

שָׁפְטֵנִי ה׳. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: ״אַל תָּבֹא בְמִשְׁפָּט וְגוֹ׳״ (תהלים קמג:ב). אָמַר דָּוִד: כְּשֶׁאַתָּה דָן אֶת הָרְשָׁעִים, שָׁפְטֵנִי, כִּי לְפִי הָרְשָׁעִים אֲנִי צַדִּיק, וּכְשֶׁאַתָּה דָן אֶת הַצַּדִּיקִים, אַל תְּבִיאֵנִי בְמִשְׁפָּט:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

וְעִם נַעֲלָמִים. הַנִּכְנָסִין בַּסֵּתֶר, לַעֲשׂוֹת בַּמַּחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם (ישעיה כט:טו) :
לֹא אָבוֹא. אֵינִי רָגִיל לָבוֹא וְלִיכָּנֵס בְּמְקֻהָלָם:

Verse 5

Verse 6

בְּנִקָּיוֹן. שֶׁאֵין גָּזֵל בַּמִּצְווֹת שֶׁאֲנִי מְקַיֵּם. לוּלָב הַגָּזוּל פָּסוּל (סוכה ג.):

Verse 7

לְהַשְׁמִיעַ. כְּמוֹ לְהַשְׁמִיעַ:
כָּל נִפְלְאוֹתֶיךָ. זֶה הַלֵּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לְשָׁעֲבַר, וְיֵשׁ בּוֹ לְגוֹג, וְיֵשׁ בּוֹ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, וְיֵשׁ בּוֹ לֶעָתִיד לָבוֹא:

Verse 8

Verse 9

Verse 10

זִמָּה. כָּל זִמָּה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה, יֵשׁ לְטוֹבָה וְיֵשׁ לְרָעָה:

Verse 11

Verse 12

רַגְלִי עָמְדָה בְּמִישׁוֹר. בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה:

Chapter 27

Verse 1

Verse 2

Verse 3

בְּזֹאת אֲנִי בוֹטֵחַ. בְּמַה שֶׁאָמַר לְמַעְלָה ה׳ מָעוֹז חַיַּי :

Verse 4

וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ. לֵירָאוֹת שָׁם בְּכָל בֹּקֶר וָבֹקֶר. כָּךְ פֵּרְשׁוֹ דּוֹנָשׁ, וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם ״לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרָע״ (ויקרא כז:לג), אֲבָל דּוֹנָשׁ פָּתַר לְשׁוֹן בֹּקֶר:

Verse 5

כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכֹּה. בָּטוּחַ אֲנִי שֶׁיִּצְפְּנֵנִי בְּבֵית מִקְדָּשׁוֹ, וְשָׁנִינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם (סדר עולם רבה יח) שֶׁהַמִּקְרָא הַזֶּה נֶאֱמַר עַל יוֹאָשׁ בֶּן אֲחַזְיָה שֶׁהִסְתִּירָתוּ יְהוֹשֶׁבַע אֲחוֹתוֹ בַּעֲלִיַּת בֵּית הַקְּדָשִׁים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיְהִי אִתָּהּ בֵּית ה׳ מִתְחַבֵּא שֵׁשׁ שָׁנִים״ (מלכים ב יא:ג) בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי. הֶעֱמִיד עַל סֶלַע רַגְלִי (תהלים מ:ג):

Verse 6

זִבְחֵי תְרוּעָה. זְבָחִים שֶׁאוֹמֵר עֲלֵיהֶם שִׁיר:

Verse 7

Verse 8

לְךָ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי. בִּשְׁבִילְךָ, בִּשְׁלִיחוּתְךָ אוֹמֵר (לִי) לִבִּי: בַּקְּשׁוּ כֻּלְּכֶם, יִשְׂרָאֵל, אֶת פָּנַי; וַאֲנִי שׁוֹמֵעַ לוֹ, אֶת פָּנֶיךָ ה׳ אֲבַקֵּשׁ :
לְךָ. כְּמוֹ ״הֵן אֲנִי כְּפִיךָ לָאֵל״ (איוב לג:ו) – בִּמְקוֹמוֹ, ״אִם לָאֵל תְּרִיבוּן״ (איוב יג:ח) – בִּמְקוֹמוֹ, אַף כָּאן לְךָ אָמַר לִבִּי. בִּמְקוֹמְךָ בָּא אֵלַי לִבִּי לוֹמַר כֵּן:

Verse 9

אַל תַּט. אַל תַּכְרִיעַ, כְּמוֹ ״וַיֵּט שָׁמַיִם״ (תהלים יח:י):

Verse 10

כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי. בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ לַהֲנָאָתָן נִתְכַּוְונוּ; כֵּיוָן שֶׁגָּמְרוּ הֲנָאָתָן, זֶה הוֹפֵךְ פָּנָיו אֵילָךְ וְזֶה הוֹפֵךְ פָּנָיו אֵילָךְ:
וַה׳ יַאַסְפֵנִי. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵר אֶת הַטִּפָּה וְצָר אֶת הָעֻבָּר (ויקרא רבה יד, ה):

Verse 11

Verse 12

בְּנֶפֶשׁ צָרָי. בְּתַאֲוַת שׁוֹנְאַי, לִהְיוֹת תַּאֲוָתָם מִתְקַיֶּמֶת עָלַי:
וְיָפֵחַ חָמָס. דּוֹבְרֵי רָעָה. לָשׁוֹן אַחֵר: לְשׁוֹן מוֹקֵשׁ (ס״א אינו):

Verse 13

לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי וְגו׳. אִם לֹא שֶׁהֶאֱמַנְתִּי בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּבָר קָמוּ בִי אוֹתָם עֵדֵי שֶׁקֶר וְכִלּוּנִי. לוּלֵא נָקוּד עָלָיו, לְמִדְרָשׁ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (ברכות ד.): יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאַתָּה נוֹתֵן שָׂכָר לַצַּדִּיקִים לָעוֹלָם הַבָּא, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ אִם יֵשׁ לִי חֵלֶק עִמָּהֶם אִם לָאו:

Verse 14

וְקַוֵּה אֶל ה׳. וְאִם לֹא תִתְקַבֵּל תְּפִלָּתְךָ, חֲזוֹר וְקַוֵּה (ברכות לב:):

Chapter 28

Verse 1

Verse 2

Verse 3

אַל תְּמְשֵׁכֵנִי. אַל תַּרְגִּילֵנִי עִם רְשָׁעִים. אטרירא״ש מו״י בְּלַעַ״ז:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

וּמִשְׁרֵי אֲהוֹדֶנּוּ. וּמַה הִיא הַהוֹדָיָה? ה׳ עֹז לָמוֹ לְאוֹתָן הַתְּלוּיִין בּוֹ בְּעֵת שֶׁמָּעוֹז יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא:

Verse 8

Verse 9

וּרְעֵם. לְשׁוֹן מְרֵעָה:

Chapter 29

Verse 1

הָבוּ לַה׳. הָכִינוּ לַה׳ וְהָכִינוּ לוֹ, אַתֶּם, בְּנֵי אֵילֵי הָאָרֶץ; מִכָּאן שֶׁאוֹמְרִים ׳אָבוֹת׳
(ראש השנה לב.). וּמְנַחֵם חִבֵּר הָבוּ לְשׁוֹן נְתִינָה:
אֵלִים. שָׂרִים (ס״א אינו)
הָבוּ לַה׳ כָּבוֹד וָעֹז. מִכָּאן שֶׁאוֹמְרִים גְּבוּרוֹת (ראש השנה לב.):

Verse 2

כְּבוֹד שְׁמוֹ. זוֹ קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם (ראש השנה לב.), וְיֵשׁ בְּמִזְמוֹר זֶה שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה אַזְכָּרוֹת,
וּכְנֶגְדָּן תִּקְּנוּ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת:

Verse 3

קוֹל ה׳ עַל הַמָּיִם. עַל יַם סוּף יַרְעֵם מְשָׁמַיִם ה׳ וְגוֹ׳ (תהלים יח:יד)
הִרְעִים. טוּרְמִינְטָאוּ״שׁ בְּלַעַ״ז:

Verse 4

קוֹל ה׳ בַּכֹּחַ. בְּשָׁעַת מַתַּן תּוֹרָה צִמְצֵם אֶת קוֹלוֹ לְפִי כֹּחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהָאֱלֹהִים
יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל״ (שמות יט:יט) – בְּקוֹלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (ברכות מה.):

Verse 5

קוֹל ה׳ שׁוֹבֵר אֲרָזִים. הָאֻמּוֹת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ז:י) ״וַיַּרְעֵם ה׳ בְּקוֹל גָּדוֹל
עַל פְּלִשְׁתִּים וְגוֹ׳״, (ישעיהו ל:לא) ״כִּי מִקּוֹל ה׳ יֵחַת אַשּׁוּר״. וּבְשָׁעַת מַתַּן תּוֹרָה
(דברים ה:כג) ״כִּי מִי כָל בָּשָׂר וְגוֹמֵר וַיְחִי״ – אַתָּה שָׁמַעְתָּ וְחָיִיתָ, וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם
שׁוֹמְעִים וּמֵתִים (תנחומא, שמות כה):

Verse 6

וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ עֵגֶל. אֶת הָאֲרָזִים וְאֶת הֶהָרִים שֶׁבָּאוּ לִשְׁמֹעַ מַתַּן תּוֹרָה (שמות יט:יז)
לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן. שֵׁמוֹת הֶהָרִים:

Verse 7

חוֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ. טַיְלַנְ״ט בְּלַעַ״ז, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (מכילתא יתרו בחדש ט), שֶׁהָיָה
הַדִּבּוּר שֶׁל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת יוֹצֵא בְּלַהֲבוֹת אֵשׁ מִפִּיו וְנֶחְקָק עַל הַלּוּחוֹת כְּתַבְנִיתָם:

Verse 8

יָחִיל מִדְבָּר. לְשׁוֹן ״חִיל כַּיּוֹלֵדָה״ (ירמיה ו:כד; תהלים מח:ז)
יָחִיל ה׳ מִדְבַּר קָדֵשׁ. הוּא מִדְבַּר סִינַי, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת פט.):
חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: מִדְבַּר סִינַי, מִדְבַּר צִין, מִדְבַּר קָדֵשׁ, מִדְבַּר קְדֵמוֹת, מִדְבַּר פָּארָן.
מִדְבַּר קָדֵשׁ שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל עָלָיו:

Verse 9

קוֹל ה׳ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת. יְפַתֵּיד וְיָחֵיל לָעֻתִּיד אֶת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁהֵם עַכְשָׁיו עוֹמְדִים בְּחוֹזֶק כְּאַיָּלוֹת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת״ (תהלים יח:לד). אָמַר רַבִּי פִּנְחָס: כָּאֵילִים אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כָּאַיָּלוֹת, כַּנִּקְבוֹת שֶׁרַגְלֵי הַנִּקֵּבוֹת עוֹמְדוֹת בְּיוֹשֶׁר יוֹתֵר מִן הַזְּכָרִים. לָשׁוֹן אַחֵר: יְחוֹלֵל קְרִיאָ״ה בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ ״לִפְנֵי גְבָעוֹת חוֹלָלְתִּי״ (משלי ח:כה) (ס״א אינו):
וַיְשֻׁחַ יְעָרוֹת. כְּמוֹ ״מַחְשַׁף הַלָּבָן״ (בראשית ל:לז), יְקַלַּף עֲצֵי הַיַּעַר, כְּלוֹמַר יַפְשִׁיט מִכְּבוֹדָם הַמְּשׁוּלִים כַּעֲצֵי הַיַּעַר ״אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ״ (עמוס ב:ט):
וּבְהֵיכָלוֹ. שְׁיִבָּנֶה:
כֻּלּוֹ אוֹמֵר כָּבוֹד. הַכֹּל יְקַלְּסוּהוּ שָׁם וְיֹאמְרוּ:

Verse 10

ה׳ לַמַּבּוּל יָשָׁב. בְּגִדֻּלָּתוֹ יְחִידִי, וְגַם עַתָּה וַיֵּשֶׁב ה׳ לְבַדּוֹ מֶלֶךְ לְעוֹלָם, ״וְהָאֱלִילִים כָּלִיל יַחֲלֹף״ (ישעיה ב:יח), אֲבָל לְעַמּוֹ יִתֵּן עֹז וּבְרָכַת שָׁלוֹם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּהוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה (מדרש תהלים כט:ב) שֶׁנִּתְפַּחֲדוּ וְנִתְבַּהֲלוּ הָאֻמּוֹת וּבָאוּ לָהֶם אֵצֶל בִּלְעָם וְאָמְרוּ לוֹ: מַה קּוֹל הֶהָמוֹן שֶׁשָּׁמַעְנוּ? שֶׁמָּא מַבּוּל הוּא בָּא לְהָבִיא לָעוֹלָם? אָמַר לָהֶם: כְּבָר נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יָבִיא מַבּוּל, אֶלָּא קוֹל הֶהָמוֹן שֶׁשְּׁמַעְתֶּם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן תּוֹרָה לְעַמּוֹ:

Chapter 30

Verse 1

שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת. שֶׁיֹּאמְרוּהוּ הַלְוִיִּם בַּחֲנֻכַּת הַבַּיִת בִּימֵי שְׁלֹמֹה:

Verse 2

אֲרוֹמִמְךָ ה׳ כִּי דִלִּיתָנִי. הִגְבַּהְתָּנִי:
וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אוֹיְבַי לִי. כְּמוֹ עָלַי, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין לְדָוִד חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וּכְשֶׁרָאוּ שֶׁבִּשְׁבִילוֹ נִפְתְּחוּ הַדְּלָתוֹת לָאָרוֹן, אָז יָדְעוּ שֶׁמָּחַל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אוֹתוֹ עָוֹן, וְנֶהֱפְכוּ פְּנֵי שׂוֹנְאֵי דָוִד כְּשׁוֹלֵי קְדָרָה (שבת ל.):

Verse 3

וַתְּרַפְּאֵנִי. הִיא סְלִיחַת עָוֹן, כְּמוֹ ״וְשָׁב וְרָפָא לוֹ״ (ישעיהו ו:י):

Verse 4

מִיָּרַדְתִּי בור. כְּמוֹ מִירִידָתִי לַבּוֹר, שֶׁלֹּא אֵרַד לַגֵּיהִנֹּם:

Verse 5

זַמְּרוּ לַה׳ חֲסִידָיו. עַל מָה שֶׁעָשָׂה לִי, כִּי יְכוֹלִים אַתֶּם לַחֲסוֹת בּוֹ שֶׁיֵּיטִיב לָכֶם; וְאַפִּלּוּ אַתֶּם שְׁרוּיִים בְּצַעַר, אַל תִּירָאוּ:

Verse 6

כִּי רֶגַע. קָטָן בְּאַפּוֹ:
חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ. וְחַיִּים אֲרֻכִּים יֵשׁ בְּהֶרְצוֹתוֹ וּבְהֶפְיְסוֹ (ברכות ז.):

Verse 7

וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי. בְּשֶׁלְוָתִי הָיִיתִי חוֹשֵׁב לֹא אֶמּוֹט לְעוֹלָם, אֲבָל אֵין הַדָּבָר בִּרְשׁוּתִי כִּי אִם בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בִּרְצוֹנוֹ הֶעֱמִיד אֶת הָרָרִי, אֶת גִּדְלָתִי, לִהְיוֹת עֹז, וְכֵיוָן שֶׁהִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנִּי, מִיָּד הָיִיתִי נִבְהָל:

Verse 8

Verse 9

אֵלֶיךָ ה׳ אֶקְרָא וְגוֹ׳ וְאֶתְחַנָּן. תָּמִיד לֵאמֹר לְפָנֶיךָ: מַה בֶּצַע בְּדָמִי וְגוֹ׳, וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ קוֹלִי וְ הַפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי :

Verse 10

Verse 11

Verse 12

פִּתַּחְתָּ. אֲלַאקְ״שׁ בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ (בראשית כד:לב) ״וַיְפַתַּח אֶת הַגְּמַלִּים״, וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ כָּל הַמְּזֻמּוֹר עַל מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר וְהָמָן, בְּפִסְקְתָּא זוּטָא (פסיקתא זוטרתא) וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי, אָמַר הָמָן. אֵלֶיךָ ה׳ אֶקְרָא, אָמְרָה אֶסְתֵּר וְכוּ׳ עַד הָיָה עוֹזֵר לִי. הַפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי, אָמַר מָרְדֳּכַי וְכָל יִשְׂרָאֵל:

Chapter 31

Verse 1

Verse 2

Verse 3

מְצוּדוֹת. פְּלֵ״יְ״שׁ״ץ בְּלַעַ״ז:

Verse 4

תְּנַחֵנִי. מוֹנַאר״שְׁמוֹ״י בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ ״לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם וְגוֹ׳״ (שמות לב:לד):

Verse 5

Verse 6

בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי. קוֹמַנְדִּרְיְ״ה בְּלַעַ״ז, אַפְקִיד רוּחִי תָּמִיד לְפִי שֶׁאַתָּה פָּדִיתָה אוֹתִי מִצָּרָה:

Verse 7

הַשּׁוֹמְרִים הַבְלֵי שָׁוְא. הַמְצַפִּים לִתְשׁוּעַת עֲבוֹדָה זָרָה:

Verse 8

Verse 9

הִסְגַּרְתַּנִי. לִיבְרַאשְׁ"מְווִי. וּמְנַחֵם חִבֵּר אוֹתוֹ לְשׁוֹן סְגִירָה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן סָגַר:

Verse 10

עָשְׂתָה. כָּהֲתָה, לְשׁוֹן עֲשָׂשִׁית. שְׁאָדָם נוֹתֵן זְכוּכִית לְנֶגֶד עֵינָיו לִרְאוֹת לְעֵבֶר הַזְּכוּכִית
דָּבָר, אֵין אוֹתָהּ מַרְאָה בְּרוּרָה:

Verse 11

וַעֲצַמַי עָשְׁשׁוּ. לְשׁוֹן רָקָב, כְּאִלּוּ אֲכָלָם עָשׁ:

Verse 12

מִכָּל צוֹרְרַי. מֵאֵת כָּל צוֹרְרַי, הָיִיתִי חֶרְפָּה לִגְדוּף:
וּלְשָׁכֵנַי. אֲנִי חֶרְפָּה מְאֹד וּפַחַד לִמְיֻדָּעַי. אֵמִישְׁקְטֵיי"שְׁנ"ץ. מִתְפַּחֲדִים עַל קוֹרוֹתַי:

Verse 13

כִּכְלִי אוֹבֵד. הַהוֹלֵךְ לְאִבּוּד; כָּל לְשׁוֹן אֲבֵדָה, אֵין הַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל בַּעַל אֲבֵדָה, לוֹמַר
'הוּא אֹבֵד אוֹתָהּ', אֶלָּא 'הָאֲבֵדָה אוֹבֶדֶת מִמֶּנּוּ', כְּמָה דְאַתְּ אָמַר: "אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ"
(דברים כב:ג); "הָאֹבֶדֶת לֹא בְקַשְׁתֶּם" (יחזקאל לד:ד):

Verse 14

דִּבַּת רַבִּים. עֲצַת רַבִּים. דִּבַּת לְשׁוֹן "דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים" (שיר השירים ז:י) וְכֵן כָּל
דִּבָּה שֶׁבַּמִּקְרָא פרלר"יץ בְּלַעַ"ז:
מָגוֹר מִסָּבִיב. שְׁמָרְאִיו וּמְפַחֲדִין אוֹתִי:
בְּהִוָּסְדָם. בְּהִתְיַעֲצָם:
זָמְמוּ. לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה:

Verse 15

Verse 16

בְּיָדֵךְ עִתּוֹתָי. עִתִּים הָעוֹבְרִים עָלַי, עַל פִּיךָ הֵם וּבְגְזֵרוֹתֶיךָ:

Verse 17

Verse 18

אַל אֵבוּשָׁה וְגוֹ'. אַחֲרֵי שֶׁקָּרָאתִיךָ, אֵין נָאֶה שֶׁאֵבוֹשׁ:
יִדְמוּ לִשְׁאוֹל. יִשְׁתַּתְּקוּ וְיֶאֱלְמוּ מָוֶת:

Verse 19

הַדּוֹבְרוֹת עַל צַדִּיק עָתָק. שֶׁאוֹמְרוֹת לִשָּׁאוֹל עָלַי: דָּוִד מְבַקֵּשׁ רָעָתֶךָ:
עָתָק. סָרָה, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ; כְּמוֹ "וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם" (בראשית יב:ח). וְדוֹגְמָתוֹ פָּתַר אוֹתוֹ לְשׁוֹן
דָּבָר גָּדוֹל וְקָשֶׁה, כְּמוֹ "עָתְקוּ גַּם גָּבְרוּ חָיִל" (איוב כא:ז); "הוֹן עָתֵק" (משלי ח:יח);
"וְלִמְכַסֶּה עָתִיק" (ישעיה כג:יח) (ס"א אינו):

Verse 20

מָה רַב טוּבְךָ. יָדַעְתִּי לָעוֹלָם הַבָּא יֵשׁ שָׂכָר טוֹב לִירֵאֶיךָ, וּמִכָּל מָקוֹם בָּעוֹלָם הַזֶּה
שֶׁהָרְשָׁעִים מַקִּיפִים אוֹתָם, אֲנִי מִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם שֶׁתַּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ:

Verse 21

מֵרֵכְסֵי אִישׁ. מֻחֲבוּרֵי רְשָׁעִים הַמִּתְקַשְּׁרִים יַחַד לְהָרַע לָהֶם:

Verse 22

בְּעִיר מָצוֹר. בְּקֶעִילָה, כְּשֶׁאָמַר שָׁאוּל עָלַי "נִסְגַּר לָבוֹא בְּעִיר דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ" (שמואל א כג:ז):

Verse 23

וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי. כְּשֶׁיָּצָאתִי מִקְּעִילָה וּבָאתִי אֶל מִדְבַּר מָעוֹן, וְהָיִיתִי נֶחְפָּז לָלֶכֶת מִפְּנֵי שָׁאוּל כִּי הִשִּׂיגַנִי, וְשָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו עוֹטְרִים אֲלַי וְאֶל אֲנָשַׁי לְתָפְשָׁם (שמואל א כג:כו):
אָמַרְתִּי. בְּלִבִּי:
נִגְרַזְתִּי. נִכְרַתְתִּי, לְשׁוֹן גֵּרֶזֶן הַכּוֹרֵת אֶת הָעֵץ. עַל שֵׁם גְּזִירָתוֹ נִקְרָא גַּרְזֶן. כָּךְ פֵּרֵשׁ דּוּנַשׁ. וּמְנֻחֵם חִבְּרוֹ כְּמוֹ "נִגְרַשְׁתִּי" (יונה ב:ה), וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן בַּתּוֹרָה (ס"א אינו):

Verse 24

אֱמוּנִים נֹצֵר ה'. שׁוֹמֵר ה' אֶת הַמַּאֲמִינִים בִּישׁוּעָתוֹ וְסוֹמְכִים עָלָיו:
עַל יֶתֶר. מִדָּה בְּמִדָּה, מְכֻוָּנֶת כְּחֵץ עַל יֶתֶר הַקֶּשֶׁת. אוֹ יֵשׁ לִפְתּוֹר עַל יֶתֶר – חֶבֶל כְּנֶגֶד חֶבֶל, קַו כְּנֶגֶד קַו. לָשׁוֹן אַחֵר: יֶתֶר הוּא לְשׁוֹן גַּאֲוָה, כְּמוֹ "יִתְרָה עָשָׂה" (ישעיהו טו:ז), פֵּרוּשׁ וּמְשֻׁלָּם עַל יֶתֶר – בְּגַאֲוָה לְעוֹשֵׂי גַאֲוָה (ס"א אינו):

Verse 25

חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם. כְּמוֹ שֶׁרְאִיתֶם שֶׁעָשָׂה לִי לְהוֹשִׁיעֵנִי, שֶׁהוֹחַלְתִּי לוֹ:

Chapter 32

Verse 1

לְדָוִד מַשְׂכִּיל. אָמְרוּ חֲכָמִים (פסחים קיז.): כָּל מִזְמוֹר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ מַשְׂכִּיל, עַל יְדֵי מְתוּרְגְּמָן אֲמָרוֹ:
אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע. שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹשֵׂא פֶּשַׁע וּמְכַסֶּה חֲטָאָיו:
נָשׂוּי. אַנְפּוֹרְדוֹנְי"ץ בְּלַעַ"ז:

Verse 2

וְלֹא יַחְשֹׁב לוֹ עָוֹן. וּבְלֵבָד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בְּרוּחוֹ רְמִיָּה לִהְיוֹת בְּדַעְתּוֹ לָשׁוּב אֶל קִיאוֹ (משלי כו:יא):

Verse 3

כִּי הֶחֱרַשְׁתִּי. כַּאֲשֶׁר הֶחֱרַשְׁתִּי מִלְּהִתְוַדּוֹת עַל פִּשְׁעַי לְפָנֶיךָ:
בָּלוּ עֲצָמָי. מֵרוֹב אַנְחוֹתַי וּדְאָגוֹתַי כָּל הַיּוֹם שָׁהָיִיתִי דּוֹאֵג מִפְּנֵי הַפֵּרָעוֹת:

Verse 4

כִּי יוֹמָם וָלָיְלָה. הָיָה כָּבֵד עָלַי מוֹרָא יָדְךָ וּגְזֵרוֹתֶיךָ:
נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי. לַחְלוֹחַ שֶׁלִּי, וְכֵן "לְשַׁד הַשֶּׁמֶן" (במדבר יא:ח), לַחְלוּחַ שֶׁמֶן. כָּךְ פֵּרֵשׁ דּוּנַשׁ, וּמְנֻחֵם חִבֵּר לְשׁוֹן שְׁדֵרָה כְּמוֹ "מִשַּׁד עֲנִיִּים" (תהלים יב:ו), "רְשָׁעִים זוֹ שַׁדּוּנִי" (תהלים יז:ט):
בְּחַרְבוֹנֵי קַיִץ. עַד שֶׁיִּיבַשׁ בְּחֹרֶב הַקַּיִץ מִפְּנֵי דַּאֲגַת כֹּבֶד יָדְךָ, שֶׁהָיִיתִי דּוֹאֵג עַל חַטָּאתִי; וּלְפִיכָךְ:

Verse 5

חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ. תָּמִיד וּלְשׁוֹן הֹוֶה הוּא, כִּי אָמַרְתִּי: טוֹב שֶׁאוֹדֶה עֲלֵי פְּשָׁעַי לַה׳. וְעַתָּה כְּשֶׁהוֹדֵיתִי וְאָמַרְתִּי לְנָתָן הַנָּבִיא "חָטָאתִי" (שמואל ב יב:יג), נָשָׂאתָ עֲוֹן חַטָּאתִי, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "גַּם ה׳ הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ וְגוֹ׳":

Verse 6

לְעֵת מְצוֹא. בְּהִמָּצְאֲךָ לְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ, וּמַה הִיא זֹאת? רַק לְשֶׁטֶף מַיִם רַבִּים אֲשֶׁר לֹא יַגִּיעוּ אֵלָיו – שֶׁלֹּא יִפֹּל בְּיַד הָאֱמוֹת, שֶׁהֵם כְּמַיִם שׁוֹטְפִים. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁהִתְפַּלֵּל דָּוִד עַל זֹאת וְאָמַר: "נִפְלָה נָּא בְיַד ה׳ כִּי רַבִּים רַחֲמָיו וּבְיַד אָדָם אַל אֶפְּלָה" (שמואל ב כד:יד):

Verse 7

אַתָּה סֵתֶר לִי. לְהִסָּתֵר בְּצִלְּךָ מִפְּנֵי פַּחַד אוֹיֵב:
תִּצָּרֵנִי. כְּמוֹ תִּשְׁמְרֵנִי:
רָנֵּי פַּלֵּט. רִנָּה שֶׁל הַצָּלָה:
תְּסוֹבְבֵנִי. לְשׁוֹן הֹוֶה הוּא: סַבַּבְתַּנִי תָּמִיד רָנֵּי פַּלֵּט. וְכָךְ אָמַרְתָּ לִי:

Verse 8

אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ. דֶּרֶךְ לָלֶכֶת:
אִיעֲצָה. אֶרְמֹז לְךָ בְּעֵינִי רֶמֶז מַה תַּעֲשֶׂה, אִיעֲצָה לְשׁוֹן קְרִיצַת עַיִן כְּמוֹ "עֹצֵם עֵינָיו לַחְשֹׁב תַּהְפֻּכוֹת" (משלי טז:ל):

Verse 9

אַל תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד. שֶׁאֵינוֹ מֵבִין בֵּין הָעוֹשֶׂה לוֹ טוֹבָה לְעוֹשֶׂה לוֹ רָעָה, כְּשֶׁאַתָּה מְמַתֵּג בּוֹ בְּמֶתֶג הוּא בּוֹלֵם פִּיו וּמְכַסְכֵּס בְּרִסְנוֹ, וּכְשֶׁאַתָּה מֶקֶרְדּוֹ וּמְקָרְצְפוֹ אַתָּה צָרִיךְ לְבָלֵם וְלִסְגֹּר פִּיו וּלְיַסְּרוֹ בְּמֶתֶג וָרֶסֶן כְּשֶׁאַתָּה מְעַדֵּהוּ עֲדֵי וּמְיַפֵּהוּ:
בֶּל קְרֹב אֵלֶיךָ. שֶׁלֹּא יִקְרַב אֵלֶיךָ, לְהַזִּיקְךָ כְּשֶׁאַתָּה מְיַפֵּהוּ. בְּמֶתֶג וָרֶסֶן עֲדִיוֹ לְבָלוֹם. בִּשְׁעַת עֲדִיוֹ, שֶׁאַתָּה מֶקֶרְדּוֹ וּמְקָרְצְפוֹ, אַתָּה צָרִיךְ לְסוֹגְרוֹ בְּמֶתֶג וָרֶסֶן שֶׁלֹּא יִקְרַב אֵלֶיךָ. בְּלֹמָה בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה לְשׁוֹן מַסְגֵּר: פִּיו בָּלוּם, רַגְלָיו מְבֻלָּמוֹת (בכורות מ:). וּמְנַחֵם חִבֵּר לְבָלוֹם וְכֵן "עַל בְּלֹמָה" (איוב כו:ז) לְשׁוֹן תֹּכֶן (ס״א אינו):

Chapter 33

Verse 1

Verse 2

בְּנֵבֶל עָשׂוֹר. שֶׁל עֶשֶׂר מִינֵי נְעִימָה (ערכין יג:):

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

כַּנֵּד. לְשׁוֹן גּוֹבַהּ, וְכֵן תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס "נִצְבוּ כְּמוֹ נֵד" (שמות טו:ח): "קָמוּ כְּשׁוּר",
וְכֵן פֶּרֶשׁ מְנַחֵם, וְאֵין 'נֵד' וְ'נֹאד' שָׁוִין:
נוֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת. תַּחַת הָאָרֶץ:

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

הִשְׁגִּיחַ. הִבִּיט:

Verse 15

הַיּוֹצֵר יַחַד לִבָּם. לֵב כֻּלָּם יַחַד וְיוֹדֵעַ כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְרַבּוֹתֵינוּ (ראש השנה יח.)
הֶסְיבּוּהוּ אֶל מִמְכּוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ, הַיּוֹצֵר יַחַד לִבָּם, וְדָרְשׁוּ מִכָּאן שֶׁכֻּלָּן נִסְקָרִין בְּסִקְרָה
אַחַת:

Chapter 34

Verse 1

בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כא:יד) "וַיְשַׁנּ אֶת טַעְמוֹ בְּעֵינֵיהֶם", שֶׁשִּׁנָּה דְּבָרוֹ וְטַעְמוֹ וְעָשָׂה עַצְמוֹ שׁוֹטֶה וְהוֹרִיד רִירוֹ עַל
זְקָנוֹ (ס"א אינו):
לְפָנַי אֲבִימֶלֶךְ. כָּךְ כָּל מַלְכֵי פְלִשְׁתִּים נִקְרָאִים, וְכָל מַלְכֵי מִצְרַיִם פַּרְעֹה. וְאַף עַל פִּי
שֶׁשְּׁמוֹ אָכִישׁ, קוֹרִין לוֹ אֲבִימֶלֶךְ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: שֶׁהָיָה צַדִּיק כַּאֲבִימֶלֶךְ (בראשית כ) שֶׁלֹּא
רָצָה לְהָרְגוֹ, וַאֲנָשָׁיו אוֹמְרִים לוֹ "הֲלֹא זֶה דָּוִד מֶלֶךְ הָאָרֶץ" (שמואל א כא:יב), כִּדְאִיתָא
בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים:

Verse 2

Verse 3

בַּה׳ תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי. מִתְפָּאֵר אֲנִי וּמִתְהַלֵּל שֶׁיֵּשׁ לִי פַּטְרוֹן כָּזֶה לְהוֹשִׁיעַ וּלְהָגֵן:
תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי. שֶׁפּוֹרְוִונְטָרִ״א בְּלַעַ״ז:
יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים. נִפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה לִי, מִתּוֹךְ מַהֲלָלִי יָבִינוּ אוֹתָם וְיִשְׂמָחוּ :

Verse 4

Verse 5

מְגוּרוֹתַי. לְשׁוֹן פַּחַד, כְּמוֹ ״וַיָּגָר מוֹאָב״ (במדבר כב:ג):

Verse 6

הִבִּיטוּ אֵלָיו. כָּל אוֹתָם שֶׁהִבִּיטוּ אֵלָיו מִתּוֹךְ צָרָתָם:
וְנָהָרוּ. הֵאִירוּ פְּנֵיהֶם:
יֶחְפָּרוּ. יִתְבַּיְּשׁוּ, כְּמוֹ ״וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה״ (ישעיהו כד:כג):

Verse 7

Verse 8

Verse 9

טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב ה׳. טַעֲמוּ דְּבָרוֹ:

Verse 10

יִרְאוּ. יִהְיוּ יְרֵאִים, לְשׁוֹן צְוּוִי:

Verse 11

רָשׁוּ. לְשׁוֹן דַּלּוּת:
כָּל טוֹב. נִיסּוֹ״ן בְּי״ן בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ ״כָּל מְלָאכָה״ (שמות יב:טז):

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם. בְּמָקוֹמֵךְ:
וְרָדְפֵהוּ. בְּמָקוֹם אַחֵר (תנחומא, חקת כב):

Verse 16

Verse 17

פְּנֵי. פָּנִים שֶׁל זַעַם לִישַׁאיְרָא״שׁ בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ (ויקרא כ:ה) ״וְשַׂמְתִּי פָנַי בָּאִישׁ הַהוּא״, כָּךְ חִבְּרוֹ מְנַחֵם:

Verse 18

צָעֲקוּ. הַצַּדִּיקִים וַה׳ שָׁמֵעַ :

Verse 19

Verse 20

רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק. הַרְבֵּה רָעוֹת וּפְּחָדִים בָּאוֹת עָלָיו, וּמִכֻּלָּם נִצּוֹל:

Verse 21

שׁוֹמֵר. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל עַצְמוֹתָיו :

Verse 22

תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה. תְּמוֹתֵת אֶת הָרָשָׁע הָרָעָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה:
תְּמוֹתֵת. תָּמִית:

Verse 23

לֹא יֵאָשְׁמוּ. לֹא יִתָּרְטוּ לֵאמֹר: אָשַׁמְנוּ שֶׁחָסִינוּ בְּךָ; רִיפּוֹנְטִירוֹנְ״ט בְּלַעַ״ז:

Chapter 35

Verse 1

רִיבָה ה׳ אֶת יְרִיבַי. עֲשֵׂה מְרִיבָה עִם אוֹתָם שֶׁעוֹשִׂים מְרִיבָה עִמִּי:
לְחַם. לְשׁוֹן מִלְחָמָה, וְכֵן לוֹחֲמַי : הִלָּחֵם עִם הַנִּלְחָמִים עִמִּי:

Verse 2

Verse 3

וְהָרֵק חֲנִית. הִזְדַּיֵּן, כְּמוֹ ״אָרִיק חַרְבִּי״ (שמות טו:ט), ״וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו״ (בראשית יד:יד):
וּסְגֹר לִקְרַאת רֹדְפָי. הָגֵן בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם כִּמְחִיצָה:
לְנַפְשִׁי. אִימוֹ וּמֵאִימָ״שׁ בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ ״כָּרוּ שׁוּחָה לְנַפְשִׁי״ (ירמיהו יח:כ):

Verse 4

Verse 5

Verse 6

חֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלַקּוֹת. שְׁנֵיהֶם יַחַד, כְּדֵי שֶׁיַּחֲלִיקוּ רַגְלֵיהֶם בַּחֲלַקְלַקּוֹת, וְהַחֹשֶׁךְ אֵינוֹ מַנִּיחָם
לְהִשָּׁמֵר מִן הַחֲלַקְלַקּוֹת. כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "לָכֵן יִהְיֶה דַרְכָּם לָהֶם כַּחֲלַקְלַקּוֹת בָּאֲפֵלָה יִדְּחוּ
וְנָפְלוּ בָהּ" (ירמיה כג:יב):

Verse 7

חָפְרוּ לְנַפְשִׁי. שׁוּחָה לִיפּוֹל בָּהּ:

Verse 8

שׁוֹאָה. חֹשֶׁךְ, בְּרוּאִינָ"ה בְּלַעַ"ז:
וְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר טָמַן. כֵּן דֶּרֶךְ לִטְמוֹן הָרֶשֶׁת וּלְכַסּוֹתוֹ בְּקַשׁ אוֹ בֶּעָפָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ בָּהּ
הָעוֹבֵר עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּלְכַּד בָּהּ:

Verse 9

וְנַפְשִׁי תָּגִיל. כְּשֶׁאֶרְאֶה בְּמַפַּלְתָּם:

Verse 10

כָּל עַצְמוֹתַי. יְקַלְּסוּךָ עַל כָּךְ, כִּי עַתָּה:

Verse 11

יְקוּמוּן. עָלַי תָּמִיד עֵדֵי חָמָס וְגוֹ׳ :

Verse 12

Verse 13

וּתְפִלָּתִי עַל חֵיקִי תָּשׁוּב. כְּלוֹמַר: וְאִם יֹאמְרוּ לֹא עִנִּיתִי נַפְשִׁי אֶלָּא לְרָעָתָם, שֶׁיִּכְבַּד
עֲלֵיהֶם חֲלָיִם, תְּפִלָּתִי שֶׁהִתְפַּלַּלְתִּי עֲלֵיהֶם תָּשׁוּב עָלַי:

Verse 14

כְּרֵעַ כְּאָח לִי הִתְהַלָּכְתִּי. כְּאִלּוּ הָיוּ לִי אָחִי וְרֵעִי הִתְהַלָּכְתִּי, מֵיצַר עֲלֵיהֶם עַל צָרָתָם:
כְּאָבֶל. אִם כְּבֵן הַמִּתְאַבֵּל עַל אִמּוֹ, אוֹ כְּאִם הַמִּתְאַבֶּלֶת עַל בְּנָהּ:
קוֹדֵר. לְשׁוֹן שַׁחֲרוּת:
שַׁחוֹתִי. לְשׁוֹן שְׁפִלוּת:

Verse 15

וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ. וּכְשֶׁאֲנִי צוֹלֵעַ, שֶׁשָּׂבֵר בָּא עָלַי, שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ :
נֶאֱסְפוּ עָלַי נֵכִים. אֲנָשִׁים פְּסֵחִים, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מְתַרְגְּמִינָן "נָכֶה": "חֲגִירָא" (תרגום
יונתן מלכים ב כג:כט), וּמְנַחֵם חִבֵּרוֹ כְּמוֹ "נְכָאִים" (ישעיה טז:ז), אימנוי"ש"ץ
בְּלַעַ"ז:
קָרְעוּ וְלֹא דָמוּ. אִלּוּ הָיוּ קוֹרְעִין אֶת בְּשָׂרִי, לֹא הָיָה דָמִי שׁוֹתֵת לָאָרֶץ כְּשֶׁמַּלְבִּינִין פָּנַי:

Verse 16

בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג וְגוֹ׳. בְּשִׁבְיל חֲנִיפוּת שֶׁל לַיָּצנוּת, אֲכִילָה וּשְׁתִיָה, שֶׁמַּחֲנִיפִין לְשָׁאוּל
בְּשִׁבְיל שֶׁיַּאֲכִילֵם וְיַשְׁקֵם, חוֹרְקִים עָלַי שִׁנֵּיהֶם:
מָעוֹג. לְשׁוֹן אֲכִילָה, כְּמוֹ "אִם יֶשׁ לִי מָעוֹג" דְּאֵלְיָהוּ (מלכים א יז:ב). וּמְנַחֵם פָּתַר
אוֹתוֹ לְשׁוֹן "עֻגָה קְטַנָּה" (מלכים א יז:ג), וְכֵן "אִם יֶשׁ לִי מָעוֹג":

Verse 17

כַּמָּה תִּרְאֶה. כַּמָּה אֹרֶךְ אַפַּיִם יֵשׁ לְפָנֶיךָ, לִרְאוֹת כָּל אֵלֶּה:
מִשּׁוֹאֵיהֶם. מֵחֹשֶׁךְ שֶׁלָּהֶם:
מִכְפִּירִים יְחִידָתִי. מוֹסָב עַל הַשִּׁיבָה נַפְשִׁי : הָשִׁיבָה מִכְפִּירִים יְחִידָתִי, (יְחִידָתִי נִשְׁמָתִי
(ס״א אינו):

Verse 18

Verse 19

אוֹיְבֵי שֶׁקֶר. שֶׁשּׁוֹנְאִין אוֹתִי עַל דְּבַר שֶׁקֶר, שֶׁמְּעִידִין עָלַי מַה שֶּׁלֹּא עָלָה בְּמַחֲשַׁבְתִּי מֵעוֹלָם.
אַל יִשְׂמְחוּ בְּמַפָּלְתִּי:
שׂוֹנְאַי. שֶׁשּׂוֹנְאִים אוֹתִי, אַל יִקְרְצוּ עָלַי עָיִן וְלִלְעוֹג בְּעֵינֵיהֶם עַל מַפָּלְתִּי:
יִקְרְצוּ. צִינַּאנְ״ט בְּלַעַ״ז:

Verse 20

עַל רִגְעֵי אֶרֶץ. עַל דַּכָּאֵי אֶרֶץ, וְכֵן ״רֹגַע הַיָּם״ (ירמיהו לא:לה), ״עוֹרִי רָגַע״ (איוב
ז:ה), וְכֵן פֵּרֵשׁ דּוּנַשׁ:

Verse 21

הֶאָח. לְשׁוֹן שְׂמָחָה מִתְהַלֵּל בְּתַאֲוַת לִבּוֹ מֵרוֹב שִׂמְחָתָם שֶׁרוֹאִים תַּאֲוָתָם מִתְקַיֶּמֶת:

Verse 22

Verse 23

הָעִירָה וְהָקִיצָה. פַּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה, לִשְׁפּוֹט מִשְׁפָּטִי מֵאוֹיְבַי (סנהדרין לח:):

Chapter 36

Verse 1

Verse 2

נְאֻם פֶּשַׁע לָרָשָׁע בְּקֶרֶב לִבִּי וגו׳. הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס: יֵשׁ בְּקֶרֶב לִבִּי, שֶׁהַפֶּשַׁע, הוּא יֵצֶר
הָרָע, אוֹמֵר לָרָשָׁע שֶׁלֹּא יְהֵא פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו:
וּבְקֶרֶב לִבִּי. כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר: כִּמְדֻמֶּה אֲנִי:

Verse 3

כִּי הֶחֱלִיק. הַפֶּשַׁע עַל הָרָשָׁע בַּחֲלַקְלַקּוֹת בְּעֵינָיו, כְּדֵי שֶׁיִּמְצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עֲוֹנוֹ,
לִשְׂנֹא אוֹתוֹ:

Verse 4

חָדַל לְהַשְׂכִּיל לְהֵיטִיב. מָנַע עַצְמוֹ מֵהַשְׂכִּיל, לְהֵיטִיב מַעֲשָׂיו:

Verse 5

יִתְיַצֵּב עַל דֶּרֶךְ לֹא טוֹב. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן לְפָנָיו דֶּרֶךְ הַטּוֹב וְדֶרֶךְ הַמָּוֶת, וְהוּא
בּוֹחֵר לוֹ דֶּרֶךְ לֹא טוֹב:

Verse 6

ה׳ בַּשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ. בִּשְׁבִיל רְשָׁעִים הַלָּלוּ אַתָּה מְסַלֵּק חֶסֶד מִן הַתַּחְתּוֹנִים, וּמַגְבִּיהַּ אֱמוּנָתְךָ
עַד שְׁחָקִים לְסַלְקָהּ מִבְּנֵי אָדָם:

Verse 7

צִדְקָתְךָ. יְקָרָהּ מִן הַבְּרִיּוֹת כְּהַרְרֵי אֵל, בִּשְׁבִיל מַעֲשֵׂי הָרְשָׁעִים, וּ מִשְׁפָּטֶךָ בָּאִים לָעוֹלָם עַד
תְּהוֹם רַבָּה (ויקרא רבה כז:א). דָּבָר אַחֵר: צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל מִי שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת
צִדְקָה עִמּוֹ, אַתָּה מַגְבִּיהוֹ וּמְתַקְּפוֹ כְּהַרְרֵי אֵל, לְשׁוֹן תּוֹקֶף, כְּמוֹ (יחזקאל יז:ג) "וְאֶת
אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח"
מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה. מִי שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לָדוּן אוֹתוֹ וְלִיקַּח נִקְמָתְךָ מִמֶּנּוּ, אַתָּה מוֹרִידוֹ עַד
תְּהוֹם רַבָּה:
מִשְׁפָּטֶיךָ. וּשְׁטִיצָ"א בְּלַעַ"ז:
אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה׳. בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם עֲרוּמִים בְּדַעַת כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן וּמְשִׁמִּין עַצְמָן
כַּבְּהֵמָה בָּעֲנָוָה, תּוֹשִׁיעַ ה׳:

Verse 8

מַה יָּקָר חַסְדְּךָ. אֵינוֹ כְּדַאי לְהִמָּשֵׁךְ עַל הָרְשָׁעִים הַלָּלוּ, אֲבָל בְּנֵי אָדָם אֲשֶׁר בְּצֵל כְּנָפֶיךָ
יֶחֱסָיוּן הֵם יִרְוְיוּן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְגוֹ׳ :

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

אַל תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה. אַל תָּבוֹא עִמִּי רֶגֶל הָרְשָׁעִים הַלָּלוּ בְּעֵת קִבּוּל שָׂכָר לִהְיוֹת חֶלְקָם
עִם הַצַּדִּיקִים, (לשון חלק אהלא פרט"יאה בלע"ז ס"א אינו)
וְיַד רְשָׁעִים אַל תְּנִדֵנִי. מִמָּקוֹמִי בְּבוֹאִי לִירַשׁ מְשָׁנָה, חֶלְקִי וְחֶלְקוֹ (שֶׁל רָשָׁע) בַּטּוֹבָה,
כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו סא:ז): "לָכֵן בְּאַרְצָם מִשְׁנֶה יִירָשׁוּ". וְאָז

Verse 13

שָׁם נָפְלוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן. שָׁם יָבִינוּ בְּמַפַּלְתָּם, וְשָׁם דֹּחוּ וְלֹא יָכְלוּ קוּם :

Chapter 37

Verse 1

אַל תִּתְחַר בַּמְרֵעִים. מוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁלֹּא יִתָּרוּ בְּהַצְלָחַת הַמֵּרֵעִים לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂיהֶם,
כְּמוֹ "וְאֵיךְ תִּתַּחֲרֶה אֶת הַסּוּסִים" (ירמיה יב:ה) לָרוּץ בְּמֵרוּצָתָם, הָאָטִיר בְּלַעַ"ז
אַל תְּקַנֵּא בְּעוֹשֵׂי עַוְלָה. לַעֲשׂוֹת עַוְלָה כְּמוֹתָם:

Verse 2

יִמָּלוּ. שְׁרוֹנְ"ט טְרַנְקִי"ץ בְּלַעַ"ז, לְשׁוֹן כְּרִיתָה:

Verse 3

בְּטַח בַּה׳. וְאַל תֹּאמַר: אִם לֹא אֶגְזֹל וְאֶגְנֹב, אוֹ אֶתֵּן לָעָנִי צְדָקָה, בַּמֶּה אֶתְפַּרְנֵס?
וַעֲשֵׂה טוֹב. וְאָז תִּשְׁכֹּן אֶרֶץ לְאֹרֶךְ יָמִים:
וּרְעֵה אֱמוּנָה. תֹּאכַל וְתִתְפַּרְנֵס מִשְׁכַּר הָאֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמַנְתָּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִסְמֹךְ עָלָיו
וְלַעֲשׂוֹת טוֹב:

Verse 4

וְהִתְעַנַּג עַל ה׳. הִתְעַנֵּג בְּתַפְנוּקִים עַל מִשְׁעַנְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

Verse 5

גּוֹל עַל ה׳ דַּרְכֶּךָ. גַּלְגֵּל עָלָיו כָּל צָרֶכֶיךָ:

Verse 6

Verse 7

דּוֹם לַה׳. הַמְתֵּן לִישׁוּעָתוֹ, כְּמוֹ "אִם כֹּה יֹאמְרוּ אֵלֵינוּ דֹּמּוּ" דִּיהוֹנָתָן (שמואל א
יד:ט). וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ לְשׁוֹן דְּמָמָה, כְּמוֹ "וַיִּדֹּם אַהֲרֹן" (ויקרא י:ג). וְגַם כֵּן פָּתַר "טוֹב
וְיָחִיל וְדוֹמָם" (איכה ג:כו). וְדוֹנָשׁ מוֹדֶה לוֹ:
וְהִתְחוֹלֵל. לְשׁוֹן "תּוֹחֶלֶת" (משלי יג:יב)
אַל תִּתְחַר. לֹאמַר: אַרְשִׁיעַ כְּמוֹתוֹ וְאַצְלִיחַ כְּמוֹתוֹ:

Verse 8

הֶרֶף מֵאַף. הֶרֶף מֵהַרְשִׁיעַ, שֶׁלֹּא יָבֹא עָלֶיךָ אַף:
וַעֲזֹב. דָּבָר הַמֵּבִיא עָלֶיךָ חֲמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

Verse 9

כִּי מְרֵעִים. שֶׁאַתָּה רוֹאֶה עַתָּה מַצְלִיחִים, הֵם יִכָּרֵתוּן:

Verse 10

וְעוֹד מְעַט. כְּשֶׁתַּמְתִּין עוֹד מְעַט, תִּרְאֶה כִּי אֵין הָרָשָׁע
וְהִתְבּוֹנַנְתָּ עַל מְקוֹמוֹ. וְתִסְתַּכֵּל עַל מָקוֹם שֶׁהָיָה שָׁם, וְאֵינֶנּוּ, כִּי מֵת וְאָבַד:

Verse 11

Verse 12

וְחֹרֵק. כְּמוֹ "חָרְקוּ שֵׁן" (איכה ב:טז), אַרְקִי"נְט בְּלַעַ"ז:

Verse 13

Verse 14

חֶרֶב פָּתְחוּ. הָרְשָׁעִים פָּתְחוּ, אַנְקוֹמַנְצִירְנְט בְּלַעַ"ז, תָּגָר וְחֵרוּם מַתְחִילִים הָרְשָׁעִים
מֵאֲלֵיהֶם:

Verse 15

Verse 16

טוֹב מְעַט לַצַּדִּיק. טוֹבִים מְעַט אֲנָשִׁים שֶׁהוֹלְכִים לְעֻזַּרְתּ הַצַּדִּיקִים:
מֵהֲמוֹן רְשָׁעִים רַבִּים. אַמְרָפֶל וַחֲבֵירָיו שֶׁהִתְחִילוּ מִלְחָמָה בָּעוֹלָם בִּשְׁבִיל לִשְׁבּוֹת אֶת לוֹט
וּלְהִתְגָּרוֹת בְּאַבְרָהָם (בראשית יד:א-טו), מְעַט אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ עִם אַבְרָהָם הִצְלִיחוּ וְהָרְגוּ כָּל
אוֹתָן הָאוּכְלְסִין (תנחומא, לך לך ז):

Verse 17

Verse 18

יוֹדֵעַ ה׳ יְמֵי תְמִימִים. מַכִּיר אֶת מַעֲשֵׂי יְמֵיהֶם:
וְנַחֲלָתָם. וְקִבּוּל שְׂכָרָם מֵאִתּוֹ לְעוֹלָם תִּהְיֶה:

Verse 19

Verse 20

כִּיקַר כָּרִים. כְּאוֹר עֲנָן בֹּקֶר הַנִּרְאֶה שַׁחֲרִית, מַלְבִּין עַל מֻרְחֲבֵי בְּקָעָה שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם.
כָּרִים מִישׁוֹר, כְּמוֹ ״כַּר נִרְחָב״ (ישעיה ל:כג):
כִּיקַר. לְשׁוֹן ״אוֹר יְקָרוֹת״ (זכריה יד:ו), וְיֵשׁ פּוֹתְרִין כִּיקַר כָּרִים, כִּכְבוֹד כְּבָשִׂים
שֶׁמְּפַטְּמִין אוֹתָן לַטָּבַח:

Verse 21

לוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם,
חוֹנֵן מְשֻׁלֶּה וְנוֹתֵן לָזֶה שֶׁהַלָּוָה מַה שֶׁהוּא גּוֹזֵל מִמֶּנּוּ:

Verse 22

כִּי מְבֹרָכָיו. שֶׁל צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ :

Verse 23

מִצְעֲדֵי גֶבֶר. מִי שֶׁהוּא גִּבּוֹר בְּיִרְאַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לִישׁ פָּאשׁ דּוּפּוֹרְט בְּלַעַ״ז:
כּוֹנְנוּ. פּוּרִינְ״ט אַפִּיטַיְ״ץ בְּלַעַ״ז:

Verse 24

יִפֹּל. לָבוּרְגָ״א בְּלַעַ״ז, לְשׁוֹן ״וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל״ (בראשית כד:סד):
כִּי. כְּמוֹ אִם:
לֹא יוּטָל. לֹא יֻשְׁלַךְ לִהְיוֹת נֶעֱזָב:

Verse 25

נַעַר הָיִיתִי. פָּסוּק זֶה, שֹׁר הָעוֹלָם אֲמָרוֹ, דְּאִילּוּ דָּוִד לֹא קָשִׁישׁ כּוּלֵּי הַאי (יבמות
עח:):

Verse 26

כָּל הַיּוֹם. הַצַּדִּיק חוֹנֵן עֲנִיִּים וּמַלְוֶה לָהֶם:
וְזַרְעוֹ. זֶה שֶׁהוּא זוֹרֵעַ לְצָדָקָה, סוֹפוֹ לִבְרָכָה:

Verse 27

Verse 28

Verse 29

Verse 30

פִּי צַדִּיק יֶהְגֶּה. תְּחִלָּה בְּלִבּוֹ חָכְמָה, לִרְאוֹת דִּין שֶׁפָּסְקָה תּוֹרָה לְכָל דָּבָר, וְאַחַר כָּךְ לְשׁוֹנוֹ תְּדַבֵּר מִשְׁפָּט:

Verse 31

לֹא תִמְעַד אֲשׁוּרָיו. לֹא יַחֲלִיקוּ צְעָדָיו:

Verse 32

Verse 33

Verse 34

Verse 35

וּמִתְעָרֶה. מַשְׁרִישׁ, כְּמוֹ "עָרוֹת עַל יְאוֹר" (ישעיהו יט:ז). וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה יֵשׁ הַרְבֵּה: "אִילָן שֶׁנִּפְשַׁח וּמְעוֹרֶה בַּקְּלָפָה" (עוקצין ג:ח):
כְּאֶזְרָח רַעֲנָן. כְּאָדָם מֵאֶזְרֵחֵי הָאָרֶץ הַנִּשְׁרָשִׁים וּמְמֻלָּאִים בִּנְכָסִים. וְכֵן פֶּרֶשׁ מְנַחֵם: כְּאֶזְרָח רַעֲנָן – מִתְלַחְלֵחַ וּמִצְטַמֵּחַ כְּאֵשֶׁל הַנִּשְׁרָשׁ. וְאֶזְרָח מֵאֶזְרֵחֵי בְּנֵי אָדָם – אֲנָשִׁי שָׁרְשִׁים הֵמָּה (ס"א אינו):

Verse 36

Verse 37

שְׁמֹר תָּם. הִסְתַּכְּלוּ בְּדַרְכֵי הַתְּמִימִים, לִלְמֹד מִמַּעֲשֵׂיהֶם:
כִּי אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם. אִם רֹאשִׁית אֵין לוֹ, אַחֲרִית יֵשׁ לוֹ. אֲבָל פּוֹשְׁעִים וְחַטָּאִים וּרְשָׁעִים – אַחֲרִיתָם נִכְרְתָה וְנִשְׁמְדוּ יַחְדָּיו:

Chapter 38

Verse 1

מִזְמוֹר לְדָוִד לְהַזְכִּיר. לְאוֹמְרוֹ בְּשָׁעַת צָרָה, לְהַזְכִּיר צָרָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּכְנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל אֲמָרוֹ:

Verse 2

Verse 3

נָּתוּ. נִזְרְקוּ. לְשׁוֹן נֵתֶת נוֹפֶל בִּנְטִיַּת קָשֶׁת, וּלְפִי שֶׁעַל יְדֵי דְּרִיכַת הַקָּשֶׁת נִזְרָקִים
הַחִצִּים, כְּתִיב נָּתוּ בִי, וְכֵן (שמות טו:ט) "אָרִיק חַרְבִּי", הָיָה לוֹ לִכְתֹּב אָרִיק תַּעְרִי,
אֶלָּא לְפִי שֶׁכְּשֶׁמּוֹצִיאִין חֶרֶב מִתַּעְרָהּ הַתַּעַר רֵיק מִמֶּנָּה, לְכָךְ תּוֹלֶה הָרֵיקוּת בַּחֶרֶב, וְכֵן
(תהלים יח:לה) "וְנִחֲתָה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה". וְאֵין הַנּוּ"ן שׁוֹרֶשׁ בַּתֵּבָה, שֶׁאִם הָיְתָה שׁוֹרֶשׁ הָיָה לוֹ
לוֹמַר נִנָּתוּ בִי, אֲבָל נוּ"ן שֶׁל נָּתוּ וְכֵן שֶׁל וַתִּנָּתֵת אֵינָהּ שׁוֹרֶשׁ וְנוֹפֶלֶת לִפְרָקִים כְּמוֹ
וְנוּ"ן שֶׁל נָגַף, נָשַׁךְ, נָדַר, נָקַם, כְּשֶׁמִּתְפַּעֵל יֵאָמַר נִגַּף נִשַּׁךְ נִדַּר נִקַּם כְּמוֹ נִנְגַּף נִשָּׁךְ
נִדַּר נִקַּם שֶׁהַדָּגֵשׁ בָּא בַּתֵּבָה בִּמְקוֹם נוּ"ן, וְכֵן (ויקרא כו:לו) "עָלֶה נִדָּף", (איכה
ג:מט) "עֵינִי נִגְּרָה", כְּמוֹ נִנְדַּף נִנְגְּרָה, כֵּן יֵאָמַר נָּתוּ כְּמוֹ נִנָּתוּ, וְכֵן (תהלים
יח:לה) "וְנִחֲתָה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה" כְּמוֹ וְנִנְחֲתָה, שֶׁדֶּרֶךְ הַחֵי"ת לְהִתְנַהֵג כְּמִנְהַג דָּגְשׁוּת בְּרֹב
מְקוֹמוֹת, כְּגוֹן (מלכים א יג:יח) "כִּי דִבֶּר אֵלַי", וּמִמִּשְׁקָל דָּגוּשׁ כְּמוֹ דִבֶּר מִגְזֶרֶת וַיְדַבֵּר,
כָּךְ כִּחֵשׁ מִגְזֶרֶת (בראשית יח:טו) "וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה", וְלֹא יֵאָמַר כֵּחַשׁ כַּאֲשֶׁר יֵאָמַר מִן הַמְבָרֵךְ
בָּרַךְ וְלֹא יֵאָמַר בֵּרַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָמַר דִּבֵּר, לְפִי שֶׁאֵין דָּגְשׁוּת נִכָּר בְּרֵי"שׁ, אֲבָל בְּחֵי"ת נִכָּר
דָּגְשׁוּת, וְכֵן (דברים לב:ה) "שִׁחֵת," כְּמוֹ כִּפֵּר דִּבֵּר. אַף כָּאן יֵאָמַר נָּתוּ כְּמוֹ נִגְּשׁוּ
נִתְּנוּ מִגְזַר נָתַת נָגַשׁ, וְהַנּוּ"ן יְסוֹד נוֹפֵל לְכָךְ דָּגֵשׁ בִּמְקוֹמָהּ כְּשֶׁהִיא מִתְפַּעֵל, וְכֵן
(שמואל א ב:ד) "קֶשֶׁת גִּבּוֹרִים חַתִּים" מִגְזֶרֶת נָחַת וְנָחַת, כַּאֲשֶׁר יֵאָמַר מִן נָסַב סָבַב, מִן
נָשַׁם שָׁמַם, (ויקרא כו:לב) "וְנָשַׁמּוּ דַּרְכֵיכֶם", (שם) "וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ", וְכֵן בָּלַל נָבַל
(בראשית יא:ט) "כִּי שָׁם בָּלַל ה'", (בראשית יא:ז) "וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם", כֵּן יֵאָמַר נָחַת
וְנָחַת בְּלְשׁוֹן פָּעַל:
וַתִּנָּתֵת עָלַי יָדֶךָ. פֵּירוּשׁ לְחֻצֶּיךָ נָּתוּ בִי, וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ: מַה דֶּרֶךְ בַּקָּשֶׁת לִירוֹת הַחִצִּים?
יָד שֶׁלְּךָ הִיא נְחֻתָה בַּקָּשֶׁת לְהַפִּיל עָלַי חִצִּים. וַתִּנָּתֵת לְשׁוֹן וַתֵּרֶד, וּבָזֶה הַנּוּ"ן שׁוֹרֶשׁ
בַּתֵּבָה. וְכֵן "וְנִחֲתָה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה" (לעיל יח:לה), אֵין הַנּוּ"ן שׁוֹרֶשׁ בַּתֵּבָה (ס"א
אינו):

Verse 4

מְתֹם. תְּמִימוּת, אינטרי"ן בְּלַעַ"ז:

Verse 5

יִכְבְּדוּ. כְּבֵדִים:

Verse 6

Verse 7

נַעֲוַיְתִי. לְשׁוֹן אֲזָתוּ עֲוִית (חולין ס:), אִישְׁטוֹרְדִישׁוֹ"ן בְּלַעַ"ז:

Verse 8

כְּסָלַי מָלְאוּ נִקְלָה. בְּמַחֲשַׁבְתִּי אֲנִי קַל בְּעֵינַי עַצְמִי:

Verse 9

נְפוּגוֹתִי. נָּתַלָּפְתִּי, לְשׁוֹן "וַיָּפֶג לִבּוֹ" (בראשית מה:כו), "מֵאֵין הַפָּגוֹת" (איכה
ג:מט):

Verse 10

כָּל תַּאֲוָתִי. אַתָּה יוֹדֵעַ צָרָכַי:

Verse 11

סְתַרְתַּר. מֻקָּף יָגוֹן, וְזֶהוּ מִתֵּיבוֹת הַכְּפוּלוֹת, כְּמוֹ "וְרַקְרַק אֲדַמְדַּם" (ויקרא יג:מט),
סְגַלְגַּל (נדרים סו:), "תָּמַרְמְרוּ" (איכה א:כ):

Verse 12

מְגֻדָּד נִגְעִי יֻעַמְּדוּ. אוֹתָם נִרְאִין לִי כְּאוֹהֲבִים בְּשָׁעַת הֲנָאָתָן, וּכְשֶׁרוֹאִין שֶׁהֲנֶגַע בָּא עָלַי
אֵין עוֹמְדִין לִי בְּשָׁעַת דָּחְקִי, אֶלָּא מִנֶּגְדִּי יֻעַמְּדוּ וְאֵינָם עוֹזְרִים לִי
וּקְרוֹבַי. שֶׁמַּרְאִים לִי עַצְמָם קְרוֹבִים:

Verse 13

וַיְנַקְּשׁוּ מְבַקְּשֵׁי. מוֹקְשִׁים לִי
יֶהְגּוּ. יַחְשְׁבוּ:

Verse 14

וַאֲנִי כְּחֵרֵשׁ. יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם מִן הַמְּחָרְפִים, וְאֵינָם מְשִׁיבִים. וְלָמָּה? כִּי לְךָ
הוֹחַלְתִּי, שֶׁתִּגְאָלֵנִי וְתוֹשִׁיעֵנִי מֵהֶם (שבת פח:)

Verse 15

Verse 16

Verse 17

כִּי אָמַרְתִּי פֶּן יִשְׂמְחוּ לִי. לְכָךְ אָנוּ שׁוֹתְקִים, כִּי אוֹמְרִים אָנוּ בְּלִבֵּנוּ: אִם נְשִׁיבֵם עַזּוּת,
שֶׁמָּא יִרְאוּ בְּמַפָּלְתֵּנוּ וְיִשְׂמְחוּ לָנוּ בְּמוֹט רַגְלֵינוּ, וְיַגְדִּילוּ עָלֵינוּ לוֹמַר: הֲלֹא הֵיִתֶם
מִתְפָּאֲרִים בִּתְשׁוּעָתְכֶם?

Verse 18

כִּי אֲנִי לְצֶלַע נָכוֹן. לְכָךְ אָנוּ דּוֹאֲגִים פֶּן יִשְׂמְחוּ לָנוּ, לְפִי שֶׁמְּלֻמָּדִים אָנוּ בָּמַכּוֹת
וּמוּכָנִים וּמְזֻמָּנִים לְשֶׁבֶר תָּמִיד
וּמַכְאוֹבִי נֶגְדִּי. מְזֻמָּן הוּא לָבוֹא עָלַי תָּמִיד:

Verse 19

כִּי עֲוֹנִי אַגִּיד. לִבִּי מַגִּיד לִי אֶת עֲוֹנִי, וּלְפִיכָךְ אֲנִי דּוֹאֵג וְיָרֵא מֵחַטָּאתִי, שֶׁלֹּא יִגְרֹם
לִי צֶלַע וּמַכְאוֹב:

Verse 20

חַיִּים עָצְמוּ. מַעֲצִימִים חַיִּים בְּשָׁלוֹם וּבְטוֹבָה
וְרַבּוּ. וְהִגְדִּילוּ שׂוֹנְאַי עַל דִּבְרֵי שָׁקֶר:

Verse 21

תַּחַת רָדְפִי טוֹב. בְּשָׁבִיל שֶׁאֲנַחְנוּ דְּבֵקִים בַּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבְמִצְוֹתָיו

Chapter 39

Verse 1

לִידוּתוֹן. שֵׁם אָדָם אֶחָד מִן הַמְשׁוֹרְרִים (דברי הימים א ז:מא-מב), וְגַם כְּלִי שִׁיר הָיָה שֵׁם שִׁשְׁמוֹ יְדוּתוּן (תהלים סב:א). וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: עַל הַדָּתוֹת וְעַל הַדִּינִין וְהַגְּזֵרוֹת שֶׁל צָרָה הַנִּגְזֶרֶת עַל יִשְׂרָאֵל:

Verse 2

אָמַרְתִּי אֶשְׁמְרָה דְרָכַי וְגוֹ'. אֲנַחְנוּ הָיָה בְלִבֵּנוּ לִשְׁמֹר אֶת עַצְמֵנוּ עַל כָּל הַצָּרוֹת הַבָּאוֹת עָלֵינוּ, שֶׁלֹּא נְהַרְהֵר וְנְדַבֵּר קָשֶׁה אַחַר מִדַּת הַדִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהָרְשָׁעִים לֶנֶגְדֵּנוּ הַמְצִירִים לָנוּ:
מַחְסוֹם. כְּמוֹ "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר" (דברים כה:ד), אמושלמנ"ט בְּלַעַ"ז. וְנֶאֱלַמְנוּ דוּמְיָה יָמִים רַבִּים, וְגַם הֶחֱשֵׁינוּ מִטּוֹב אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה מִפְּנֵי יִרְאָתָם, וּמִתּוֹךְ כָּךְ כְּאֵבֵנוּ נֶעְכַּר וְנִבְהַל. וּכְשֶׁשָּׁתַקְנוּ חַם לִבֵּנוּ בְּקִרְבֵּנוּ, וּבְהֶגְיוֹן לִבֵּנוּ בּוֹעֵר בָּנוּ כְּמוֹ אֵשׁ, וְהוּא גּוֹרֵם לָנוּ שֶׁאָנוּ מְדַבְּרִים בִּלְשׁוֹנֵנוּ (בְּלַחַשׁ ס"א אינו) לְפָנֶיךָ. וְזוֹ הִיא שְׁאָנוּ מְדַבְּרִים: הוֹדִיעֵנוּ ה' קִצֵּנוּ, עַד מָתַי נִהְיֶה בַצָּרָה, וְנֵדַע מָתַי נִהְיֶה אֲנַחְנוּ חֲדָלִים מִמֶּנָּה:

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

הִנֵּה טְפָחוֹת. מְדוּדִים הֵם יְמֵי הָאָדָם כְּדָבָר הַנִּמְדָּד בִּטְפָחִים, כֵּן יְמֵי הָאָדָם קְצוּבִים. וְחֶלְדִּי: וְזִקְנָתֵנוּ כְּאַיִן נֶגְדֶּךָ, חֶלֶד, לְשׁוֹן חֲלוּדָה רדויי"ל בְּלַעַ"ז: כָּל אָדָם נִצָּב. כָּל אָדָם חַי, הֶבֶל הֵם חַיָּיו וּמַצָּבוֹ:

Verse 7

אַךְ בְּצֶלֶם. בְּחֹשֶׁךְ, פֵּרוּשׁ דּוּגְמָא לְשׁוֹן "צַלְמָוֶת" (ישעיה ט:א), וּמְנַחֵם פֵּרוּשׁ צֶלֶם מַמָּשׁ כְּמוֹ "כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם" (בראשית ט:ו), וְלֹא יְתָכְנוּ דְּבָרָיו: אַךְ הֶבֶל. הוּא כָּל הַהֲמְיָה וְתַאֲוָה שֶׁלָּהֶם: יְצִבֹּר. תְּבוּאָה בַּשָּׂדֶה כָּל יְמוֹת הַקָּצִיר: וְלֹא יֵדַע מִי אֹסְפָם. אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי אֲסָפָם לַבַּיִת, שֶׁמָּא לִפְנֵי הָאָסִיף יָמוּת:

Verse 8

וְעַתָּה מַה קִּוִּיתִי. מָה הִיא הַשְּׁאֵלָה אֲשֶׁר אֲנִי שׁוֹאֵל וּמְיַחֵל מִמֶּךָּ? אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁמִּפְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי:

Verse 9

חֶרְפַּת נָבָל. חֶרְפַּת הַנָּבָל אַל תְּשִׂימֵנִי, הָבֵא גַּם עָלָיו נְגָעִים וּמַכְאוֹבוֹת, שֶׁלֹּא יוּכַל לוֹמַר לִי: אַתֶּם לוֹקִים וְאָנוּ אֵין אָנוּ לוֹקִים. וְהַתְּפִלָּה הַזֹּאת גָּרְמָה לְהָבִיא יִסּוּרֵי הֶבֶלִים עֲלֵיהֶם (בראשית רבה פח:א):

Verse 10

כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ. שֶׁהֵבֵאתָ עָלֵינוּ צָרָה:

Verse 11

מִתְּגֶרֶת יָדְךָ. מִמּוֹרָא מַכּוֹתֶיךָ. תְּגֶרֶת לְשׁוֹן "וַיָּגָר מוֹאָב" (במדבר כב:ג), וְהַתָּי"ו יְסוֹד נוֹפֵל בַּתֵּיבָה כְּמוֹ תְּנוּבָה תְּלוּנָה תְּקוּמָה תְּחִנָּה, כֵּן פֵּירוּשׁ מְנַחֵם. וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵין תְּגֶרֶת

לְשׁוֹן מָגוֹר, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר תְּגוּרָה כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מִן וַיָּשָׁב תְּשׁוּבָה וַיָּקָם וַיָּרָם וַיָּלֶן תְּקוּמָה תְּרוּמָה תְּלוּנָה, כֵּן אָמַר וַיָּגָר תְּגוּרָה אוֹ מְגוּרָה כְּמוֹ "מָגוֹר מִסָּבִיב" (ירמיהו כ:ג), "מְגוּרָתָם אָבִיא לָהֶם" (ישעיהו סו:ד). הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֵין תִּגְרַת אֶלָּא כְּמוֹ "לָמָּה תִתְגָּרֶה בְּרָעָה" (דברי הימים ב כה:יט), "אַל תִּתָּגְרוּ בָם" (דברים ב:ה), שֶׁהַפּוֹעֵל שֶׁלּוֹ גָּרָה, כְּמוֹ קָוָה אִוָּה צִוָּה שֶׁפְּעָלָתָם תִּקָּוָה תַּאֲוָה מִצָּוָה, כֵּן יֹאמַר מִן גָּרָה תִּגְרַת. וְכֵן פֵּירוּשׁוֹ: מִמַּכַּת יָדְךָ אֲשֶׁר אַתָּה מְגָרֶה עָלַי אֲנִי כָּלִיתִי:

Verse 12

בְּתוֹכָחוֹת. הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה (ויקרא כו; דברים כח) עַל עֲוֹנֵינוּ שֶׁהֶעֱוִינוּ לְפָנֶיךָ, וְיִסַּרְתָּנוּ בָּהֶם:
וַתֶּמֶס כָּעָשׁ חֲמוּדוֹ. הִרְקַבְתָּ בְּשָׂרֵינוּ כְּבֶגֶד שֶׁאָכָלוֹ עָשׁ:
חֲמוּדוֹ. בְּשָׂרוֹ, שֶׁהוּא חֶמְדָּתוֹ:

Verse 13

Verse 14

הָשַׁע מִמֶּנִּי. הֶרֶף יָדְךָ מִלְּהַלְקוֹתִי:
וְאֶתְחַזְּקָה. וְאֶבְלֶה:

Chapter 40

Verse 1

Verse 2

קַוֹּה קִוִּיתִי ה׳. בְּמִצְרַיִם, וּמִזְמוֹר זֶה גַּם הוּא כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל:
וַיֵּט אֵלַי. אָזְנוֹ:

Verse 3

מִבּוֹר שָׁאוֹן. מֵאֲסִירִים שֶׁל מִצְרַיִם וּמִשָּׁאוֹן הַמַּיִם:
מִטִּיט הַיָּוֵן. מִן הַיָּם. הַיָּוֵן לְשׁוֹן רֶפֶשׁ, פיי״ש בְּלַעַ״ז:
כּוֹנֵן. הֵכִין אֲשׁוּרַי וּצְעָדַי:

Verse 4

שִׁיר חָדָשׁ. שִׁירַת הַיָּם (שמות טו:א-כו):

Verse 5

רָהָבִים. לְשׁוֹן גַּסּוּת, כְּמוֹ "וְרַהֲבוּ הַנַּעַר" (ישעיהו ג:ה), "שֶׁהֵם הִרְהִיבוּנִי" (שיר השירים ו:ה):
וְשָׂטֵי כָזָב. מְשַׁטִּים מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר אַחֲרֵי הַכָּזָב. שָׂטֵי – אִיטוּרְנָ״אנְץ בְּלַעַ״ז:

Verse 6

נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ. בְּשִׁבְילֵנוּ בָּרָאתָ עוֹלָמְךָ, קָרַעְתָּ לָנוּ אֶת הַיָּם וְחָשַׁבְתָּ מֵרָחוֹק לְהֵיטִיב לָנוּ. אַחֲרָתָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה מִפְּנֵי הָאֱמוֹרִים, שֶׁקִּצְּצוּ אֶת הָאִילָנוֹת וְהֶחֱרִיבוּ אַרְצָם כְּשֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל יוֹצְאִין לָלֶכֶת לָרֶשֶׁת אֶת אַרְצָם (מכילתא בשלח ויהי פתיחתא):
אֵין עֲרוֹךְ אֵלֶיךָ. אֵין לְדַמּוֹת לְךָ כָּל שֶׁר וּמוֹשִׁיעַ, לְשׁוֹן עֵרֶךְ כְּמוֹ "כְּעֶרְכְּךָ" (ויקרא כז:יב), אהפרישי״ר בְּלַעַ״ז:

אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה. אִם בָּאתִי לְהַגִּיד וּלְדַבֵּר, עָצְמוּ מִסַּפֵּר׃

Verse 7

זֶבַח וּמִנְחָה לֹא חָפַצְתָּ. בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״וְעַתָּה אִם תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה׳ וְגוֹ׳״ (שמות יט:ה), וְכֵן הוּא אוֹמֵר ״כִּי לֹא דִבַּרְתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים וְגוֹ׳ עַל דִּבְרֵי עוֹלָה אוֹ זָבַח״ (ירמיהו ז:כב) ״כִּי יַקְרִיב מִכֶּם״ אָמַרְתִּי (ויקרא א:ב) וְלֹא הִזְקַקְתִּי חוֹבָה לְהַכְבִּיד עֲלֵיהֶם, תְּמִידִין וּמוּסָפִין אֵינָם אֶלָּא נַחַת רוּחַ שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי וְדָבָר מוּעָט (ס״א אינו):
אָזְנַיִם כָּרִיתָ לִי. לֵאמֹר ״שִׁמְעוּ בְקוֹלִי״ (ירמיה ז:כג):
כָּרִיתָ. עֲשִׂיתָם חֲלוּלִים לִשְׁמֹעַ׃

Verse 8

אָז. בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה אָמַרְתִּי לָךְ: הִנֵּה בָאתִי אֵלֶיךָ בִּמְסוֹרֶת בְּרִיתְךָ (יחזקאל כ:לז), ״נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע״ (שמות כד:ז). דָּבָר זֶה כָּתוּב עֵדוּת עָלַי בִּמְגִלַּת סֵפֶר. בְּתוֹרַת מֹשֶׁה:

Verse 9

וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי. אַף מַאֲכָלִי, עַל פִּי תוֹרָתְךָ הוּא:

Verse 10

בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק. שִׁירָה עַל הַיָּם (שמות טו:א-כ), וְשִׁירָה עַל הַבְּאֵר (במדבר כא:יז-כ), שִׁירַת דְּבוֹרָה (שופטים ה):
לֹא אֶכְלָא. לֹא אֶמְנַע, לְשׁוֹן ״וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם״ (בראשית ח:ב):

Verse 11

Verse 12

לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ. לֹא תִמְנַע:
יְצָרוּנִי. יִשְׁמְרוּנִי:

Verse 13

אָפְפוּ. סָבְבוּ:

Verse 14

Verse 15

לִסְפוֹתָהּ. לְכַלּוֹתָהּ, כְּדִמְתַרְגְּמִינָן (דברים ב:יד) ״עַד תֹּם כָּל הַדּוֹר״ – ״עַד דְּסָף כָּל דָּרָא״:

Verse 16

יָשׁוּמוּ. יִתָּמוּ:
עַל עֵקֶב בָּשְׁתָּם. כְּשֶׁיִּקְבְּלוּ בָּשְׁתָּם עַל עֵקֶב, הַכֹּל בְּמִדָּה שֶׁמָּדְדוּ וּבְדֶרֶךְ שֶׁהָלְכוּ לְמוּלִי. עַל עֵקֶב ״וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדָעוּ״ (תהלים עז:כ); ״צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן״ (שיר השירים א:ח) – כֻּלָּם לְשׁוֹן מִדְרַךְ כַּף רֶגֶל הֵם, טְרַצִּי״שׁ בְּלַע״ז. עַל עֵקֶב אַנְצִי״שׁ טְרַצִּ״י שׁ:
הָאוֹמְרִים לִי הֶאָח. הָאוֹמְרִים עָלַי בִּשְׁבִילִי הֶאָח, כְּשֶׁהַצָּרָה בָּאָה מִתְהַלְּלִים בְּאֵידִי. כָּל עָנִי וְאֶבְיוֹן שֶׁבְּתְהִלִּים אֵינוֹ אֶלָּא כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל׃

Verse 17

Verse 18

יַחֲשָׂב לִי. יִתֵּן לִי לֵב לַחֲשֹׁב עֲנִיּוּתִי וְאֶבְיוֹנוּתִי לְהוֹשִׁיעֵנִי:
יַחֲשָׂב לִי. פֶּנְשׁוֹי״ט בְּלַע״ז:

Chapter 41

Verse 1

Verse 2

אֶל דַּל. חוֹלֶה, לְבַקְּרוֹ; כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״מַדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דַּל״ (שמואל ב יג:ד) דְּאָמְנוֹן:
בְּיוֹם רָעָה. זֶה גֵּיהִנֹּם (נדרים מ.), וּבָעוֹלָם הַזֶּה מַה שְּׂכָרוֹ?

Verse 3

ה׳ יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ. לְמִי שֶׁמְּבַקְּרוֹ וּמֵטִיב לוֹ (נדרים מ.):

Verse 4

עַל עֶרֶשׂ דְּוָי. עֶרֶשׂ לִי״ט בְּלַע״ז. וְ״הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל״ (דברים ג:יא), כְּשֶׁחֻלָּה גַּם
הוּא יִסְעָדֶנּוּ, מַהוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוָי? זֶה יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל חוֹלִי שֶׁהוּא דָּוֶה מְאוֹד, כָּךְ נִדְרַשׁ
בְּאַגָּדַת תְּהִלִּים:
כָּל מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ. אַף בְּשָׁעָה שֶׁחָלְיוֹ כָּבֵד עָלָיו, שֶׁנֶּהְפַּךְ כָּל מַרְגּוֹעוֹ וּמְנוּחָתוֹ:

Verse 5

אֲנִי אָמַרְתִּי ה׳ חָנֵּנִי. אֲנִי אֵין לִי מְבַקְּרִים לְטוֹבָה, וּכְשֶׁאֲנִי צוֹעֵק מִתּוֹךְ חוֹלְיִי וְאוֹמֵר
: ה׳ חָנֵּנִי וְגוֹ׳, אוֹיְבַי שְׂמֵחִים עָלַי וְאוֹמְרִים דָּבָר הָרַע לִי: מָתַי יָמוּת וְגוֹ׳

Verse 6

Verse 7

שָׁוְא יְדַבֵּר. מַרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא מֵיצַר, וּכְשֶׁהוּא יוֹשֵׁב לְפָנַי, יְקַבֵּץ לִבּוֹ מַחְשָׁבוֹת אָוֶן
לְעַצְמוֹ, מָה רָעָה יְדַבֵּר בְּצַאתוֹ; וּכְשֶׁיּוֹצֵא לַחוּץ מְדַבֵּר אוֹתָהּ:

Verse 8

עָלַי יַחְשְׁבוּ דָּבָר שֶׁהוּא רָעָה לִי, וּמָה הַמַּחֲשָׁבָה?

Verse 9

דְּבַר בְּלִיַּעַל יָצוּק בּוֹ. כָּל רִשְׁעֵיוֹת שֶׁעָשָׂה, יָצוּקוּ וְיִשְׁתַּפְּכוּ בְּגוּפוֹ; וְהוֹאִיל וַאֲשֶׁר שָׁכַב
לֹא יוֹסִיף לָקוּם, כָּךְ מְקַלְלִים אוֹתִי:

Verse 10

הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב. מַאֲרָב, כְּמוֹ ״וְאֶת עֲקֵבוֹ מִיָּם לָעִיר״ (יהושע ח:ג):

Verse 11

Verse 12

בְּזֹאת יָדַעְתִּי וְגוֹ׳. כְּשֶׁתְּחָנֵנוּ וּתְקִימֵנוּ אֲדַע כִּי חָפַצְתָּ בִּי, כַּאֲשֶׁר לֹא יָרִיעַ אוֹיְבִי תְּרוּעַת שִׂמְחָה עָלַי, וְאֶרְאֶה כִּי בְּתֻמִּי תָּמַכְתָּ בִּי:

Verse 13

Verse 14

בָּרוּךְ ה׳. כְּשֶׁאָקוּם מֵחָלְיִי אֲבָרֶכְךָ כֵּן:

Chapter 42

Verse 1

לִבְנֵי קֹרַח. אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף (שמות ו:כד) הֵם הָיוּ תְּחִלָּה בַּעֲצַת אֲבִיהֶם, וּבְשָׁעַת הַמַּחֲלֹקֶת פָּרְשׁוּ. וּכְשֶׁנִּבְלְעוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם וּפָתְחָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ, נִשְׁאַר מְקוֹמָם בְּתוֹךְ פִּי הָאָרֶץ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ״ (במדבר כו:יא). וְשָׁם אָמְרוּ שִׁירָה, וְשָׁם יְסָדוּ הַמִּזְמוֹרִים הַלָּלוּ, וְעָלוּ מִשָּׁם, וְשָׂרְתָה עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְנִתְנַבְּאוּ עַל הַגָּלֻיּוֹת וְעַל חֻרְבַּן הַבַּיִת וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד:

Verse 2

כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל אֲפִיקֵי מָיִם. לְשׁוֹן עָרֹג נוֹפֵל עַל קוֹל הָאַיָּל, כַּאֲשֶׁר יִפֹּל לְשׁוֹן נַהַם לָאֲרִי וְשָׁקוֹק לַדֹּב וּגְעָה לַשְּׁוָרִים, וְצִפְצוּף לָעוֹפוֹת. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ : הָאַיָּלָה הַזֹּאת חֲסִידָה שֶׁבַּחֲיוֹת, וּכְשֶׁהַחַיּוֹת צְמֵאוֹת לַמַּיִם הֵם מִתְכַּנְּסוֹת אֵלֶיהָ שְׁתִּתֶּלָה עֵינֶיהָ לַמָּרוֹם, וּמָה הִיא עוֹשָׂה? חוֹפֶרֶת גּוּמָא וּמַכְנֶסֶת קַרְנֶיהָ לְתוֹכָהּ וְגוֹעָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַחֵם עָלֶיהָ וְהַתְּהוֹם מַעֲלָה לָהּ מַיִם:
כְּאַיָּל תַּעֲרֹג. כְּאַיֶּלֶת תַּעֲרוֹג לֹא נֶאֱמַר וְכְאַיָּל יַעֲרוֹג לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא כְּאַיָּל תַּעֲרֹג. דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּזָכָר וּבְנְקֵבָה: הַזָּכָר עוֹרֵג עַל עֶסֶק הַמַּיִם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ, הַנְּקֵבָה כְּשֶׁהִיא כוֹרַעַת לֵיֹלֵד וְהִיא צוֹעֶקֶת, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַחֵם עָלֶיהָ. וּמְנַחֵם חִבֵּר תַּעֲרֹג עִם ״לְתָיו כַּעֲרוֹגַת הַבֹּשֶׂם״ (שיר השירים ה:ג), אָכֵן לֹא יִתָּכְנוּ דְּבָרָיו. גַּם דּוֹנֵשׁ פָּתַר אוֹתוֹ לְשׁוֹן קוֹל שֶׁל אַיָּל (ס״א אינו):

Verse 3

מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים. לַעֲלוֹת לָרֶגֶל; וְנִתְנַבֵּא כָּאן חֻרְבַּן הַבַּיִת. וְנֶאֱמַר כָּאן ״מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי״ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים (תהלים מב:ו, יב; תהלים מג:ה), כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ מַלְכֻיּוֹת הָעֲתִידוֹת לְבַטֵּל עֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ, וְיִשְׂרָאֵל צוֹעֲקִים וְנִגְאָלִים: מַלְכוּת בָּבֶל וְיָוָן וֶאֱדוֹם צָמְאָה נַפְשִׁי. כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת כֵּן בְּגָלוּת בָּבֶל:

Verse 4

הָיְתָה לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם. מִכָּאן שֶׁהַצָּרָה מַשְׁבַּעַת אֶת הָאָדָם, וְאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ לֶאֱכֹל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּחַנָּה: ״וַתִּבְכֶּה וְלֹא תֹאכַל״ (שמואל א א:ז):

Verse 5

אֵלֶּה אֶזְכְּרָה כִּי אֶעֱבֹר בַּסָּךְ. פָּשׁוּט״ה בְּלַעַ״ז, אֶת זֹאת אֲנִי זוֹכֶרֶת וְנַפְשִׁי מִשְׁתַּפֶּכֶת בְּזִכְרִי עֲלַיִת הָרָגָלִים, שֶׁהָיִיתִי עוֹבֶרֶת בִּגְדוּדֵי בְּנֵי אָדָם וּמְדָדָה עִמָּהֶם עַד בֵּית אֱלֹהִים. סָךְ לְשׁוֹן חֻשְׁבּוֹן, סַךְ בְּנֵי אָדָם, דָּבָר אַחֵר: סָךְ לְשׁוֹן סְכָךְ וְסֵכָה, כְּלוֹמַר בְּעֻגָלַת צָב שֶׁהָיוּ מְחֻפּוֹת כְּמִין סֵכָה וּשְׁמָן בִּלְשׁוֹן אַגָּדָה סְקַפְּטָאוֹת וְאִסְקוֹפִיטִי:
אֶדַּדֵּם. אֶדַּדֶּה עִמָּהֶם, כְּמוֹ מְדַדִּים עֲגָלִים וּסְיָחִים, וְהָאשָׁה מְדָדָה אֶת בְּנָהּ (שבת קכח:). וְתֵיבָה זוֹ מְשֻׁמֶּשֶׁת כְּשְׁתֵּי תֵּיבוֹת, אֶדַּדֶּה עִמָּהֶם, אטווי״אמוץ שנבל״א בְּלַעַ״ז. וּמְנַחֵם

חִבְּרוּ לְשׁוֹן יְדִידוּת כְּמוֹ "נָתַתִּי אֶת יְדִידוּת נַפְשִׁי בְּכַף אוֹיְבֶיהָ" (ירמיה יב:ז). וְדוֹנָשׁ
פָּתַר אֲדֻדֵּם לְשׁוֹן דְּמָמָה, וְכֵן "דּוֹם לַה' וְהִתְחוֹלֵל לוֹ" (תהלים לז:ז). וּפִתְרוֹן אֲדֻדֵּם
אֱאָלֵם וְאַחֲרִישׁ עַד אָבֹא בֵּית אֱלֹהִים בְּרִנָּה, כְּמוֹ "אֶשְׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם בְּעוֹד רָשָׁע לְנֶגְדִּי"
(תהלים לט:ב), וּכְמוֹ "וַאֲנִי כְּחֵרֵשׁ לֹא אֶשְׁמָע וּכְאִלֵּם לֹא יִפְתַּח פִּיו" (תהלים לח:יד).
וְדָם הוּא שֹׁרֵשׁ בַּתֵּיבָה:
אֲדֻדֵּם. אֱדֻמָּה עִמָּהֶם, כְּמוֹ "וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוּ לְשָׁלוֹם" (בראשית לז:ד) – דַּבֵּר עִמּוֹ בְּשָׁלוֹם
חָמוֹן חוֹגֵג. שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים לָחֹג, וְעַל כָּכָה יִסֵּד הַפַּיָּט (בשחרית פרשת שקלים ביוצר של
אלה אזכרה עיין שם) "עֹצֶם חָמוֹן חוֹגֵג וְשׁוֹטֵף כַּנָּהָר", וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה לְשׁוֹן יְוָנִי,
שֶׁקּוֹרִין לִבְרֵכַת מַיִם חוֹגְגִין:

Verse 6

תִּשְׁתּוֹחֲחִי. לְשׁוֹן "כִּי שָׁחָה לֶעָפָר נַפְשֵׁנוּ" (תהלים מד:כו). וְשָׁם, כְּשֶׁהוּא מְדַבֵּר עַל מִתְפַּעֵל
הַתָּי"ו חוֹלֶקֶת אֶת אוֹתִיּוֹת שָׁרְשֵׁי הַתֵּיבָה, כְּדֶרֶךְ כָּל תֵּיבָה שֶׁיְּסוֹדָהּ שִׁי"ן בְּתִחְלָתָהּ
הוֹחִילִי. הַמְתִּינִי וְצַפִּי לַגְּאֻלָּה:

Verse 7

אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן. מִמַּה שֶּׁעָשִׂיתָ לָנוּ בַּיַּרְדֵּן וַהֲרֵי חֶרְמוֹן, אַתָּה כָּל הַכַּעַס שֶׁהִכְעַסְנוּךָ
בְּשִׁטִּים (במדבר כה:א-ב), הוֹבַשְׁתָּ לָנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן (יהושע ג:טז)
מֵהַר מִצְעָר. מֵהַר סִינַי שֶׁהוּא צָעִיר לְשָׁאָר הֶהָרִים. אַתָּה שֶׁהִכְעַסְנוּךָ בּוֹ בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, סָלַחְתָּ
לַעֲוֹנֵינוּ וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ (שמות לב-לג). כָּל אֵלֶּה אֲנִי זוֹכֵר שֶׁמָּנַעְתָּ מִלְּהַטִּיב לִי,
וּגְזֵרוֹתֶיךָ מִתְחַדְּשׁוֹת עָלַי זוֹ אַחַר זוֹ:

Verse 8

תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא. צָרָה קוֹרֵאת לַחֲבֶרְתָּהּ:
לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ. טִישְׁקַנַאלְ"שׁ בְּלַעַ"ז, הַמְקַלְּחִים עָלַי פֻּרְעָנוּת כְּמַיִם שׁוֹטְפִים, עַד כִּי כָּל
מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ. מִשְׁבָּרֶיךָ לְשׁוֹן גַּלֵּי יָם, עַל שֶׁהָיָה גַּלָּיו עוֹלִים לְמַעְלָה
וּמִשְׁתַּבְּרִים וְנוֹפְלִים:

Verse 9

יוֹם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ. יָבוֹא הָאוֹר וְיַצֵּוֶּה ה' חַסְדּוֹ לָנוּ:
וּבַלַּיְלָה. בַּחֹשֶׁךְ הַצָּרָה
שִׁירָה עִמִּי. תְּהֵא חֲנָיָתוֹ בְּתוֹכֵנוּ, שִׁירָה לְשׁוֹן חֲנִיָּה, כְּדִתְתַרְגְּמִינָן "וַיִּחַן" (שמות יט:ב)
"וּשְׁרָא". זוֹ לַמְּדָתִי מִתּוֹךְ מָסֹרֶת הַגְּדוֹלָה שֶׁחִבֵּר אֶת זֶה עִם "וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאֶלֶף"
(מלכים א ה:יב), בְּאַלְפָּ"א בֵּי"תָּ"א שֶׁל שְׁתֵּי תֵּיבוֹת הַחֲלוּקִים בְּפִתְרוֹנָן, לְמֵד שֶׁאֵין זֶה
לְשׁוֹן שִׁיר. וּמִדְרַשׁ הַאֲגָדָה פּוֹתְרוֹ לְשׁוֹן שִׁיר, וְכָךְ הוּא פּוֹתְרוֹ: שֶׁכָּךְ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים
לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זָכַרְנוּ מַה שֶּׁעָשִׂיתָ לָנוּ בְּמִצְרַיִם, מִצָּוָה אַחַת שֶׁצִּוִּיתָנוּ בַּיּוֹם בְּעֶרֶב
פֶּסַח וּשְׁמַרְנוּהָ, וּבַלַּיְלָה גְּאַלְתָּנוּ וְשָׁרְנוּ לְפָנֶיךָ אֶת הַהַלֵּל, וְעַכְשָׁיו הַרְבֵּה מִצְוֹת אֲנִי
שׁוֹמֶרֶת, וְעַל זֹאת אוֹמְרָה לְאֵל סַלְעִי לָמָּה שְׁכַחְתָּנִי וְגוֹ':

Verse 10

קוֹדֵר. לְשׁוֹן שַׁחֲרוּת, כְּמוֹ "וְקָדַר עֲלֵיהֶם" (מיכה ג:ו):

Verse 11

בְּרֶצַח בְּעַצְמוֹתַי חֵרְפוּנִי צוֹרְרָי. נִדְמֶה לִי כְּאִלּוּ הוֹרְגִים אוֹתִי, כָּךְ עָצוּר בְּעַצְמוֹתַי
(ירמיהו כ:ט) מַה שְּׁצוֹרְרַי מַכְעִיסִין וּמְחָרְפִין אוֹתִי:

Verse 12

פָּנַי וֵאלֹהָי. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא אוֹר פָּנַי וֵאלֹהַי, עֲדַיִן יֵשׁ לִי בּוֹ תִּקְוָה, וְלָמָּה
תֶּהֱמִי?

Chapter 43

Verse 1

שָׁפְטֵנִי. הַקְּמֵנִי:
מִגּוֹי לֹא חָסִיד. הוּא אֱדוֹם, שֶׁגָּר בֵּין שְׁנֵי צַדִּיקִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם (סנהדרין לט:)

Verse 2

Verse 3

שְׁלַח אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ. מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁנִּדְמָה לְאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב:יז) "עָרַכְתִּי נֵר
לִמְשִׁיחִי", וְאֵלְיָהוּ הַנָּבִיא שֶׁהוּא אֱמִתִּי, נָבִיא נֶאֱמָן
יַנְחוּנִי. מִינְטְרוֹ"נְט מוֹ"י בְּלַעַ"ז:

Verse 4

אֶל אֵל. אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא שִׂמְחַת גִּילִי
וְאוֹדְךָ בְּכִנּוֹר. עַל שֶׁהוֹצֵאתַנִי:

Chapter 44

Verse 1

Verse 2

בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁהָיוּ מְדַבְּרִים בְּנֵי קֹרַח בִּשְׁבִיל דּוֹרוֹת הַבָּאִים
אַחֲרֵיהֶם, שֶׁאִלּוּ בִּשְׁבִיל עַצְמָם לֹא הָיָה לָהֶם לוֹמַר אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ, שֶׁהֲרֵי הֵם עַצְמָם
רָאוּ נִסֵּי הַמִּדְבָּר וְהַיָּם וְהַיַּרְדֵּן וּמִלְחֲמוֹת יְהוֹשֻׁעַ. כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּאַגָּדַת תְּהִלִּים (מדרש תהלים
מד:א):

Verse 3

תָּרַע לְאֻמִּים. הֲרֵעוֹתָ לִשְׁבָעָה אֻמּוֹת גְּדוֹלוֹת וְשִׁלַּחְתָּם מִפָּנֵינוּ, וְאַתָּה בְּיָדְךָ כֹּחֲךָ הוֹרַשְׁתָּם
מִתּוֹךְ אַרְצָם וַתִּטָּעֵם לַאֲבוֹתֵינוּ בְּתוֹכָהּ:

Verse 4

רְצִיתָם. לְשׁוֹן רָצוֹן:

Verse 5

צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב. גַּם לַבָּאִים אַחֲרֵינוּ:

Verse 6

נָבוּס קָמֵינוּ. נִרְמָס וְנִרְפָּס אוֹיְבֵינוּ, לְשׁוֹן "מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ" (יחזקאל טז:ו), "תָּבוּס
נוֹפֶת" (משלי כז:ז), "וְהָיוּ כְּגִבּוֹרִים בּוֹסִים בְּטִיט חוּצוֹת" (זכריה י:ה):

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

אַף זָנַחְתָּ וַתַּכְלִימֵנוּ. אַף אִם אַתָּה תַּכְלִימֵנוּ אָנוּ שִׁמְךָ לְעוֹלָם נוֹדֶה:

Verse 11

תְּשִׁיבֵנוּ אָחוֹר. לְשׁוֹן הֲוֵה הוּא:
שָׂסוּ לָמוֹ. בָּזְזוּ נְכָסֵינוּ אִישׁ לוֹ:

Verse 12

זֵרִיתָנוּ. אֲפַנְדִּישְׁנוּ"שׁ בְּלַעַ"ז:

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

כִּי דִכִּיתָנוּ בִּמְקוֹם תַּנִּים. כִּי זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כַּאֲשֶׁר: וְאַף כַּאֲשֶׁר הִשְׁפַּלְתָּנוּ בְּאֶרֶץ עֲרָבָה
וְשׁוּחָה (ירמיהו ב:ו), מִדְבָּר מְקוֹם תַּנִּים, וְכִסִּיתָ עָלֵינוּ בְצַלְמָוֶת חֹשֶׁךְ, אַף בְּכָל זֹאת אִם
: שָׁכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ, הוּא יַחֲקֹר זֹאת, כִּי הוּא יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת וְגוֹ׳

Verse 21

Verse 22

Verse 23

כְּצֹאן טִבְחָה. כְּצֹאן שֶׁל טַבָּח:

Verse 24

Verse 25

Verse 26

Verse 27

וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ. אֵין אָנוּ בָּאִים בְּכֹחַ מַעֲשֵׂינוּ, אֶלָּא לְמַעַן חַסְדְּךָ עֲשֵׂה:

Chapter 45

Verse 1

עַל שׁוֹשַׁנִּים. לְכְבוֹד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יִפְדּוּ הַשִּׁיר הַזֶּה, שֶׁהֵם רַכִּים כְּשׁוֹשַׁנִּים וְנָאִים כְּשׁוֹשַׁנִּים, וּמַרְטִיבִים מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשַׁנִּים (שיר השירים ב:ג):
מַשְׂכִּיל. עַל יְדֵי תּוּרְגְּמָן (פסחים קיז.):
שִׁיר יְדִידוֹת. שִׁיר אֲהוּבִים, שִׁיר שֶׁל שֶׁבַח לָהֶם, לְהַאֲהִיבָם עַל הַבְּרִיּוֹת וּלְהַאֲהִיב תּוֹרָתָם עֲלֵיהֶם:

Verse 2

רָחַשׁ לִבִּי. כָּךְ הִתְחִיל הַמְשׁוֹרֵר בְּשִׁירוֹ: הִשְׁרִיץ לִבִּי בְּקִרְבִּי דָּבָר טוֹב בְּשִׁבְחֵךְ אַתָּה, תַּלְמִיד חָכָם;
רָחַשׁ. לְשׁוֹן נֶעֱנוּעַ, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן שִׁירוּץ וְרִיחוּשׁ:
אוֹמֵר אֲנִי מַעֲשַׂי לַמֶּלֶךְ. הַשִּׁיר הַזֶּה שֶׁיִּסַּדְתִּי וְעָשִׂיתִי, אֲנִי אוֹמְרוֹ לַמֶּלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח:טו) "בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ":
לְשׁוֹנִי. צַח בְּשִׁירִים כְּעֵט סוֹפֵר מָהִיר. רָאִיתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן: מָהִיר בְּלְשׁוֹן עֲרָבִי בָּקִי:

Verse 3

יָפְיְפִיתָ מִבְּנֵי אָדָם. הָעוֹסְקִים בְּמְלֶאכֶת חַיֵּי שָׁעָה, לָמָּה? לְפִי שֶׁ הוּצַק חֵן בְּשִׂפְתוֹתֶיךָ לְהוֹרוֹת כַּהֲלָכָה. הוּצַק – כְּמוֹ נִשְׁפַּךְ, כְּמוֹ "מוּצָקוֹת" (זכריה ד:ב), "וַיִּיצֹק עָלֶיהָ שֶׁמֶן" (ויקרא ב:א):
עַל כֵּן בֵּרַכְךָ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "ה', עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן", וּמַה שְׂכָרָן? "ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם" (תהלים כט:יא):

Verse 4

חֲגוֹר חַרְבְּךָ עַל יָרֵךְ. לְהַלֵּחֶם מִלְחֲמָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה, וְהוּא הוֹדְךָ וְהוּא הֲדָרֶךָ:

Verse 5

עַל דְּבַר אֱמֶת. לְהוֹרוֹת כַּדָּת, וּלְהִתְנַהֵג בְּעַנְוַת צֶדֶק:

וְתוֹרָה. הַתּוֹרָה וּדְבַר הָאֱמֶת שֶׁתַּעֲסֹק בּוֹ, הֵיא תּוֹרֶה אוֹתְךָ טַכְסִיסֵי הַמִּלְחָמָה לַעֲשׂוֹת יְמִינֶךָ נוֹרָאוֹת. לְפִי שֶׁהַזְכִּיר תַּלְמוּד תּוֹרָה בִּלְשׁוֹן מִלְחָמָה, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן יָמִין הַמְיֻמֶּנֶת לְהִלָּחֵם, (כְּלוֹמַר הֶסְדֵּר לְהִלָּחֵם בְּיַד יָמִין):

Verse 6

חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים בְּלֵב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ. שְׁנוּנִים אֲגִ״שׁוֹ״ץ בְּלַעַ״ז, וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס. מָצִינוּ שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים חִצִּים, שֶׁנֶּאֱמַר ״כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים״ (תהלים קכז:ד). וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים (הַמְיֻנִּים) בַּהֲלָכָה קְרוּיִים אוֹיְבִים זֶה לָזֶה לְפִי שָׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״לֹא יְבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר״ (תהלים קכז:ה):
עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ. בְּשָׁכַר הַתּוֹרָה יִפְּלוּ הָעוֹבְדֵי גִּלּוּלִים תַּחְתֶּיהָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל:

Verse 7

כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים. כִּסְאֲךָ, שַׁר וְשׁוֹפֵט, לְ עוֹלָם וָעֶד ; כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״וְנָתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה״ (שמות ז:א). וְלָמָּה? בְּשָׁבִיל שֶׁ שֶּׁבֶט מִישׁוֹר שֶׁבֶט מַלְכוּתֶךָ. שֶׁמִּשְׁפָּטֶיךָ אֱמֶת וְרָאוּי אַתָּה לִמְלוֹךְ:

Verse 8

מְשַׁחֲךָ וְגוֹ׳ שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן. כָּל לְשׁוֹן גְּדֻלָּה נוֹפֵל עָלֶיהָ לְשׁוֹן מְשִׁיחַת שֶׁמֶן, כְּדַת הַמְּלָכִים:

Verse 9

מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת. ״קְדָה״ (שמות ל:כד) מְתֻרְגְּמִינָן ״קְצִיעָתָא״ כָּל בִּגְדוֹתֶיךָ. כָּל בְּגָדֶיךָ מְרִיחִים כְּרֵיחַ בְּשָׂמִים, וּמִדְרָשׁוֹ (ירושלמי פאה א, א): כָּל בִּגְדוֹתֶיךָ וְסִרְחוֹנֶיךָ מְתֻכָּפְרִים וּמְרִיחִים רֵיחַ עָרֵב:
מִן הֵיכְלֵי שֵׁן מִנִּי שִׂמְּחוּךָ. יוֹתֵר מֵהֵיכְלֵי שֵׁן מְשֻׂבָּחִים הַהֵיכָלוֹת הַמְתֻקָּנִים לְךָ בְּגַן עֵדֶן לְשַׂמֶּחָךְ בָּהֶם. שֵׁן אִיבּוֹיִיר״א בְּלַעַ״ז:
מִנִּי שִׂמְּחוּךָ. הֵיכָלוֹת אֲשֶׁר מִנִּי, הֵם שִׂמְּחוּךָ, הַנּוֹתְנִים שִׂכָּרְךָ:

Verse 10

בְּנוֹת מְלָכִים. יִהְיוּ מְבַקְּרוֹת אוֹתְךָ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְשָׂרוֹתֶיהָם מֵינִיקוֹתַיִךְ״ (ישעיהו מט:כג):
בְּיִקְרוֹתֶיךָ. קו״ף דָּגוּשׁ, לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן בִּקּוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב יו״ד לָפָנֶיהָ. רָאִיתִי בְּנִקּוּד רַב סְעַדְיָה תֵּיבָה זוֹ סְדוּרָה עִם ״מִי נָתַן לִמְשִׁיסָה יַעֲקֹב״ (ישעיהו מב:כד), שֶׁכָּתוּב בּוֹ יו״ד וְהַסָּמ״ךְ מֻדְגֶּשֶׁת. וּמְנֻחֶם חִבְּרוֹ לְשׁוֹן יוֹקֶר, כְּמוֹ ״יְקָר מִכְּלִי שֵׁגֶל. מַלְכָּה, כְּמוֹ ״וְהַשֵּׁגַל יוֹשֶׁבֶת אֶצְלוֹ״ (נחמיה ב:ו), ״וְיוֹשְׁתוֹן בְּהוֹן מַלְכָּא רַבְרְבָנוֹהִי שֶׁגְלָתֵיהּ וּלְחֵינָתֵיהּ״ (דניאל ה:ב). אִשְׁתְּךָ תִּתְיַצֵּב לִימִינֶךָ:
בְּכֶתֶם אוֹפִיר. בְּקִבּוּצַת עֲדִי זָהָב הַבָּא מֵאוֹפִיר:

Verse 11

שִׁמְעִי בַת וּרְאִי. שִׁמְעִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל וּרְאִי דֶּרֶךְ הַטּוֹב (שיר השירים רבה א:ג):
וְהַטִּי אָזְנֵךְ. לַתּוֹרָה:
וְשִׁכְחִי עַמֵּךְ. מֵעֵבֶר הַנָּהָר שֶׁאַתְּ גְּדֻלָּה בֵּינֵיהֶם:
וּבֵית אָבִיךְ. עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעָבְדוּ אֲבוֹתַיִךְ בְּעֵבֶר הַנָּהָר (יהושע כד:ב):

Verse 12

וְיִתְאָו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ. וְאִם תַּעֲשִׂי כֵּן, יִתְאַוֶּה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנוֹיֵי מַעֲשַׂיִךְ:

Verse 13

וּבַת צֹר בְּמִנְחָה פָּנַיִךְ יְחַלּוּ. כְּמוֹ ״וַיְחַל מֹשֶׁה״ (שמות לב:יא), וּבְשָׁכַר זֶה תִּזְכּוּ שֶׁיָּבִיאוּ לָךְ אֲשָׁכָרִים וְדוֹרוֹן אוֹתָם שֶׁהֵם עַכְשָׁיו עֲשִׁירֵי עָם :

Verse 14

כָּל כְּבוּדָה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה וְגוֹ׳. אוֹתָם שֶׁכָּל כָּבוֹד תָּלוּי בָּהֶם, וְהֵם כְּנֵסִיּוֹת שֶׁל מֶלֶךְ אֲשֶׁר נָהֲגוּ עַצְמָם בִּצְנִיעוּת, עַתָּה בִּגְדֵיהֶם חֲשׁוּבִים מִמִּשְׁבְּצוֹת זָהָב שֶׁל כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים (תנחומא, וישלח ו). מִשְׁבְּצוֹת קָאטוֹנ״שׁ בְּלַעַ״ז:

Verse 15

לִרְקָמוֹת תּוּבַל לַמֶּלֶךְ. בִּבְגְדֵי רִקְמָה יְבִיאוּם מִנְחָה לַמֶּלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ. רִקָּמוֹת אברודי״ץ בְּלַעַ״ז, זֶה שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהֵבִיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִנְחָה וְגוֹ׳״ (ישעיהו סו:כ) בְּתוּלוֹת אַחֲרֶיהָ רֵעוֹתֶיהָ. יֵלְכוּ אַחֲרֵיהֶם כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ח:כג) ״וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי וְגוֹ׳ לֵאמֹר נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם״:
מוּבָאוֹת לָךְ. כְּלַפֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר הַמְשׁוֹרֵר:

Verse 16

Verse 17

תַּחַת אֲבוֹתֶיךָ וְגוֹ׳. לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אָמַר:

Verse 18

אַזְכִּירָה שִׁמְךָ. כְּלַפֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר הַמְשׁוֹרֵר:

Chapter 46

Verse 1

עַל עֲלָמוֹת. שֵׁם שֶׁל כְּלִי שִׁיר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א טו:כ):

Verse 2

Verse 3

בְּהָמִיר אָרֶץ. לֶעָתִיד לָבוֹא, בַּיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה״ (ישעיה נא:ו). רָאוּ בְּנֵי קֹרַח נֵס שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם, שֶׁנִּבְלְעוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם וְהֵם עָמְדוּ בָּאֲוִיר, וְאָמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁדּוּגְמַת הַנֵּס הַזֶּה יִהְיֶה עָשׂוּי לָהֶם לֶעָתִיד (סנהדרין קי.):

Verse 4

יֶהֱמוּ יֶחְמְרוּ מֵימָיו. יִגְרְשׁוּ רֶפֶשׁ וְחֹמֶר וָטִיט (ישעיהו נז:כ) כְּמִשְׁפָּטָם, וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ כְּמוֹ ״מֵעֲי חֲמַרְמָרוּ״, (איכה א:כ) רגורזרונ״ט בְּלַעַ״ז:
יִרְעֲשׁוּ הָרִים בְּגַאֲוָתוֹ. שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנִּזְכָּר בִּרְאשׁ הַמִּזְמוֹר (תהלים מו:ב):

Verse 5

נָהָר פְּלָגָיו. שׁוֹשְׁרוֹיִישִׁי״שׁ בְּלַעַ״ז:
נָהָר. גַּן עֵדֶן (בראשית ב:י):

Verse 6

לִפְנוֹת בֹּקֶר. לְקֵץ הַגְּאֻלָּה:

Verse 7

הָמוּ גוֹיִם. לְשׁוֹן ״הוֹמָה״ (מלכים א א:מא)
תָּמוּג. תָּמֵס, כֵּן פָּתַר מְנַחֵם (שמות טו:טו) ״נָמֹגוּ כָּל יוֹשְׁבֵי כְנָעַן״, וְכֵן (יחזקאל
כא:כ) ״לָמוּג לֵב״, אֲבָל דּוּנָשׁ פָּתַר אוֹתָם לְשׁוֹן הֲנָיָה, וְכֵן (שמואל א יד:טז) ״הֶהָמוֹן
נָמוֹג וְיֹלֵךְ וְהָלֹם״ וְכֵן כֻּלָּם:

Verse 8

Verse 9

אֲשֶׁר שָׂם שַׁמּוֹת. אֲשֶׁר שָׂם אַרְצוֹת הַגּוֹיִם שְׁמָמָה:

Verse 10

מַשְׁבִּית מִלְחָמוֹת. מֵעָלֵינוּ:
עַד קְצֵה הָאָרֶץ. שֶׁכָּל אַרְצוֹת הַגּוֹיִם יִהְיוּ עִמָּנוּ בְּשָׁלוֹם:
קֶשֶׁת. הַגּוֹיִם יְשַׁבֵּר:
עֲגָלוֹת יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ. רִכְבֵי מִלְחָמוֹת:

Verse 11

הַרְפּוּ. עַצְמְכֶם מִלָּבוֹא עוֹד עַל יְרוּשָׁלַיִם:
וּדְעוּ כִּי אָנֹכִי אֱלֹהִים. שֶׁאֶעֱשֶׂה דִּין בָּכֶם
אָרוּם בָּאָרֶץ. אֶתְרוֹמֵם בְּנִקְמָתִי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בַּגּוֹיִם:

Chapter 47

Verse 1

Verse 2

תְּקַעוּ כָף. הִתְעָרְבוּ יַחַד זֶה עִם זֶה לְהָרִיעַ לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה :

Verse 3

Verse 4

יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ. יִתֵּן דֶּבֶר בָּעוֹבְדֵי כוֹכָבִים תַּחַת נַפְשֵׁנוּ, לִהְיוֹת חֲמָתוֹ מִתְקָרֶרֶת בָּהֶם
וְאֵלּוּ נִצּוֹלִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְנָתַתִּי כָּפְרְךָ מִצְרַיִם וְגוֹ׳״ (ישעיהו מג:ג). וּמְנַחֵם
חִבֵּר יַדְבֵּר לְשׁוֹן הַנְהָגָה:

Verse 5

יִבְחַר לָנוּ וְגוֹ׳. וְיַחֲזִירֵנוּ לְתוֹכָהּ, וְאָז יִתְעַלֶּה בְּתִרוּעָה וְקוֹל שׁוֹפָר – שֶׁנִּתְקַע לְפָנָיו
בְּשִׁיר עַל עוֹלוֹת וְזִבְחֵי שְׁלָמִים, וְנֹאמַר: זַמְּרוּ אֱלֹהִים וְגוֹ׳ :

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

מָלַךְ אֱלֹהִים עַל גּוֹיִם. כָּךְ יֹאמְרוּ הַכֹּל:
יָשַׁב עַל כִּסֵּא קָדְשׁוֹ. עַכְשָׁיו הַכִּסֵּא שָׁלֵם וּבְגְדוּלָה נִכָּרֶת (פסיקתא רבתי ג:טז), וְיַגִּידוּ
כִּי נֶאֶסְפוּ לְעִירוֹ:

Verse 10

נְדִיבֵי עַמִּים. שֶׁהִתְנַדְּבוּ עַצְמָם לִטְבֹּחַ וְלַהֲרֹג עַל קִדֻּשַׁת שְׁמוֹ:
עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם. שֶׁהָיָה נִדְיב לֵב הָרִאשׁוֹן תְּחִלָּה לַגֵּרִים (סוכה מט:). עַתָּה נוֹדַע כִּי
לֵאלֹהִים מָגְנֵי אֶרֶץ הַיְכֹלֶת בְּיָדוֹ לִהְיוֹת לְמָגֵן עַל כָּל הַבּוֹטְחִים בּוֹ:

Chapter 48

Verse 1

Verse 2

בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ. לְעָתִיד לָבֹא, כְּשֶׁיִּבְנֶה אֶת עִירוֹ, יִהְיֶה בְּשִׂבְיָלָהּ גָּדוֹל וּמְהֻלָּל :

Verse 3

יְפֵה נוֹף. עִיר שֶׁהוּא נוֹף יָפֶה, לְשׁוֹן נוֹף שֶׁל אִילָן. דָּבָר אַחֵר: כַּלַּת שֶׁל יוֹפִי, שֶׁכֵּן
קוֹרִין בְּכַרְכֵי הַיָּם לְכַלָּה נִינְפֵי (ראש השנה כו.). וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ כְּמוֹ "שְׁלֹשֶׁת הַנָּפֶת"
(יהושע יז:יא), קוֹנְטְרִיאָ"ה בְּלַעַ"ז. אֶבֶל דּוֹנֶשׁ פָּתַר אוֹתוֹ לְשׁוֹן נוֹף שֶׁל אִילָן, וְנִקְרָא
הַר צִיּוֹן, יְפֵה נוֹף כִּי הוּא הַר הַזֵּיתִים (ס"א אינו):
מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ. וּמַה הִיא מְשׂוֹשָׂהּ? יַרְכְּתֵי צָפוֹן, אַנְגְלִ"שׁ בְּלַעַ"ז, "יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה"
(ויקרא א:יא) שָׁם שׂוֹחֲטִין חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, וּמִי שֶׁהָיָה עָצֵב עַל עֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ מֵבִיא
חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וּמִתְכַּפֵּר לוֹ, וְהוּא יוֹצֵא מִשָּׁם שָׂמֵחַ; וְעַל יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת טוֹבָה בָּאָה:

Verse 4

נוֹדַע לְמִשְׂגָּב. כְּשֶׁיִּשְׁכֹּן בָּהּ לָעָתִיד, יֹאמְרוּ כֵּן:

Verse 5

הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ. לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג (יחזקאל לח:א-ג)
עָבְרוּ יַחְדָּו. לַמִּלְחָמָה:

Verse 6

הֵמָּה רָאוּ. אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹצֵא וְנִלְחָם בַּגּוֹיִם הָהֵם, כֵּן תָּמָהוּ :
נֶחְפָּזוּ. פּוֹרְנ"ט אָטוֹרְדִי"ץ בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ "וּבְפַחְדוֹתָם" (ירמיהו כג:לב):

Verse 7

Verse 8

בְּרוּחַ קָדִים. הוּא לְשׁוֹן פּוּרְעָנוּת, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע בּוֹ מִן הָרְשָׁעִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיּוֹלֶךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים וְגוֹ'" (שמות יד:כא). וְכֵן בְּצוֹר: "רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים" (יחזקאל כז:כו). "כְּרוּחַ קָדִים אֲפִיצֵם לִפְנֵי אוֹיֵב" (ירמיהו יח:יז) :עֲנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ. הֵם שְׁכֵינֵי צוֹר, הִיא אַפְרִיקָא, וּמֵאֱדוֹם הִיא :

Verse 9

כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ. הַנֶּאֱמוֹת מִפִּי הַנְּבִיאִים כֵּן רָאִינוּ :

Verse 10

דִּמִּינוּ אֱלֹהִים חֲסְדֶּךָ. הַנָּבִיא חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמֵר: דִּמִּינוּ וְקִוִּינוּ אֶל חֲסְדֶּךָ, לִרְאוֹת תְּשׁוּעָתְךָ זוֹ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ. וּמְנַחֵם פָּתַר אוֹתוֹ לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ "אַל תְּדַמִּי בְנַפְשֵׁךְ" (אסתר ד:ג) :

Verse 11

כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ. כַּאֲשֶׁר שִׁמְךָ גָּדוֹל, כֵּן תְּהִלָּתְךָ גָּדוֹל בְּפִי כֹּל :

Verse 12

תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה. כָּל שְׁאָר עָרֵי יְהוּדָה הֵם לְצִיּוֹן בָּנוֹת, כְּמוֹ "וַיִּלְכֹּד אֶת קֶנָת וְאֶת בְּנוֹתֶיהָ" (במדבר לב:מב) :
לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ. שֶׁתַּעֲשֶׂה דִּין בָּאֻמּוֹת :

Verse 13

סֹבּוּ צִיּוֹן. אַתֶּם, הַבּוֹנִים אוֹתָהּ :
סִפְרוּ. לְשׁוֹן מִנְיָן: דְּעוּ כַּמָּה מִגְדָּלִים רְאוּיִים לָהּ :

Verse 14

לְחֵילָהּ. לְחוֹמוֹתֶיהָ, כְּמוֹ "חֵיל וְחוֹמָה" (איכה ב:ח) :
פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ. הַגְבִּיהוּ בִּירְנִיּוֹתֶיהָ, כְּמוֹ "אַשְׁדּוֹת הַפִּסְגָּה" (דברים ג:יז) דִּמְתַרְגְּמִינָן "רָמָתָא" :
לְמַעַן תְּסַפְּרוּ. אֶת גָּבְהָהּ וְאֶת יָפְיָהּ לְדוֹר שֶׁאַחֲרֵיכֶם :

Verse 15

עַלְמוּת. כְּאָדָם הַמַּנְהִיג אֶת בְּנוֹ קָטֹן לְאַט, וּמְנַחֵם פָּתַר אוֹתוֹ לְשׁוֹן עוֹלָם, וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ וְנַהֲגֵנוּ לְעוֹלָמִים :

Chapter 49

Verse 1

Verse 2

שִׁמְעוּ זֹאת כָּל הָעַמִּים. לְפִי שֶׁמִּזְמוֹר זֶה מְיֻסָּד עַל בְּנֵי אָדָם הַבּוֹטְחִים בְּעָשְׁרָם, אָמַר: כָּל הָעַמִּים, שֶׁכֻּלָּם צְרִיכִים יִסּוּר :
חָלָד. הִיא הָאָרֶץ, עַל שֵׁם שֶׁהִיא נוֹשֶׁנֶת וַחֲלוּדָה, רדוי"ל"יא בְּלַעַ"ז; וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (חולין קכז.): עַל שֵׁם הַחוּלְדָּה, שֶׁהִיא בַּיְבָּשָׁה וְאֵינָהּ בַּיָּם; דְּתָנוּ רַבָּנָן (חולין קכז.): כָּל שֶׁיֵּשׁ בַּיַּבָּשָׁה יֵשׁ בַּיָּם, חוּץ מִן הַחוּלְדָּה :

Verse 3

גַּם בְּנֵי אָדָם. בְּנֵי אַבְרָהָם, שֶׁנִּקְרָא "הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים" (יהושע יד:טו): בְּנֵי
יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה:
גַּם בְּנֵי אִישׁ. בְּנֵי נֹחַ, שֶׁנִּקְרָא "אִישׁ צַדִּיק" (בראשית ו:ט):

Verse 4

וְהָגוּת לִבִּי. מַחְשָׁבוֹת לִבִּי, תְּבוּנוֹת הֵם:

Verse 5

אֲשֶׁה לְמָשָׁל אָזְנִי. לְדִבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנִּקְרֵאת "מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי" (שמואל א כד:יג):
אֶפְתַּח. לָכֶם חִידָתִי זֹאת בְּכִנּוֹר, וְזוֹ הִיא הַחִידָה: לָמָּה אֲנִי צָרִיךְ לִירָא בִּימֵי רָע בְּיוֹם
פְּקֻדַּת עָוֹן? לְפִי שֶׁ עָוֹן עֲקֵבַי יְסוּבֵנִי. עֲוֹנוֹת שֶׁאֲנִי דָּשׁ בָּעָקֵב, שֶׁאֲנִי מְזַלְזֵל בָּהֶם, שֶׁהֵם
בְּעֵינַי עֲבֵרוֹת קַלּוֹת – הֵם מַרְשִׁיעוֹת אוֹתִי בַּדִּין. וְכָל שֶׁכֵּן הָעֲשִׁירִים:

Verse 6

Verse 7

הַבּוֹטְחִים עַל חֵילָם. וּמָה בָּצַע בְּמָמוֹנָם, הֲלֹא:

Verse 8

אָח. לֹא יוּכַל לִפְדּוֹת אֶת אָחִיו בְּמָמוֹנוֹ, לְפִי שֶׁאִם בָּאִים לִפְדּוֹת אִישׁ אֶת אָחִיו יִתְיַקֵּר
וּפְדְיוֹן נַפְשָׁם מִכָּל הוֹן. לְפִיכָךְ עַל כָּרְחוֹ חָדַל הוּא לְעוֹלָם מִלְּפַדּוֹתוֹ:

Verse 9

וְיִקַּר. (שֶׁיִּחְיֶה לָנֶצַח וְלֹא יִרְאֶה הַשַּׁחַת) וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ לְשׁוֹן מְנִיעָה כְּמוֹ "אוֹקִיר אֱנוֹשׁ
מִפָּז" (ישעיה יג:יב), "וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת קֶרִי" (ויקרא כו:כח), כְּלוֹמַר וְיִמָּנַע
פִּדְיוֹן נַפְשָׁם:

Verse 10

Verse 11

כִּי יִרְאֶה חֲכָמִים יָמוּתוּ. וְאֵין נִצּוֹלִין מִן הַמָּוֶת, לְפִיכָךְ עַל כָּרְחוֹ הוּא חָדַל לִיגַע
וְלִטְרֹחַ עַל פִּדְיוֹן אָחִיו
חֵילָם. מָמוֹנָם. בַּחֲכָמִים נֶאֱמַר מִיתָה, שֶׁאֵינָם מֵתִים בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא הַגּוּף בִּלְבַד, וּבִכְסִיל
וּבַעַר נֶאֱמַר אֲבֵדָה:

Verse 12

קִרְבָּם בָּתֵּימוֹ לְעוֹלָם. מַחְשָׁבוֹתָם לִבְנוֹת לָהֶם בָּתִּים שֶׁיִּתְקַיְּמוּ לְעוֹלָם
קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם. אֶת בָּתֵּיהֶם שֶׁהֵם בּוֹנִים לְמַעַן יִהְיֶה לָהֶם לְזִכָּרוֹן, "וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם
בְּנוֹ חֲנוֹךְ" (בראשית ד:יז). אַנְטִיוֹכוּס בָּנָה אַנְטוֹכְיָא, סְלֵיקוּס בָּנָה סְלֵיקְיָא:

Verse 13

בִּיקָר. לְשׁוֹן יְקָר וְתִפְאֶרֶת (ס"א אינו):
נִמְשָׁל. לְשׁוֹן מָשָׁל:
נִדְמוּ. לְשׁוֹן דְּמָמָה:

Verse 14

כֶּסֶל. שְׁטוּת:

וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה. וְהַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם יְדַבְּרוּ בָהֶם וְיִסַּפְרוּ בְּפִיהֶם מַה אֵרַע לָרַאשׁוֹנִים:

יִרְצוּ. לְשׁוֹן הַרְצָאַת דְּבָרִים, רטרירונ"ש בְּלַעַ"ז, וַחֲזַ"ל פֵּרְשׁוּ (שבת לא:): זֶה דַּרְכָּם שֶׁל רָשָׁעִים שֶׁסּוֹפָם אֲבוּדִים, אֲבָל כֵּסֶל לָמוֹ – חֵלֶב יֵשׁ לָהֶם עַל כִּסְלֵיהֶם וּמְכַסּוֹת אֶת כִּלְיוֹתֵיהֶם וְאֵינָן יוֹעֲצוֹת אוֹתָם לָשׁוּב מֵרָעָתָם. וְשָׁמָּא תֹּאמַר שְׂכָחָה הִיא לָהֶם עַל שֶׁשָּׁכְחוּ שֶׁסּוֹפָם לָמוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ, כְּלוֹמַר: יוֹם אַחֲרִיתָם תָּמִיד בְּפִיהֶם, וְאֵין חֲרָדִים מִמֶּנּוּ:

Verse 15

כַּצֹּאן לִשְׁאוֹל שַׁתּוּ. כַּצֹּאן הַמִּתְאַפֶּקֶת לַדִּיר כֵּן הֵם לִשְׁאוֹל שַׁתּוּ. דְּגוּשׁוֹת הַתָּי"ו בְּמָקוֹם תָּי"ו שְׁנִיָּה: לִשְׁאוֹל שׁוֹתֶתּוּ, לְשׁוֹן שְׁתוּתֶיהָ שֶׁל שְׁאוֹל, לַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה. וְכֵן "שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם" (תהלים עג:ט), גַּם הוּא לְשׁוֹן שְׁתוּת: קָבְעוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם, לְשׁוֹנָם הָרָע:

מָוֶת יִרְעֵם. מַלְאַךְ הַמָּוֶת יֹאכְלֵם, וְאַל תִּתְמַהּ עַל לְשׁוֹן אֲכִילָה זוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר "יֹאכַל בַּדָּיו בְּכוֹר מָוֶת" (איוב יח:יג). לָשׁוֹן אַחֵר: לְשׁוֹן רְצִיצָה, כְּמוֹ "הֲיָרֹעַ בַּרְזֶל" (ירמיה טו:יב):

וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים לַבֹּקֶר. לְיוֹם הַגְּאֻלָּה, כְּשֶׁיִּזְרַח בָּקָרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ רוֹדִים בָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַסּוֹתֶם רְשָׁעִים וְגוֹ'" (מלאכי ג:כא):

וְצוּרָם לִבְלוֹת שְׁאוֹל. צוּרָתָם שֶׁל רְשָׁעִים תִּבְלֶה אֶת הַשְּׁאוֹל, גֵּיהִנֹּם כָּלָה וְהֵם אֵינָם כְּלִים מִזֶּבֶל לוֹ. מְהֻיּוֹת לָהֶם מָדוֹר; וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ וּמְלַהֶטֶת אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא" (מלאכי ג:יט). וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ מִזֶּבֶל לוֹ עַל שֶׁפָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בַּזְּבוּל, שֶׁהֶחֱרִיבוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (מדרש תהלים מט:ג):

Verse 16

אַךְ אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי. אֲבָל אֲנִי, שֶׁהִטֵּיתִי לְמָשָׁל אָזְנִי (תהלים מט:ה), אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי שְׁלֹא אֵלֵךְ אֶל שְׁאוֹל, כִּי יִקָּחֵנִי בְּחַיַּי לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו:

Verse 17

Verse 18

Verse 19

כִּי נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ. הָרָשָׁע מְבָרֵךְ אֶת נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו וְאוֹמֵר: שָׁלוֹם עָלֶיךָ נַפְשִׁי (תנחומא, משפטים ב), לֹא יְאֻנְךָ לָךְ שׁוּם רָעָה. אֲבָל אֲחֵרִים אֵין אוֹמְרִים עָלָיו כֵּן וְיוֹדוּךָ כִּי תֵיטִיב לָךְ. וְאַתָּה, אִם תִּשְׁמַע לְדָבָרִי, הַכֹּל יוֹדוּךָ, כִּי תֵיטִיב לְנַפְשֶׁךָ לְיַשֵּׁר אֶת דְּרָכֶיךָ:

Verse 20

תָּבוֹא עַד דּוֹר אֲבוֹתָיו. כְּשֶׁתַּשְׁלִים יָמֶיךָ וְתָמוּת, תָּבֹא וְתִרְאֶה אֶת דּוֹר הָרְשָׁעִים אֲבוֹתָיו שֶׁל רָשָׁע נִדּוֹנִים בַּגֵּיהִנֹּם (סנהדרין קד:), אֲשֶׁר עַד נֵצַח לֹא יִרְאוּ אוֹר:

Verse 21

אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין. דֶּרֶךְ הַחַיִּים נְתוּנָה לְפָנָיו, שֶׁאִם יֵלֵךְ בָּהּ הֲרֵי נִכְבָּד, אֵינוֹ מֵבִין אֶת הַטּוֹב:

Chapter 50

Verse 1

(אֵל אֱלֹהִים ה׳. אֶקְרָא (אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים ה׳ שְׁמו)
:דְּבָר וַיִּקְרָא אָרֶץ. וְהוּא הוֹפִיעַ מִצִּיּוֹן שֶׁהוּא מִכְלַל יְפִי

Verse 2

:מִכְלַל. שֵׁם דָּבָר, פְּרַמְנִ״ט בְּלַעַ״ז

Verse 3

(יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל יֶחֱרַשׁ. עוֹד עַל דַּם עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ (תהלים עט:י
:

Verse 4

:יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם. לְפִקֹּד עַל שֹׁר הָאֱמוּת שֶׁבַּמָּרום
(וְאֶל הָאָרֶץ. לְפִקֹּד עַל מַלְכֵי מִצְרַיִם (ישעיהו כד:כא
:
,לָדִין עַמו. לִנְקֹם נִקְמַת עַמו, כְּמו ״כִּי יָדִין עַמו״ וְ״דַם עֲבָדָיו יִקּום״ (דברים לב:לו
(מג:

Verse 5

אִסְפוּ לִי חֲסִידָי. וְעוֹד יִקְרָא לַשָּׁמַיִם וְלָאָרֶץ שֶׁיַּאַסְפוּ לוֹ הַגָּלִיּוֹת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״עוּרִי
(צָפוֹן וּבוֹאִי תֵּימָן״ (שיר השירים ד:טז
כָּרְתֵי בְרִיתִי עָלַי זָבַח. שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה בִּבְרִית וְזָבַח, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״הִנֵּה דַם הַבְּרִית
:אֲשֶׁר כָּרַת ה׳ וְגומֵר״ (שמות כד:ח

Verse 6

Verse 7

Verse 8

לֹא עַל זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ. אִם אֵינְךָ מֵבִיא לִי זְבָחֶיךָ וְלֹא עוֹלֹתֶיךָ נֶגְדִּי תָּמִיד, אֵינִי שָׁם
:עֵינִי וְלִבִּי עַל כָּךְ

Verse 9

:לֹא אֶקַּח מִבֵּיתְךָ פָּר. לֹא שֶׁלְּךָ הֵם, אֶלָּא שֶׁלִּי
:מִמִּכְלְאֹתֶיךָ. הוּא דִּיר הַצֹּאן, כְּמו ״גָּזַר מִמִּכְלָה צֹאן״ (חבקוק ג:יז), פַּארי״ס בְּלַעַ״ז

Verse 10

בְּהֵמות בְּהָרֵי אָלֶף. הוּא (שׁור) שֶׁהוּא רועֶה אֶלֶף הָרִים לְיום, וְכָל יום וָיום הֵם
צומְחִים. יֵשׁ מְפָרְשִׁים אֶלֶף הָרִים אוֹ אֶלֶף פַּרְסָאות אוֹ שֵׁם אֶלֶף פָּרִים, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהוּא
כְּמו ״שְׁגַר אֲלָפֶיךָ״ (דברים ז:יג), כְּלומַר הָרִים מְלֵאִים בָּקָר בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר לֹא אֶקַּח
: מִבֵּיתְךָ פָּר

Verse 11

:וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי. רֶמֶשׁ הַשָּׂדֶה. זִיז, עַל שֶׁהֵם זָזִים מִמָּקום לְמָקום. אישמוביימנ״ט בְּלַעַ״ז
:עִמָּדִי. אֲנִי יודֵעַ אֶת כֻּלָּם

Verse 12

Verse 13

הַאוֹכַל בְּשַׂר אַבִּירִים. לֹא אָמַרְתִּי לְךָ לְהָבִיא זֶבַח שֶׁאֲנִי צָרִיךְ לַאֲכִילָה, אֶלָּא נַחַת רוּחַ
לְפָנַי, שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי:

Verse 14

זֶבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה. הִתְוַדֵּה עַל מַעֲשֶׂיךָ וְשׂוּב אֵלַי, זֶהוּ זֶבַח שֶׁאֲנִי חָפֵץ בּוֹ; וְאַחַר כָּךְ
שַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ, כִּי אָז יִתְקַבְּלוּ לְרָצוֹן:

Verse 15

וּתְכַבְּדֵנִי. שֶׁזֶּה הוּא כְּבוֹדִי, שֶׁאוֹשִׁיעַ אֶת הַבּוֹטְחִים בִּי:

Verse 16

וְתִשָּׂא בְרִיתִי. תּוֹרָתִי:

Verse 17

Verse 18

וַתִּרְץ עִמּוֹ. נִתְרַצֵּיתָ לָלֶכֶת עִמּוֹ:

Verse 19

תַּצְמִיד מִרְמָה. תַּרְגִּיל אֶצְלְךָ רְמִיָּה לְדַבֵּר רָעָה, תַּצְמִיד אגוטא"ש בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ (במדבר
יט:טו) "צָמִיד פָּתִיל" (ס"א אינו):

Verse 20

תֵּשֵׁב. בְּמוֹשַׁב לֵצִים:
בְּבֶן אִמְּךָ. שֶׁאֵין לְךָ דִּין וְרִיב עִמּוֹ, שֶׁאֵינוֹ יוֹרֵשׁ עִמְּךָ:
דּוֹפִי. דָּבָר גְּנַאי לְזִחוּתוֹ, לְשׁוֹן "יֻהֲדָּפוּ" (במדבר לה:כ):

Verse 21

דְּמִיתָ. סָבוּר אַתָּה שֶׁאֶהְיֶה כָּמוֹךָ, לְהִתְרַצּוֹת בְּמַעֲשֶׂיךָ הָרָעִים. (וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּמִיתָ כִּי
אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ הַנִּסְתָּרוֹת):

Verse 22

Verse 23

זוֹבֵחַ תּוֹדָה. הַמֵּבִיא לִי זֶבַח שֶׁל תְּשׁוּבָה וְהוֹדָאָה עַל עֲוֹנוֹתָיו, הוּא יְכַבְּדֶנִּי:
וְשָׂם דֶּרֶךְ. הַשָּׁב אֵלַי אֲנִי מְלַמֵּד וְשָׂם דֶּרֶךְ לַחוֹטְאִים לָשׁוּב אֵלַי, אֲנִי אַרְאֶנּוּ בִּישׁוּעָתִי:

Chapter 51

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד. מִתּוֹךְ שֶׁאֲנִי מִתְחָרֵט וְדוֹאֵג עָלָיו, דּוֹמֶה לִי כְּאִלּוּ הוּא לְפָנַי תָּמִיד
כָּל שָׁעָה:

Verse 6

לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי. לְפִיכָךְ בְּיָדְךָ לִסְלֹחַ, וְאַף מַה שֶׁהֲרֵעוֹתִי לְאוּרְיָה (שמואל ב יא) לֹא
חָטָאתִי אֶלָּא לְךָ, שֶׁהִזְהַרְתָּ עַל הַדָּבָר:
לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ. כְּמוֹ בְּמִנְהָגְךָ (ס״א אינו), כֹּחַ הָיָה לִי לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרִי אֶלָּא שֶׁלֹּא
יֹאמְרוּ הָעֶבֶד נִצַּח אֶת רַבּוֹ, שֶׁאֲמַרְתִּי לְפָנֶיךָ בְּחָנֵנִי וְנַסֵּנִי (תהלים כו:ב) וּבְחַנְתַּנִי וְלֹא
נִמְצֵאתִי שָׁלֵם כְּדֵי שֶׁתִּצְדַּק אַתָּה וְלֹא אֲנִי (סנהדרין קז.). דָּבָר אַחֵר לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ,
אִם תִּמְחֹל לִי, תִּצְדַּק בְּדִינְךָ לְנֹכַח כָּל הָרָשָׁעִים שֶׁאֵינָם שָׁבִים, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לוֹמַר כְּאִלּוּ
עָשִׂינוּ תְּשׁוּבָה לֹא הוֹעַלְנוּ:

Verse 7

הֵן בְּעָוֹן חוֹלָלְתִּי. וְאֵיךְ לֹא אֶחֱטָא וְעִקַּר יְצִירָתִי עַל יְדֵי תַּשְׁמִישׁ הוּא, שֶׁכָּמָה עֲוֹנוֹת
בָּאִים עַל יָדוֹ (ויקרא רבה יד:ה). דָּבָר אַחֵר: עִקַּר יְצִירָתִי מִזָּכָר וּנְקֵבָה, שֶׁכֻּלָּם מְלֵאִים
עָוֹן. יֵשׁ מִדְרָשִׁים לְמִקְרָא זֶה, וְאֵינָם מִתְיַשְּׁבִים לְפִי עִנְיָן הַמְדֻבָּר בַּמִּזְמוֹר
יֶחֱמַתְנִי. לְשׁוֹן חֲמִימוּת, כְּמוֹ (בראשית ל:לח) ״וַיֶּחֱמְנָה הַצֹּאן בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת״ (ס״א
אינו):

Verse 8

הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ בַּטֻּחוֹת. וַהֲרֵינִי מוֹדֶה עַל הָאֱמֶת, כִּי חָטָאתִי:
בַּטֻּחוֹת. אֵלּוּ כְּלָיוֹת, שֶׁהֵן חֲלָקוֹת. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם ״כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת״ (בראשית כא:טז),
וְכֵן ״מִי שָׂת בַּטֻּחוֹת חָכְמָה״ (איוב לח:לו). פִּתְרוֹנוֹ לְשׁוֹן מֶשֶׁךְ: כִּי כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לַקֶּשֶׁת
מֶשֶׁךְ, כֵּן יֵשׁ מֶשֶׁךְ לַדַּעַת (ס״א אינו)
וּבְסָתוּם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי. וּבַלֵּב שֶׁהוּא סָתוּם, הוֹדַעְתַּנִי חָכְמָה לְהִתְוַדּוֹת:

Verse 9

תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב. כְּמוֹ שֶׁמְּטַהֵר הַמְּצֹרָע וְטָמֵא מֵת (ויקרא יד:ד; במדבר יט:ו)

Verse 10

תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה. סְלִיחַת הֶחָטְא:
עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ. כְּשֶׁכָּעַסְתָּ עָלַי:

Verse 11

Verse 12

לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים. שֶׁלֹּא אֶכָּשֵׁל עוֹד:

Verse 13

וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל תִּקַּח מִמֶּנִּי. שֶׁלֹּא יְהֵא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְרֻחָק מִמֶּנִּי (ס״א אינו):

Verse 14

(סנהדרין קז.) הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ. רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מֵעָלַי:
נְדִיבָה. לְשׁוֹן נְדִיבוּת, קְצִינוּת:

Verse 15

אֲלַמְּדָה פּוֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ. וּמֶמֶּנִּי יִלְמְדוּ וְיָשׁוּבוּ, אִם יִרְאוּ שֶׁתִּסְלַח לִי:

Verse 16

הַצִּילֵנִי מִדָּמִים. שֶׁלֹּא אָמוּת בַּחֶרֶב, עַל עָנְשׁוֹ שֶׁל אוּרִיָּה שֶׁהָרַגְתִּי (שמואל ב יא:טו,יז):

Verse 17

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח. מְחוֹל לִי, וִיהִי לִי פִּתְחוֹן פֶּה לְהַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ :

Verse 18

כִּי לֹא תַחְפֹּץ זֶבַח. שֶׁאֵין זֶבַח חֲטָאת בָּא עַל הַמִּזְיד:
וְאֶתֵּנָה. שֶׁאִם תַּחְפֹּץ אֶתְּנֶנּוּ לְךָ:

Verse 19

Verse 20

הֵיטִיבָה. לִבְנוֹת בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּתוֹכָהּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה בְּנִי:

Chapter 52

Verse 1

Verse 2

Verse 3

מַה תִּתְהַלֵּל. וְתִתְפָּאֵר בָּרָעָה שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה, אַתָּה הַגִּבּוֹר בַּתּוֹרָה (סנהדרין קו:):
חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם. לְהַצִּיל אֶת הַנִּרְדָּף עַל יָדְךָ. דָּבָר אַחֵר: חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם, אִלּוּ לֹא
נָתַן לִי אֶחָיךָ לֶחֶם, מֵרֹב אַתָּה שֶׁאָמוּת בָּרָעָב? יֵשׁ חֶסֶד בַּהֲקָדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יִשְׂרָאֵל
כָּל הַיּוֹם, וְאִם לֹא נָתַן לִי, יִתְּנוּ לִי אֲחֵרִים:

Verse 4

מְלֵטָשׁ. מְחֻדָּד:
עוֹשֵׂה רְמִיָּה. חוֹתֵךְ הַבָּשָׂר עִם הַשֵּׂעָר:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

וְתָצָךְ. לְשׁוֹן נְתִיצָה:
וְחָתְךָ. לְשׁוֹן שְׁבִירָה:
וְיִסָּחֲךָ. וְיַעֲקְרֶךָ:
וְשָׁרְשְׁךָ. יְשָׁרֵשׁ אֲחֲרִיתְךָ לַעֲקוֹר כָּל הַשָּׁרָשִׁים, דִּירָאוִיצִי"ר בְּלַעַ"ז:

Verse 8

וְעָלָיו יִשְׂחָקוּ. וְזֶה הַשְּׂחוֹק שֶׁיֹּאמְרוּ עָלָיו: הִנֵּה זֶה הַגֶּבֶר אֲשֶׁר לֹא שָׂם מִבְטַחוֹ בַּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רְאוּ מֶה עָלְתָה בּוֹ!

Verse 9

יָעֹז בְּהַוָּתוֹ. מִתְגַּבֵּר הָיָה בְּרִשְׁעוֹ:

Verse 10

וַאֲנִי. הַנִּרְדָּף עַתָּה בְּיָדְךָ אֶהְיֶה כְּזַיִת רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים, בְּבָנִים וּבְנֵי בָנִים בְּבֵית הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ברכות נז.):

Verse 11

כִּי עָשִׂיתָ. כְּשֶׁתַּעֲשֶׂה לִי זֹאת, וּכְלַפֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר מִקְרָא זֶה:

Chapter 53

Verse 1

עַל מָחֲלַת. שֵׁם כְּלִי שִׁיר. דָּבָר אַחֵר: עַל מַחֲלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁיַּחֲרִיב הַבַּיִת. וּכְבָר אָמַר מִזְמוֹר אַחֵר דּוּגְמַת זֶה "אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים וְגוֹ'" (תהלים יד:א), הָאֶחָד עַל חֻרְבַּן בַּיִת רִאשׁוֹן, וְזֶה עַל בַּיִת שֵׁנִי:

Verse 2

אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ. זֶה עַל טִיטוּס, כְּשֶׁגִּדֵּר אֶת הַפָּרֹכֶת וְחָרְבוּ מְטַפְּטֵף דָּם. אָמַר: הָרַג אֶת עַצְמוֹ (גיטין נו:):

Verse 3

Verse 4

כֻּלּוֹ סָג. לְשׁוֹן "סִיגִים" (יחזקאל כב:יח):
אֵין גַּם אֶחָד. מִכָּל חֵילָיו שֶׁמִּחָה בְּיָדוֹ:

Verse 5

הֲלֹא. יֵשׁ לֵידַע לְאוֹכְלֵי עַמִּי כְּמַאֲכַל לֶחֶם וֵאלֹהִים לֹא קָרָאוּ, שֶׁסּוֹפָם שֶׁיִּפָּחֲדוּ שָׁם פַּחַד בַּאֲחֲרִית הַיָּמִים:

Verse 6

לֹא הָיָה פַּחַד. זֶה כַּפַּחַד הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵרַע לְבֶלְשַׁצַּר, כִּי בַּגְּאֻלָּה זוֹ פִּזֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַצְמוֹת חוֹנְךָ הַחוֹנִים עָלַיִךְ יְרוּשָׁלַיִם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "הָמֵק בְּשָׁרוֹ וְגוֹ'" (זכריה יד:יב). וְכֵן פְּתָרוֹ מְנַחֵם, וְדוּגַשׁ פָּתַר אוֹתוֹ כְּמוֹ "חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ" (משלי כב:ו), וְכָ"ף שֶׁל חוֹנָךְ הִיא יְסוֹד בַּמִּלָּה כְּכָ"ף שֶׁל חֲנוֹךְ (ס"א אינו):
הֲבִישׁוֹתָהּ. אַתָּה ה' אֶת כָּל אוֹיְבַי, כִּי מְאַסְתָּם:

Chapter 54

Verse 1

Verse 2

Verse 3

וּבִגְבוּרָתְךָ תְּדַיְּנֵנִי. תִּנָּקֵם נִקְמָתִי, כְּמוֹ "כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ" (דברים לב:לו):

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

לְשׁוֹרְרָי. לְעוֹנָיַי, לְשׁוֹן "אֲשׁוּרֵנוּ וְלֹא קָרוֹב" (במדבר כד:יז):
בַּאֲמִתְּךָ. מִתּוֹךְ שֶׁאַתָּה אֱמִתִּי, וְאָמַרְתָּ לִיפָּרַע מֵהוֹלְכֵי רָכִיל וְרוֹדְפֵי הֶרֶג (תהלים קא:ה),
לְכָךְ הַצָּמִיתֵם :

Chapter 55

Verse 1

Verse 2

Verse 3

אָרִיד בְּשִׂיחִי. אֶתְאוֹנֵן בְּצַעֲרִי, כְּמוֹ "זֹכֶר עָנְיִי וּמְרוּדָי" (איכה ג:יט), "וְיָרַדְתִּי עַל הָהָרִים" (שופטים יא:לז). וּמְנַחֵם פָּתַר לְשׁוֹן מֻמְשָׁלָה, כְּמוֹ "וּרְדוּ בִדְגַת הַיָּם", וְשִׂיחִי לְשׁוֹן שִׂיחַ, "לְמִי שִׂיחַ" (משלי כג:כט) (ס"א אינו):

Verse 4

עָקֹת. לְשׁוֹן מָצוֹק:
כִּי יָמִיטוּ עָלַי אָוֶן. דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל מַכְרִיעִים עָלַי עֲוֹנוֹת לְהוֹרוֹת שֶׁאֲנִי בֶּן מָוֶת,
וּמַתִּירִים אֶת דָּמִי (שמואל א כב:ט-יט; שמואל ב טו:לא):

Verse 5

יָחִיל. דּוֹאֵג:

Verse 6

Verse 7

Verse 8

הִנֵּה אַרְחִיק נֶדֶד וְגוֹ׳, אֲחִישָׁה מִפְלָט לִי. אִם הָיוּ לִי כְּנָפַיִם הָיִיתִי מַרְחִיק לָנוּד וּמְמַהֵר
לְהַצִּיל נַפְשִׁי מִיָּדָם, שֶׁהֵם כְּרוֹחַ סוּפָה רוּחַ סְעָרָה עוֹקֶרֶת אִילָנוֹת כְּמוֹ ״וַיִּסַּע כָּעֵץ״ (איוב
יט:י). וּמְנַחֵם חִבֵּר סוּפָה כְּמוֹ ״וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ (שמות יב:לז):

Verse 9

Verse 10

בָּלַע. דפא״י בְּלַע״ז, כְּמוֹ ״הֵשִׁיב יָדוֹ מִבַּלַּע״ (איכה ב:ח). כֵּן פָּתַר מְנַחֵם (ס״א
אינו):
פַּלַּג לְשׁוֹנָם. הַבְדִּילֵהוּ שֶׁלֹּא יִשְׁמַע אָדָם לָהֶם. וּמְנַחֵם פָּתַר פַּלַּג לְשׁוֹן חֲלוּק (סא״א):
כִּי רָאִיתִי חָמָס וְרִיב בָּעִיר:

Verse 11

יְסוֹבְבֶהָ. הֶחָמָס וְהָרִיב:

Verse 12

הַוּוֹת. שְׁבָרִים:
תּוֹךְ וּמִרְמָה. לְשׁוֹן מַכָּה:

Verse 13

כִּי לֹא אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי. מִימֵי שֶׁאֶשָּׂא חֶרְפָּתִי, אֶלָּא קָמְתִּי עָלָיו וַהֲרַגְתִּיו
לֹא מְשַׂנְאִי עָלַי הִגְדִּיל. וַאֲנִי בָּרַחְתִּי וְנִסְתַּרְתִּי מִמֶּנּוּ, אֲבָל עַתָּה עַל כָּרְחִי אֲנִי נוֹשֵׂא אֶת
חֶרְפָּתְךָ שֶׁאַתָּה תְחָרְפֵנִי, לְפִי שֶׁאַתָּה אָדָם גָּדוֹל בַּתּוֹרָה:

Verse 14

אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי. אִישׁ חָשׁוּב כָּמוֹנִי:
וּמְיֻדָּעִי. כְּמוֹ אַלּוּפִי, לְשׁוֹן ״וְאַדָּעֲךָ בְּשֵׁם״ (שמות לג:יז), דִּמְתַרְגְּמִינָן ״וְרַבִּיתָךְ״.
וּמְנַחֵם פֵּירֵשׁ: כִּי לֹא אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי וְאֶשָּׂא, יֵשׁ עָלָיו מִן הָעִנְיָן מִי יִתֵּן לִי אֵבֶר כַּיּוֹנָה
אָעוּפָה וְאֶשְׁכְּנָה, אֵילוּ יָכֹלְתִּי לְהַעֲלוֹת אֵבֶר הָיִיתִי טָס וְנוֹדֵד מִפָּנָי עָקַת רָשָׁע, כִּי בְּצֵאתִי
מֵקֶרֶב מְעָרַת פָּרִיצִים לָלוּן בַּמִּדְבָּר סֶלָה, אָז לֹא אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי וְלֹא הָיִיתִי נוֹשֵׂא כְּלִמָּתִי
וּבָשְׁתִּי, וְלֹא נִסְתַּרְתִּי מִפָּנָיו כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי נִסְתָּר מִפָּנֶיהֶם כְּשֶׁהָיִיתִי בְתוֹכָם. וּפִתְרוֹן זֶה
לֹא יִתָּכֵן מִפָּנֵי הַפְּסוּקִים הַכְּתוּבִים אַחֲרֵיהֶם, וְהֵם וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי אֲשֶׁר
יַחְדָּו נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ. לָכֵן פּוֹתֵר אותו דּוֹנַשׁ בְּעִנְיָן אַחֵר, וְזֶה
פִּתְרוֹנוֹ: כִּי לֹא אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי וְאֶשָּׂא חֶרְפָּתוֹ, וְלֹא מְשַׂנְאִי עָלַי הִגְדִּיל וְאֶסָּתֵר מִמֶּנּוּ, כִּי
אִם אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי אֲשֶׁר יַחְדָּיו נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ. וְהַדָּבָר הַזֶּה יָדוּעַ,

כִּי הָאָדָם קָשֶׁה עָלָיו חֶרְפַּת הָאוֹהֵב מֵחֶרְפַּת הָאוֹיֵב, וְגַם יוֹכַל לְהִסָּתֵר מֵאוֹיְבוֹ וְלֹא יוּכַל
לְהִסָּתֵר מֵאוֹהֲבוֹ בְּהַגִּידוֹ לוֹ אֶת כָּל לִבּוֹ. כֵּן מוֹכִיחַ הָעִנְיָן:

Verse 15

אֲשֶׁר יַחְדָּו. הָיִינוּ רְגִילִים לְהַמְתִּיק סוֹד בַּתּוֹרָה, וּבְבֵית אֱלֹהִים הָיִינוּ מְהַלְּכִים בְּרָגֶשׁ,
בְּרוֹב עָם:
בְּבֵית אֱלֹהִים. בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת:

Verse 16

יַשֵּׁי מָוֶת עֲלֵימוֹ. יַשִּׁיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם אֶת מַלְאַךְ הַמָּוֶת, יַשֵּׁי יְסַכְּסֵךְ וְיָסִית
לְשׁוֹן "הַנָּשָׂא הִשִּׁיאֵנִי וָאֹכַל" (בראשית ג:יג), וּמְנַחֵם פָּתַר יַשֵּׁי לְשׁוֹן יֵשׁ כְּמוֹ "אִם יֶשְׁכֶם
עוֹשִׂים" (בראשית כד:מט) "אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה" (דברים כט:יד):
בְּמְגוּרָם. בְּמְלוֹנָם:

Verse 17

Verse 18

עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם. עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה, שָׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת (ברכות כו:):

Verse 19

מִקֶּרֶב לִי. מִן הַמִּלְחָמָה הַבָּאָה עָלַי:
כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי וְגוֹ'. כִּי זֹאת עָשָׂה לִי בִּשְׁבִיל הָרַבִּים שֶׁהָיוּ בְּעֶזְרָתִי לְהִתְפַּלֵּל עָלַי,
שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אֹהֵב אֶת דָּוִד" (שמואל א יח:טז):

Verse 20

יִשְׁמַע אֵל. תְּפִלָּתָם שֶׁל אוֹתָם רַבִּים:
וְיַעֲנֵם. הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב קֶדֶם
אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ. לְאוֹתָם הָרוֹשְׁעִים הָרוֹדְפִים אוֹתִי אֵין נוֹתְנִים לִבָּם אֶל יוֹם
חֲלִיפָתָם, אֵין חֲרָדִים מִיּוֹם הַמִּיתָה:

Verse 21

שָׁלַח יָדָיו. זֶה אֲחִיתֹפֶל הָרָשָׁע (שמואל ב טו:לא):
שָׁלַח. טָאנְדִ"יט בְּלַעַ"ז:
בִּשְׁלוֹמָיו. בְּמַה שֶׁהָיָה שָׁקֵט וְשָׁלֵם עִמּוֹ:

Verse 22

חָלְקוּ. לְשׁוֹן חֲלַקְלַקּוֹת:
מַחְמָאוֹת. לְשׁוֹן חֶמְאָה, וְהַמ"ם הָרִאשׁוֹנָה יְסוֹד נוֹפֵל הִיא בַּתֵּיבָה, כְּמ"ם שֶׁל מַעֲשֶׂה וּכְמ"ם
שֶׁל "מַאֲמָר" (אסתר א:טו):
וּקְרָב לִבּוֹ. לִבּוֹ לְמִלְחָמָה:
וְהֵמָּה פְּתִחוֹת. מְנַחֵם פָּתַר לְשׁוֹן חֲרָבוֹת, כְּמוֹ "וְאֶת אֶרֶץ נִמְרֹד בְּפִתְחֶיהָ" (מיכה ה:ה):
כְּפִיּוֹת חֶרֶב (ס"א אינו). וְאוֹמֵר אֲנִי: לְשׁוֹן קְלָלָה הוּא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, כְּדַאֲמַר: כָּתַב
אֲמִימַר פְּתִיחָא עֲלָהּ – וְהוּא שְׁטַר שַׁמְתָּא:

Verse 23

יְהָבֵךְ. מַשָּׂאֵךְ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מֵשִׁיב לוֹ כֵּן:
יְכַלְכְּלֶךָּ. יְסִבּוֹל מַשָּׂאֵךְ, כְּמוֹ (מלכים א ח:כז) "הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ".
לְשׁוֹן "כִּכְּלוּל" מְתֻרְגָּם "מְסוֹבָר" כְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל:
מוֹט. מְעִידַת רֶגֶל:

Chapter 56

Verse 1

יונַת אֵלֶם רְחוֹקִים. עַל עַצְמוֹ אָמַר, שֶׁהָיָה רָחוֹק מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵצֶל אָכִישׁ, וְהָיוּ אֶתָּיו שֶׁל גָּלְיָת מְבַקְּשִׁים רִשּׁוּת מֵאָכִישׁ לְהָרְגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "הֲלֹא זֶה דָּוִד מֶלֶךְ הָאָרֶץ" (שמואל א כא:יב), וְהוּא הָיָה בֵּינֵיהֶם כְּיוֹנָה אִלֶּמֶת (סוטה י:):

Verse 2

שְׁאָפָנִי. מְצַפִּים לְבָלְעֵנִי, גוֹלוֹשִׁי"ר בְּלַע"ז, כְּמוֹ "שָׁאֲפָה רוּחַ" (ירמיה ב:כד):
לְשֹׁם. לְשׁוֹן מִלְחָמָה:

Verse 3

מָרוֹם. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב מָרוֹם:

Verse 4

Verse 5

בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל דְּבָרוֹ. אַף בְּשָׁעָה שֶׁהוּא בָּא עִמִּי בְּמִדַּת הַדִּין, אֲהַלֵּל דְּבָרוֹ וְאֶבְטַח בּוֹ:

Verse 6

כָּל הַיּוֹם דְּבָרַי יְעַצֵּבוּ. מְעַצְּבִים אוֹתִי רוֹדְפַי, עַד שֶׁכָּל דִּבְרֵי פִּי עֶצֶב וּצְעָקָה:

Verse 7

יָגוּרוּ יִצְפּוֹנוּ. הֵמָּה אוֹרְבִים וְלָנִים בַּמָּקוֹם שֶׁהֵם מְקַוִּים שֶׁאֲנִי אֵלֵךְ שָׁם, וְשׁוֹמְרִים אֶת עֲקֵבַי, טר"צש בְּלַע"ז, לְרַגְּלַנִי וּלְהוֹלִיךְ רוֹדְפַי שָׁם. כָּל זֶה הָיָה מְקֻבָּל עַל רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל (שמואל א כא:יא) הָאוֹרְבִים לוֹ, וּמֵאֵימָתָם בָּרַח אֶצֶל אָכִישׁ:
יָגוּרוּ. יָלִינוּ:
יִצְפּוֹנוּ. יֶאֱרֹבוּ:
כַּאֲשֶׁר קִוּוּ נַפְשִׁי. כְּשֶׁהֵם יוֹדְעִים וּמְקַוִּים לִי: דֶּרֶךְ זוֹ יֵלֵךְ:

Verse 8

עַל אָוֶן פַּלֵּט לָמוֹ. לִמְצוֹא הַצָּלָה וְעֹשֶׁר עַל דְּבַר עָוֹן וְרֶשַׁע, פַּלֵּט כְּמוֹ לְפַלֵּט; מְצַפִּים שָׁכָר מֵאֵת שָׁאוּל עַל כָּךְ:
בְּאַף עַמִּים הוֹרֵד. בְּאַפְּךָ הוֹרֵד אוּמָּה זוֹ שֶׁאֲנִי בְּתוֹכָם מֵהֶכְמָתָם וּמִמַּחְשְׁבוֹתָם, שֶׁאוֹמְרִים לְהָרְגֵנִי:

Verse 9

נוֹדִי סָפַרְתָּה. אַתָּה יָדַעְתָּ מִנְיַן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁנָּדַדְתִּי לִבְרֹחַ:
שִׂימָה דִמְעָתִי בְנֹאדֶךָ. שִׂים דִּמְעָתִי בְּנֹאד שֶׁלְּךָ, וְתֵהָא שְׁמוּרָה לְפָנֶיךָ:
הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ. בְּמִנְיָנְךָ תִּתְּנָהּ, לִמְנוֹתָהּ עִם שְׁאָר צָרוֹתַי. (וּמְנַחֵם הֶבְרוֹ לְשׁוֹן סֵפֶר מַמָּשׁ):

Verse 10

Verse 11

בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל, בַּה׳ אֲהַלֵּל. עַל מִדַּת הַדִּין וְעַל מִדַּת הָרַחֲמִים אֲהַלֵּל (ירושלמי ברכות ט,ה):

Verse 12

Verse 13

Verse 14

בְּאוֹר הַחַיִּים. לָשׁוּב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

Chapter 57

Verse 1

לַמְנַצֵּחַ אַל תַּשְׁחֵת. כָּךְ כִּנָּה דָּוִד הַמִּזְמוֹר הַזֶּה בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה קָרוֹב לָמוּת, וְיִסֵּד מִזְמוֹר זֶה לֵאמֹר: אַל תַּשְׁחֵת אוֹתִי ה׳:

Verse 2

חָנֵּנִי, חָנֵּנִי. חָנֵּנִי שֶׁלֹּא אֶהֱרֹג וְשֶׁלֹּא אֶהָרֵג (שמואל א כד:יא):
עַד יַעֲבֹר הַוּוֹת. עַד תַּעֲבֹר הָרָעָה:

Verse 3

Verse 4

חֶרֶף שֹׁאֲפִי. וְיוֹשִׁיעֵנִי מֵחָרְפַּת שֹׁאֲפִי הָאוֹמֵר לְבָלְעֵנִי. שֹׁאֲפִי גוֹלוֹשְׁנְטְמוֹ״י בְּלַעַ״ז:

Verse 5

נַפְשִׁי בְּתוֹךְ לְבָאִם. אַבְנֵר וְעַמָּשָׂא, שֶׁהָיוּ לְבָאִים בַּתּוֹרָה וְאֵינָם מוֹחִים בְּשָׁאוּל אֶשְׁכְּבָה לוֹהֲטִים. אֶשְׁכְּבָה בְּלוֹהֲטִים, אַנְפַּנְבְּלוֹ״יאַנְ״ץ בְּלַעַ״ז, בֵּין הַזִּיפִים שֶׁלּוֹהֲטִים אַחַר לָשׁוֹן הָרָע (שמואל א כג:יט-כ):

Verse 6

רוּמָה עַל הַשָּׁמַיִם. הִסְתַּלֵּק מִן הַתַּחְתּוֹנִים, שֶׁאֵינָם כְּדַי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵיהֶם, וְעַל הָאָרֶץ תִּתְכַּבֵּד בָּזוֹ:

Verse 7

כָּפַף נַפְשִׁי. הָאוֹיֵב נָפְלוּ בְתוֹכָהּ. סוֹפָן לִיפּוֹל בְּתוֹכָהּ. כָּפַף קְלִינָ״א בְּלַעַ״ז, לְשׁוֹן ״וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים״ (תהלים קמה:יד):

Verse 8

נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים נָכוֹן לִבִּי. נֶאֱמָן עִמְּךָ בְּמִדַּת הַדִּין וְנֶאֱמָן עִמְּךָ בְּמִדַּת הָרַחֲמִים (ירושלמי ברכות ט,ה):

Verse 9

עוּרָה כְבוֹדִי. וְלֹא אִישׁן עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בְּכָבוֹדִי כְּשֶׁאָר מְלָכִים (משנה ברכות א:ב):
עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר. הָעִירָה אוֹתִי אֲתָה, הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר הַתָּלוּי עַל מִטָּתִי, פָּתוּחַ לְצָד הַצָּפוֹן; וְכֵינָן שֶׁמַּגִּיעַ חֲצוֹת לַיְלָה, רוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ, וְדָוִד עוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה (ברכות ג:):
עִוְרָה שָׁחַר. אֲנִי מְעוֹרֵר אֶת הַשַּׁחַר, וְאֵין הַשַּׁחַר מְעוֹרְרֵנִי (ברכות ג:):

Chapter 58

Verse 1

מִכְתָּם. שֵׁם נְעִימוּת שִׁיר:

Verse 2

הַאֱמֶת. לְשׁוֹן אֱמוּנָה הוּא:
הַאֱמֶת אֵלֶּם צֶדֶק תְּדַבְּרוּן וְגוֹ׳. מִזְמוֹר זֶה אָמַר עַל שָׁבָא אֶל הַמַּעְגָּל אֲשֶׁר שָׁאוּל שׁוֹכֵב שָׁם, וְלָקַח אֶת הַחֲנִית וְאֶת הַצַּפַּחַת וְהָלַךְ לוֹ, וְקָרָא: ״הֲלֹא תַעֲנֶה אַבְנֵר״ (שמואל א כו:יד), כְּלוֹמַר: הֲלֹא יֵשׁ לְךָ עֲתָּה לְהוֹכִיחַ לְשָׁאוּל וּלְהַרְאוֹתוֹ, שֶׁעַל חִנָּם הוּא רוֹדְפֵנִי; שֶׁאִלּוּ רָצִיתִי הֲרַגְתִּיו. וְכָךְ אָמַר בְּשִׁירוֹ: הַאֱמֶת נֶאֱלַם מִפִּיכֶם הַצֶּדֶק שָׁהָיָה לָכֶם לְדַבֵּר, וְהַמֵּישָׁרִים שֶׁהָיָה לָכֶם לִשְׁפֹּט הַצֶּדֶק אֲשֶׁר תְּדַבְּרוּן:

Verse 3

אַף בְּלֵב עוֹלוֹת תִּפְעָלוּן. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁבִּלְבַבְכֶם אַתֶּם חוֹרְשִׁים רָעָה לִפְעוֹל עָוֶל עוֹלוֹת. כְּמוֹ עֲוָלוֹת, כַּאֲשֶׁר יֵאָמֵר מִן שׁוֹר – שְׁוָרִים, וּמֵעִיר – עֲיָרִים: ״וּשְׁלֹשִׁים עֲיָרִים לָהֶם״ (שופטים י:ד), שֶׁהֵם לְשׁוֹן עִיר וְקִרְיָה:
בָּאָרֶץ חֲמַס יְדֵיכֶם תְּפַלֵּסוּן. בְּתוֹךְ הָאָרֶץ אַתֶּם מַכְרִיעִים חֲמַס יְדֵיכֶם, עַד שֶׁהוּא שׁוֹקֵל מִשְׁקָל רַב. תְּפַלֵּסוּן קוֹנְטָרְפֵּי״שׁ בְּלַעַ״ז:

Verse 4

זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם. מִמְּעֵי אִמָּם הֵם נַעֲשִׂים זָרִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה עֵשָׂו: ״וַיִּתְרוֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ״ (בראשית כה:כב):
זֹרוּ. נָזוּרוּ, כְּמוֹ ״שִׁמּוּ שָׁמַיִם״ (ירמיהו ב:יב), ״וַיְמָרֲרֻהוּ וָרֹבּוּ״ (בראשית מט:כג), ״רִמּוּ מָעָט״ (איוב כד:כד), כֵּן לְשׁוֹן נִפְעָלוּ:

Verse 5

חֲמַת לָמוֹ. אֶרֶס יֵשׁ לָהֶם לַהֲרוֹג אֶת הַבְּרִיּוֹת כִּדְמוּת הַנָּחָשׁ:
כְּמוֹ פֶּתֶן חֵרֵשׁ יַאְטֵם אָזְנוֹ. הַנָּחָשׁ, כְּשֶׁהוּא מַזְקִין, נַעֲשֶׂה חֵרֵשׁ בְּאָזְנוֹ אַחַת וְאוֹטֵם הַשֵּׁנִית בֶּעָפָר, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע אֶת הַלַּחַשׁ, כְּשֶׁחָבָר מַשְׁבִּיעוֹ שֶׁלֹּא יָזִיק:

Verse 6

אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע וְגוֹ׳. מְחֻבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּפָנָיו, וְאוֹטֵם אָזְנוֹ בְּשִׁבִּיל שֶׁלֹּא יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים:
חוֹבֵר חֲבָרִים. שְׁיוֹדֵעַ לְלְחוֹשׁ אֶת הַנְּחָשִׁים (שבת קנג:):

Verse 7

מַלְתְּעוֹת. שִׁנַּיִם הַפְּנִימִיּוֹת, שֶׁקּוֹרִין מיי״לי״ש בְּלַעַ״ז:

Verse 8

יִמָּאֲסוּ. לְעַצְמָם שֶׁיִּהְיוּ נִמְאָסִים בְּעֵינֵיהֶם מִדְּאָגָה, וּכְמוֹ בַּמַּיִם יִתְהַלָּכוּ. דּוּגְמָתוֹ (יחזקאל כא:יב) ״כָּל בִּרְכַּיִם תֵּלַכְנָה מַיִם״ מִדָּמָעוֹת (ס״א אינו):

יְדֹרֵךְ חֵצָיו. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנֶגְדָּם, כְּדֵי שֶׁיִּתְמוֹלְלוּ שיאנ״ט פרוייאיי״ץ
בְּלַעַ״ז:

Verse 9

שֻׁבְּלוּל. יֵשׁ פּוֹתְרִין לימצ״א בְּלַעַ״ז, וְיֵשׁ פּוֹתְרִין כְּמוֹ ״שְׁבֹלֶת מַיִם״ (תהלים סט:ג),
(תהלים צ:ו) ״יְמוֹלֵל״ (איוב יח:טז), ״קְצִירוֹ״ וְכָפֶל הַלָּמֶ״ד כְּמוֹ מִן ״יִמַּל קְצִירוֹ״
תֶּמֶס. נָמֵס וְהוֹלֵךְ, תֶּמֶס שֵׁם דָּבָר הוּא, הַמֵּ״ם יְסוֹד וְעִקַּר הוּא, וְהַתָּ״ו בּוֹ יְסוֹד נוֹפֵל,
(ויקרא כ:יב) כְּמוֹ תָּ״ו שֶׁל ״תֵּבֶל עָשׂוּ״
נֵפֶל אֵשֶׁת. טַלְפָּ״א בְּלַעַ״ז, שֶׁאֵין לָהּ עֵינַיִם, וְהִיא ״תִּנְשָׁמֶת״ (ויקרא יא:ל) דִּמְתַרְגְּמִינָן
״אֲשׁוּתָא״, כָּךְ פֵּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ (מועד קטן ו:). וְיֵשׁ פּוֹתְרִין: נֵפֶל שֶׁל אִשָּׁה. כְּמוֹ
״אֵשֶׁת הַזְּמָה״ (יחזקאל כג:מד), וְיֵשׁ תָּ״ו בְּלֹא דִּבּוּק כְּמוֹ ״עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ״
(משלי ד:ט), כְּמוֹ נֵפֶל שֶׁל אִשָּׁה שֶׁלֹּא חָזוּ הַנְּפָלִים שֶׁמָּשׁ. וְלַשּׁוֹן רִאשׁוֹן הַוֵי נֵפֶל וְאֵשֶׁת
כְּמוֹ ״וַאֲנִי כְּכֶבֶשׂ אַלּוּף״ (ירמיה יא:יט) שֶׁהוּא כְּמוֹ כֶּבֶשׂ וְאַלּוּף, וּפֵירֵשׁ מְנַחֵם כְּכֶבֶשׂ
וְאַלּוּף הוּא שׁוֹר, אַף כָּאן נֵפֶל וְאֵשֶׁת (עֵזָה לְהַגִּיהַ ס״א אינו):

Verse 10

בְּטֶרֶם יָבִינוּ סִירוֹתֵיכֶם אָטָד. אֲשֶׁר בְּטֶרֶם יֵדְעוּ קוֹצִים רַכִּים שֶׁלָּכֶם לִהְיוֹת אֲטָדִים קָשִׁים,
כְּלוֹמַר: עַד שֶׁלֹּא יִגְדְּלוּ בְּנֵי הָרָשָׁעִים
כְּמוֹ חַי כְּמוֹ חָרוֹן. כְּלוֹמַר: בְּגִבּוֹרָה וּבְחֹזֶק וּבְחָרוֹן יִסְעָרֵם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
חַי. לְשׁוֹן גְּבוּרָה:

Verse 11

Verse 12

וְיֹאמַר אָדָם אַךְ פְּרִי לַצַּדִּיק. וְאָז יֹאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת: וַדַּאי יֵשׁ פֵּרוֹת וְתַשְׁלוּם שָׂכָר בְּמַעֲשֵׂה
הַצַּדִּיקִים, שֶׁנִּזְקַם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְמָתָם
יֵשׁ אֱלֹהִים. דַּיָּן, שׁוֹפֵט רְשָׁעִים בָּאָרֶץ:

Chapter 59

Verse 1

אַל תַּשְׁחֵת. כָּךְ קָרָא שֵׁם הַמִּזְמוֹר, עַל שֵׁם שֶׁהָיָה קָרוֹב לָמוּת וְלִהְיוֹת נִשְׁחָת, מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים
עַל הַדָּבָר:
וַיִּשְׁמְרוּ אֶת הַבַּיִת. כְּשֶׁאָמְרָה לָהֶם מִיכַל: ״חוֹלֶה הוּא״ (שמואל א יט:יד), וְהִבְרִיחַתּוּ
בַּלַּיְלָה:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

יָגוּרוּ עָלַי. לָנִים בְּבֵיתִי לְשָׁמְרֵנִי:

Verse 5

בְּלִי עָוֹן. לֹא חָטָאתִי לָהֶם:
וְיִכּוֹנָנוּ. מְזֻמָּנִים לַהֲרוֹג:

Verse 6

הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל הַגּוֹיִם. וְאֶת הָרְשָׁעִים שְׁפוֹט כְּמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם, וַעֲלֵיהֶם אַל תָּחֹן :

Verse 7

יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב וְגוֹ', הִנֵּה יַבִּיעוּן בְּפִיהֶם. פִּתְרוֹן שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ נוֹפֵל זֶה עַל זֶה,
יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב לֹא דַיָּם מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּיּוֹם אֶלָּא אַף לָעֶרֶב יָשׁוּבוּ עַל רָעָתָם לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא אֶבְרַח
וְאֵצֵא מִן הָעִיר, וּמַה עָשׂוּ בַּיּוֹם? הִנֵּה כָּל הַיּוֹם יַבִּיעוּ בְּפִיהֶם לְרַגֵּל עָלַי אֶל שָׁאוּל :

Verse 8

חֲרָבוֹת בְּשִׂפְתוֹתֵיהֶם. וְאוֹמְרִים בְּלִבָּם: מִי שׁוֹמֵעַ?

Verse 9

וְאַתָּה ה'. אֲשֶׁר תִּלְעַג תִּשְׂחַק גַּם לָרְשָׁעִים הַלָּלוּ :

Verse 10

עֻזּוֹ אֵלֶיךָ אֶשְׁמֹרָה. עֻזּוֹ וְתָקְפּוֹ שֶׁל אוֹיְבִי הֶחָזָק עָלַי, אֵלֶיךָ אֶשְׁמְרָה וַאֲצַפֶּה לְעָזְרִנִי
הֵימֶנּוּ :

Verse 11

יְקַדְּמֻנִי. יְקִדִּים לִי עֶזְרָתִי קוֹדֶם שֶׁתִּשְׁלוֹט בִּי יַד שׁוֹנְאַי :
יַרְאֻנִי בְּשׂוֹרָרִי. מַה שֶּׁאֲנִי תָּאֵב לִרְאוֹת :

Verse 12

אַל תַּהַרְגֵם. שֶׁאֵין זוֹ נְקָמָה הַנִּכֶּרֶת :
פֶּן יִשְׁכְּחוּ עַמִּי. כִּי כָּל הַמֵּתִים מִשְׁתַּכְּחִים, אֶלָּא הֲנִיעֵמוֹ מִנְּכְסֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ עֲנִיִּים, וְהִיא
נְקָמָה שֶׁתִּזָּכֵר לְאֹרֶךְ יָמִים :

Verse 13

חַטַּאת. שֶׁל פִּיהֶם הוּא דְּבַר שְׂפָתֵימוֹ, וְנִלְכָּדִים בִּגְאוֹנָם הָעֲנִיִּים הַנִּרְדָּפִים עַל יְדֵיהֶם,
מִפְּנֵי הָאָלָה וְהַכַּחַשׁ שֶׁהֵם מְסַפְּרִים :

Verse 14

כַּלֵּה. אוֹתָם בַּחֲמָתְךָ מָלְךְ הַשּׁוֹפֵט, וְיֵדְעוּ כִּי אַתָּה מוֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב :

Verse 15

וְיָשׁוּבוּ לָעֶרֶב. מְחֻבָּר לַמִּקְרָא הָעֶלְיוֹן חַטַּאת פִּימוֹ, הֵם מְדַבְּרִים בַּיּוֹם, וְלָעֶרֶב הֵם שָׁבִים
לְאֵרֹב אוֹתָם שֶׁהִלְשִׁינוּ עֲלֵיהֶם :

Verse 16

הֵמָּה יְנִיעוּן לֶאֱכֹל. כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ הַכְּלָבִים כָּל הַלַּיְלָה אִם אֵינָם שְׂבֵעִים, שֶׁיָּלִינוּ מִתּוֹךְ שָׂבְעָם
וְיִשְׂנוּ :

Verse 17

וַאֲנִי. כְּשֶׁאֶמְלֹט מֵהֶם לַבֹּקֶר, אָשִׁיר עֻזֶּךָ :

Verse 18

עֵזִי אֵלַיִךְ. אֵלַיִךְ שֶׁאַתָּה "עֵזִי וּמָעוּזִּי" (ירמיה טז:יט), אֵלַיִךְ אֲזַמֶּרָה:

Chapter 60

Verse 1

עַל שׁוּשַׁן עֵדוּת מִכְתָּם לְדָוִד לְלַמֵּד. (תוספת מִכְתָּם לְשׁוֹן "כְּתֻם פָּז" (שיר השירים ה:יא) דָּבָר חָמוּד, וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ עַל דָּוִד שֶׁהָיָה מַנְהִיג עַצְמוֹ כְּמָךְ וְתָם אֲפִלּוּ בְּמַלְכוּתוֹ וְאַגָּדָה אַחֶרֶת שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ תַּמָּה שֶׁנּוֹלַד מָהוּל עד כאן ס"א אינו) מִכְתָּם לְדָוִד עַל עֵדוּתָן שֶׁל סַנְהֶדְרִין שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְשׁוֹשַׁנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׂרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר וְגו'" (שיר השירים ז:ג) "סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים", כְּשֶׁנִּצְרָךְ שֶׁיִּלַּמְדוּהוּ מַה יַּעֲשֶׂה כְּשֶׁנִּלְחָם עִם אֲרַם נַהֲרַיִם וְשָׁלַח אֶת יוֹאָב עֲלֵיהֶם, אָמְרוּ לוֹ לְיוֹאָב וְלֹא מִבָּנָיו שֶׁל יַעֲקֹב אַתֶּם הֵיכָן הִיא הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְלָבָן "עַד הַגַּל הַזֶּה" (בראשית לא:נב), וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מַה לְּהָשִׁיב, בָּא לוֹ אֵצֶל דָּוִד אָמַר לְדָוִד כָּךְ אָמְרוּ לִי בְּנֵי אֲרָם בָּאוּ וְשָׁאֲלוּ אֶת סַנְהֶדְרִין אָמְרוּ לָהֶם וְלֹא הֵם עָבְרוּ תְּחִלָּה אֶת הַשְּׁבוּעָה שֶׁאָמַר (במדבר כג:ז) "מִן אֲרָם יַנְחֵנִי בָלָק מֶלֶךְ מוֹאָב", וְעוֹד כּוּשַׁן רִשְׁעָתַיִם (שופטים ג:ח) אֲרַמִּי הָיָה:

Verse 2

בְּהַצּוֹתָם. כְּמוֹ "בְּהַצּוֹתָם עַל ה'" (במדבר כו:ט), שֶׁנִּלְחֲמוּ בָּהֶם עַל שֶׁעָזְרוּ לִבְנֵי עַמּוֹן: וַיָּשָׁב יוֹאָב וַיַּךְ אֶת אֱדוֹם וְגו'. שְׁמוֹנָה עָשָׂר אֶלֶף הַכְּתוּבִים בְּמָלְכִים (שמואל ב ח:ג) וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א יח:ב) הָרַג אֲבִישַׁי פַּעַם רִאשׁוֹנָה, שְׁמֹנֶת אֲלָפִים, וְיוֹאָב שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף, כְּשֶׁשָּׁב מֵהַכּוֹת אֶת אֲרַם:

Verse 3

זְנַחְתָּנוּ פָּרַצְתָּנוּ. כְּשֶׁנָּפְלָה אֱדוֹם בְּיָדוֹ, צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִים אֲדוֹמִיִּים לִמְשֹׁל בְּיִשְׂרָאֵל וְלִגְזֹר בְּיִשְׂרָאֵל גְּזֵרוֹת רָעוֹת. עָמַד וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל שִׁעְבּוּד הַגָּלֻיּוֹת. הַרְבֵּה צָרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְלִגְזֹר בְּיִשְׂרָאֵל גְּזֵרוֹת רָעוֹת. עָמַד וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל שִׁעְבּוּד הַגָּלֻיּוֹת. הַרְבֵּה צָרוֹת סָבַלְנוּ בִּימֵי הַשּׁוֹפְטִים מֵאוֹיְבֵינוּ סָבִיב:
אָנַפְתָּ. קָצַפְתָּ עָלֵינוּ, מֵעַתָּה תְּשׁוּבֵב רְצוֹנְךָ עָלֵינוּ:

Verse 4

הִרְעַשְׁתָּה. אֵרַצְנוּ בְּכַמָּה גְּיָסוֹת:
פָּצַמְתָּה. שָׁבַרְתָּ אוֹתָהּ, וְרָאִיתִי בְּדִבְרֵי דוֹנָשׁ שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֲרָבִי, אֲבָל לֹא פֵּרֵשׁ אוֹתוֹ. וּבִיסּוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן פֵּרֵשׁ לְשׁוֹן קְרִיעָה, וּרְאָיָה הֵבִיא לַדָּבָר: "וְקָרַע לוֹ חֲלוֹנָיו" (ירמיהו כב:יד) מְתֻרְגָּם: "וּפְצָיִם". אַךְ אֲנִי אוֹמֵר: "וּפְצָיִם" שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן – לְשׁוֹן תִּקּוּן חֲלוֹן הוּא, כְּכָל הַפְּתָחִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פְּצִימִין (מנחות לד.):
רְפָה שְׁבָרֶיהָ כִּי מָטָה. לְשׁוֹן רְפוּאָה, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בְּהֵ"א. הַרְבֵּה תֵּיבוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת כֵּן כִּי מָטָה. לְשׁוֹן שִׁפְלוּת:

Verse 5

יַיִן תַּרְעֵלָה. הָאוֹטֵם אֶת הַלֵּב וְעוֹטְפוֹ. רַעַל לְשׁוֹן עֲטִיפָה הוּא, כְּמוֹ "וְהַבְּרוֹשִׁים הָרְעָלוּ" (נחום ב:ד). וּבְלְשׁוֹן מִשְׁנָה: מָדִּיוֹת רְעוּלוֹת (שבת ו:ו):

Verse 6

נָתַתָּה לִירֵאֶיךָ נֵס. נְסִיּוֹנוֹת שֶׁל צָרוֹת הָרַבֵּה:
לְהִתְנוֹסֵס. לִהְיוֹת מְנֻסִּים בָּהֶם, אִם יַעַמְדוּ בְּיִרְאָתֶךָ:
מִפְּנֵי קֶשֶׁט. לְקֶשֶׁט מִדּוֹתֶיךָ בָּעוֹלָם, שֶׁכְּשֶׁתִּתֵּן לָהֶם הַטּוֹבָה לֹא יְהַרְהֲרוּ הָאֻמּוֹת אַחֲרֶיךָ, אֶלָּא יְקַשְּׁטוּ דִּינֶיךָ וְיֹאמְרוּ: יָפֶה הֵיטִיב לָהֶם, כִּי הֵם עָמְדוּ לוֹ בְּכַמָּה נְסִיּוֹנוֹת:

Verse 7

יֵחָלְצוּן. יִנָּצְלוּ מֵרָע:
הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ. אֲשֶׁר הֲשִׁיבוֹתָ אָחוֹר (איכה ב:ג) בְּהִתְחַזֵּק אוֹיְבֵיהֶם עֲלֵיהֶם:
וַעֲנֵנִי. כִּי אִם תַּעֲנֵנִי יֵחָלְצוּ הֵם, שֶׁאֲנִי נִלְחָם בִּשְׁבִילָם:

Verse 8

אֱלֹהִים דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ. שֶׁיִּקָּבֵץ הַגָּלוּת וְזַרְעוֹ יִמְשְׁלוּ בָהֶם (ס״א אינו). דָּבָר אַחֵר: אֱלֹהִים דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ שֶׁאֶהְיֶה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם:
אֶעְלְזָה. בִּישׁוּעָתוֹ. בְּפֵרוּשׁ אַחֵר מָצָאתִי: אֱלֹהִים דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ לְעָזְרֵנִי, כְּדִכְתִיב (שמואל ב ג:יח) ״כִּי בְיַד דָּוִד עַבְדִּי אוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל״:
אֲחַלְּקָה שְׁכֶם. אֲחַלֵּק לָהֶם שְׁכֶם בְּנִכְסֵי אוֹיְבֵיהֶם:
וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד. סֻכּוֹת זֶה אֵינִי יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה אֻמָּה הִיא. לֹא יָדַעְתִּי סֻכּוֹת שָׁבָאוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁנָּטְעוּ יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס (שמות יב:לז) הֵיכָן הוּא. וּבְפֵרוּשִׁים אֲחֵרִים מָצָאתִי אֲחַלְּקָה שְׁכֶם, אַחֲזִיר לָהֶם נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם. וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד, כְּשֶׁאַחַלְּקֵהוּ לְיִשְׂרָאֵל. שְׁכֶם וְסֻכּוֹת בְּקֶצֶה אֶרֶץ כְּנַעַן הָיָה, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ תְּחִלַּת בִּיאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לָאָרֶץ דֶּרֶךְ סֻכּוֹת שְׁכֶם (בראשית לג:יז-יח). דָּבָר אַחֵר: וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד, סֻכּוֹת לְשׁוֹן צוּרוֹת וְדִמְיוֹנוֹת כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״וְאֵת סֻכּוֹת בְּנוֹת״ (מלכים ב יז:ל):
אֲמַדֵּד. אֲנִי מוֹדֵד אֶת צוּרָתָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ב:ח): ״שְׁנֵי חֲבָלִים לְהָמִית וּמְלֹא הַחֶבֶל לְהַחֲיוֹת״ (ס״א אינו):

Verse 9

לִי גִלְעָד. לְמִלּוּךְ עֲלֵיהֶם:
מְחֹקְקִי. שָׂרִים שֶׁלִּי. מְחוֹקֵק לְשׁוֹן שְׂרָרָה, שֶׁמְּחוֹקֵק וְשׁוֹלֵחַ סְפָרִים וּמְצַוֶּה, כְּמוֹ ״לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו״ (בראשית מט:י) (ס״א אינו):

Verse 10

מוֹאָב סִיר רַחְצִי. אֶשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם כְּסִיר שֶׁל נְחוֹשֶׁת הַמּוּכָן לִרְחוֹץ בּוֹ נַעֲלִי. מַסְגֵּר שָׁלִי:
עָלַי פְּלֶשֶׁת הִתְרוֹעָעִי. הִתְחַבְּרִי עַל מֶמְשַׁלְתִּי לִהְיוֹת מְשֻׁעְבָּדִים לִי, כִּי גַּת מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וְכֵן עֻזָּה (שמואל א ו:יז), שֶׁכְּבָשָׁן דָּוִד:

Verse 11

מִי יוֹבִלֵנִי עִיר מָצוֹר. אוֹ לְעִיר מִבְצָר לְכִבּוֹשׁ אֶת בָּצְרָה אִם לֹא אַתָּה תַּעֲזֹר אוֹתִי עַל מִבְצְרֵי אֱדוֹם מִי יְבִילֵנִי וּמִי יַנְחֵנִי עֲלֵיהֶם, בְּפֵרוּשִׁים אֲחֵרִים מָצָאתִי כֵּן עַל מִבְצְרֵי אֱדוֹם אֲשֶׁר נָחִיתִי עָתָה עֲלֵיהֶם:

Verse 12

וְלֹא תֵצֵא. וְאֵינְךָ יוֹצֵא:

Verse 13

Verse 14

יָבוּס. יִרְמוֹס:

Chapter 61

Verse 1

Verse 2

Verse 3

מִקְצֵה הָאָרֶץ. אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי רָחוֹק מֵאֲנָשַׁי שֶׁאֲנִי מְשֻׁלַּח עַל אוֹיְבֵי לַמִּלְחָמָה:
אֵלֶיךָ אֶקְרָא בַּעֲטֹף לִבִּי. עֲלֵיהֶם. וְעַל מָה אֲנִי קוֹרֵא לְךָ? שֶׁתַּחֲזִינִי בְּצוּר – שֶׁהוּא רָם וְחָזָק
מִמֶּנִּי:

Verse 4

Verse 5

אָגוּרָה בְאָהֳלְךָ עוֹלָמִים. זַכֵּנִי בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא (בכורות לא:):

Verse 6

נָתַתָּ יְרֻשַּׁת יִרְאֵי שְׁמֶךָ. הֶחֱזַרְתָּ עָרֵי יְרֻשָּׁתָם עַל יָדִי:

Verse 7

יָמִים עַל יְמֵי מֶלֶךְ תּוֹסִיף. אִם נִגְזַר עָלַי לָמוּת בָּחוּר, הוֹסֵיף יָמִים עַל יָמַי, עַד
שְׁשִׁנּוֹתַי יִהְיוּ שִׁבְעִים שָׁנָה כְּמוֹ שְׁנֵי דֹר וָדֹר :

Verse 8

יֵשֵׁב. הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים:
חֶסֶד וֶאֱמֶת. שֶׁהוּא עוֹסֵק בָּהֶם, יִהְיוּ מְזֻמָּנִים לְנָצְרוֹ:
מָן. הַזְמָנָה, כְּמוֹ ״וַיְמַן ה׳ קִיקָיוֹן״ (יונה ד:ו):

Verse 9

כֵּן אֲזַמְּרָה. כְּמוֹ שֶׁתִּיטִיב לִי, כֵּן אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ, לִהְיוֹתִי מְשַׁלֵּם נְדָרַי יוֹם יוֹם :

Chapter 62

Verse 1

עַל יְדוּתוּן. שֵׁם כְּלִי שִׁיר, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה : עַל הַדָּתוֹת וְעַל הַדִּינִין הַנִּגְזָרִים עַל יִשְׂרָאֵל
מֵאוֹיְבֵיהֶם:

Verse 2

דּוּמִיָּה נַפְשִׁי. מְצַפָּה נַפְשִׁי, כְּמוֹ ״דּוֹם לַה׳ וְהִתְחוֹלֵל לוֹ״ (תהלים לז:ז):

Verse 3

לֹא אֶמּוֹט רַבָּה. מִטּוֹת גְּדוֹלוֹת, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: רַבָּה גֵּיהִנֹּם:

Verse 4

תְּהוֹתְתוּ. מְנַחֵם פֵּירַשׁ מִגְזֶרֶת ״הֻתָּיוּ לְאָכְלָה״ (ירמיהו יב:ט), ״וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם״ (דברים
לג:כא): עַד אָנָה תֶּאֱסְפוּ עַל אִישׁ. וְלִי נִרְאֶה שֶׁיֵּשׁ לְפוֹתְרוֹ לְשׁוֹן ״הַוּוֹת״ (תהלים ה:י),
וְיֵהָא הֵ״א וְתָי״ו שֹׁרֶשׁ: כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מִן ׳מֵת׳ – ׳מוֹת׳, כָּךְ נֹאמַר מִן יְסוֹד ׳הֵת׳ –
׳הוֹת׳, וּלְשׁוֹן רַבִּים ׳הַוּוֹת׳; וְהוּא לְשׁוֹן מַחֲשֶׁבֶת שָׁבָר וְתַרְמִית. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁין: תְּהוֹתְתוּ
כְּמוֹ תַּאֲרִיכוּ לְשׁוֹנְכֶם עַל בְּנֵי אָדָם בְּרַע. וְדִמּוּהָ לְלְשׁוֹן הָעֲרָב כְּשֶׁמַּרְבֶּה בִּדְבָרִים (ס״א
אינו):
כְּקִיר נָטוּי. הַמּוּכָן לִיפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם:

Verse 5

מִשְּׁאֵת׃ לְפִי שֶׁאַתֶּם יְגוּרִים מִן בְּנֵי אָדָם שֶׁמָּא יִמְלֹךְ וִישַׁלֵּם גְּמוּלְכֶם, יְעַצְּתֶם לְהַדִּיחַ עָלָיו הָרָעָה:
: בְּפִיו. שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם יְבָרְכוּ
: וּבְקִרְבָּם. וּבְמַחְשְׁבוֹתָם יְקַלְּלוּ סֶלָה

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

:אַךְ הֶבֶל בְּנֵי אָדָם. וְאַל תִּירְאוּ מֵהֶם מֵאַחַר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֶסֶה לָנוּ בְּעֵת צָרָה סֶלָה
בְּמֹאזְנַיִם לַעֲלוֹת. אִם בָּאוּ לַעֲלוֹת בְּמֹאזְנַיִם וְהַבְלֵיהֶם שָׁוִים, כֵּן פְּשׁוּטוֹ. וּמִדָּשׁוֹ לְעִנְיָן
הַדּוּגוֹת (ויקרא רבה כט:ח):

Verse 11

: חַיִל כִּי יָנוּב. אִם תִּרְאוּ רְשָׁעִים שֶׁמָּמוֹנָם מַצְלִיחַ וְגָדֵל, אַל תָּשִׁיתוּ לֵב
:חַיִל. מָמוֹן
:יָנוּב. יִצְמַח, לְשׁוֹן ״תְּנוּבָה״ (ישעיה כז:ו)

Verse 12

אַתָּת דִּבֶּר אֱלֹהִים. שֶׁשָּׁמַעְתִּי מִתּוֹכָהּ שְׁתַּיִם, וּמָה הֵן שְׁתַּיִם? כִּי עֹז לְךָ לְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ,
וְהַשֵּׁנִי כִּי לְךָ ה׳ חַסֶד. וּמֵאֵיזֶה דִּבּוּר שְׁמַעְנוּם? מִדִּבּוּר שֵׁנִי שֶׁל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָּרוֹת שָׁמַעְנוּ
מִמֶּנּוּ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹקֵד עָוֹן וְנוֹצֵר חֶסֶד, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמות כ:ה) ״פֹּקֵד עֲוֹן
אָבוֹת וְגוֹ׳״. לְכָךְ בָּטוּחַ אֲנִי שֶׁיְּשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים וּפֵרָעוֹת לָרְשָׁעִים. זוֹ לָמַדְתִּי
מִיסּוֹדוֹ שֶׁל ר׳ מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ (מכילתא יתרו בחדש ז) בְּזָכוֹר וְשָׁמוֹר
:בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ

Verse 13

וּלְךָ אֲדֹנָי חָסֶד. וּמָהוּ הַחֶסֶד? כִּי אַתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ, וְלֹא מַעֲשֵׂהוּ מַמָּשׁ אֶלָּא
מִקְצָתוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי אַתָּה אֱלֹהֵינוּ חָשַׂכְתָּ לְמַטָּה מֵעֲוֹנֵנוּ״ (עזרא ט:יג). כָּךְ נִדְרַשׁ
בְּאַגָּדַת תְּהִלִּים (מדרש תהלים סב:ד). וְיֵשׁ לְפָתֵר עוֹד: וּלְךָ ה׳ חַסֶד, כִּי יֵשׁ בְּיָדְךָ לְשַׁלֵּם
: לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ

Chapter 63

Verse 1

:בְּמִדְבַּר יְהוּדָה. בּוֹרַח מִפְּנֵי שָׁאוּל (שמואל א כב-כד)

Verse 2

אֲשַׁחֲרֶךָּ. אֲבַקֶּשׁ וְאֶדְרוֹשׁ לְךָ, כְּמוֹ ״וְשַׁחֲרַתֵּנִי וְאֵינֶנִּי״ (איוב ז:כא), ״אִם אַתָּה תְּשַׁחֵר אֵל
(איוב ח:ה) ״אֵל״:
צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי. צָמֵא וְתָאֵב אֲנִי לָבוֹא אֵלֶיךָ בְּבֵית תְּפִלָּתֶךָ:
כָּמַהּ לְךָ בְּשָׂרִי. לְשׁוֹן תַּאֲוָה, וְאֵין לוֹ דְּמִיּוֹן:
בְּאֶרֶץ צִיָּה. בַּמִּדְבָּר:

Verse 3

כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִיךָ וְגוֹ׳. כְּמוֹ כַּאֲשֶׁר: צָמְאתִי לִרְאוֹת עֻזֶּךָ וּכְבוֹדְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲזִיתִיךָ בַּמִּקְדָּשׁ,
מְשֻׁכָּן שִׁילֹה; תִּשְׁבַּע נַפְשִׁי בְּמַרְאוֹת עֻזֶּךָ וּכְבוֹדֶךָ:

Verse 4

Verse 5

כֵּן אֲבָרֶכְךָ בְּחַיָּי. כְּמוֹ אָז, כִּי ״אָז״ (דברים כט:יט) מְתַרְגְּמִינָן: ״וּבְכֵן״. כְּלוֹמַר: אָז,
כְּשֶׁאָבוֹא לְפָנֶיךָ, אֲבָרֶכְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי:
בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי. לְהִתְפַּלֵּל וּלְהַלֵּל:

Verse 6

וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת. לְשׁוֹנוֹת שֶׁל רְנָנוֹת, כְּמוֹ ״וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת״ (בראשית יא:א)
תְּמַתַּרְגְּמִינַן: ״לִישָׁנָא חַד״:

Verse 7

עַל יְצוּעָי. כְּשֶׁאֲנִי שׁוֹכֵב עַל מִשְׁכָּבִי, אֲנִי זוֹכֵר אַהֲבָתְךָ:
בָּאַשְׁמֻרוֹת. הַלַּיְלָה:
אֶהְגֶּה בָךְ. אֶחְשֹׁב בְּךָ:

Verse 8

Verse 9

בִּי תָּמְכָה יְמִינֶךָ. שֶׁלֹּא אֶפּוֹל:

Verse 10

וְהֵמָּה. אוֹיְבַי:
לְשׁוֹאָה יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי. בָּאִים עָלַי בְּמַאֲרָב בְּיוֹם אֲפֵלָה, שֶׁלֹּא אַרְגִּישׁ בָּהֶם
יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ. בְּמָקוֹם שָׁפָל, שְׁאוֹל וְשׁוּחָה, יָבֹאוּ וְיִפְּלוּ:

Verse 11

יְגִירוּהוּ עַל יְדֵי חָרֶב. יָבוֹאוּ עַל רוֹדְפֵי אוֹיְבִים, וְיַגִּירוּהוּ כָּל אֶחָד מֵהֶם עַל יְדֵי חֶרֶב
שֶׁיָּמִיתוּ אוֹתוֹ. וּמִקְרָא קָצָר הוּא זֶה שֶׁלֹּא פֵּירֵשׁ מִי יַגִּירוּהוּ. יַגִּירוּהוּ לְשׁוֹן גְּרִירָה,
כְּמוֹ ״מוֹגָרִים בַּמּוֹרָד״ (מיכה א:ד), ״פָּרַץ נַחַל מֵעִם גָּר״ (איוב כח:ד)
(מָצָאתִי מְנָת שׁוֹעֲלִים. יְשׁוּבָם חָרֵב, שׁוֹעֲלִים יִלְכְּדוּ בוֹ (איכה ה:יח)):

Verse 12

וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח. עַל עֲצָמוֹ הָיָה אוֹמֵר, שֶׁהֲרֵי כְּבָר הָיָה נִמְשָׁח
יִתְהַלֵּל כָּל הַנִּשְׁבָּע בּוֹ. כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁתּוֹשִׁיעֵנִי, יִתְהַלְּלוּ וְיִתְפָּאֲרוּ כָּל הַדְּבֵקִים בְּךָ וְנִשְׁבָּעִים
בְּשִׁמְךָ:
כִּי יִסָּכֵר. יִסָּתֵם, כְּמוֹ ״וַיִּסְכְּרוּ כָּל מַעְיָנוֹת תְּהוֹם רַבָּה״ (בראשית ח:ב):

Chapter 64

Verse 1

Verse 2

שְׁמַע אֱלֹהִים קוֹלִי בְּשִׂיחִי. מִזְמוֹר זֶה דָּרְשׁוּהוּ בַּעֲלֵי אַגָּדַת תְּהִלִּים עַל דָּנִיֵּאל שֶׁהוּשְׁלַךְ
לְגוֹב אֲרָיוֹת, וְיָפֶה נוֹפֵל כָּל לְשׁוֹן הַמִּזְמוֹר עַל הָאַגָּדָה. צָפָה דָּוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ כָּל
הַמְּאוֹרָע לוֹ, וְהִתְפַּלֵּל עָלָיו; שֶׁדָּנִיֵּאל מְזַרְעוֹ הָיָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְחִזְקִיָּה: "וּמִבָּנֶיךָ אֲשֶׁר
תּוֹלִיד יִקָּחוּ וְהָיוּ סָרִיסִים בְּהֵיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל" (ישעיהו לט:ז) – אֵלּוּ דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה
מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:
מִפַּחַד אוֹיֵב. אֵלּוּ הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים שֶׁנִּתְעַצְּלוּ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ו:ה) "אֱדַיִן סָרְכַיָּא
וַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא הֲווֹ בָּעַיִן עִלָּה לְהַשְׁכָּחָה לְדָנִיֵּאל":

Verse 3

מֵרִגְשַׁת פֹּעֲלֵי אָוֶן. שֶׁהֵם מִתְרַגְּשִׁים לְבַקֵּשׁ לִי עֲלִילוֹת מָוֶת, כְּדִכְתִיב "אַרְגִּישׁוּ עַל מַלְכָּא
וְגוֹ'" (דניאל ו:ז):

Verse 4

דָּרְכוּ חִצָּם. הוּא לְשׁוֹנָם הָרָע:

Verse 5

לְירוֹת בַּמִּסְתָּרִים תָּם. יוֹרוּהוּ בְּחִצֵּיהֶם:

Verse 6

יְסַפְּרוּ לְטֻמּוֹן מוֹקְשִׁים. יְדַבְּרוּ אֶל הַמֶּלֶךְ בְּעָרְמָה דְּבָרִים טְמוּנִים, שֶׁאֲפִלּוּ הַמֶּלֶךְ לֹא הֵבִין
לָמָּה הָיוּ עוֹשִׂין כָּךְ. וְהֵם הָיוּ מְתַכְּוְנִים לְטֻמּוֹן לְדָנִיֵּאל מוֹקְשִׁים לְהַלְכֵּד בָּהֶם, שֶׁאָמְרוּ
לְדָרְיָוֶשׁ: "אִתְיַעֲטוּ כָּל סָרְכֵי מַלְכוּתָא וְגוֹ' לְקָיָמָא קְיָם מַלְכָּא וְגוֹ'" (דניאל ו:ח), שֶׁלֹּא
יִתְפַּלֵּל שׁוּם אָדָם תְּפִלָּתוֹ לְפָנֵי שׁוּם אֱלוֹהַּ חוּץ מִמֶּךָּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם:

Verse 7

יְחַפְּשׂוּ עוֹלוֹת. מְבַקְּשִׁים עֲלִילוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "הֲווֹ בָּעַיִן עִלָּה הַשְׁכָּחָה לְדָנִיֵּאל" (דניאל
ו:ה):
טָמְנוּ. בְּלִבָּם וְלֹא גִלּוּ דַּעְתָּם אֶת חֶפֶשׁ הָעֲלִילָה הַמְחֻפָּשׁ עַל יָדָם, וְקֶרֶב מַחְשְׁבוֹתָם עֹמֶק לִבָּם:
וְקֶרֶב אִישׁ. אִישׁ מֵהֶם: כָּל אֶחָד וְאֶחָד טָמַן מַחֲשַׁבְתּוֹ:

Verse 8

וַיּוֹרֵם אֱלֹהִים. יָרָה אוֹתָם לְגוֹב הָאֲרָיוֹת, כְּדִכְתִיב (דניאל ו:כה): "וַאֲמַר מַלְכָּא וְהַיְתִיו
לְגֻבָּרַיָּא אִלֵּךְ דִּי אֲכָלוּ קַרְצוֹהִי דִּי דָנִיֵּאל וּלְגֹב אַרְיָוָתָא רְמוֹ וְגוֹ'":

Verse 9

וַיַּכְשִׁילוּהוּ עָלָיו לְשׁוֹנָם. הַכְּשָׁלוֹן שֶׁהִמּוּ לְהַכְשִׁילוֹ, עָלָיו נֶהְפַּךְ לְשׁוֹנָם:
יִתְנוֹדֲדוּ. בְּרֹאשָׁם, לְהָנִיעַ רֹאשׁ וְלִשְׂחוֹק עֲלֵיהֶם כָּל רֹאֵה בָם :

Verse 10

Verse 11

יְשֻׁמַּח צַדִּיק. דָּנִיֵּאל:
וְיִתְהַלְּלוּ כָּל יִשְׁרֵי לֵב. יִתְפָּאֲרוּ עַל יֹשֶׁר לִבָּם וְיִשְׁתַּבְּחוּ בְּעַצְמָם, כִּי בְּטוּחִים הֵם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעֶזְרָתָם:

Chapter 65

Verse 1

Verse 2

לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה. הַשְׁתִּיקָה תְּהִלָּה לְךָ, לְפִי שֶׁאֵין קֵץ לְשִׁבְחֶךָ; וְהַמַּרְבֶּה בְּשֶׁבַח אֵינוֹ אֶלָּא גּוֹרֵעַ:
אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן. אֱלֹהִים הַשּׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן, (מצאתי "שְׁמוּ כָּבוֹד תְּהִלָּתוֹ" (תהלים סו:ב), לֹא יוֹתֵר מִדַּאי, אַךְ דֻמִיָּה תְהִלָּה, וְכִמְדוּמֶה הַלְלוּהוּ בְּאֵימָה בִּלְשׁוֹן הַלְלוּיָהּ שֵׁם בֶּן שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, מְתֻרְגָּם "דְּחִילָא" "עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ" (שמות טו:ב) "וְיָד עַל כֵּס יָהּ" (שמות יז:טז) וְלָשׁוֹן "וְגִילוּ בִּרְעָדָה" (תהלים ב:יא) דּוֹמֶה לָזֶה) דָּבָר אַחֵר לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן אֶת אֲשֶׁר דּוֹמַמְתָּ וְהֶחֱרַשְׁתָּ עַל מַה שֶּׁעָשָׂה אוֹיְבֶיךָ בְּצִיּוֹן תְּהִלָּה הָיָה לְךָ שֶׁהֵיכַלְתָּ בְּיָדְךָ לְהִנָּקֵם וְאַתָּה מַאֲרִיךְ אַף:

Verse 3

Verse 4

דִּבְרֵי עֲוֹנוֹת גָּבְרוּ מֶנִּי. וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לְהַסְפִּיק לְסַדֵּר כֻּלָּם לְפָנֶיךָ, לְפִי שֶׁהֵם רַב,
אֶלָּא בְּכֻלָּל אֶחָד אָנוּ מִתְפַּלְּלִים לְפָנֶיךָ, שֶׁ פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפֵּרם :

Verse 5

אַשְׁרֵי. מִי אֶשֶׁר תִּבְחַר וּתְקָרֵב, אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן בַּחֲצֵרֶיךָ :
נִשְׁבְּעָה בְּטוּב. שֶׁבְּבֵיתֶךָ וּמִקְדַּשְׁתֶּ הֵיכָלֶךָ, שֶׁשְּׂכִינָתְךָ שׁוֹרָה שָׁם:

Verse 6

נוֹרָאוֹת בְּצֶדֶק תַּעֲנֵנוּ. בְּצִדְקָתְךָ תַּעֲנֵנוּ, לַעֲשׂוֹת נוֹרָאוֹת בַּגּוֹיִם:
מְבָטֵח. אַתָּה וּמָנוֹס לְכָל יוֹשְׁבֵי קְצָוֹות אֶרֶץ, מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵהוּ:
וְיָם רְחוֹקִים. אֲפִלּוּ לָרְחוֹקִים שֶׁבַּיָּם אַתָּה מִבְטָח, שֶׁבְּכָל מָקוֹם מֻמְשַׁלְתְּךָ:

Verse 7

מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ. שֶׁמַּצְמִיחַ הֶהָרִים, שֶׁהֵם קָשִׁים, בְּכֹחוֹ, וּמְזַמֵּן וּמֵכִין בָּהֶן מְזוֹנוֹת
וּמֵכִין מָטָר, כְּדִכְתִיב (תהלים קמז:ח) "הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים":
נֶאֱזָר בִּגְבוּרָה. לְפִי שֶׁבָּא לְהַזְכִּיר גְּבוּרַת גְּשָׁמִים, אָמַר: נֶאֱזָר בִּגְבוּרָה:

Verse 8

מַשְׁבִּיחַ. מַשְׁפִּיל, וְכֵן "וְחָכָם בְּאָחוֹר יְשַׁבְּחֶנָּה" (משלי כט:יא), "בְּשׁוֹא גַלְיוּ אַתָּה תְשַׁבְּחֵם"
(תהלים פט:י):

Verse 9

מוֹצָאֵי בֹקֶר וָעֶרֶב תַּרְנִין. לְךָ אֶת הַבְּרִיּוֹת יוֹשְׁבֵי הַקְּצָוות, בַּבֹּקֶר אוֹמְרִים בָּרוּךְ יוֹצֵר
הַמְּאוֹרוֹת, וּבָעֶרֶב בָּרוּךְ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

Verse 10

פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ. כְּשֶׁאַתָּה חָפֵץ לְהֵיטִיב, אַתָּה פוֹקֵד אֶת הָאָרֶץ וּמַשְׁקֶה אוֹתָם:
רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה. הַרְבֵּה אַתָּה מְעַשְּׁרָהּ מִפֶּלֶג שֶׁלְּךָ, שֶׁהוּא מָלֵא מָיִם (תענית ח:), וְתָכִין בּוֹ
דְּגָנָם שֶׁל יוֹשְׁבֵי קְצָווֹת, כִּי בְּכֵן אַתָּה מֵכִין אוֹתָהּ:

Verse 11

תְּלָמֶיהָ. הֵן שׁוּרוֹת הַמַּחֲרֵשָׁה:
רַוֵּה. כְּמוֹ לְרַוָּה:
נַחֵת גְּדוּדֶיהָ. כְּמוֹ לְנַחֵת גְּדוּדֶיהָ, לְהָנִיחַ לְגְדוּדֶיהָ לַעֲשׂוֹת נַחַת לַבְּרִיּוֹת. אַתָּה תְּמֹגְגֶנָּה
בִּרְבִיבִים שֶׁל מָטָר:
תְּמֹגְגֶנָּה. לְשׁוֹן הֲמָסָה:

Verse 12

עִטַּרְתָּ שְׁנַת טוּבָתֶךָ. עַל יְדֵי הַגְּשָׁמִים אַתָּה מְעַטֵּר בְּכָל טוּב אֶת הַשָּׁנָה שֶׁאַתָּה חָפֵץ לְהֵיטִיב
וּמַעְגְּלֶיךָ. הֵם הַשָּׁמַיִם, שֶׁהֵם אֲבַק רַגְלֶיךָ:
יִרְעֲפוּן. יִטְפוּן:
דָּשֶׁן. שׁוּמָן:

Verse 13

יִרְעֲפוּ. הַשָּׁמַיִם בִּנְאוֹת הַמִּדְבָּר:

Verse 14

לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן. יִתְלַבְּשׁוּן הַשָּׂרוֹן וְהָעֲרָבָה מִן הַצֹּאן, הַבָּאִים לִרְעוֹת הַדֶּשֶׁא אֲשֶׁר הִצְמִיחַ
הַמָּטָר:
וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ בָר. עַל יְדֵי הַמָּטָר יִהְיוּ מְעֻטָּפִים הָעֲמָקִים בְּתְבוּאָה, וְאָז יִתְרוֹעֲעוּ
הַבְּרִיּוֹת תְּרוּעַת שִׂמְחָה וְיָשִׁירוּ מֵרֹב הַבְּרָכָה:

Chapter 66

Verse 1

Verse 2

זַמְּרוּ כְּבוֹד שְׁמוֹ. זַמְּרוּ בִּכְבוֹד שְׁמוֹ. אִי נַמִּי: סַפְּרוּ כְּבוֹד שְׁמוֹ בְּזֶמֶר וְשִׁיר:

Verse 3

מַה נּוֹרָא. כָּל אֶחָד מִמַּעֲשֶׂיךָ:
בְּרֹב עֻזְּךָ. כְּשֶׁאַתָּה מַרְאֶה לָעוֹלָם עֻזְּךָ עַל יְדֵי דֶּבֶר אוֹ חֶרֶב אוֹ רָעָב אוֹ בָּרָקִים
אוֹיְבֶיךָ. הָרְשָׁעִים, מֵרוֹב פַּחַד מוֹדִים עַל כַּחַשׁ וַעֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדָם:

Verse 4

Verse 5

נוֹרָא עֲלִילָה. יָרְאוּ עַל בְּנֵי אָדָם פֶּן יִמְצָא לָהֶם פֶּשַׁע, כִּי כָל מַעֲשֵׂיהֶם גְּלוּיִים לְךָ:

Verse 6

הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה. יַם סוּף:
שָׁם נִשְׂמְחָה בּוֹ. מָצָאתִי: שָׁם הָיָה דָּבָר שֶׁהַיָּם נִשְׂמַח בּוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁרָאָה הַיָּם אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

Verse 7

אַל יָרוּמוּ. אַל תְּהִי יָדָם רָמָה:

Verse 8

בָּרְכוּ עַמִּים אֱלֹהֵינוּ. עַל נִפְלְאוֹתָיו, שֶׁהוּא שָׁם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים בַּגָּלוּת, וְאֵינָכֶם יְכוֹלִים לְהַשְׂמִיד אוֹתָנוּ:

Verse 9

Verse 10

כִּי בָחַנְתָּנוּ. בְּצָרָה בַּגּוֹלָה:
צְרַפְתָּנוּ. לְהָסִיר הַסִּיגִים מִמֶּנּוּ שֶׁנִּשּׁוּב בִּתְשׁוּבָה לְפָנֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁצּוֹרְפִים הַכֶּסֶף לְהָסִיר הַסִּיגִים מִמֶּנּוּ:

Verse 11

הֲבֵאתָנוּ בַמְּצוּדָה. בְּמָקוֹם צַר כְּמוֹ בְּמַאֲסָר מוּעָקָה. לְשׁוֹן מַסְגֵּר וְכָל הַמֵּעִיק וְהַמֵּצִיק כָּמוֹהוּ:

Verse 12

הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁינוּ. מַלְכֵי כָּל אוּמָה וְאוּמָה (פסיקתא רבתי ה:ב):

Verse 13

אָבוֹא בֵיתְךָ. בְּבִנְיָנְךָ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נְשַׁלֵּם נְדָרֵינוּ שֶׁנָּדַרְנוּ בַּגּוֹלָה:

Verse 14

Verse 15

מֵחִים. שְׁמֵנִים, לְשׁוֹן מֹחַ:

Verse 16

כָּל יִרְאֵי אֱלֹהִים. הֵם הַגֵּרִים שֶׁיִּתְגַּיְּרוּ:

Verse 17

אֵלָיו פִּי קָרָאתִי. כְּשֶׁהָיִינוּ בַּגּוֹלָה קָרָאנוּהוּ וְסִפַּרְנוּ רוֹמְמוּתָיו בִּלְשׁוֹנֵנוּ וְרוֹמָם. כְּמוֹ וְנִתְרוֹמֵם. מָצָאתִי בְּפִי קָרָאתִי אֵלָיו וְרוֹמַם שֵׁם מִלָּה: רוֹמְמוּת שֶׁלּוֹ מוּכָן תַּחַת לְשׁוֹנִי, לְהוֹצִיאוֹ בְּפֶה, כְּמוֹ "יַכְתִּידֻנָּה תַּחַת לְשׁוֹנוֹ" (איוב כ:יב):

Verse 18

אָוֶן אִם־רָאִיתִי וְגוֹ'. לֹא פָּעַל עִמָּנוּ כַּחֲטָאתֵינוּ, עָשָׂה עִמָּנוּ כְּלֹא רוֹאֶה וְלֹא שׁוֹמֵעַ אָוֶן שֶׁבְּלִבֵּנוּ:

Verse 19

אָכֵן. בֶּאֱמֶת יֵשׁ לָדַעַת:

Verse 20

אֲשֶׁר לֹא הֵסִיר תְּפִלָּתִי. מִלְּפָנָיו, וְחַסְדּוֹ לֹא הֵסִיר מֵאִתִּי:

Chapter 67

Verse 1

Verse 2

יָאֵר פָּנָיו. לְהַרְאוֹת פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת, לָתֵת טַל וּמָטָר:

Verse 3

לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ. לְהוֹדִיעַ שִׁמְּדָתְךָ לְהֵיטִיב לְעַמְּךָ, וְעַל זֶה יוֹדוּךָ וְ יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ
לְאֻמִּים :

Verse 4

Verse 5

כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישׁוֹר. לְזִכּוּת:
תַּנְחֵם. תְּנַהֵגֵם בְּדֶרֶךְ הַמִּישׁוֹר, וְעַל זֹאת יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם:

Verse 6

Verse 7

אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ. וְגַם אֶל הָאָרֶץ שֶׁנָּתְנָה יְבוּלָהּ וְעַל אֲשֶׁר יְבָרְכֵנוּ הַשֵּׁם (ס״א אינו)
:

Verse 8

וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ. שֶׁיֹּאמְרוּ: רְאוּ אֵלּוּ שֶׁהָיוּ יִרְאֵי הַשֵּׁם, אֵיךְ בֵּרְכָם וְגִדְּלָם
!

Chapter 68

Verse 1

Verse 2

יָקוּם אֱלֹהִים יָפוּצוּ אוֹיְבָיו. עָמָלֵק וְכֵיוֹצֵא בּוֹ (בראשית רבה סה,יח)
:

Verse 3

כְּהִנְּדֹף. כְּהִתְנַדֵּף; כַּאֲשֶׁר יִתְנַדֵּף הֶעָשָׁן, כֵּן תִּנְדְּפֵם:
מִפְּנֵי אֱלֹהִים. מִפְּנֵי הָאָרוֹן בִּימֵי מֹשֶׁה, "וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' וְגוֹ'" (במדבר י:לו):

Verse 4

וְיָשִׂישׂוּ בְשִׂמְחָה. וְזֶהוּ הַמָּשׁוֹשׁ, וְכֵן יֹאמְרוּ: שִׁירוּ לֵאלֹהִים וְגוֹ':

Verse 5

סֹלּוּ. לְשׁוֹן שָׁבָח, וְכֵן "לֹא תְסֻלֶּה בְּכֶתֶם" (איוב כח:טז), "הַמְסֹלָאִים בַּפָּז" (איכה ד:ב):
בְּיָהּ שְׁמוֹ. בְּשֵׁם יָ"ה, שֶׁהוּא לְשׁוֹן יְרֵאָה, כְּדִמְתַרְגְּמִינַן: "דְּחִילָא" "עֲזִי וְזִמְרָת יָהּ" (תהלים קיח:יד), וְכֵן "כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ" (שמות יז:טז) בְּתַרְגּוּם, וְכֵן "כִּי בְיָהּ ה'" (ישעיה כו:ד) "אֲרֵי בְּכֵן תִּתְפָּרְקוּן בְּמֵימְרָא דְּחִילָא ה' וְתַקְּיף עָלְמָא". אוֹמֵר הַמְשׁוֹרֵר: שַׁבְּחוּ לְפָנָיו וְגוּרוּ מִפָּנָיו וְעִלְזוּ, וְזֶהוּ דֶּגְמַת הָאָמוּר בְּמָקוֹם אַחֵר "וְגִילוּ בִּרְעָדָה" (תהלים ב:יא):

Verse 6

אֲבִי יְתוֹמִים. זֶהוּ הַשֶּׁבַח שֶׁתְּשַׁבְּחוּ לְפָנָיו, כָּל הָעִנְיָן עַד סוֹף כָּל הַמִּזְמוֹר:
אֲבִי יְתוֹמִים. שֶׁנֶּעֱשָׂה אָב לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם יְתוֹמִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "יְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב" (איכה ה:ג):
וְדַיָּן אַלְמָנוֹת. שֶׁעָשָׂה מִשְׁפָּטָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ "הָיְתָה כְּאַלְמָנָה" (איכה א:א):

Verse 7

מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה. יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ מְפֻזָּרִין, כְּגֶפֶן יַחַד אִישׁ אִישׁ מִנִּדְחוֹ וְהוֹשִׁיבָם בַּיִת שָׁלֵם וּכְנֵסְיָה שְׁלֵימָה (איכה רבה פתיחתא כט):
מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת. הוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לְהוֹלְכֵי דְרָכִים, לֹא חַמָּה וְלֹא צִנָּה (ספרי דברים קכד):
אַךְ סוֹרְרִים. מִצְרַיִם:
שָׁכְנוּ צְחִיחָה. וְנִשְׁאֲרָה אַרְצָם צִיָּה וּצְמֵאָה (מצאתי):

Verse 8

בְּצַעְדֵךְ. כְּשָׁצָעַדְתָּ בְּצַעֲדֵךְ, בְּצַעַד שֶׁלְּךָ:
סֶלָה. שָׁם הֶרְאִיתַנִי זֶה דַּרְכֵּךְ לְעוֹלָם: לְכָל צָרָה – גְּאֻלָּה

Verse 9

זֶה סִינַי. גַּם הוּא רָעַשׁ מִפְּנֵי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

Verse 10

גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף. עוֹד זֹאת עָשִׂיתָ לָנוּ: אִם הֵצַרְכְנוּ לִגְשָׁמִים, הֲנִיפוֹתָ וְהִטַּלְתָּ עָלֵינוּ תָּמִיד גִּשְׁמֵי נְדָבָה וּבְרָכָה:
נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה כוֹנַנְתָּהּ. כְּשֶׁהָיְתָה נַחֲלַת אַרְצְךָ נִלְאָה וּצְמֵאָה לְמָטָר, אַתָּה כוֹנַנְתָּ אוֹתָהּ. נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה הַקְּרוּיָה נַחֲלָתְךָ וְהִיא נִלְאָה, כְּלוֹמַר: פְּעָמִים שֶׁהִיא כָּךְ (מצאתי):

Verse 11

חַיָּתְךָ יָשְׁבוּ בָהּ. עֲדָתְךָ יָשְׁבוּ בָהּ, כְּמוֹ "וַיֶּאֱסְפוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת מַחֲנֵיהֶם לַחֲיָה" (שמואל ב כג:יא). דָּבָר אַחֵר: חַיָּתְךָ, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל קְרוּיָה בְּהֶמְתּוֹ וְחַיָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:
תָּכִין בְּטוּבָתְךָ. כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם הֶסִבּוֹתָם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, לְפִי שֶׁעָמְדוּ כְּנֶעֱנִיִּים וְגָדְעוּ אֶת הָאִילָנוֹת; וּבְתוֹךְ כָּךְ שֶׁעִכְּבוּ בַּמִּדְבָּר, עָמְדוּ וְתִקְּנוּ הַכֹּל (מכילתא בשלח ויהי פתיחתא):

Verse 12

אֲדֹנָי יִתֵּן אֹמֶר הַמְבַשְּׂרוֹת וְגוֹ'. אֹמֶר מַאֲמָר; עוֹד הוּא יִשְׁאַג בְּקוֹל לְהַשְׁמִיעַ צְבָאוֹת הַגּוֹיִם הָרַבִּים, וּמַהוּ הָאֹמֶר?

Verse 13

מַלְכֵי צְבָאוֹת הַגּוֹיִם יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן. יִתְנַדּוּ וְיִשְׁלְכוּ מִתּוֹךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא נְוֵית בֵּית תְּחַלֵּק אֶת שְׁלָלָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה סַחְרָהּ וְאֶתְנַנָּהּ קֹדֶשׁ וְגוֹמֵר" (ישעיהו כג:יח):

Verse 14

אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם וְגוֹ'. כָּל זֶה הָאֹמֶר יֹאמַר לָהֶם: אִם אַתֶּם שְׁכַבְתֶּם בֵּין תְּחוּמֵיכֶם וְהִתְעַנַּגְתֶּם בְּתַעֲנוּגִים, זֹאת יוֹנָתִי, כְּנֵסְיָתִי, כְּנֶפֶיהָ נֶחְפָּה בַכֶּסֶף. וּמַהוּ הַכֶּסֶף וְהֶחָרוּץ? בְּפָרֵשׁ שַׁדַּי וְגוֹ' כְּשֶׁפֵּרֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִפְנֵיהֶם תּוֹרָתוֹ, אֲשֶׁר הַמְּלָכִים נִשְׁלָגִים וּמִתְלַבְּנִים בָּהּ בְּאֶרֶץ צַלְמָוֶת וְחֹשֶׁךְ, אָז נֶחְפּוּ כְנָפֶיהָ (כַּנְפֵי יוֹנָה) בְּכֶסֶף וְחֶמְדָּתָהּ שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹות. כַּנְפֵי יוֹנָה. פְּלוּמָ"א בְּלַעַ"ז:
וְאֶבְרוֹתֶיהָ. כְּנָפֶיהָ שֶׁעוֹפֶפֶת בָּהֶן:
בִּירַקְרַק חָרוּץ. פָּתַר דּוּנָשׁ בֶּן לַבְרָט: הֶחָרוּץ הוּא זָהָב, וְלָכֵן נִתָּנוֹ הַמְשׁוֹרֵר אֵצֶל הַכֶּסֶף, וְיֵרַקְרַק הֶחָרוּץ הוּא הַזָּהָב אֲשֶׁר יוּבָא מֵאֶרֶץ הַחֲוִילָה וּמֵאֶרֶץ כּוּשׁ, זָהָב טוֹב מְאֹד מְאֹד (בראשית ב:יא–יג; איוב כח:יט). לֹא הוּא יָרוֹק וְלֹא הוּא אָדוֹם, וְלָכֵן קְרָאוֹ יְרַקְרַק; כְּמוֹ "לָבָן אֲדַמְדָּם" (ויקרא יג:מב) – שֶׁאֵינוֹ לֹא לָבָן וְלֹא אָדוֹם. לְכָךְ נִכְפַּל: יְרַקְרַק, אֲדַמְדָּם:

Verse 15

בְּפָרֵשׁ. לְשׁוֹן "וּפָרְשׂוּ אֶת הַשְּׂמָלָה" (דברים כב:יז), בּוֹרְרִין אֶת הַדָּבָר כְּשְׂמָלָה חֲדָשָׁה (כתובות מו.):
מְלָכִים. אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ח:טו) "בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ":

Verse 16

הַר אֱלֹהִים הַר בָּשָׁן. וְהֵיכָן פֵּרְשָׁהּ? בְּהַר סִינַי, שֶׁהוּא הַר אֱלֹהִים סָמוּךְ לַבָּשָׁן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:
הַר גַּבְנֻנִּים. הַר הַמְיֻחָד שֶׁבָּהָרִים:
גְּבְנֻנִּים. לְשׁוֹן הָרִים, עַל שֵׁם גָּבְהָם, כְּמוֹ "וַתִּבְנִי לָךְ גָּב" (יחזקאל טז:כד). כָּל דָּבָר גָּבוֹהַּ קָרוּי גַּב:

Verse 17

לָמָּה תִּרְצְדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים. כָּל זֶה מוּסָב עַל ה' יִתֵּן אֹמֶר. עוֹד יֹאמַר לָהֶם לָמָּה תִּרְצְדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים, לָמָּה תְּאָרְבוּן אַתֶּם הָהָרִים גַּבְנֻנִּים הַגְּבוֹהִים לְהַשְׁחִית אֶת הָהָר אֲשֶׁר חָמַד אֱלֹהִים לְשָׁבְתּוֹ לְשֹׁרוֹת עָלָיו שְׁכִינָה, הוּא הַר הַבַּיִת? אַף הוּא לָנֶצַח יִשְׁכֹּן שָׁם, קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם. מִשֶּׁנִּבְחַר לְשָׁבְתּוֹ, לֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר. רָאִיתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן: רָצַד הוּא מַאֲרָב בִּלְשׁוֹן עֲרָבִי, אֲבָל מְנֻחָם פֵּרֵשׁ תִּרְצְדוּן כְּמוֹ תִּרְקְדוּן, אַף אוֹתוֹ לְשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַשִּׁיטָה הַזֹּאת:

Verse 18

רֶכֶב אֱלֹהִים וְגוֹ'. עוֹד זֶה מוּסָב עַל ה' יִתֵּן אֹמֶר לְהַזְכִּיר חִבַּת עַמּוֹ: אַף כְּשֶׁנִּגְלָה רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם שֶׁל אַלְפֵי שִׁנְאָנִים. שְׁנוּנִים, מַלְאָכִים חַדִּים, וַה' הָיָה בֵּינֵיהֶם בְּסִינַי בַּקֹּדֶשׁ, אַף שָׁם:

Verse 19

עָלִיתָ. אַתָּה נָגִיד עַמּוֹ מֹשֶׁה בֶּן עַמְרָם לַמָּרוֹם, שָׁבִיתָ שֶׁבִי אֶת הַתּוֹרָה, וְלָקַחְתָּ מַתָּנוֹת מִן הָעֶלְיוֹנִים וּלְתִתָּם לִבְנֵי אָדָם:
וְאַף סוֹרְרִים לִשְׁכֹּן יָהּ אֱלֹהִים. אַף עוֹד גָּרַמְתָּ שֶׁשָּׁכַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמִּשְׁכָּן בְּתוֹךְ עַם שֶׁהָיוּ סוֹרְרִים וּמַמְרִים וּמַקְצִיפִים אוֹתוֹ:

Verse 20

בָּרוּךְ אֲדֹנָי וְגוֹ'. זֶה מִן הַשִּׁיר הָאָמוּר לְמַעְלָה, שִׁירוּ לֵאלֹהִים:

יַעֲמָס לָנוּ. יִתֵּן לָנוּ יְשׁוּעָה רַבָּה מִכָּל עֹמֶס כְּכָל אֲשֶׁר נוֹכַל שְׂאֵת, (מצאתי יום יום יַעֲמָס לָנוּ כָּל הַיָּמִים כֵּן נוֹהֵג בָּנוּ לְכָל צָרָה יְשׁוּעָה):

Verse 21

הָאֵל לָנוּ אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. אֵל מוֹשִׁיעַ הוּא לָנוּ, וּלְפָנָיו יֵשׁ הַרְבֵּה תּוֹצָאוֹת מִינֵי מָוֶת. תּוֹצָאוֹת דְּרָכִים אֶל הַמָּוֶת, אַךְ לֹא עָלֵינוּ הוּא נוֹתְנָם, אֲבָל יִתֵּן בָּהֶם רֹאשׁ אוֹיְבָיו:

Verse 22

קָדְקֹד שֵׂעָר. קָדְקֹדוֹ שֶׁל עֹשָׂו שֶׁהוּא אִישׁ שָׂעִיר (בראשית כז:יא), הַמִּתְהַלֵּךְ תָּמִיד בַּאֲשָׁמָיו (וְאֵינוֹ חוֹזֵר מֵרָעָתוֹ):

Verse 23

אָמַר ה׳ מִבָּשָׁן אָשִׁיב. כִּי כֵן הִבְטִיחַ, לְהָשִׁיב אוֹתָנוּ מִתּוֹךְ אַבִּירֵי בָּשָׁן וּמֵאִיֵּי הַיָּם (ישעיה יא:יא):

Verse 24

לְמַעַן תִּמְחַץ. רַגְלֵינוּ בְּדָם. כְּשֶׁיִּמְחַץ אֶת רֹאשׁ הָאוֹיֵב, תְּהֵא רַגְלֵינוּ בּוֹקַעַת בְּדָמָם. תִּמְחַץ לְשׁוֹן בּוֹקַעַ בְּתוֹךְ הַדָּם, כְּמוֹ ״מָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ״ (שופטים ה:כו) כְּמוֹ בָּקְעָה. וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה הוּא: וְהָיוּ עוֹלֵי רְגָלִים בּוֹקְעִים עַד אַרְכֻּבוֹתֵיהֶם בְּדָם. דָּבָר אַחֵר: תִּמְחַץ שָׁם כְּלִי שְׁשׁוֹאֲבִין בּוֹ יַיִן מִן הַבּוֹר מַחַץ שְׁמוֹ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים (עבודה זרה עד:) מְאוֹיְבִים. מִדַּם הָאוֹיְבִים:
מִנֶּהוּ. תִּהְיֶה פַּרְנָסָתוֹ, כְּדָאָמְרִינַן: מַאי מַשְׁמַע דְּ״מָן״ לִישָׁנָא דְּמִזּוֹנֵי הוּא? דִּכְתִיב (דניאל א:י) ״אֲשֶׁר מִנָּה אֶת מַאֲכַלְכֶם וְגוֹמֵר״ (סוכה לט:):

Verse 25

רָאוּ הֲלִיכוֹתֶיךָ אֱלֹהִים. כְּלוֹמַר: לְאֵלּוּ נָאֶה לְךָ לְהוֹשִׁיעַ, שֶׁכְּשֶׁרָאוּ הֲלִיכוֹתֶיךָ בְּקֶדֶשְׁתְּךָ בַּיָּם, קִדְּמוּ שָׁרִים לְשׁוֹרֵר לְפָנֶיךָ שִׁירַת הַיָּם (שמות טו:א), וְאַחֲרֵיהֶם בָּאוּ הַנּוֹגְנִים, אֵלּוּ הַמַּלְאָכִים:

Verse 26

בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת תּוֹפֵפוֹת. בְּתוֹךְ מִרְיָם וְנַעֲרוֹתֶיהָ אֲשֶׁר לָקְחָה הַתֹּף בְּיָדָהּ (שמות טו:כ) וְאָמְרוּ בְּשִׁבְחָם:

Verse 27

בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים אֲדֹנָי מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל. אַף עוּבָּרִים מִמְּעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה:

Verse 28

שָׁם בִּנְיָמִין. הַצָּעִיר נַעֲשָׂה רוֹדֶה עֲלֵיהֶם:
רֹדֶם. כְּמוֹ רוֹדָם בְּקָמָ״ץ, מִשָּׁם זָכָה לִהְיוֹת מֶלֶךְ, לְפִי שֶׁיָּרַד תְּחִלָּה לַיָּם. וְכֵן אָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל לְשָׁאוּל: ״הֲלוֹא אִם קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה״ (שמואל א טו:יז), וְתִרְגְּמוֹ יוֹנָתָן: ״שִׁבְטָא דְּבִנְיָמִין עֲבַר בְּיַמָּא בְּרֵישׁ כָּל שְׁאָר שִׁבְטַיָּא״:
שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם. מִתְקַנְּאִים בָּהֶם וְזוֹרְקִין בָּהֶם אֲבָנִים, וְכֵן שָׂרֵי זְבוּלוּן וְנַפְתָּלִי. וְכֵן אָמַר לוֹ: צִוָּה אֱלֹהֶיךָ עֻזֶּךָ (ס״א אינו). דָּבָר אַחֵר: (רִגְמָתָם – רִקְמָתָם, לְבוּשָׁן בִּגְדֵי וְכוּ׳) רִקְמָתָם לְשׁוֹן אַרְגָּמָן, כָּךְ חִבְּרוּ מְנַחֵם:

Verse 29

עוּזָּה אֱלֹהִים וְגוֹ׳. עַכְשָׁיו חוֹזֵר הַמְשׁוֹרֵר לִתְפִלָּתוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּל יָקוּם אֱלֹהִים וְיָפוּצוּ אוֹיְבָיו : : עוּזָּה אֱלֹהִים וְהִתְגַּבֵּר, אֲשֶׁר כָּל אֵלֶּה פָּעַלְתָּ לָנוּ

Verse 30

מֵהֵיכָלֶךָ עַל יְרוּשָׁלָם. וּמִמָּה שֶׁיִּרְאוּ הַמְּלָכִים כְּבוֹד הֵיכָלְךָ אֲשֶׁר עַל יְרוּשָׁלַיִם, יוֹבִילוּ לְךָ
דּוֹרוֹן וְשָׁ:

Verse 31

גְּעַר חַיַּת קָנֶה. זֶה עֲמָלֵק שֶׁנִּמְשַׁל כְּחַיַּת יַעַר הַדָּר בֵּין הַקָּנִים (תהלים פ:יד):
עֲדַת אַבִּירִים בְּעֶגְלֵי עַמִּים. עַם שֶׁשָּׁמְנוּ וְעָשְׁתוּ כְּפָרִים אַבִּירִים בְּתוֹךְ שְׁאָר הָאֻמּוֹת, שֶׁאֵינָם
אֶלָּא כַּעֲגָלִים לְנֶגְדָּם
מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי כָסֶף. אֵינָם מִתְרַצִּים לְכָל אָדָם, אֶלָּא אִם כֵּן מְרַצֶּה לָהֶם מָעוֹת (פסחים
(קיח:):
בְּזַר עַמִּים. פִּזְרוּ אֶת הַשְּׁבָטִים, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: "אַף חֹבֵב עַמִּים" (דברים לג:ג). וְתָמִיד
קְרֻבוֹת יֶחְפָּצוּ, חֲפֵצִים לְהַלָּחֵם בָּנוּ:

Verse 32

יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים. וְאָז, כְּשֶׁתַּחֲרִיב אֶת עֲמָלֵק וְיָקוּם מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, יָבִיאוּ לְךָ דּוֹרוֹנוֹת
מִמְּצָרִים וּמִכּוּשׁ. וּמַנָּחֵם פָּתַר חַשְׁמַנִּים שֵׁם מְדִינָה יוֹשְׁבֵי חַשְׁמוֹנָה (במדבר לג:כט),
וְהַפּוֹתְרִים פּוֹתְרִין אוֹתוֹ לְשׁוֹן דּוֹרוֹן:

Verse 33

שִׁירוּ לֵאלֹהִים. שֶׁהֶרְאָם גְּדֻלּוֹ וְגָאַל אֶת עַמּוֹ:

Verse 34

הֵן יִתֵּן. הֵן נוֹתֵן:

Verse 35

Verse 36

נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ. מִמָּה שֶׁהֶחֱרַבְתָּ אַתָּה יָרֵאתָ, אִם לְמִקְדָּשׁוֹ לֹא נָשָׂא פָּנִים קַל וָחוֹמֶר
לָרָשָׁעִים. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: אַל תִּקְרֵי מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֶלָּא מִמְּקֻדָּשֶׁיךָ, שֶׁכְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה
דִּין בַּצַּדִּיקִים מִתְיָרֵא וּמִתְעָלֶה וּמִתְקַלֵּס, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ" (ויקרא י:ג)
"וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי" (שמות כט:מג) בְּמִיתַת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן (זבחים קטו:). וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ
כָּל הַמְּזֻמּוֹר עַד בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם עַל מַתַּן תּוֹרָה וְגֶשֶׁם נְדָבוֹת בְּמַתַּן תּוֹרָה וְסַיָּתְךָ יָשְׁבוּ
בָהּ. וַאֲנִי אֵין לִבִּי מִתְיַשֵּׁב לְאֻמָּן לְשׁוֹן יָשְׁבוּ בָהּ בִּלְשׁוֹן נִתְיַשְּׁבוּ בַּתּוֹרָה, וְהָהָר חָמַד
סִינַי שֶׁהָרִי לֹא לִשְׁבָתוֹ חָמַדוֹ וְלֹא לִשְׁכֹּן בּוֹ אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אֵין מִתְיַשֵּׁב לְדָרְשׁוֹ עַל הַר
לָנֶצַח, וְכָאן כְּתִיב יִשְׁכֹּן לָנֶצַח וְכֵן מַלְכֵי צְבָאוֹת פֵּרְשׁוּ כְּמוֹ מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת וְאֵין זֶה
לְשׁוֹן הַמִּקְרָא:

Chapter 69

Verse 1

עַל שׁוֹשַׁנִּים. עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם "כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים" (שיר השירים ב:ב), שֶׁהַחוֹחִים
מְנַקְּבִין אוֹתָם, וְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם:

Verse 2

כִּי בָאוּ מַיִם. הָאֻמּוֹת:

Verse 3

בִּיוֵן מְצוּלָה. בְּבוֹץ, טִיט שֶׁל מְצוּלָה:
וְשִׁבֹּלֶת. הוּא שֶׁטֶף חֹזֶק הַנָּהָר, פִּ"ל בְּלַעַ"ז:

Verse 4

(איוב ל:ל) "חָרָה מִנִּי עוֹרִי, כְּמוֹ יָבֵשׁ. נָחַר:
כָּלוּ עֵינָי. כָּל תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה קִרְיָה כִּלְיוֹן עֵינַיִם, כְּמוֹ "וְכָלוֹת אֶלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם"
(דברים כח:לב), "מְכַלּוֹת עֵינַיִם" (ויקרא כו:טז), "וְעֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלֶינָה" (איוב
יא:כ):

Verse 5

שׁוֹנְאִים אוֹתִי עַל שֶׁקֶר, שֶׁאֵין אֲנִי רוֹדֵף אַחַר שֶׁקֶר שֶׁלָּהֶם לִתְפֹּשׂ טָעוּתָם:
אָז אָשִׁיב. כְּשֶׁהֵם נֶאֱסָפִים עָלַי, אֲנִי מְשַׁחֵד אוֹתָם בְּמָמוֹן מַה שֶּׁ לֹּא גָזַלְתִּי מֵהֶם:

Verse 6

Verse 7

אַל יֵבֹשׁוּ בִי קֹוֶיךָ. אַל תַּגִּיחֵנִי בְּיָדָם, פֶּן יֵבֹשׁוּ קֹוֶיךָ בְּמַה שֶּׁמְּאַרֵעַ בִּי וְיֹאמְרוּ: הֲלֹא כָּךְ
אֲרַע לְמִי שֶׁהָיָה מְקַוֶּה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא!

Verse 8

Verse 9

לְאָחָי. לְעֻשָּׂו (בראשית כה:כה):

Verse 10

קִנְאַת בֵּיתְךָ. רָאוּ הַחֻבָּה שֶׁנָּהַגְתָּ בָּנוּ בְּעוֹד בֵּיתְךָ קַיָּם, וְנִתְקַנְּאוּ בִי:

Verse 11

וָאֶבְכֶּה בַצּוֹם נַפְשִׁי. בְּתַעֲנִיתִי:
וַתְּהִי לַחֲרָפוֹת לִי. מַה שֶּׁאֲנִי בּוֹכֶה וּמִתְעַנֶּה לְפָנֶיךָ, הֵם מִתְלוֹצְצִים עָלַי:

Verse 12

Verse 13

וּנְגִינוֹת. בִּי לְ שׁוֹתֵי שֵׁכָר (ס"א אינו):

Verse 14

וַאֲנִי תְּפִלָּתִי לְךָ ה׳. יְהִי עֵת תְּפִלָּתִי עֵת רָצוֹן :

Verse 15

Verse 16

וְאַל תֶּאֱטַר. וְאַל תִּסְגֹּר עָלַי:
בְּאֵר. צָרָה נָכְרִיָּה זוֹ, אֶת פִּיהָ לִבְלָעֵנִי:
תֶּאְטַר. כְּמוֹ "אִטֵּר יַד יְמִינוֹ" (שופטים ג:טו) – סָגוּר יַד יְמִינוֹ, שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ:

Verse 17

Verse 18

Verse 19

(קְרָבָה אֵל נַפְשִׁי. :
גְּאָלָהּ. גְּאוֹל אוֹתָהּ:

Verse 20

Verse 21

וְאָנוּשָׁה. וְאֱנַשׁ וְאֻמְלָה, כְּמוֹ "כִּי אֲנוּשָׁה מַכּוֹתֶיהָ" (מיכה א:ט), וּכְמוֹ "וַיֶּאֱנַשׁ הַיֶּלֶד"
דְּבַת שָׁבַע (שמואל ב יב:טו). וְאִם תֹּאמַר: הֵיאַךְ הָאָל"ף זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת שֹׁרֶשׁ וּמְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוּשׁ
הַמֵּסֵב הַדִּבּוּר אֶל הַמְדַבֵּר? כֵּן דֶּרֶךְ תֵּבָה שֶׁתְּחִלָּתָהּ אָל"ף, כְּגוֹן: "וְאֹהַב אֶת יַעֲקֹב" (מלאכי
א:ב), "אֲנִי אֹהֲבַי אֵהָב" (משלי ח:יז) – הֲרֵי הוּא כְּמוֹ 'וְאֶאֱהַב', וְכֵן "אָסֹף אָסֵף"
(צפניה א:ב) – כְּמוֹ 'אֶאֱסֹף':
לָנוּד. שֶׁיָּבוֹאוּ לִי אוֹהֲבִים לָנוּד לִי וּלְנַחֲמֵנִי (איוב ב:יא):

Verse 22

בְּבָרוּתִי. בִּסְעוּדָתִי, כְּמוֹ "תָּבֹא נָא תָּמָר אֲחוֹתִי... וְאֶבְרֶה מִיָּדָהּ" (שמואל ב יג:ו)
רֹאשׁ. מָרָה:

Verse 23

וְלִשְׁלוֹמִים. כְּשֶׁיִּקְווּ לְשָׁלוֹם, יַהֲפֹךְ שְׁלוֹמָם לְמוּקָשׁ:

Verse 24

Verse 25

Verse 26

Verse 27

כִּי. אֶת הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה הִכִּיתָ :
רָדָפוּ. אַתָּה קָצַפְתָּ מְעַט וְהֵם עָזְרוּ לְרָעָה (זכריה א:טו)
וְאֶל מַכְאוֹב חֲלָלֶיךָ יְסַפֵּרוּ. דִּבְּרֵיהֶם לָבוֹא בְּעֵצָה: נַשְׁחִיתֵם "בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים" (בראשית
לד:כה):

Verse 28

Verse 29

Verse 30

Verse 31

Verse 32

וְתִיטַב. הִלּוּלִי לַה׳:
מִשּׁוֹר פָּר. הוּא שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנִּבְרָא בְּקוֹמָתוֹ; וּבְיוֹם שֶׁנִּקְרָא שׁוֹר, בּוֹ בַּיּוֹם הֻבְיאוּ. שֶׁהַשּׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי שׁוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד״ (ויקרא כ״ב:כ״ז). בּוֹ בַּיּוֹם נִדְמָה לְפַר, שֶׁהוּא בֶּן שָׁלֹשׁ (ראש השנה י.):
מַקְרַן מַפְרִיס. קַרְנוֹתָיו קָדְמוּ לְפַרְסוֹתָיו, שֶׁהֲרֵי בְּקוֹמָתוֹ וּבְקַרְנָיו נִבְרָא, וְרֹאשׁוֹ יָצָא מִן הָאָרֶץ תְּחִלָּה; כְּדֶרֶךְ כָּל הַנּוֹלָדִים הוֹצִיאַתָן הָאָרֶץ, נִמְצְאוּ קַרְנָיו קָדְמוּ לְרַגְלָיו (חולין ס.):

Chapter 70

Verse 1

לְדָוִד לְהַזְכִּיר. לְשׁוֹן תְּפִלָּה הוּא, כְּמוֹ ״וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם ה׳ אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר״ (תהלים כ:ח), וְכֵן בְּדִבְרֵי הַיָּמִים ״לְהַזְכִּיר וּלְהוֹדוֹת לַה׳״ (דברי הימים א טז:ד). וּבְמִדְרַשׁ תְּהִלִּים רָאִיתִי: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל צאנוֹ וְסָתַר אֶת הַדִּיר וְהוֹצִיא אֶת הַצֹּאן וְאֶת הָרוֹעֶה. אַחַר זְמַן הֶחֱזִיר אֶת הַצֹּאן וּבָנָה אֶת הַדִּיר, וְלֹא הִזְכִּיר אֶת הָרוֹעֶה. אָמַר הָרוֹעֶה: הֲרֵי הַצֹּאן מֻחְזָר וְהַדִּיר בָּנוּי, וַאֲנִי אֵינִי נִזְכָּר? כָּךְ, לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן נֶאֱמַר ״כִּי אֱלֹהִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְגוֹ׳״ (תהלים סט:לו), ״וְאוֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ בָהּ״ (תהלים סט:לז): הֲרֵי הַדִּיר בָּנוּי וְהַצֹּאן כָּנוּס, וְהָרוֹעֶה (זֶה דָּוִד) לֹא נִזְכָּר. לְכָךְ נֶאֱמַר: לְדָוִד לְהַזְכִּיר אֱלֹהִים לְהַצִּילֵנִי:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

יָשׂוּבוּ עַל עֵקֶב בָּשְׁתָּם. מִדָּה בְּמִדָּה, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ לִי:
עַל עֵקֶב. בְּאוֹתוֹ מַעְגָּל עַצְמוֹ, אנצי״ש״טראצי״ש בְּלַעַ״ז:
הָאוֹמְרִים. עָלַי:
הֶאָח הֶאָח. לְשׁוֹן חֶדְוָה, בְּרִאוֹתוֹ בְּאוֹיְבוֹ כִּרְצוֹנוֹ:

Verse 5

Verse 6

חוּשָׁה לִי. לְעֶזְרָה:

Chapter 71

Verse 1

Verse 2

Verse 3

לָבוֹא תָּמִיד. בְּאוֹתוֹ מָעוֹן, לְהִנָּצֵל בְּתוֹכוֹ מִן הָרוֹדֵף:
צְוִיתָ לְהוֹשִׁיעֵנִי. פְּעָמִים רַבּוֹת הוֹשַׁעְתַּנִי עַל יְדֵי שְׁלוּחֶיךָ:

Verse 4

וְחוֹמֵץ. כְּמוֹ "חוֹמֵס" (משלי ח:לו), וְכֵן "אַשְּׁרוּ חָמוּץ" (ישעיה א:יז), נִגְזָל:

Verse 5

Verse 6

אַתָּה גוֹזֵי. אַתָּה מוֹצִיאִי וּמַעֲבִירִי, כְּמוֹ "וַיָּגָז שָׂלְוִים" (במדבר יא:לא), "כִּי גָז חִישׁ
וַנָּעוּפָה" (תהלים צ:י):

Verse 7

כְּמוֹפֶת הָיִיתִי לָרַבִּים. רַבִּים רָאוּ צָרוֹתַי וְדָאֲגוּ, פֶּן יִקָּרֵם דֻּגְמַת צָרָתִי, פֶּן אֶהְיֶה לָהֶם
לְאוֹת: כַּאֲשֶׁר הוּקְרָה לָזֶה כֵּן יִקֶּרֶה לָנוּ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה יְחֶזְקֵאל לָכֶם לְמוֹפֵת"
(יחזקאל כד:כד):

Verse 8

Verse 9

לְעֵת זִקְנָה. אִם זָקַנְתִּי בַּחֲטָאִים, כְּלוֹמַר, שֶׁחָטָאתִי הַרְבֵּה:

Verse 10

כִּי אָמְרוּ אוֹיְבַי לִי. אָמְרוּ אוֹיְבַי עָלַי וְ נוֹעֲצוּ יַחְדָּו, לֵאמֹר: אֱלֹהִים עֲזָבוֹ – אֵין אָנוּ
נְעֲנָשִׁין עָלָיו, שֶׁכְּבָר נִכְשַׁל בַּעֲבֵירָה:

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

וַאֲנִי תָּמִיד אֲיַחֵל. לִישׁוּעָתֶךָ, וּכְשֶׁתּוֹשִׁיעֵנִי אוֹסִיף עַל תְּהִלָּתֶךָ :

Verse 15

לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת. שֶׁל צְדָקוֹת וְהַתְּשׁוּעוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי:

Verse 16

אָבוֹא. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל בִּגְבוּרָתֶךָ:

Verse 17

וְעַד הֵנָּה. עַד הַיּוֹם בְּמַה שֶׁעָבַר עָלַי:
וְעַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה. לְכְשֶׁאַגִּיעַ לְשִׁשִּׁים וְשִׁבְעִים אַל תַּעַזְבֵנִי (אבות ה,כה) (ס״א אינו):

Verse 18

לְכָל יָבוֹא גְּבוּרָתֶךָ. לְכָל אֲשֶׁר יָבוֹא אֶצְלִי אַגִּיד גְּבוּרָתֶיךָ:

Verse 19

וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים. אֲשֶׁר הִיא עַד מָרוֹם, שְׁנֵי הַמִּקְרָאוֹת מְחֻבָּרִים עִם אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר :

Verse 20

Verse 21

Verse 22

Verse 23

תְּרַנֵּנָה שְׂפָתַי. עִם זֶמֶר קוֹל הַכִּנּוֹר, כְּשֶׁ אֲזַמְּרָה לָךְ בְּכִנּוֹר :

Chapter 72

Verse 1

לִשְׁלֹמֹה. עַל שְׁלֹמֹה בְּנוֹ הִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה זוֹ, שֶׁצָּפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁהוּא עָתִיד לִשְׁאוֹל מֵאֵת
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵב לָהָבִין לִשְׁמֹעַ מִשְׁפָּט (מלכים א ג:ט):
מִשְׁפָּטֶיךָ. חָכְמַת דִּינֶךָ שֶׁצִּוִּיתָ בַּתּוֹרָה:
וְצִדְקָתְךָ. לְצַדֵּק אֶת הַדִּין:
מֶלֶךְ וּבֶן מֶלֶךְ. שְׁנֵיהֶם בִּ שְׁלֹמֹה אֲמוּרִים. דָּבָר אַחֵר: מִשְׁפָּטֶיךָ לְמֶלֶךְ תֵּן, הַיְסוּרִין יְהוּ
כְּלִים בִּי, וְהַצְּדָקָה עֲשֵׂה לְבְנִי, שֶׁיִּהְיֶה שָׁלוֹם בְּיָמָיו:

Verse 2

Verse 3

יִשְׂאוּ הָרִים. בְּיָמָיו:
שָׁלוֹם לָעָם. וּמַהוּ הַשָּׁלוֹם שֶׁהָהָרִים נוֹשְׂאִין? כְּשֶׁהֵן עוֹשִׂין פֵּרוֹת, אֵין עֵין הַבְּרִיּוֹת צָרָה,
וְקוֹרֵא אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל תַּחַת תְּאֵנָה (זכריה ג:י):
וּגְבָעוֹת בִּצְדָקָה. וּגְבָעוֹת יִשְׂאוּ לָהֶם שָׁלוֹם עַל יְדֵי הַצְּדָקָה שֶׁיַּעֲשׂוּ:

Verse 4

Verse 5

יִרָאוּךָ עִם שָׁמֶשׁ. מִמֶּנִּי יִלְמְדוּ יִשְׂרָאֵל לְיִרְאָה אוֹתְךָ כָּל יְמֵי הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ, לְדוֹר דּוֹרִים:
וְלִפְנֵי יָרֵחַ. בְּעוֹד הַיָּרֵחַ קַיָּם וְהֵם לְפָנָיו, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה (ביכורים ב,ג):
בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת:

Verse 6

יֵרֵד כְּמָטָר עַל גֵּז. יֵרֵד דְּבָרוֹ בְּתוֹךְ עַמְּךָ וּבִלְבָּם כְּמָטָר הַיּוֹרֵד עַל יֶרֶק הַגָּזוּז, שֶׁהוּא
צָרִיךְ לִגְשָׁמִים לְאַחַר שֶׁגָּזּוּהוּ. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנֵּה לֶקֶשׁ אַחַר גִּזֵּי הַמֶּלֶךְ" (עמוס
ז:א):
זַרְזִיף אָרֶץ. לְשׁוֹן טִיפִּים הוּא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי; בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (יומא פז.): הֲווֹ מָטוּ
זַרְזִיפֵי דְמַיָּא:

Verse 7

יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק. יִשְׂרָאֵל:
וְרֹב שָׁלוֹם. יִפְרַח בְּיָמָיו, וִיהִי שָׁלוֹם זֶה אָרוֹךְ עַד לְעוֹלָם. וְכָל תִּפְלָה זוֹ נִתְקַיְּמָה חוּץ
מִדָּבָר הַזֶּה; לְפִי שֶׁשְּׁלֹמֹה טָטָא לְפִיכָךְ לֹא נִמְשְׁכָה מַלְכוּתוֹ, שֶׁהַמַּלְכוּת נִמְסְרָה לְדָוִד עַל תְּנַאי
"אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת דַּרְכָּם" (מלכים א ב:ד). וְיִשְׂרָאֵל פָּרְחוּ בְיָמָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וִיהוּדָה
וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כַּחוֹל וְגוֹ'" (מלכים א ד:כ), וְרֹב שָׁלוֹם הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה
וְיִשְׂרָאֵל לָבֶטַח אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה" (מלכים א ה:ה):

Verse 8

וְיֵרְדְּ מַיִם עַד יָם. כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מַיִם סוּף וְעַד יָם פְּלִשְׁתִּים (שמות כג:לא)
וּמִנָּהָר עַד אַפְסֵי אָרֶץ. "כִּי הוּא רוֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר וְגוֹמֵר" (מלכים א ה:ד):

Verse 9

צִיִּים. כִּתּוֹת שֶׁל שָׂרִים, כְּדִמְתַרְגֵּם "וְצִים מִיַּד כִּתִּים" (במדבר כד:כד): "וְסִיעָן יִסְתַּחְרָן
מֵרוֹמָאֵי":

Verse 10

מַלְכֵי תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יָשִׁיבוּ. "כִּי אֳנִי תַרְשִׁישׁ לַמֶּלֶךְ בַּיָּם עִם אֳנִי חִירָם אַחַת לְשָׁלֹשׁ
שָׁנִים תָּבוֹא אֳנִי תַרְשִׁישׁ וְגוֹ'" (מלכים א י:כב)
מַלְכֵי שְׁבָא. מַלְכַּת שְׁבָא (מלכים א י:א):
אֶשְׁכָּר. דּוּרוֹן:

Verse 11

כָּל גּוֹיִם יַעַבְדוּהוּ. "וְכָל הָאָרֶץ" מְבִיאִים מִנְחָה לִשְׁלֹמֹה (מלכים א י:כד), "וְהֵמָּה
מְבִיאִין אִישׁ מִנְחָתוֹ" (מלכים א י:כה):

Verse 12

Verse 13

Verse 14

מִתּוֹךְ וּמֻתָּמָם. מְמַכּוֹת וּמִגֶּזֶל. מָצָאתִי מִתּוֹךְ תּוֹךְ לְשׁוֹן תּוֹךְ תּוֹכוֹת, בַּעֲלֵי מְזִמּוֹת חוֹרְשֵׁי אָוֶן,
כְּמוֹ ״אִישׁ תְּכָכִים״ (משלי כט:ג)
:וְגֹאֵל נַפְשָׁם. עַל יְדֵי מִשְׁפָּט וּצְדָקָה שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם

Verse 15

:וְיִחִי. שְׁלֹמֹה
:וְיִתֶּן לוֹ. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
מִזְּהַב שְׁבָא. וְכֵן הָיְתָה: ״גַּם עֹשֶׁר גַּם כָּבוֹד אֲשֶׁר לֹא הָיָה כָמוֹךָ וְגוֹמֵר״ (מלכים א
:(ג:ג
וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ תָּמִיד וְגוֹ׳. הִיא הַתְּפִלָּה הִיא הַבְּרָכָה; כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָאָדָם:
:בָּרוּךְ תִּהְיֶה, לְשׁוֹן תְּפִלָּה הוּא

Verse 16

:פִּסַּת בַּר. לְשׁוֹן פְּסִיוֹן, תּוֹסֶפֶת וְרִבּוּי. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ (כתובות קיא:; שבת ל:)
לְשׁוֹן גְּלוּסְקָאוֹת לְיָמוֹת הַמָּשִׁיחַ, וְכָל הַמְּזוֹנוֹת בְּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. דָּבָר אַחֵר: פִּסַּת בַּר לְשׁוֹן
:רָצוֹן, כְּמוֹ פַּיִס, שֶׁהַבְּרִיּוֹת מִתְפַּיְּסִין וּמִתְרַצִּין מֵאֵת הַמָּקוֹם כְּשֶׁנּוֹתֵן שׂוֹבַע בָּעוֹלָם
יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ. חִטִּין גַּסִּין כְּפֵירוֹת הָאִילָן, כַּכְּלָיוֹת שֶׁל שׁוֹר הַגָּדוֹל, שֶׁהָיָה בִּימֵי
:שְׁמוּעוֹן בֶּן שָׁטַח (כתובות קיא:)
:וְיָצִיצוּ. יִשְׂרָאֵל
: מֵעִיר. מִתּוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ

Verse 17

:יְהִי שְׁמוֹ. שֶׁל שְׁלֹמֹה נִזְכָּר לְעוֹלָם בְּעָשְׂרוֹ וּבְחָכְמָתוֹ
:לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ. כָּל יְמֵי הַשֶּׁמֶשׁ יִגָּדֵל שְׁמוֹ
יִנּוֹן. לְשׁוֹן מַלְכוּת וְשָׂרָה, כְּמוֹ (משלי כט:כא) ״וְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה מָנוֹן״, (בראשית
כא:כג) ״וּלְנִינִי״ – הַשֹּׁלֵט עַל נְכָסַי אַחֲרַי, (תהלים עד:ח) ״אָמְרוּ בְלִבָּם נִינָם יָחַד״ –
:מַלְכֵּיהֶם יָחַד (מגילה י:)
:וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ. אָדָם אוֹמֵר לִבְנוֹ: תְּהִי חָכָם וְעָשִׁיר כִּשְׁלֹמֹה

Verse 18

בָּרוּךְ ה׳. הָעוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת בְּרֶדֶת הָאֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה בְּנִי (דברי
:(הימים ב ז:א

Verse 19

Verse 20

כָּלוּ תְּפִלּוֹת דָּוִד. רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ כָּלוּ, כָּל אֵלּוּ תְּפִלּוֹת דָּוִד לִכְלוֹל כָּל הַסֵּפֶר עַל שֵׁם
דָּוִד, וְאַף מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּנֵי קֹרַח וַעֲשָׂרָה זְקֵנִים עַל שֵׁם שֶׁהוּא נִקְרָא נְעִים זְמִירוֹת יִשְׂרָאֵל
(שמואל ב כג:א). וְיֵשׁ לְפָתְרוֹ כָּלוּ כְּמוֹ נִסְתַּיְּמוּ, כְּמוֹ ״רוּמוּ מְעַט״ (איוב כד:כד),
״שִׁמּוּ שָׁמַיִם״ (ירמיה ב:יב). וְאִם כֵּן הוּא, לֹא נִכְתַּב הַמְּזוֹמוֹר בְּמָקוֹמוֹ, וְאֵין מֻקְדָּם
:וּמְאֻחָר בַּסֵּפֶר. וְנִרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁלְּעֵת זִקְנָתוֹ, כְּשֶׁהִמְלִיךְ אֶת שְׁלֹמֹה, אֲמָרוֹ

Chapter 73

Verse 1

אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים. לְפִי שֶׁעִנְיַן הַמִּזְמוֹר מְדַבֵּר בַּצָּרוֹת הַבָּאוֹת עַל עוֹבְדֵי הַמָּקוֹם,
לְכָךְ פָּתַח בּוֹ כָּךְ. וְזֶהוּ פֵּרוּשׁוֹ: אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי צוֹעֵק וּמִתְמַהַּ עַל צָרוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
יָדַעְתִּי כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹב לָהֶם, וּלְטוֹבָתָם הוּא מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת הָרָעָה כְּדֵי
לְזַכּוֹתָם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

Verse 2

וַאֲנִי. מִטָּרֶם שׁוּמִי זֹאת אֶל לִבִּי:
כִּמְעַט נָטְיוּ רַגְלָי וְשֻׁפְכוּ אֲשָׁרָי. לְנְטוֹת מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם:

Verse 3

כִּי קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים. בְּמַעֲרְבֵי דַרְכֵיהֶם אֲשֶׁר הָיִיתִי רוֹאֶה אֶת שְׁלוֹמָם:
בַּהוֹלְלִים. מְעַרְבְּבִים, כְּמוֹ (ישעיהו א:כב) "סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם" (ס"א אינו):

Verse 4

כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם. לְשׁוֹן אֲסִירָה, כְּמוֹ "פַּתַּח חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע" (ישעיה נח:ו), מַסְגְּרֵי
כַּבְלֵי רֶשַׁע שֶׁאוֹסְרִין בָּהֶן הָעֲנִיִּים. אַף כָּאן: אֵין יִסּוּרִין לְמִיתָתָם, הַמֵּתִים בָּהֶם מֵהֶם
בְּרִיאִים כְּאוּלָם, בְּלֹא יִסּוּרִין. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ חַרְצֻבּוֹת נוֹטְרִיקוֹן: שֶׁאֵין יֶרֶדְתָּן
וְעַצְבִין מִיּוֹם הַמִּיתָה (שבת לא:). דָּבָר אַחֵר: שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְאַחֵר צִבְיוֹנָם
(פֵּרוּשׁ רְצוֹנָם):

Verse 5

Verse 6

לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַאֲוָה. בַּעֲבוּר זֶה שֶׁאֵין יִסּוּרִין בָּאִין עֲלֵיהֶם, הֶעֱנִיקָתַם הַגַּאֲוָה לַעֲלוֹת עַל
צַוָּארָם גַּסּוּת הָרוּחַ:
יַעֲטֹף שִׁית חָמָס לָמוֹ. הֶחָמָס שֶׁעוֹשִׁין, עוֹשֶׂה אוֹתָם שְׁמֵנִים וְעוֹטֵף אֶת שְׁתוּתֵיהֶם וַעֲגָבוֹתֵיהֶם
בְּעֹבִי שׁוּמָן וּבָשָׂר:

Verse 7

יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵימוֹ. עֵינֵיהֶם בּוֹלְטוֹת מֵרֹב שׁוּמָן, כָּל אָדָם כָּחוּשׁ עֵינָיו מְשׁוּקָעוֹת
עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב. יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁלִּבָּם מְיַחֵל וּמְצַפֶּה, בָּאָה לָהֶם תַּאֲוָתָם. עָבְרוּ בָּהֶם בְּהַשָּׂגַת
לֵבָב אֶת תַּאֲוֹת לִבָּם:

Verse 8

יָמִיקוּ. אֶת רֵעֵיהֶם:
וִידַבְּרוּ בְרָע עֹשֶׁק. לַעֲשׁוֹק אֶבְיוֹנִים:
מִמָּרוֹם יְדַבֵּרוּ. כְּגוֹן פַּרְעֹה וְסַנְחֵרִיב וּנְבוּכַדְנֶצַּר: "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלוֹ" (שמות
ה:ב), "מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת" (מלכים ב יח:לה), "אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב" (ישעיהו
יד:יד). וְזֶהוּ שָׁתוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם:

Verse 9

Verse 10

לָכֵן יָשׁוּב עַמּוֹ הֲלֹם. לְפִי שֶׁעַמּוֹ רוֹאִים "דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה" (ירמיה יב:א), יָשׁוּבוּ עַל
דֶּרֶךְ הָרְשָׁעִים לָלֶכֶת בְּדַרְכֵיהֶם:
הֲלֹם. כְּמוֹ "מִי הֲבִיאֵךְ הֲלֹם" (שופטים יח:ג) – פֹּה:
וּמֵי מָלֵא יִמְצוּ לָמוֹ. וּמַיִם שֶׁל פֶּלֶג הַמָּלֵא, הֵם דִּבְרֵי תוֹרָה, נֶחְשָׁבִים לָמוֹ תַּמְצִית
וּמְזֻלְזָלִים בְּעֵינֵיהֶם:

Verse 11

וְאָמְרוּ אֵיכָה יָדַע אֵל. אֵיכָה נוּכַל לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ דֵּעָה בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת?

Verse 12

הִנֵּה אֵלֶּה רְשָׁעִים. הֵם וְעוֹבְרִים עַל תּוֹרָתוֹ, וַהֲרֵי הֵם שְׁלֵוִים בָּעוֹלָם וּמַגְדִּילִים כֹּחַ וְעֹשֶׁר:
וְשַׁלְוֵי עוֹלָם. לְשׁוֹן עוֹלָם:
הִשְׁגִּיחוּ, וּמָנָחֶם פֵּירֵשׁ "יָשׁוּב עַמּוֹ הֲלוֹם" (תהלים י:י), יָשׁוּב הָרָשָׁע לַהֲלוֹם אֶת עַמּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְהָרְאשׁוֹן לָמַדְתִּי מִדְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי מֵאִיר בַּר יִצְחָק שְׁלִיחַ צִבּוּר זַצַ"ל:

Verse 13

אַךְ רִיק זִכִּיתִי לִבָּבִי. כָּל זֶה מוֹסָב עַל וְאָמְרוּ אֵיכָה יָדַע אֵל, וְגַם אוֹמֵר: אַךְ לָרִיק וְעַל חִנָּם אָנוּ שׁוֹמְרִים מִצְוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַהֲרֵי אָנוּ נִגּוּעִים כָּל הַיּוֹם:

Verse 14

וְתוֹכַחְתִּי. נִרְאֵית כָּל הַיּוֹם תָּמִיד, מִבֹּקֶר לִבֹּקֶר מִתְחַדְּשׁוֹת צָרוֹת חֲדָשׁוֹת:

Verse 15

אִם אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה כְמוֹ. אָמַר אָסָף: אִם אָמַרְתִּי בְּלִבִּי לְסַפֵּר אֶת הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁהוּא, כָּל מָה שֶׁעָמּוֹ אוֹמֵר עַל זֹאת:
הִנֵּה דוֹר בָּנֶיךָ בָגָדְתִּי. כְּלוֹמַר אֲשֶׁם אוֹתָם בּוֹגְדִים וּרְשָׁעִים:

Verse 16

וָאֲחַשְּׁבָה. בְּלִבִּי:
לָדַעַת זֹאת. מַה הִיא מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כֵּן הוּא עָמָל בְּעֵינַי. נִרְאֵית הָיְתָה מִדָּה זֹאת לִי עָמָל וְלֹא מִשְׁפָּט:

Verse 17

עַד. אֲשֶׁר בָּאתִי אֶל מִקְדְּשֵׁי אֵל. אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם, וְרָאִיתִי מַה שֶׁאֵרַע בְּסַנְחֵרִיב (מלכים ב יט:לה-לו), וְאָז הֵבִינוֹתִי לְאַחֲרִית הָרְשָׁעִים שֶׁהוּא לַאֲבַדּוֹן וְאָמַרְתִּי: אַךְ כָּל הַטּוֹבָה הַבָּאָה לָהֶם חֲלָקוֹת הֵם, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֲלִיק לָהֶם הַדֶּרֶךְ שֶׁלָּהֶם, שֶׁתֶּהֱא נוֹחָה וַחֲלָקָה, לְמַעַן לֹא יִתְּנוּ לֵב לָשׁוּב אֵלָיו וְיֹאבְדוּ:

Verse 18

אַךְ בַּחֲלָקוֹת תָּשִׁית לָמוֹ. כָּל הַטּוֹבָה הַבָּאָה לָהֶם, שֶׁהֲרֵי סוֹפָם הִפַּלְתָּם לְמַשּׁוּאוֹת :

Verse 19

מִן בַּלָּהוֹת. מִן שֵׁדִים:

Verse 20

כַּחֲלוֹם מֵהָקִיץ. כְּשֵׁינָה שֶׁאֵין לָהּ קֵץ, שֶׁהוּא שֵׁינַת עוֹלָם, כֵּן הָיְתָה לָהֶם: "וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה׳ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר" (ישעיהו לז:לו; מלכים ב יט:לה)
אֲדֹנָי בָּעִיר צִלְמָם תִּבְזֶה. בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהֵרַעוּ עָלֶיהָ, שָׁם נִתְבַּזֶּה צֶלֶם דְּמוּתָם וְנִשְׁרְפוּ כֻּלָּם:

Verse 21

כִּי יִתְחַמֵּץ לְבָבִי. מִטֶּרֶם שֶׁרָאִיתִי מַפָּלָה זוֹ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הָיָה לְבָבִי מִתְחַמֵּץ עַל דֶּרֶךְ הָרְשָׁעִים שֶׁצָּלְחָה (ירמיה יב:א), וּבְכִלְיוֹתַי הָיִיתִי מְשׁוֹנָן, לְשׁוֹן חֶרֶב שָׁנוּן (משלי כה:יח),
וּכְשֶׁהוּא מִתְפַּעֵל הַתָּי"ו נִתֶּנֶת בְּאֶמְצַע שֹׁרֶשׁ הַתֵּיבָה כְּדֶרֶךְ כָּל תֵּיבָה שֶׁיְּסוֹד תְּחִלָּתָהּ שִׁי"ן:

Verse 22

וַאֲנִי. הָיִיתִי בַּעַר וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ מַה הִיא הַמִּדָּה, וְכִבְהֵמָה הָיִיתִי עִמָּךְ:

Verse 23

וַאֲנִי. אַף עַל פִּי שֶׁהָיִיתִי רוֹאֶה כָּל זֶה, תָּמִיד הָיִיתִי עִמָּךְ. וְלֹא זָזְתִּי מִיִּרְאָתֶךָ:
אָחַזְתָּ בְּיַד יְמִינִי. לְהַחֲזִיקֵנִי בְּיִרְאָתֶךָ, כְּשֶׁקָּרְבוּ רַגְלַי לִנְטוֹת מִדַּרְכֶּךָ; כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה
כִּמְעַט נָטוּ רַגְלָי:

Verse 24

תַּנְחֵנִי. נְחִיתַנִי:
וְאַחַר כָּבוֹד תִּקָּחֵנִי. אִלּוּ הָיָה טַעַם עַל כָּבוֹד, הָיָה פִּתְרוֹנוֹ: לְאַחַר שֶׁהִשְׁלַמְתָּ לְסַנְחֵרִיב כָּל
הַכָּבוֹד שֶׁפָּסַקְתָּ לוֹ, תִּקָּחֵנוּ אֵלֶיךָ. הִפְלֵאתָ נִסֶּיךָ לְיִשְׂרָאֵל וְהֶחֱרַבְתָּ אֶת סַנְחֵרִיב. עַכְשָׁיו
שֶׁהַטַּעַם עַל וְאַחַרִי כֵּן, זֶה פִּתְרוֹנוֹ: וְאַחַר, לְכָבוֹד תִּקָּחֵנִי – מְשַׁכְתַּנִי אֵלֶיךָ לְכָבוֹד
וּלְתִפְאֶרֶת:

Verse 25

מִי לִי בַּשָּׁמַיִם. שׁוּם מַלְאָךְ שֶׁבָּחַרְתִּי לִי לֶאֱלוֹהַּ? לֹא בָחַרְתִּי אֶלָּא אוֹתְךָ:

Verse 26

כָּלָה שְׁאֵרִי. נִתְאַוָּה בְּשָׂרִי וּלְבָבִי לְךָ:
כָּלָה שְׁאֵרִי. לְשׁוֹן תַּאֲוָה, כְּמוֹ "כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי" (תהלים קיט:פא):

Verse 27

זוֹנָה מִמֶּךָּ. נִפְרָד מִמְּךָ:

Verse 28

מַלְאֲכוֹתֶיךָ. שְׁלִיחוּתֶיךָ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הַבָּא בְּלִבִּי לֵאמֹר:

Chapter 74

Verse 1

יֶעְשַׁן אַפֶּךָ. כָּל הַכּוֹעֵס, נִחְרָיו מוֹצִיאִין עָשָׁן:

Verse 2

קָנִיתָ קֶדֶם. לִפְנֵי בְּרִיַּת עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָנוּ, בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ"
(תהלים צ:א-ב):
זֶה שָׂכַנְתָּ בּוֹ. תִּקְוֹן לָשׁוֹן הוּא, כְּמוֹ "זוּ חָטָאנוּ לוֹ" (ישעיהו מב:כד), וְהוּא כְּמוֹ אֲשֶׁר
שָׂכַנְתָּ בּוֹ:

Verse 3

הָרִימָה פְעָמֶיךָ לְמַשּׁאוֹת נֶצַח. הַגְבֵּהַ פְּעִימוֹת וּבָהָלוֹת שֶׁלְּךָ שֶׁיִּהוּ לְאוֹיְבֶיךָ לְמַשּׁאוֹת נֶצַח,
עַל כָּל אֲשֶׁר הֵרַע הָאוֹיֵב בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. כֵּן חִבְּרוּ מְנַחֵם עִם "וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ" (בראשית
מא:ח):
לְמַשּׁאוֹת. לְשׁוֹן חֻרְבָּן, כְּמוֹ "שָׁאִיָּה" (ישעיהו כד:יב), "תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה" (ישעיהו ו:יא)
(ס"א אינו):

Verse 4

מוֹעֲדֶךָ. הוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֲשֶׁר נֶאֱמַר בּוֹ "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם" (שמות כה:כב)
שָׁמוּ אוֹתָם. כְּשֶׁגָּבְרָה יָדָם לְהַחֲרִיבוֹ, אָז שָׂמוּ לָהֶם אֶת אוֹתוֹת קְסָמֵיהֶם שֶׁהֵם אוֹתוֹת אֱמֶת.
וּמָה הֵם הַקְּסָמִים? "קִלְקֵל בַּחִצִּים שָׁאַל בַּתְּרָפִים" (יחזקאל כא:כו)

Verse 5

יוֹדֵעַ כְּמֵבִיא לְמַעְלָה בְּסִבָּתוֹ עֵץ קַרְקֵמוֹת. יְוָדַע הָאוֹיֵב, כְּשֶׁהָיָה מַכֶּה בְּשַׁעֲרֵי פִּתְחֵי הַמִּקְדָּשׁ,
שֶׁהוּא כְּמֵבִיא מַכּוֹתָיו לְמַעְלָה בָּרָקִיעַ. וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ? שֶׁהֲרֵי הָיָה רוֹאֶה שֶׁהָיָה הָעֵץ
מְסַבֵּךְ וְאוֹחֵז אֶת הַקַּרְקֵמוֹת וּבוֹלָעָן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין צו:): כּוּלְהוּ
בְּלַעְתִּינְהוּ חַד תַּרְעָא דִּירוּשְׁלַיִם:
בְּסֹבֶךְ עֵץ קַרְקֵמוֹת. לְשׁוֹן "נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ" (בראשית כב:יג), הָעֵץ סוֹבֵךְ אוֹתָם וְהֵם נִסְבָּכִין
וּבוֹ:

Verse 6

וְעַתָּה. אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה רוֹאֶה שֶׁלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָשֶׁה, לֹא נִמְנַע מִלְּהַלֵּם כָּל פְּתָחֶיהָ
: וְכָל שְׁעָרֶיהָ יָחֵד
בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפּוֹת. כְּלֵי מַשְׁחִית שֶׁל נַגָּרִים הֵם, "וּבְקַרְקֵמוֹת בָּאוּ לָהּ" (ירמיהו מו:כב)
תַּרְגּוּם יוֹנָתָן "בְּכַשִּׁילַיָּא". כֵּילַפּוֹת לְשׁוֹן עֲרָבִי הוּא, כָּךְ פֵּרֵשׁ דּוֹנָשׁ, וְהוּא מִכְּלֵי
הַנַּגָּרִים:
יַהֲלֹמוּן. הָאוֹיְבִים:

Verse 7

Verse 8

אָמְרוּ בְלִבָּם נֵינָם יָחַד. נֵינָם מוֹשְׁלֵיהֶם, וְכֵן (תהלים עב:יז) "יָנוֹן שְׁמוֹ", (משלי
כט:כא) "וְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה מָנוֹן". כָּל מוֹשְׁלֵיהֶם מַחֲשָׁבָה אַחַת לָהֶם, הָרֹאשׁוֹנִים כָּאַחֲרוֹנִים,
לְהַזְדַּוֵּג לְפַטְרוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יִזְדַּוְּגוּ לָהֶם. וְתֵדַע שֶׁהֲרֵי שָׂרְפוּ כָּל מוֹעֲדֵי
אֵל שֶׁהָיוּ בָּאָרֶץ, כָּל בָּתֵּי וַעַד שֶׁלּוֹ: פִּלְשְׁתִּים הֶחֱרִיבוּ שִׁילֹה, נְבוּכַדְנֶאצַּר הֶחֱרִיב בֵּית
רִאשׁוֹן, וַאֲחֵרִים הֶחֱרִיבוּ בֵּית שֵׁנִי:

Verse 9

אוֹתוֹתֵינוּ. שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּיַד נְבִיאֶיךָ, אֵין אָנוּ רוֹאִים אוֹתָם בְּיָמִים רַבִּים שֶׁאָנוּ בַּגּוֹלָה.
נִתְנַבֵּא אָסָף עַל יְמֵי הַגָּלוּת:
עַד מָה. עַד מָתַי נִהְיֶה בַּצָּרָה זוֹ?

Verse 10

Verse 11

מֵקֵרֵב חֵיקְךָ כַּלֵּה. הַשְׁלִיכָהּ וְהוֹצֵא אוֹתָהּ מִתּוֹךְ חֵיקְךָ וְהָלְאֹם בְּאוֹיְבֶיךָ, כַּלֵּה לְשׁוֹן גָּרַשׁ
כְּמוֹ "כָּלָה גָּרַשׁ יְגָרֵשׁ" (שמות יא:א):

Verse 12

וֵאלֹהִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם. וַהֲרֵי אַתָּה תּוֹשִׁיעֵנוּ מִקֶּדֶם:

Verse 13

רָאשֵׁי תַּנִּינִים. הֵם מִצְרַיִם שֶׁנִּקְרְאוּ תַּנִּינִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַתַּנִּים הַגְּדוֹל וְגוֹ'" (יחזקאל
כט:ג):

Verse 14

רָאשֵׁי לִוְיָתָן. פַּרְעֹה נִקְרָא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִפְקֹד ה' בְּחַרְבּוֹ הַקָּשָׁה עַל לִוְיָתָן וְגוֹ'" (ישעיה כז:א):
תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל לְעָם לְצִיִּים. נָתַתָּ מָמוֹנוֹ לְעַם יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל, לְצִיִּים לְכִתּוֹת וּצְבָאוֹת שֶׁהוֹצֵאתָ:
צִיִּים. סִיעוֹת, כְּמוֹ (במדבר כד:כד) "וְצִים מִיַּד כִּתִּים" כְּתַרְגּוּמוֹ "וְסִיעָן":

Verse 15

אַתָּה בָקַעְתָּ. לְיִשְׂרָאֵל מִן הַצּוּר מַעְיָנוֹת (שמות יז:ו):
אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ. יַרְדֵּן, שֶׁהוּא נָהָר אֵיתָן (יהושע ג:טו):

Verse 16

לְךָ יוֹם. גְּאֻלָּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל:
אַף לְךָ לָיְלָה. וְעַמְּךָ הָיוּ בְּצָרוֹת הַלָּלָה:
אַתָּה הֲכִינוֹתָ מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ. אַתָּה הֲכִינוֹתָ לָהֶם מְאוֹר הַתּוֹרָה:

Verse 17

אַתָּה הִצַּבְתָּ. לָהֶם כָּל גְּבוּלוֹת אַרְצָם בְּכָל טוֹב:
קַיִץ וָחֹרֶף אַתָּה יְצַרְתָּם. הֲרֵי זֶה דּוּגְמַת "שְׁבֵעוֹת חֻקּוֹת קָצִיר יְשָׁמָר לָנוּ" (ירמיהו ה:כד), לֹא שִׁנִּיתָ לָנוּ סֵדֶר הַשָּׁנִים:

Verse 18

זְכֹר זֹאת אוֹיֵב וְגוֹ'. וְאַחֲרֵי שֶׁכָּל תְּשׁוּעָתֵנוּ בְּךָ, זְכֹר זֹאת, אֲשֶׁר הָאוֹיֵב חֵרֵף אוֹתְךָ בְּהַשְׁמִידוֹ אוֹתָנוּ:

Verse 19

אַל תִּתֵּן לְחַיַּת. לִגְדוּדֵי הָאֻמּוֹת, כְּמוֹ "וַיֶּאֱסְפוּ פְּלִשְׁתִּים לַחֲנָיָה" (שמואל ב כג:יא).
נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ. תּוֹר שֶׁלְּךָ. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם לְשׁוֹן "תּוֹרִים" ו"בְּנֵי יוֹנָה" (ויקרא א:יד).
הַתּוֹר הַזֶּה, מְשֻׁמֶּמֶת הַזָּכָר, בֶּן זוּגָהּ, אֵינָהּ מְזַדֶּוֶגֶת לְאַחֵר. אַף יִשְׂרָאֵל לֹא הֶחֱלִיפוּךָ בְּאֵל אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁרִחֲקָתָּ מֵהֶם וְהָיוּ כְּאַלְמָנָה (שיר השירים רבה א:סג):
חַיַּת עֲנִיֶּיךָ. נֶפֶשׁ עֲנִיֶּיךָ:

Verse 20

הַבֵּט לַבְּרִית. אֲשֶׁר כָּרַתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ:
נְאוֹת חָמָס. נָוֶה חָמָס, לְשׁוֹן מָדוֹר:

Verse 21

אַל יָשׁוֹב דַּךְ נִכְלָם. אַל יָשׁוֹב דַּךְ מִלְּפָנֶיךָ, בִּתְפִלָּתוֹ, נִכְלָם:

Verse 22

חֶרְפָּתְךָ. גִּדּוּפֶיךָ, כְּמוֹ זֹאת אוֹיֵב חֵרֵף:

Chapter 75

Verse 1

אַל תַּשְׁחֵת. אֶת יִשְׂרָאֵל (שו"ט עה:א):

Verse 2

הוֹדִינוּ לְךָ אֱלֹהִים. עַל הַטּוֹבָה הוֹדִינוּ אַף עַל הָרָעָה, וְקָרוֹב בְּפִינוּ שִׁמְךָ תָּמִיד (ברכות נד.):
סִפְּרוּ. דּוֹרוֹתֵינוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ תָּמִיד:

Verse 3

כִּי אֶקַּח מוֹעֵד. כְּשֶׁיֵּשׁ לָנוּ יוֹם טוֹב, אֵין אָנוּ עֲסוּקִים בְּנִבּוּל פֶּה וְקַלּוּת רֹאשׁ:
אֲנִי מֵישָׁרִים אֶשְׁפֹּט. אָנוּ נוֹתְנִין אֶל לִבֵּנוּ לְהַלֶּלְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ מֵעֵין הַמְּאֹרָע לַיּוֹם:

Verse 4

נְמוֹגִים אֶרֶץ וְכָל יוֹשְׁבֶיהָ וְגוֹ׳. בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיוּ נְמוֹגִים הָאָרֶץ וְכָל יוֹשְׁבֶיהָ מִתְּנַאי שֶׁהִתְנִיתָ עִם מַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית (שבת פח.): אִם לֹא יְקַבְּלוּ וְכוּ׳ תַּחְזְרוּ לְתֹהוּ וָבֹהוּ:
תִּכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ. כְּשֶׁאָמַרְתִּי: ״נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע״ (שמות כד:ז):

Verse 5

לַהוֹלְלִים. לָרְשָׁעִים הַמְעַרְבְּבִים אֶת יִשְׂרָאֵל:

Verse 6

Verse 7

כִּי לֹא מִמּוֹצָא. הַשֶּׁמֶשׁ וּמַעֲרָבוֹ, וְלֹא מִן הַמִּדְבָּרוֹת שֶׁאַתֶּם מְפָרְשִׁים בְּשַׁיָּרָא לְהַרְבּוֹת תָּמוּן, לֹא בָּכָל אֵלֶּה לְהָרִים קֶרֶן:

Verse 8

כִּי אֱלֹהִים שׁוֹפֵט. עַל כָּל הָרָעָה שֶׁעֲשִׂיתֶם:
זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים. הַגְּבוֹהִים יַשְׁפִּיל וְהַנְּמוּכִים יָרִים (תנחומא, מטות ט):

Verse 9

כִּי כוֹס. הַתַּרְעֵלָה בְּיָדוֹ:
וְיַיִן חָמַר. חָזָק, וְינו״ש בְּלַעַ״ז:
מָלֵא מֶסֶךְ. הַכּוֹס מָלֵא מָזֶג, לִמְזֹג וּלְהַשְׁקוֹת אֶת כָּל הַגּוֹיִם:
וַיַּגֵּר מִזֶּה. מִזֶּה הַכּוֹס יָפִיץ וְיַקְלַח אֶת מִשְׁתֵּיהֶם, לְשׁוֹן ״כְּמַיִם מֻגָּרִים״ (מיכה א:ד):

Verse 10

וַאֲנִי אַגִּיד לְעוֹלָם. מֵאָז וָהָלְאָה, אֶת נִקְמָתוֹ וּגְבוּרָתוֹ:

Verse 11

וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים. שֶׁל עֲמָלֶק:
אֲגַדֵּעַ. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כה:יד) ״וְנָתַתִּי אֶת נִקְמָתִי בֶּאֱדוֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל יְגַדְּעוּ קֶרֶן עֲמָלֵק וְגוֹ׳״, וְאָז תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק שֶׁל עוֹלָם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

Chapter 76

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

(מלכים ב יט:לה) וְאוּכְלוּסָיו שֶׁל סַנְחֵרִיב שֶׁת. קֶשֶׁת שֶׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי קֶשֶׁת:
(שיר השירים ח:ו) שֶׁאֵין לְשׁוֹן "רִשְׁפֵי אֵשׁ" רִשְׁפֵי קֶשֶׁת. אֵין רִשְׁפֵי קֶשֶׁת לְשׁוֹן "וְרִשְׁפֵי אֵשׁ דָּגוּשׁ. וְרִשְׁפֵי קֶשֶׁת לְשׁוֹן "וּלְחוּמֵי רֶשֶׁף" (דברים
לב:כד) דִּמְתַרְגְּמִינָן "עוֹף", "וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף" (איוב ה:ז). וְכֵן "וּמִקְנֵיהֶם
רֶשֶׁף" (תהלים עח:מח) לְצִפָּרִים, וְכֵן וּבְנֵי רֶשֶׁף בְּנֵי עֲפִיפָה הֵם שְׂדִים יַגְבִּיהוּ לָעוּף.
אַף זֶה לְשׁוֹן חִצִּים הַמְעוֹפְפִים כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וּמֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם" (תהלים צא:ה), שֶׁמָּה
שִׁבַּר רִשְׁפֵי קֶשֶׁת חִצִּים שֶׁהַקֶּשֶׁת מְעוֹפֵף. וְכָל הַמִּזְמוֹר הַזֶּה מְדַבֵּר בְּמַפָּלֶת סַנְחֵרִיב שֶׁלֹּא מָצִינוּ
אוֹיֵב נוֹפֵל בִּירוּשָׁלַיִם אֶלָּא הוּא:

Verse 5

(תהלים פט:מ) נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר. לְשׁוֹן "נִאַר מִקְדָּשׁוֹ" (איכה ב:ז), "נֵאַרְתָּ בְרִית עַבְדֶּךָ"
– מְנָאֵר אֶת אוֹרְיָךְ וְקָמְיָךְ וּמְטַאטְאָן מִן הָעוֹלָם. נָאוֹר עַל שֵׁם מַעֲשָׂיו נִקְרָא, כְּמוֹ
"חֲנוּן" (שמות כב:כו), וְ"רַחוּם" (תהלים קיא:ד), וְ"קַנּוֹא" (יהושע כד:יט) – עַל שֵׁם
שֶׁהוּא חוֹנֵן, שֶׁהוּא מְרַחֵם, שֶׁהוּא מְקַנֵּא:
אַדִּיר מַהֲרֵי טָרֶף. חָזָק מֵעֲנָקִים טוֹרְפִים הַגְּבוֹהִים כְּהָרִים, וּלְנֶגְדְּךָ אֵין גְּבוּרָתָם נוֹדַעַת:

Verse 6

(דברי הימים ב כ:לה) אֶשְׁתּוֹלְלוּ. כְּמוֹ הִשְׁתּוֹלְלוּ; כְּמוֹ "וְאַחֲרֵי כֵן אֶתְחַבַּר אֲחַזְיָה וגו'" (איוב יב:יז), וְהוּא
– כְּמוֹ הִתְחַבֵּר. וְנִגְזַר אֶשְׁתּוֹלְלוּ מִגִּזְרַת "מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים שׁוֹלָל" (דניאל ג:כט), כְּשׁוֹטִים שׁוֹגִים; וְהַתָּי"ו נוֹפֶלֶת בִּלְשׁוֹן הַמִּתְפַּעֵל
לְשׁוֹן מִשְׁגֶּה וְ"שָׁלוּ" (תהלים קיט:קי), בְּכָל תֵּיבָה, תֵּיבָה שֶׁתְּחִלָּתָהּ שִׁי"ן בְּאֶמְצַע הַתֵּיבָה:
נָמוּ שְׁנָתָם. נִרְדְּמוּ בְּשֵׁינָה, לְשׁוֹן "תְּנוּמָה" (תהלים קלב:ד):
וְלֹא מָצְאוּ יְדֵיהֶם. וְכֻלָּם, כְּשֶׁבָּאתָ לִפְרַע מֵהֶם:

Verse 7

נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס. וְי"ו שֶׁל וְרֶכֶב טְפֵלָה הִיא, כְּמוֹ "אֵלֶּה בְנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה"
(בראשית לו:כד) – וְי"ו שֶׁל וְאַיָּה טְפֵלָה הִיא:

Verse 8

מִזֶּאת אַפֶּךָ. מִשֶּׁעָה שֶׁאַתָּה כוֹעֵס:

Verse 9

מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין. כְּשֶׁנִּתְנַבֵּא יְשַׁעְיָה עַל פּוּרְעָנוּתוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב, וְנִתְקַיֵּם בּוֹ: אֶרֶץ
יָרְאָה, שֶׁיָּרְאָה מִמֶּנּוּ וּמֵאוּכְלוּסָיו, אָז שָׁקְטָה :

Verse 10

בְּקוּם לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהִים. לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט מֵאוֹיְבָיו, לְהוֹשִׁיעַ חִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתוֹ:

Verse 11

כִּי חֲמַת אָדָם תּוֹדֶךָ. כַּעֲסָן שֶׁל רְשָׁעִים גּוֹרֵם שֶׁהַבְּרִיּוֹת מוֹדִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּשֶׁהֵם
מַרְאִין כַּעֲסָם וְהַקָּבָ"ה נִפְרָע מֵהֶם הַכֹּל מְקַלְסִין לְפָנָיו, וְאַף הֵם עַצְמָם מְקַלְסִין לְפָנָיו
כְּשֶׁרוֹאִין שֶׁאֵין כַּעֲסָן כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בִּנְבוּכַדְנֶצַּר כְּשֶׁהִשְׁלִיךְ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה
לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ מַה נֶּאֱמַר שָׁם "וְהָא שְׁמַיָּא דֶּאֱלָהָא מְבָרְךְ וגו'" (דניאל ג:כח). וְעַל יְדֵי כֵן
שְׁאֵרִית הַ חֲמַת תַּחְגֹּר תְּעַכֵּב וְתַחְדֵּל, שְׁאָר הָרְשָׁעִים מְעֻכָּבִים וְנִמְנָעִים מִלְּהַרְאוֹת גַּאֲוָתָם

וַתֻּמָּם. תַּחְגֹּר לְשׁוֹן עֻכָּבָה בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה (בכורות לז:): פְּגִימַת הַסַּכִּין כְּדֵי שֶׁתַּחְגֹּר בּוֹ
הַגָּאוֹן בַּר׳ יְצָחָק שֶׁהָיָה מֵבִיא הַמִּקְרָא הַזֶּה עֵדוּת הַצְּפוֹרֶן. וְשָׁמַעְתִּי מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר
לְאוֹתָהּ מִשְׁנָה. וְיֵשׁ עוֹד לִפְתֹּר חֲגִירָה זוֹ כְּמַשְׁמָעָהּ לְשׁוֹן חֲגוֹרָה, וּפֵרוּשׁוֹ לְךָ נָאֶה לַחֲגֹר
חֻמָּה וְלַעֲטוֹת קְנָאָה כִּי הַכֹּחַ וְהַיְכֹלֶת שֶׁלְּךָ, וּלְשׁוֹן שְׁאֵרִית זֶה הוּא מֵאַחַר שֶׁחֻמַּת אָדָם אֵינוֹ
כְּלוּם נִשְׁאֲרוּ כָּל חֲגוֹרוֹת חֻמָּה לְךָ:

Verse 12

נִדְרוּ וְשַׁלְּמוּ. נִדְרֵיכֶם:
כָּל סְבִיבָיו. הַשּׁוֹמְעִים תְּשׁוּעָה זוֹ, וְכֵן עָשׂוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיהו יט:יח) "יִהְיוּ חָמֵשׁ
עָרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנַעַן וְנִשְׁבָּעוֹת לַה׳ צְבָאוֹת"
יוֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא. לָמָּה? לְפִי שֶׁבְּעֵת חֻפְצוֹ:

Verse 13

יִבְצֹר רוּחַ. גַּסָּה שֶׁל נְדִיבִים, מְמַעֵט גַּאֲוָתָם. יִבְצֹר יְמַעֵט, כְּמוֹ (בראשית יא:ו) "לֹא
יִבָּצֵר מֵהֶם":

Chapter 77

Verse 1

עַל יְדוּתוּן. עַל הַדָּתוֹת וְעַל הַדִּינִין הָעוֹבְרִים עַל יִשְׂרָאֵל:

Verse 2

Verse 3

יָדִי. מַכָּתִי:
לַיְלָה נִגְרָה. בַּגָּלוּת זֶה שֶׁהוּא כְּלַיְלָה, הִיא נִגְרָה לֵהָה וּמָרָה
וְלֹא תָפוּג. וְלֹא תִדֹּם נִגְרָתָהּ:

Verse 4

אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים. הַחֶסֶד שֶׁהָיָה רָגִיל לַעֲשׂוֹת לִי בִּימֵי חָבָתִי
אָשִׂיחָה. בְּאוֹתָן חֲסָדִים וְטוֹבוֹת
וְתִתְעַטֵּף רוּחִי. פַּשְׁמִי"ר בְּלַעַ"ז

Verse 5

אָחַזְתָּ שְׁמֻרוֹת עֵינָי. שְׁמוּרוֹת לְשׁוֹן אַשְׁמוּרוֹת הַלַּיְלָה, שֶׁאָדָם נָעוֹר מִשְּׁנָתוֹ וְדַעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת
וְלִבּוֹ חוֹזֵר עָלָיו. וַאֲנִי אֵינִי כֵּן בַּלַּיְלָה זוֹ שֶׁל גָּלוּת: תָּמִיד עֵינַי נִדְבָּקוֹת, כְּאָדָם
נִרְדָּם מֵאֹטֶם לֵב. בַּצָּרוֹת שֶׁאֲנִי רוֹאֶה נִפְעֶמָה רוּחִי וְאֵין הַדִּבּוּר בִּי:

Verse 6

חִשַּׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם. לִזְכֹּר הַחֲסָדִים שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ:

Verse 7

אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה. בִּימֵי הַגָּלוּת הַזֶּה הַדּוֹמֶה לַלַּיְלָה אֲנִי זוֹכֵר אֶת נְגִינוֹתַי שֶׁהָיִיתִי
מְנַגֵּן בִּימֵי קֶדֶם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
עִם לְבָבִי אָשִׂיחָה. אֲנִי מְחַשֵּׁב וְרוּחִי מְחַפֶּשֶׂת (פסיקתא רבתי יז), מַה הִיא כֵּן מִדָּתוֹ שֶׁל
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַאֲנִי תָּמֵהַּ: הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח?

Verse 8

Verse 9

הֲאֶפֶס. שָׁמָּא כָּלָה חַסְדּוֹ?
גָּמַר אֹמֶר. גְּזֵרַת עוֹלָם שֶׁלֹּא יָשׁוּב מֵחֲרוֹנוֹ עוֹד?

Verse 10

הֲשָׁכַח חַנּוֹת. לִהְיוֹת חוֹנֵן, חַנּוֹת כְּמוֹ "עֲשׂוֹת" (בראשית ב:ד) "רְאוֹת" (שמות י:כח),
לָשׁוֹן אַחֵר: חַנּוֹת חֲנִינוֹת:
אִם קָפַץ בְּאַף רַחֲמָיו סֶלָה. לְשׁוֹן "לֹא תִקְפֹּץ יָדְךָ" (דברים טו:ז), כְּלוֹמַר אִם סָגַר
הָרַחֲמִים לְעוֹלָם בִּשְׁבִיל הַחֵטָא:

Verse 11

וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא. מַחֲשַׁבְתִּי אוֹמֶרֶת כִּי אֵין זֹאת אֶלָּא לְהַחֲלוֹתִי וּלְיָרְאֵנִי לָשׁוּב אֵלָיו:
חַלּוֹתִי. כְּמוֹ לְחַלּוֹתִי, לְשׁוֹן חֹלִי וְחִיל:
שְׁנוֹת יְמִין עֶלְיוֹן. אֶת אֲשֶׁר נִשְׁתַּנֵּית יְמִין עֶלְיוֹן, שֶׁהָיְתָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ רוֹעֶצֶת אוֹיֵב
(שמות טו:ו), וְעַכְשָׁיו הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ (איכה ב:ג):

Verse 12

Verse 13

וְהָגִיתִי בְכָל פָּעֳלֶךָ. שֶׁעָשִׂיתָ לָנוּ כְּבָר:

Verse 14

בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ. דֶּרֶךְ מִדָּתְךָ לְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּעוֹלָם, לַעֲשׂוֹת דִּין בָּרְשָׁעִים:

Verse 15

Verse 16

Verse 17

רָאוּךָ מַיִם. רַבִּים כְּשֶׁגִּלִּיתָ עַל הַיָּם (שמות יד:כא):

Verse 18

זֹרְמוּ מַיִם עָבוֹת. שְׁחָקִים נָטְפוּ זֶרֶם מַיִם עָבִים:
חֵצֶיךָ. כְּמוֹ חִצֶּיךָ:

Verse 19

בַּגַּלְגַּל. כְּמוֹ כַּגַּלְגַּל, קוֹל רַעַמְךָ כַּגַּלְגַּל עַל הַיָּם לָהוּם אֶת מַחֲנֵה מִצְרַיִם (שמות יד:כד):

Verse 20

וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדָעוּ. אֵין הַפְּסִיעוֹת נִכָּרוֹת עַל הַמַּיִם. וְעִקְּבוֹתֶיךָ טְרַצְ"שׁ בְּלַעַ"ז:

Chapter 78

Verse 1

Verse 2

בְּמָשָׁל פִּי. הֵם דִּבְרֵי תוֹרָה (שבת קמה.):

Verse 3

Verse 4

לֹא נְכַחֵד מִבְּנֵיהֶם. וְגַם אֲנוּ לֹא נְכַחֵד מִבְּנֵיהֶם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ מִלְּהוֹדִיעָם מַה שֶּׁסִּפְּרוּ לָנוּ:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

כְּסָלָם. תּוֹחַלְתָּם, וְכֵן "אִם שַׂמְתִּי זָהָב כִּסְלִי" (איוב לא:כד):

Verse 8

כַּאֲבוֹתָם. שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר:

Verse 9

בְּנֵי אֶפְרַיִם. שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם בְּזֵרוֹעַ לִפְנֵי הַקֵּץ וּבָטְחוּ בִּגְבוּרָתָם וּבְחֻצֵּיהֶם, וְסוֹפָם הָפְכוּ לָנוּס בְּיוֹם קְרָב, כַּמְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: "וַיַּהַרְגוּם אַנְשֵׁי גַת הַנּוֹלָדִים בָּאָרֶץ" (דברי הימים א ז:כא):
רוֹמֵי. מַשְׁלִיכִין וְזוֹרְקִין, כְּמוֹ "רָמָה בַיָּם" (שמות טו:א):

Verse 10

Verse 11

Verse 12

נָגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא. אַחֲרֵי כֵן, כְּשֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ, אַף הֵם וַיּוֹסִיפוּ לַחֲטֹא לוֹ, כְּמוֹ שֶׁמָּסְרוּ וְהוֹלִךְ:
נָגֶד אֲבוֹתָם. אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב בָּאוּ עַל הַיָּם, וְהֶרְאָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵיאַךְ הוּא גּוֹאֵל אֶת בְּנֵיהֶם (בראשית רבה צב:ב):

Verse 13

כְּמוֹ נֵד. תֵּל גָּבוֹהַּ, כְּדְתַרְגְּמִינָן "נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד" (שמות טו:ח): "קָמוּ כְשׁוּר" (תרגום אונקלוס:

Verse 14

Verse 15

וַיַּשְׁקְ כִּתְהוֹמוֹת רַבָּה. אַף כְּשֶׁהָיוּ הוֹלְכִים בְּתוֹךְ הַיָּם שֶׁמֵּימָיו מְלוּחִים, הִמְתִּיק לָהֶם מַעְיָנוֹת בְּתוֹךְ הַתְּהוֹם: יְבַקֵּע צוּרִים. "וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְגוֹ'" (שמות יז:ו)

Verse 16

וַיּוֹרֶד כַּנְּהָרוֹת מָיִם. שֶׁהָיוּ נוֹזְלִין מִן הַבְּאֵר, וְהַנִּשְׁאִים הָיוּ עוֹשִׂין שְׂרְטוּט בְּמַשְׁעֲנוֹתָם, וְהַמַּיִם נִמְשָׁכִים אַחֲרֵיהֶם לְכָל חֲנִיַּת שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "בְּמֶחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם" (במדבר כא:יח); כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּאַרְבָּעִים וְתֵשַׁע מִדּוֹת (תנחומא, חקת כא)

Verse 17

לְמָרוֹת. לְהַקְנִיט, כְּמוֹ "מַמְרִים הֱיִיתֶם" (דברים ט:ז):

Verse 18

Verse 19

Verse 20

שְׂאֵר. בָּשָׂר:

Verse 21

וְאֵשׁ נִשְׁקָה בְיַעֲקֹב. כְּמוֹ "וּבָעֲרוּ וְהִשִּׁיקוּ" (יחזקאל לט:ט), שֶׁהוּא לְשׁוֹן הֶסֵּק וּתְבֵעָרָה. כְּדִכְתִיב "וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה'" (במדבר יא:א):

Verse 22

Verse 23

Verse 24

Verse 25

לֶחֶם אַבִּירִים. לַחְמָם שֶׁל מַלְאָכִים, דָּבָר אַחֵר: אַבִּירִים אֲיָרִים, שֶׁהָיָה נִבְלָע בְּכָל הָאֵיבָרִים וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים לִנְקָבֵיהֶם (יומא עה:):

Verse 26

יַסַּע קָדִים. "וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה', וַיָּגָז שַׂלְוִים" (במדבר יא:לא):

Verse 27

שְׂאֵר. בָּשָׂר:

Verse 28

Verse 29

Verse 30

לֹא זָרוּ מִתַּאֲוָתָם. לֹא נֶעֱשׂוּ זָרִים מִתַּאֲוָתָם, כִּי כָּל תַּאֲוָתָם הִשְׂיגוּ:
עוֹד אָכְלָם בְּפִיהֶם. וְאַף ה׳ חָרָה בָּעָם (במדבר יא:לג). דָּבָר אַחֵר לֹא זָרוּ מִתַּאֲוָתָם לֹא
נִתְרַחֲקוּ מִתַּאֲוָתָם עַד שֶׁבָּאת לָהֶם הַפּוּרְעָנוּת:

Verse 31

וּבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל. נִבְחָרִים שֶׁבָּהֶם, "וְהָאֲסַפְסוּף" (במדבר יא:ד) הֵם הַזְּקֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם
"אֱסְפָה לִי" (במדבר יא:טז):

Verse 32

Verse 33

Verse 34

אִם הֲרָגָם וּדְרָשׁוּהוּ וְגוֹ׳. אַף הִיא לֹא בֶּאֱמֶת, אֶלָּא בְּפִתּוּי פֶּה, וְכִזְּבוּ בִּלְשׁוֹנָם:

Verse 35

Verse 36

Verse 37

וְלִבָּם לֹא. כְּפִיהֶם נָכוֹן, וְאַף עַל פִּי כֵן וְהוּא רַחוּם לָהֶם וּמְכַפֵּר עֲוֹנָם תָּמִיד וְלֹא
הִשְׁחִיתָם:

Verse 38

וְהִרְבָּה. פְּעָמִים רַבּוֹת:
לְהָשִׁיב אַפּוֹ. מֵהֶם, וְאַף אִם נִפְרָע מֵהֶם, לֹא הֵעִיר עֲלֵיהֶם כָּל חֲמָתוֹ, כִּי אִם מְעַט מְעַט.
לְפִי שֶׁזָּכַר כִּי בָשָׂר הֵמָּה, וְיֵצֶר הָרָע טָמוּן בְּלִבָּם, וְהוּא רוּחַ הוֹלֵךְ – כְּשֶׁנִּמּוֹתוּ, וְלֹא
יָשׁוּב אוֹתוֹ רוּחַ בָּהֶם לָעוֹלָם הַבָּא: כְּשֶׁחָטְאוּ, אֵין יֵצֶר הָרָע שׁוֹלֵט בָּהֶם. וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ
רוּחַ הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב – רוּחָם שֶׁל חַיִּים בָּהֶם, שֶׁאִם אָמַרְתָּ כֵּן, כָּפַרְתָּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים. וְכֵן
מְפֹרָשׁ בְּאַגָּדַת תְּהִלִּים:

Verse 39

Verse 40

כַּמָּה. פְּעָמִים יַמְרוּהוּ תָּמִיד בַּמִּדְבָּר :

Verse 41

הִתְווּ. לְשׁוֹן סִימָן, כְּמוֹ "וְהִתְוִיתָ תָּו" (יחזקאל ט:ד). וְסִימָן הוּא לְשׁוֹן מוֹפֵת וְנִסָּיוֹן. בַּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ אוֹת וְסִימָן: "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ אִם אָיִן" (שמות יז:ז):

Verse 42

Verse 43

Verse 44

Verse 45

וְתַשְׁחִיתֵם. שׁוֹמְטִין אֶת בֵּיצֵיהֶם (שמות רבה י:ד):

Verse 46

Verse 47

בַּחֲנָמֵל. שֵׁם אַרְבֶּה, וּמִדְרָשׁוֹ : בָּא חָן וּמָל, הָיָה מוֹלֵל אֶת יֶרֶק הָעֵץ וְהָעֵשֶׂב וְאוֹכְלוֹ:

Verse 48

וַיִּסְגֹּר בָּרָד בְּעִרָם. כְּשֶׁהִתְחִיל הַבָּרָד לֵירֵד, הַמְּצָרִי מַבְרִיחַ צֹאנוֹ לַבַּיִת, וְהַבָּרָד נַעֲשָׂה לְמוּלוֹ כְּמִין כּוֹתֶל, וְהַמְּצָרִי שׁוֹחֲטוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל כְּתֵיפוֹ לְהוֹלִיכוֹ לַבַּיִת וּלְאָכְלוֹ, וְהָעוֹף בָּא וְנוֹטְלוֹ הֵימֶנּוּ. וְזֶה וּמְקֻנֵיהֶם בָּרָד יִפֹּל עֲלוֹפוֹת, כְּמוֹ "וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף" (איוב ה:ז). זֶה מִדְרָשׁוֹ. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: בָּרָד כְּתִיב "וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד" (שמות ט:כד):

Verse 49

Verse 50

יְפַלֵּס נָתִיב לְאַפּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁבְּאַף נִשְׁתַּלְּחוּ הַמַּכּוֹת לֹא שָׁמְשׁוּ אֶלָּא שְׁלִיחוּתָם, מַה שֶּׁנִּצְטַוּוּ לְהָמִית הֵמִיתוּ וְלֹא הַכֹּל, בְּנִתִיבוֹתָם הָלְכוּ. בְּפָרוּשִׁים אֲחֵרִים מָצָאתִי כֵּן: יְפַלֵּס נָתִיב לְאַפּוֹ כְּשֶׁהִכָּה כָּל בְּכוֹר בְּמִצְרַיִם (שמות יב:כט), הוֹרָה דֶּרֶךְ לַמַּשְׁחִית בְּאַף לָבוֹא אֶל בָּתֵּי מִצְרַיִם וְלֹא לְבָתֵּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות יב:כג):
וְחַיָּתָם. גּוּפָם:

Verse 51

Verse 52

Verse 53

Verse 54

Verse 55

וַיְגָרֶשׁ מִפְּנֵיהֶם. שֶׁבַע אֻמּוֹת:
בְּאָהֳלֵיהֶם. שֶׁל גּוֹיִם:

Verse 56

וַיָּנָסוּ וַיֵּמָרוּ. בִּימֵי הַשּׁוֹפְטִים:

Verse 57

כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה. שֶׁאֵינָהּ זוֹרֶקֶת חֵץ לְמָקוֹם שֶׁהַמּוֹרֶה פָּנֶיהָ:

Verse 58

Verse 59

Verse 60

Verse 61

וַיִּתֵּן לַשְּׁבִי עֻזּוֹ. מָסַר הָאָרוֹן וְהַלּוּחוֹת בְּיַד פְּלִשְׁתִּים (שמואל א ד:יא):

Verse 62

Verse 63

בַּחוּרָיו אָכְלָה אֵשׁ. עֶבְרָתוֹ:
לֹא הוּלָּלוּ. לֹא נִכְלְלוּ לְאַפְרְיוֹן וְחוּפָּה, שֶׁמֵּתוּ הַבַּחוּרִים בַּמִּלְחָמָה:
הוּלָּלוּ. לְשׁוֹן הִלּוּלָא בַּאֲרָמִית (ברכות לא.), וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ עַל נָדָב וַאֲבִיהוּא,
וְאֵין לִבְּי מִתְיַשֵּׁב לְפָרְשׁוֹ כֵּן, שֶׁהֲרֵי כְּבָר הִתְחִיל בְּמִשְׁכַּן שִׁילֹה:

Verse 64

כֹּהֲנָיו בַּחֶרֶב נָפָלוּ. חָפְנִי וּפִינְחָס (שמואל א ד:יא):
וְאַלְמְנוֹתָיו לֹא תִבְכֶּינָה. אַף אַלְמְנָתוֹ לֹא נִיתְּנָה לִבְכּוֹתוֹ, שֶׁאַף הִיא מֵתָה בְּיוֹם הַשְּׁמוּעָה,
כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּכְרַע וַתֵּלֶד כִּי נֶהְפְּכוּ עָלֶיהָ צִירֶיהָ" (שמואל א ד:יט):

Verse 65

מִתְרוֹנֵן. מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּבֵּר בְּדִבּוּר לְהָקִיץ מְיֵינוֹ, מִתְרוֹנֵן לְשׁוֹן רִנָּה הוּא:

Verse 66

וַיַּךְ צָרָיו אָחוֹר. מַכּוֹת אֲחוֹרַיִם בָּעֻפוּלִים וּבַטְּחוֹרִים (שמואל א ה:ו), וְהוּא חֶרְפַּת גְּדוּף לָהֶם עוֹלָמִית:

Verse 67

וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף. הוּא שִׁילֹה שֶׁהוּא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף (זבחים קיח.):

Verse 68

Verse 69

וַיִּבֶן כְּמוֹ רָמִים מִקְדָּשׁוֹ וְגוֹ׳. כְּמוֹ שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁנֶּאֶמְרוּ בָּהֶם שְׁתֵּי יָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר ״אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפָּחָה שָׁמָיִם״ (ישעיה מח:יג), אַף בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם שֶׁנֶּאֱמַר ״כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מִקְדָּשֵׁנוּ יָדֵינוּ״ (שמות טו:יז). דָּבָר אַחֵר: כְּמוֹ רָמִים מִקְדָּשׁוֹ כְּאֶרֶץ יְסָדָהּ. מַה שָּׁמַיִם וָאָרֶץ אֵין לָהֶם חֻלְיוֹת, אַף מִקְדָּשׁ אֵין לוֹ חֻלְיוֹת לְהַשְׁרוֹת שָׁם שְׁכִינָה:

Verse 70

מִמִּכְלְאוֹת צֹאן. דִּירֵי צֹאן, כְּמוֹ ״גָּזַר מִמִּכְלָה צֹאן״ (חבקוק ג:יז):

Verse 71

מֵאַחַר עָלוֹת הֲבִיאוֹ. שֶׁהָיָה רוֹעֶה לְאָבִיו הַצֹּאן הַמְּנִיקוֹת, שֶׁהָיָה רַחֲמָנִי וּמוֹצִיא הַגְּדָיִים תְּחִלָּה וּמַאֲכִילָן רָאשֵׁי עֲשָׂבִים הָעֶלְיוֹנִים שֶׁהֵם רַכִּים, וּמוֹצִיא הַתְּיָשִׁים אַחֲרֵיהֶם וְאוֹכְלִין אֶמְצַע הָעֲשָׂבִים, וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיא הַזְּקֵנוֹת וְאוֹכְלוֹת הַשָּׁרָשִׁים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רָאוּי הוּא זֶה לִהְיוֹת רוֹעֶה אֶת עַמִּי:

Chapter 79

Verse 1

לְעִיִּים. לְגַלִּים. וּמַהוּ מִזְמוֹר, וַהֲלֹא קִינָה הִיא?! אֶלָּא לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ״כֹּכָה ה׳ אֶת חֲמָתוֹ״ (איכה ד:יא), וּבַמֶּה כֻּלָּה? ״וַיַּצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן״ (איכה ד:יא) – מִזְמוֹר וְשִׁיר הוּא, שֶׁשָּׁפַךְ חֲמָתוֹ עַל עֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים וְלֹא עָשָׂה כְּלָיָה בְּבָנָיו:

Verse 2

בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ. וַהֲלֹא רְשָׁעִים הָיוּ? אֶלָּא מִשֶּׁקִּבְּלוּ פְּרָעוֹנָם, הֲרֵי הֵם חֲסִידִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר ״וְנִקְלָה אָחִיךָ״ (דברים כה:ג) – כֵּיוָן שֶׁלָּקָה, אָחִיךָ הוּא. כֵּן מְפֹרָשׁ בָּאַגָּדָה:

Verse 3

Verse 4

וְקֶלֶס. לְשׁוֹן דְּבָה, לְדַבֵּר בָּם, כְּמוֹ ״לְמָשָׁל״ (דברים כח:לז):

Verse 5

עַד מָה. עַד מָתַי?
תֶּאֱנַף:
קִנְאָתְךָ. חֲמָתְךָ שֶׁאַתָּה מְקַנֵּא לְהִנָּקֵם, לְשׁוֹן ״אֵל קַנָּא״ (שמות כ:ה). אִינְפְּרִינְמֶנְט״ בְּלַעַ״ז:

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

הוֹתֵר. פַּתַּח אֲסִירִים מִמַּסְגֵּר שְׁלָהֶם, כְּמוֹ ״מַתִּיר אֲסוּרִים״ (תהלים קמו:ז), ״שָׁלַח מֶלֶךְ
:וַיַּתִּירֵהוּ״ (תהלים קה:כ)
בְּנֵי תְמוּתָה. בְּנֵי הַנֶּהֱרָגֶת עָלֶיךָ, תְּמוּתָה אִינְמוֹרִינִיד״א בְּלַעַ״ז, וְיֵשׁ דּוּגְמָתוֹ בִּלְשׁוֹן
חֲכָמִים: מוּטָב שֶׁיֹּאכְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׂר תְּמוּתָה שְׁחוּטָה וְאַל יֹאכְלוּ בְּשַׂר תְּמוּתָה נְבֵלָה, וּפֵרוּשׁוֹ
:בְּשַׂר מְסֻכֶּנֶת שֶׁשְּׁחָטָהּ בְּמַסָּכֶת קִדּוּשִׁין (קדושין כא:-כב.)

Chapter 80

Verse 1

:אֶל שׁוֹשַׁנִּים. אֶל יִשְׂרָאֵל (שיר השירים ב:ב)
עֵדוּת לְאָסָף מִזְמוֹר. מִזְמוֹר שֶׁל עֵדוּת, שֶׁרָמַז לָהֶם בּוֹ שָׁלֹשׁ גָּלִיּוֹת וְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי
נֶאֱמַר בְּמִזְמוֹר זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הֲשִׁיבֵנוּ הָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה ; וְרָמַז לָהֶם בּוֹ צָרוֹת
הָעֲתִידוֹת לָבוֹא לָהֶם בִּימֵי בֵּית יהוא מִמַּלְכֵי אֲרָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יג:ז) בִּימֵי יְהוּא
:״כִּי אִבְּדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיְשִׂימֵם כֶּעָפָר לָדוּשׁ״

Verse 2

:רֹעֵה יִשְׂרָאֵל. מַנְהִיגָם וּפַרְנָסָ שֶׁלָּהֶם
יוֹסֵף. וְכָל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עַל שֵׁם יוֹסֵף, לְפִי שֶׁהוּא פִּרְנְסָם וְכִלְכְּלָם בִּימֵי הָרָעָב
:(בראשית מז:יב)
יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְגוֹ׳״ (שמות כה:כב)
:הוֹפִיעָה. הַרְאֵה גְּבוּרָתְךָ

Verse 3

לִפְנֵי אֶפְרַיִם וּבִנְיָמִן וּמְנַשֶּׁה. כְּשֶׁיִּהְיוּ צָרִיכִים לִתְשׁוּעָתְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם רְשָׁעִים וְאֵינָם
כְּדַי, עוֹרְרָה גְּבוּרָתְךָ לָהֶם. וְלָמָּה? כִּי לְכָה לִישׁוּעָתָה לָנוּ, לְךָ נָאֶה וְעָלֶיךָ לְהוֹשִׁיעַ, בֵּיוָן
חַיָּבִים וּבֵיוָן זַכָּאִים. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּמִצְרַיִם: (שמות ג:ז) ״רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי
עַמִּי״. שְׁתֵּי רְאִיּוֹת הַלָּלוּ לָמָּה? רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהַכְעִיסֵנִי, וְאַף עַל פִּי כֵן
:רָאִיתִי אֶת עָנְיָם, מִפְּנֵי הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם (תנחומא, שמות כ)
אֶפְרַיִם. בְּמִלְחֶמֶת אֲרָם, כְּשֶׁצָּר עַל שׁוֹמְרוֹן (מלכים א כ:א) וְשָׁלַח מַלְאָכִים לְאַחְאָב: ״כַּסְפְּךָ
:וּזְהָבְךָ לִי הוּא וְנָשֶׁיךָ וּבָנֶיךָ הַטּוֹבִים לִי הֵם״ (מלכים א כ:ג)
מְנַשֶּׁה. בִּימֵי יְהוֹאָחָז, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי רָאָה ה׳ בָּעֳנִי יִשְׂרָאֵל״ (מלכים ב
יג:כו), ״כִּי אִבְּדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיְשִׂימֵם כֶּעָפָר לָדוּשׁ״ (מלכים ב יג:ז), וְהִכּוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים

בַּמִּלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם: "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הַכָּהוּ יוֹאָשׁ וַיָּשָׁב אֶת עָרֵי יְשְׂרָאֵל" (מלכים ב יג:כה). בְּפֵרוּשִׁים אֲחֵרִים מָצָאתִי שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים תַּכֶּה אֶת אֲרָם" וַאֲשֶׁר הֵשִׁיב אֶת עָרֵי יְשְׂרָאֵל:
בִּנְיָמִין. בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, שֶׁהָיוּ מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר בְּסַכָּנָה, וְכָל הַדּוֹר תָּלוּי בָּהֶם (מגילה יב:).
וּלְכָה לִישֻׁעָתָהּ לָנוּ. אֵין זֶה לְשׁוֹן הֲלִיכָה, אֶלָּא כְּמוֹ "לְךָ", וְכֵן הוּא בַּמַּסֹּרֶת "וּלְכָה אֵיפוֹא" דְּיַעֲקֹב (בראשית כז:לז), "וּלְכָה אֵין בְּשׂוֹרָה מוֹצֵאת" (שמואל ב יח:כב), "שִׂמְחָה לְכָה קָצִיו תִּהְיֶה לָנוּ וְגוֹ'" (ישעיהו ג:ו):

Verse 4

הֲשִׁיבֵנוּ. בְּגָלוּת בָּבֶל שֶׁהָיָה מָרְדֳּכַי שָׁם (אסתר ב:ה):

Verse 5

עַד מָתַי עָשַׁנְתָּ. בַּצָּרוֹת מַלְכֵי יָוָן שֶׁהֵרֵעוּ מְאֹד לְיִשְׂרָאֵל:

Verse 6

הֶאֱכַלְתָּם לֶחֶם דִּמְעָה. בְּמִצְרַיִם:
וַתַּשְׁקֵמוֹ בִּדְמָעוֹת שָׁלִישׁ. בְּבָבֶל, שֶׁהָיוּ שִׁבְעִים שָׁנָה, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ שֶׁל מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שֶׁל מִצְרַיִם. זוֹ לָמַדְתִּי מִיסּוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן. וְיֵשׁ לִפְתּוֹר: עַל שֵׁם שֶׁמַּלְכוּת יָוָן הָיְתָה הַשְּׁלִישִׁית. וְאִם תֹּאמַר: רְבִיעִית הִיא, שֶׁהֲרֵי פָּרַס וּמָדַי קָדְמוּ? כָּל שִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל בָּבֶל אֵינָהּ אֶלָּא גָּלוּת אַחַת. וּמְנַחֵם פֵּרַשׁ: שָׁלִישׁ שֵׁם שֶׁל כְּלִי שֶׁשּׁוֹתִין בּוֹ, וְכֵן פֵּרַשׁ "וְכָל בָּבֶל אֵינָהּ אֶלָּא גָּלוּת אַחַת. וּמְנַחֵם פֵּרַשׁ: שָׁלִישׁ שֵׁם שֶׁל כְּלִי שֶׁשּׁוֹתִין בּוֹ, וְכֵן פֵּרַשׁ "וְכָל בַּשְּׁלִישׁ עֲפַר הָאָרֶץ" (ישעיהו מ:יב). וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ עַל שֶׁלֹּשׁ דְּמָעוֹת שֶׁהוֹרִיד עֶשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וַיִּצְעַק צְעָקָה" (בראשית כז:לד) – הֲרֵי אַחַת, "גְּדֹלָה" – הֲרֵי שְׁתַּיִם, "וּמָרָה" – הֲרֵי שָׁלֹשׁ, וַעֲלֵיהֶם זָכָה לִחְיוֹת עַל חַרְבּוֹ: "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וְגוֹ'" (בראשית כז:מ):

Verse 7

תְּשִׂימֵנוּ מָדוֹן. אַתָּה שָׂם אוֹתָנוּ מָדוֹן לְכָל שְׁכֵנֵינוּ, שֶׁנִּתְגָּרוּ בָּנוּ יָוָן:

Verse 8

הֲשִׁיבֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה. מִבְּנֵי יָוָן:

Verse 9

גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ וְגוֹ'. חָזַר וְרָמַז עַל גָּלוּת אֲרַמִּיִּים: גֶּפֶן יְשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִסַּעְתָּ מִמִּצְרַיִם, עָקַרְתָּ מִשָּׁם (חולין צב.), כְּמוֹ "וַיִּסַּע כָּעֵץ תִּקְוָתִי" (איוב יט:י), וְאַחַר כָּךְ גֵּרַשְׁתָּ שִׁבְעָה גּוֹיִם וּנְטַעְתָּם בְּאַרְצָם:

Verse 10

פִּנִּיתָ לְפָנֶיהָ. אֶת הַיְּוֹשְׁבִים שָׁם:
וַתְּשָׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ. הִשְׁרִישָׁה שָׁרָשֶׁיהָ:

Verse 11

וַעֲנָפֶיהָ. כְּמוֹ אַרְזֵי אֵל, אֲרָזִים חֲזָקִים. כְּלוֹמַר: מְלָכִים אַדִּירִים:

Verse 12

תְּשַׁלַּח קְצִירָהּ. שִׁלְּחָה פְּאוּרוֹתֶיהָ, כְּמוֹ "וְעָשָׂה קָצִיר" (איוב יד:ט):
עַד יָם. עַד הַיָּם הַגָּדוֹל הָיָה גְּבוּלָהּ (במדבר לד:ו):
וְאֶל נָהָר יוֹנְקוֹתֶיהָ. רָחְבּוֹ שֶׁל אֶרֶץ יְשְׂרָאֵל מִמִּדְבָּר עַד הַנָּהָר נְהַר פְּרָת (יהושע א:ד):

Verse 13

לָמָּה. עַתָּה:

פָּרַצְתָּ גְּדֵרֶיהָ. שֶׁל אוֹתָהּ הַכֶּרֶם:
וְאָרוּהָ כָּל עֹבְרֵי דָרֶךְ. לִקְטוּהָ כָּל הַבָּא, כְּמוֹ "אָרִיתִי מוֹרִי עִם בָּשְׂמִי" (שיר השירים ה:א), וְכֵן בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: כִּמְלֹא אוֹרָה וְסָלוֹ (שביעית א:ב):

Verse 14

יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר. כְּמוֹ שָׂדֶה שֶׁקִּרְסְמוּהָ נְמָלִים (פאה ב:ז) בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וְהוּא לְשׁוֹן נְתִיקָה:
מִיָּעַר. הָעַי"ן תְּלוּיָה (וכאלו נכתב באל"ף). זָכוּ יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי עָשָׂו אוֹיְבָם כְּחַיַּת הַיְאוֹר שֶׁאֵין לָהֶם כֹּחַ לַעֲלוֹת בַּיַּבָּשָׁה, וּבִזְמַן שֶׁהַפֻּרְעָנוּת נִגְזָר עֲלֵיהֶם מִתְגַּבֵּר כְּחַיַּת הַיַּעַר שֶׁהִיא מַשְׁחֶתֶת וְהוֹרֶגֶת. יַ חֲזִיר מִיָּעַר הוּא עֲמָלֵק, כְּמוֹ דִּכְתִיב (דניאל ז:ז) "אֲכָלָה וּמְדַקָּה וּשְׁאָרָא בְּרַגְלַהּ רָפְסָה", וְיֵשׁ לוֹ (לָחֲזִיר) מִקְצָת סִימָנֵי טָהֳרָה. אַף עֲמָלֵק יֵשׁ לוֹ זְכוּת אָבוֹת:
וְזִיז שָׂדַי. כָּל רֶמֶשׂ הַשָּׂדֶה, וּלְשׁוֹן זִיז – שֶׁהוּא זָז מִמְּקוֹמוֹ וְהוֹלֵךְ:
יִרְעֶנָּה. רוֹעֶה עָלֶיהָ וַעֲנָפֶיהָ וְאוֹכְלָן:

Verse 15

Verse 16

וְכַנָּה אֲשֶׁר נָטְעָה יְמִינֶךָ. הַמְּבֻסֶּסֶת וְהַמְיֻשֶּׁבֶת לְשׁוֹן "וַהֲשִׁיבֹךְ עַל כַּנֵּךְ" (בראשית מ:יג):
וְעַל בֵּן אִמַּצְתָּ לָךְ. וְעַל עֲשׂוֹ, שֶׁהָיָה בֵּן חָבִיב לְאָבִיו, שֶׁהָיָה קוֹרֵא אוֹתוֹ בְּנִי (בראשית כז:א), אִמַּצְתָּ גֶּפֶן יַעֲקֹב לָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד" (בראשית כז:מ). עַכְשָׁיו:

Verse 17

שְׂרוּפָה בָאֵשׁ. כְּסוּחָה, לְשׁוֹן "לֹא תְזֹמֵר" (ויקרא כה:ד), תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס "לָא תִכְסַח":
יֹאבֵדוּ. תָּמִיד הֵם הוֹלְכִין וְאוֹבְדִין מִגַּעֲרַת פָּנֶיךָ וְזַעְפְּךָ:

Verse 18

תְּהִי יָדְךָ עַל אִישׁ יְמִינֶךָ. תָּשִׁיב מַכּוֹתֶיךָ עַל עֲשָׂו, שֶׁהוּא אִישׁ הָעוֹמֵד לְהִפָּרַע יְמִינְךָ מִמֶּנּוּ:
וְעַל בֶּן אָדָם. אֲשֶׁר אִמַּצְתָּ לְךָ לִהְיוֹת מוֹשֵׁבוֹ "מְשַׁמֵּנֵי הָאָרֶץ" (בראשית כז:לט):

Verse 19

וְלֹא נָסוֹג מִמֶּךָּ. וְאַל תִּגְרֹם לָנוּ לִהְיוֹת נְסוֹגִים מִמֶּךָּ:
תְּחַיֵּנוּ. מִן הַגָּלוּת וְנַזְכִּיר טוֹבָתְךָ וּגְבוּרָתְךָ, וְאָז נִקְרָא בִּשְׁמֶךָ:

Verse 20

ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת. כָּאן נֶאֶמְרוּ שָׁלֹשׁ אַזְכָּרוֹת (שֶׁל שֵׁמוֹת), וּבָאֶמְצָעִי שְׁתֵּי אַזְכָּרוֹת (תהלים פ:ח), וּבָרִאשׁוֹן אַזְכָּרָה אַחַת (תהלים פ:ד). הַכֹּל לְפִי חֹזֶק הַגָּלֻיּוֹת וְהַצָּרָה וְהַגְּאֻלָּה:

Chapter 81

Verse 1

עַל הַגִּתִּית. כְּלִי שִׁיר הַבָּא מִגַּת:

Verse 2

הָרִיעוּ. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (ראש השנה ל:):

Verse 3

כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל. רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אוֹמֵר: הוּא נֵבֶל הוּא כִּנּוֹר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן
אוֹמֵר: נִימִין (וִיתֵדוֹת) יְתֵרוֹת שֶׁבֵּין זֶה לָזֶה. לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ נֵבֶל? שֶׁהוּא מְנַבֵּל כָּל
מִינֵי זֶמֶר:

Verse 4

בַּחֹדֶשׁ. בְּחִדּוּשׁ הַלְּבָנָה:
בַּכֵּסֶה. יוֹם מוּעָד קָבוּעַ לְךָ, וְכֵן "לְיוֹם הַכֵּסֶא יָבֹא בֵיתוֹ" (משלי ז:כ) – לַמּוּעָד
הַקָּבוּעַ (ביצה טז.):

Verse 5

כִּי חֹק. הוּא לְיִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְתִקְעַ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וְהוּא יוֹם הַ מִּשְׁפָּט
לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

Verse 6

עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יָצָא יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִים (ראש השנה י:):
שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע. מְפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (סוטה לו:), שֶׁלִּמְּדוֹ גַּבְרִיאֵל שִׁבְעִים לָשׁוֹן:

Verse 7

מִדּוּד. מֵעֲבוֹדַת עֲבָדוּת לְבַשֵּׁל קְדֵרוֹת כְּדֶרֶךְ שְׁאָר הָעֲבָדִים:
מִדּוּד. קְדָרָה, כְּמוֹ "וְהִכָּה בַכִּיּוֹר אוֹ בַּדּוּד" (שמואל א ב:יד):

Verse 8

בַּצָּרָה קָרָאתָ. לִי כֻּלְּכֶם קְרָאתֶם מְצָרַת עֲבוֹדַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם, וָאֲחַלֵּץ אֶתְכֶם
אֶעֱנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם. אַתָּה קְרָאתַנִי בְּסֵתֶר, בֵּינִי וּבֵינֶךָ, וַאֲנִי עָנִיתִיךָ בְּקוֹל רַעַם; הוֹדַעְתִּי
גְּבוּרוֹת וְנוֹרָאוֹת בְּפַרְהֶסְיָא:
אֶבְחָנְךָ עַל מֵי מְרִיבָה סֶלָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁגָּלוּי וּבָחוּן לְפָנַי, שֶׁאַתֶּם עֲתִידִים לְהַמְרוֹתִי
בְּמֵי מְרִיבָה (במדבר כ), כָּךְ שְׁנוּיָה בַּמְּכִילְתָּא (מכילתא יתרו בחדש א):

Verse 9

שְׁמַע עַמִּי. אַחֲרֵי שֶׁכָּל זֹאת עָשִׂיתִי לָךְ, כְּדַאי אַתָּה לִשְׁמֹעַ לִי:

Verse 10

Verse 11

הַרְחֶב פִּיךָ. לִשְׁאוֹל מִמֶּנִּי כָּל תַּאֲוַת לִבְּךָ:
וַאֲמַלְאֵהוּ. כְּכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַל אֲמַלֵּא:

Verse 12

Verse 13

בִּשְׁרִירוּת לִבָּם. בְּמַרְאִית לִבָּם, כְּמוֹ "לְמַעַן שׁוֹרְרִי" (תהלים ה:ט):

Verse 14

לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי. עֲדַיִן אִם הָיוּ רוֹצִין לָשׁוּב לִי וְלִשְׁמֹעַ אֵלַי:

Verse 15

כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ. בְּשָׂעָה מוּעֶטֶת הָיִיתִי מַכְנִיעַ אוֹיְבֵיהֶם:
אָשִׁיב יָדִי. אָשִׁיב מַכָּתִי מֵעֲלֵיכֶם לָתֵת אוֹתָהּ עֲלֵיהֶם, וְאָז:

Verse 16

מְשַׂנְאֵי ה׳ יְכַחֲשׁוּ לוֹ וְיִהִי עִתָּם. פּוּרְעָנוּתָם לְעוֹלָם :

Verse 17

וַיַּאֲכִילֵהוּ. לְיִשְׂרָאֵל:
וּמְצוּר. הִשְׁבִּיעָם דְּבַשׁ כְּשֶׁהָלְכוּ בִדְרָכָיו, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיְנַקֵּהוּ דְּבַשׁ מִסֶּלַע״ (דברים
לב:יג):

Chapter 82

Verse 1

אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל. לִרְאוֹת אִם אֱמֶת יִשְׁפּטוּ. וְאַתֶּם, הַדַּיָּנִים, עַד מָתַי תִּשְׁפְּטוּ עָוֶל!?

Verse 2

Verse 3

הַצְדִּיקוּ. אִם זַכַּאי הוּא בְּדִינוֹ, אַל תַּהַפְכוּ דִינוֹ לְטוֹבָה בִּשְׁבִיל לָשֵׂאת פְּנֵי רְשָׁעִים:

Verse 4

Verse 5

לֹא יָדְעוּ. הַדַּיָּנִין הַמְעַוְּתִים אֶת הַדִּין:
וְלֹא יָבִינוּ. אֶת אֲשֶׁר בִּשְׁבִיל הֶעָוֹן הַזֶּה יִתְהַלְּכוּ בַּחֲשֵׁכָה (עַל דֶּרֶךְ ״כִּי הַשַּׂחַד יְעַוֵּר וְגוֹ׳״
שמות כג:ח)), וְ יִמּוֹטוּ עַל כָּךְ מוֹסְדֵי אָרֶץ :

Verse 6

אֱלֹהִים אַתֶּם. מַלְאָכִים; כְּשֶׁנָּתַתִּי לָכֶם אֶת הַתּוֹרָה, נָתַתִּיהָ לָכֶם עַל מְנָת שֶׁאֵין מַלְאַךְ הַמָּוֶת
שׁוֹלֵט עוֹד בָּכֶם:

Verse 7

אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן. אָכֵן כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן תְּמוּתוּן, אֲחֵרֵי שֶׁחִבַּלְתֶּם מַעֲשֵׂיכֶם כְּמוֹהוּ (עבודה
זרה ה,א; מכילתא יתרו בחדש ט)
וּכְאַחַד הַשָּׂרִים. הָרִאשׁוֹנִים שֶׁמֵּתוּ, כֵּן תִּפֹּלוּ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה : כְּאַחַד הַשָּׂרִים שֶׁל מַעְלָה,
שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו כד:כא): ״וְפָקַד ה׳ עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם״:

Verse 8

קוּמָה אֱלֹהִים. אָסָף הִתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל שֶׁיָּקוּם וְיַכְרִית אוֹתָם הַדַּיָּנִין הַמְקַלְקְלִין מִיִּשְׂרָאֵל
כִּי אַתָּה. הוּא הַנּוֹחֵל הַגּוֹיִם, וְהַכֹּל בְּיָדְךָ לִשְׁפּוֹט:

Chapter 83

Verse 1

Verse 2

אַל דָּמִי לָךְ. אַל תִּתֵּן שְׁתִיקָה לְעַוּוֹתָתֵינוּ שֶׁאוֹיְבֵינוּ מְרֵיעִים לָנוּ:

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרֹתוּ. בְּרִית זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא עָלֶיךָ, לְהַשְׁכִּיחַ אֶת שִׁמְךָ, שֶׁאֵין אַתָּה קָרוּי
אֱלֹהִים אֶלָּא לָנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וּמֵאַחַר שֶׁ לֹּא יִזָּכֵר שֵׁם יִשְׂרָאֵל אַף שִׁמְךָ הַגָּדוֹל אֵינוֹ
נִזְכָּר. כָּךְ מָצָאתִי:

Verse 7

Verse 8

Verse 9

גַּם אַשּׁוּר. אַף אַשּׁוּר שֶׁהָיָה נִזְהָר עַד הַיּוֹם מִשְּׁאָר עֲצָה סְכָלָה וְלֹא יִתְחַבֵּר עִם מְרֵעִים, כְּמָה
דְּאַתְּ אָמַר (בראשית י:יא) "מִן הָאָרֶץ הַהִיא יָצָא אַשּׁוּר", שֶׁיָּצָא מֵעֲצַת דּוֹר הַפַּלָּגָה, כָּאן
נִלְוָה עִמָּם וַעֲזָרָם לְרָעָה (בפרושים אחרים מצאתי כן). גַּם אַשּׁוּר נִלְוָה עִמָּם וְגוֹ'. גַּם
זֶה שֶׁהָיָה מְחַבֵּב מִתְּחִלָּתוֹ מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁפֵּרַשׁ מֵעֲצַת נִמְרוֹד שֶׁנֶּאֱמַר מִן הָאָרֶץ הַהִיא יָצָא
אַשּׁוּר, אַף הוּא חָזַר לִהְיוֹת רָשָׁע. לְכָךְ נִשְׁתַּתֵּף לְהַחֲרִיב בֵּיתְךָ (בראשית רבה לז:ד)
הָיוּ זְרוֹעַ. כָּל אֵלֶּה נָתְנוּ כֹּחַ וְעָזְרָה לְמוֹאָב וְעַמּוֹן שְׁכֵנֵינוּ לָבוֹא עָלֵינוּ:

Verse 10

עֲשֵׂה לָהֶם כְּמִדְיָן. עַל יְדֵי גִּדְעוֹן (שופטים ז-ח)
כְּסִיסְרָא. עַל יְדֵי בָּרָק (שופטים ד:ט):

Verse 11

נִשְׁמְדוּ בְּעֵין דֹּאר. אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזוֹ מִן הַמִּלְחָמוֹת הָיְתָה בְּעֵין דֹּאר, שֶׁל גִּדְעוֹן (שופטים
ז:א) אוֹ שֶׁל בָּרָק (שופטים ה:יט):
הָיוּ דֹמֶן. "זֶבַח מְפֻזָּר", תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:

Verse 12

Verse 13

אֲשֶׁר אָמְרוּ. הַגּוֹיִם הָאֵלּוּ הָאֻמּוֹת לְמַעְלָה, אֱדוֹם וְיִשְׁמָעֵאל וְכָל חֲבֵרֵיהֶם:
נִירָשָׁה לָנוּ אֵת נְוֵה בֵּית אֱלֹהִים. אֶת נְוֵה בֵּית אֱלֹהִים:

Verse 14

שִׁיתֵמוֹ כַּגַּלְגַּל. וְכֶקֶשׁ הַנִּדָּפִים מִפְּנֵי רוּחַ, וּמַהוּ גַּלְגַּל? הוּא רֹאשׁ קוֹצֵי הַשָּׂדֶה הַקְּרוּיִים
קרדנ"ש בְּלַעַ"ז, וּכְשֶׁמַּגִּיעִין יְמֵי הַחֹרֶף נִתָּקִים וְנִשְׁתָּתִים מֵאֲלֵיהֶם וּפוֹרְחִין מֵעַט מֵעַט,
וְדוֹמֶה אוֹתוֹ הַנִּתָּק מֵהֶם כְּמִין גַּלְגַּלֵּי אוֹפַן עֲגָלָה, וְהָרוּחַ מוֹלִיכָתָן:

Verse 15

Verse 16

וּבְסוּפָתְךָ. טוֹרְבִּילְיו"ן בְּלַעַ"ז:

Chapter 84

Verse 1

Verse 2

מַה יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ. כַּמָּה אֲהוּבוֹת וַחֲבִיבוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ :

Verse 3

נִכְסְפָה. נֶחְמְדָה:
כָּלְתָה. נִתְאַוְּתָה, כְּמוֹ "וַתִּכַל דָּוִד הַמֶּלֶךְ לָצֵאת אֶל אַבְשָׁלוֹם" (שמואל ב יג:לט):
לְחַצְרוֹת ה'. כִּי טָרְבוּ, וְעַל הַגָּלוּת אָמְרָה:
לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ. יִתְפַּלְּלוּ עַל זֹאת:

Verse 4

גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת. בְּחֻרְבָּנוֹ קִנְּנוּ בוֹ הַצְּפָרִים. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: בְּבִנְיָנוֹ מְדַבֵּר, וְהַצִּפּוֹר
הִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל:
אֲשֶׁר שָׁתָה. שָׂמָה:

Verse 5

אַשְׁרֵי. מִי שֶׁיִּגִּיעַ עוֹד לֵישֵׁב בְּבֵיתֶךָ, וְעוֹד יְהַלְלוּךָ בְּתוֹכוֹ:

Verse 6

עֹז לוֹ בָךְ. אֲשֶׁר שָׁם אוֹתְךָ עֹז מִבְטַחוֹ:
מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם. מְחַשֵּׁב בִּלְבּוֹ מְסִלּוֹת דְּרָכָיו לְיַשֵּׁר אֶת דַּרְכּוֹ:

Verse 7

עוֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא. אוֹתָם הָעוֹבְרִים עַל דָּתְךָ, וְהֵנָּם בְּעוּמְקָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם בִּבְכִי וִילָלָה
מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ. בְּדִמְעוֹת עֵינֵיהֶם:
גַּם בְּרָכוֹת יַעֲטֶה מוֹרֶה. מְבָרְכִים וּמוֹדִים לְשִׁמּוֹ, וְאוֹמְרִים: יָפֶה דָּן אוֹתָנוּ וְאֶמֶת דִּינוֹ,
וּבְרָכוֹת יַעֲטֶה לָנוּ הַמּוֹרִים אוֹתָנוּ לָלֶכֶת בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב, וְלֹא שָׁמַעְנוּ לוֹ:

Verse 8

יְלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל. אוֹתָם הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ אֲשֶׁר מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם):
מֵחַיִל אֶל חָיִל. מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיֵרָאֶה צִבָּאָם וְחֵילָם אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
וּבְצִיּוֹן:

Verse 9

שִׁמְעָה תְּפִלָּתִי. לִבְנוֹת בֵּיתֶךָ:

Verse 10

מָגִנֵּנוּ. הוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַמֵּגִין עָלֵינוּ:
וְהַבֵּט פְּנֵי (דָּוִד) מְשִׁיחֶךָ. וְהִסְתַּכֵּל בְּחֶסְדָּיו וּבְטָרְחוֹ אֲשֶׁר טָרַח וְיָגַע עַל בִּנְיָנוֹ:

Verse 11

כִּי טוֹב יוֹם. אֶחָד בַּחֲצֵרֶיךָ וּלְמָחָר יָמוּת, מִלְּחִיוֹת אֶלֶף שָׁנִים בְּמָקוֹם אַחֵר:
בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף. עַל הַסַּף וְעַל הַמְּזוּזוֹת לִשְׁקוֹד:
מִדּוּר בְּאָהֳלֵי רֶשַׁע. מִלְּהְיוֹת דָּר בְּשִׁלְוָה בְּאָהֳלֵי עֶשָׁו הָרָשָׁע לְהִדָּבֵק בָּהֶם:

Verse 12

כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן. יֵשׁ לִפְתֹּר שֶׁמֶשׁ כְּמַשְׁמָעוֹ, וּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים פּוֹתְרוֹ לְשׁוֹן שִׁנֵּי חוֹמָה:

Chapter 85

Verse 1

Verse 2

רָצִיתָ ה׳ אַרְצֶךָ וְגוֹ׳. אִם שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב וְנָשָׂאתָ אֶת עֲוֹנָם וְכִסִּיתָ חַטָּאתָם, וְאָסַפְתָּ
עֶבְרָתְךָ מֵהֶם וַהֲשִׁיבוֹתָ עַצְמְךָ מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ, אָז רָצִיתָ אַרְצֶךָ וְעוֹלָמְךָ מִתְרַצֶּה. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא
תַּעֲשֶׂה זֹאת, אֵין אַרְצְךָ וְעוֹלָמְךָ מִתְרַצֶּה:

Verse 3

Verse 4

Verse 5

שׁוּבֵנוּ. שׁוּב אַתָּה וַהֲשִׁיבֵנוּ (שוחר טוב פה:ג):

Verse 6

Verse 7

הֲלֹא אַתָּה. סוֹפְךָ שֶׁתָּשׁוּב תְּחַיֵּנוּ, שֶׁהֲרֵי הִבְטַחְתָּנוּ כֵּן עַל יְדֵי נְבִיאֶךָ (יחזקאל לז):

Verse 8

Verse 9

אֶשְׁמְעָה מַה יְדַבֵּר. אֶזְכֶּה לִשְׁמֹעַ מַה יְדַבֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁיְדַבֵּר שָׁלוֹם אֶל עַמּוֹ וְלִכְסִלָּה. לִשְׁטוּת, לַחֲטֹא לְפָנָיו:

Verse 10

Verse 11

חֶסֶד וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ. שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹבְרֵי אֱמֶת, וּמִן הַשָּׁמַיִם יִפְגֹּשׁ בָּהֶם הַחֶסֶד צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ. הַצְּדָקָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים, וְהַשָּׁלוֹם מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יִהְיוּ נוֹשְׁקִין זֶה לָזֶה, כְּלוֹמַר: וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם (ישעיה לב:יז):

Verse 12

אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְגוֹ׳. כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹבְרִים אֱמֶת, וְנִשְׁקִיפוּ מִן הַשָּׁמַיִם צְדָקָה שֶׁהֵם עוֹשִׂים בָּאָרֶץ:

Verse 13

גַּם ה׳ יִתֵּן הַטּוֹב. ״יִפְתַּח אוֹצָרוֹ אֶת הַשָּׁמַיִם לָתֵת מָטָר״ (דברים כח:יב), כְּדֵי לַעֲשׂוֹת אַרְצוֹ אֶת יְבוּלָהּ:

Verse 14

וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו. וְיָשֵׂם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַצֶּדֶק בְּדַרְכֵי פְּעָמָיו שֶׁיִּתְנַהֵג בָּהֶם אֶת בָּנָיו:

Chapter 86

Verse 1

Verse 2

כִּי חָסִיד אָנִי. שֶׁאֲנִי שׁוֹמֵעַ גִּדּוּפִי וְחֶרְפָּתִי, וְיוֹכֶלֶת בְּיָדִי לְהִנָּקֵם, וַאֲנִי שׁוֹתֵק. כָּךְ הִיא בְּאַגָּדַת תְּהִלִּים. דָּבָר אַחֵר פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּבְרָכוֹת (ברכות ד.): וְלֹא חָסִיד אֲנִי, שֶׁכָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב יוֹשְׁבִין בִּכְבוֹדָן, וַאֲנִי יָדַי מְלֻכְלָכוֹת בְּדָם וּבְשָׁפִיר וּבְשִׁלְיָא וְכוּ׳?

Verse 3

כָּל הַיּוֹם. כָּל הַגָּלוּת, שֶׁהוּא יוֹם לָאֻמּוֹת וְלַיְלָה לְיִשְׂרָאֵל. כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּאַגָּדַת תְּהִלִּים:

Verse 4

נַפְשִׁי אֶשָּׂא. לִבִּי אֲכַוֵּן:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ. הַמַּקְדִּים עֲלִיּוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים:

Verse 9

Verse 10

וְעֹשֶׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ. עַד שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ הַמַּלְאָכִים נִבְרְאוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ (שו״ט פו, ג). לְפִיכָךְ יְכַבְּדוּ כָל הַגּוֹיִם לִשְׁמֶךָ:

Verse 11

Verse 12

Verse 13

מִשְׁאוֹל תַּחְתִּיָּה. דֶּרֶךְ הַמְנַאֲפִים לְהִנָּתֵן בְּעוּמְקָהּ שֶׁל שְׁאוֹל, וּמִשָּׁם הִצַּלְתַּנִי, שֶׁאָמַר לִי נָתָן הַנָּבִיא: ״גַּם ה׳ הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ״ (שמואל ב יב:יג):

Verse 14

זֵדִים קָמוּ עָלַי. דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל:
וְלֹא שָׁמוּךָ לְנֶגְדָּם. לֹא זָכְרוּ אֲשֶׁר רָאוּ שֶׁמְּשָׁחַנִי שְׁמוּאֵל עַל פִּיךָ (שמואל א טז:יב):

Verse 15

Verse 16

לְבֶן אֲמָתֶךָ. בֶּן הָאָמָה מַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לִפְנֵי אֲדוֹנָיו יוֹתֵר מִמִּקְנַת כֶּסֶף, שֶׁבֶּן הָאָמָה יְלִיד בַּיִת הוּא וְגָדַל בְּחֵיק אֲדוֹנָיו:

Verse 17

עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה. שֶׁיְּהֵא נִכָּר לַאֲחֵרִים שֶׁמָּחַלְתָּ לִי:
וְיִרְאוּ שׂוֹנְאַי. הָאוֹת וְיֵבֹשׁוּ, וְלֹא שָׁמַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִתֵּן הָאוֹת בְּיָמָיו, אֶלָּא בִּימֵי שְׁלֹמֹה בְּנוֹ, כְּשֶׁדָּבְקוּ הַשָּׁעִרִים זֶה בָּזֶה וְלֹא נִפְתְּחוּ עַד שֶׁאָמַר (דברי הימים ב ו:מב): ״אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִד עַבְדֶּךָ״:

Chapter 87

Verse 1

יְסוֹדָתוֹ בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ. יְסוֹדַת מִזְמוֹר זֶה; עַל הַר צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם יָסַד הַמְשׁוֹרֵר:

Verse 2

Verse 3

נִכְבָּדוֹת מְדֻבָּר בָּךְ. אַתְּ, יְרוּשָׁלַיִם, דִּבְרֵי כָבוֹד נִדְבְּרוּ בָךְ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּמָה
: הֵן הַנִּכְבָּדוֹת? שֶׁאַתְּ עִיר הָאֱלֹהִים סֶלָה

Verse 4

אַזְכִּיר רַהַב וּבָבֶל לְיוֹדְעָי. עוֹד זֹאת דִּבֶּר עָלֶיךָ: אַזְכִּיר אֶת מְצָרִים וְאֶת בָּבֶל עַל יוֹדְעַי,
לְהָבִיא מִנְחָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו סו:כ) ״וְהֵבִיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם וְגוֹ׳ מִנְחָה לַה׳
:וְגוֹ׳״
הִנֵּה פְלֶשֶׁת וְצוֹר עִם כּוּשׁ. גַּם הֵם כְּמִצְרַיִם וּבָבֶל יִתְּנוּ לֵב לְבַקֵּשׁ וְלִזְכֹּר אֶת כָּל אֶחָד
:וְאֶחָד
זֶה יוּלַּד שָׁם. זֶה הָיָה מִמִּשְׁפָּחוֹת הַנּוֹלָדִים בְּצִיּוֹן, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד
(ישעיה כז:יב) ״:אֶחָד

Verse 5

וּלְצִיּוֹן יֵאָמַר אִישׁ וְאִישׁ יֻלַּד בָּהּ. וּכְשֶׁיְּבִיאוּם מִנְחָה לַה׳ בְּצִיּוֹן, יֵאָמַר לָהֶם עַל כָּל אֶחָד
וְאֶחָד: זֶה מֵאוֹתָם שֶׁגָּלוּ מִמֶּךָּ וּמִתּוֹלְדוֹתֵיהֶם. עִנְיָן אַחֵר: הַמְשׁוֹרֵר אוֹמֵר אַזְכִּיר לְעַמִּי
וּלְיוֹדְעַי אֶת גְּדֻלּוֹת מִצְרַיִם וּבָבֶל, שֶׁהֵם רוֹאִים עַתָּה אֶת גְּדֻלָּתָם. הִנֵּה פְלֶשֶׁת וְצוֹר עִם
כּוּשׁ, מְפֻנֵּי שֶׁהֵם סְמוּכִים לְ רַהַב וּבָבֶל, מְנַשְּׁאִים אוֹתָם כָּל הָאֻמּוֹת וְאוֹמְרִים עֲלֵיהֶם: זֶה
:יֻלַּד שָׁם – בְּמִצְרַיִם וּבָבֶל
וּלְצִיּוֹן יֵאָמַר וְגוֹ׳. וְהַשֶּׁבַח הַזֶּה שֶׁהוּא עֲכָשָׁיו לְרַהַב וּבָבֶל, יָסוֹב לְצִיּוֹן, וְעָלֶיהָ יְהוּ
: אוֹמְרִים: פְּלוֹנִי יֻלַּד בָּהּ
:וְהוּא יְכוֹנְנֶהָ עֶלְיוֹן. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְכוֹנְנֶהָ לְמַעְלָה מִכָּל הָעֲרוֹת

Verse 6

:ה׳ יִסְפֹּר בִּכְתוֹב עַמִּים וְגוֹ׳. מִקְרָא מְסֹרָס זֶה, וְסֶלָה הָאָמוּר לְסוֹפוֹ מוּסָב כְּלַפֵּי רֹאשׁוֹ:
ה׳ יִסְפֹּר בִּכְתוֹב עַמִּים סֶלָה, כְּלוֹמַר לָעָתִיד כְּשֶׁיִּכְתֹּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָעוֹבְדֵי גִּלּוּלִים
לְדָרָאוֹן, יִמְנֶה אֶת שֶׁרָאֵל הַנִּבְלָעִים בְּתוֹכָם וְאֶת הַנֶּאֱנָסִים בֵּינֵיהֶם וְיוֹצִיאֵם מִתּוֹכָם
וְיֹאמַר זֶה יֻלַּד מֵאוֹתָם שֶׁל צִיּוֹן וְיִבְרוֹר אוֹתָם לוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר יְשַׁעְיָה: ״וְגַם מֵהֶם אֶקַּח
לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם״ (ישעיהו סו:כא), מִן הַגּוֹיִם הַמְּבִיאִים אוֹתָם מִנְחָה אֶקַּח הַנִּבְלָעִים
בְּתוֹכָם, וְיִהְיֶה בָּהֶם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם שֶׁאֵינָם נִכָּרִים וּלְפָנַי גְּלוּיִים הֵם אָמַר ה׳. וְהֵיכָן
(דברים כט:כח) ״הַנִּסְתָּרוֹת לַה׳ אֱלֹהֵינוּ״ :אָמַר?

Verse 7

:וְשָׁרִים כְּחוֹלְלִים. עַל זֹאת, כְּחוֹלְלִים לְשׁוֹן ״מְחוֹלְלִים״ (שופטים כא:כג)
:כָּל־מַעְיָנַי. כָּל קְרָבַי
:בָּךְ. בִּישׁוּעָתֵךְ (שיר השירים רבה א:לב)

Chapter 88

Verse 1

:עַל מָחֲלַת לְעַנּוֹת. עַל חוֹלַת אַהֲבָה וְעִנּוּיָהּ, שֶׁהִיא מְעֻנָּה בְּיִסּוּרֵי הַגָּלוּת
מַשְׂכִּיל. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר מַשְׂכִּיל, עַל יְדֵי תּוּרְגְּמָן נֶאֱמַר; שֶׁהָיָה הַנָּבִיא מַעֲמִיד תּוּרְגְּמָן
לְפָנָיו, וּכְשֶׁרוֹחַ הַנְּבוּאָה בָּאָה לוֹ, אוֹמֵר אֶת הַנְּבוּאָה לַתּוּרְגְּמָן, וְהוּא מַשְׁמִיעָהּ (פסחים
:קיז.)
לְהֵימָן הָאֶזְרָחִי. אֶחָד מִן הַמְשׁוֹרְרִים בִּכְלֵי שִׁיר, וְיִסְּדוּהוּ בְּנֵי קֹרַח אֶת הַמִּזְמוֹר הַזֶּה
(דברי הימים א ו:לג) :שֶׁיֹּאמְרֵהוּ הֵימָן עַל הַדּוּכָן

לְהֵימָן הָאֶזְרָחִי. מִבְּנֵי זֶרַח בֶּן יְהוּדָה הָיָה, שֶׁהוּא מְיֻחָס (דברי הימים א ב:ו) וּבְנֵי זֶרַח זִמְרִי וְאֵיתָן וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וְדַרְדַּע כֻּלָּם חֲמִשָּׁה. הָיוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁלֹמֹה (מלכים א ה:יא) "וַיֶּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם מֵאֵיתָן הָאֶזְרָחִי וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וְדַרְדַּע בְּנֵי מָחוֹל". וְיִסְּדוּ מִזְמוֹרִים וְנִקְבְּעוּ בְּסֵפֶר תְּהִלִּים, לְכָךְ נִקְרְאוּ בְּנֵי מָחוֹל. כָּךְ מָצָאתִי בְּפֵרוּשִׁים מְדֻיָּקִים:

Verse 2

יוֹם צָעַקְתִּי. וְגַם בַּלַּיְלָה אֲנִי נֶכוֹן נֶגְדֶּךָ :

Verse 3

Verse 4

כִּי שָׂבְעָה בָרָעוֹת נַפְשִׁי. עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר:

Verse 5

אֵין אֵיל. אֵין כֹּחַ, כְּמוֹ "אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה" (תהלים כב:כ):

Verse 6

בַּמֵּתִים חָפְשִׁי. הִנְנִי בֵּין הַמֵּתִים חָפְשִׁי מִן הָעוֹלָם, וְכָל שֶׁהֵם הַמֵּתִים חָפְשִׁים מִן הָעוֹלָם:
מְיֻדָּךְ נִגְזָרוּ. מִמְּצִוּוֹתֶיךָ נִגְזְרוּ מִן הָעוֹלָם:

Verse 7

בְּבוֹר תַּחְתִּיּוֹת. הוּא הַגָּלוּת:

Verse 8

סָמְכָה. נִשְׁעֲנָה וְתָלָה עָלַי :
וְכָל־מִשְׁבָּרֶיךָ עָנִיתָ סֶלָה. מִשְׁבָּרִים לְשׁוֹן גַּלֵּי הַיָּם הֵם, כָּל סַעֲרַת אַפְּךָ, בְּכֻלָּם עִנִּיתָ אוֹתִי תָּמִיד (עירובין נד.):

Verse 9

שַׂתַּנִי תוֹעֵבוֹת לָמוֹ. הָאֱמוֹת שָׁהָיִיתִי חֲשׁוּבָה בְּעֵינֵיהֶם, עַכְשָׁיו אֲנִי נִמְאֶסֶת לָהֶם:
כָּלוּא. נֶחְבַּשׁ בַּכֶּלֶא וְאֵינִי יָכוֹל לָצֵאת:

Verse 10

Verse 11

הֲלַמֵּתִים. הֲלָרְשָׁעִים, שֶׁאַף בְּחַיֵּיהֶם קִרְוִיִּין מֵתִים (ברכות יח.), הֲלָהֶם אַתָּה עוֹשֶׂה פֶּלֶא וְנִסִּים?
אִם רְפָאִים יָקוּמוּ יוֹדוּךָ. שָׁמָּא אֵלּוּ הָאֱמוֹת שֶׁרְפוּ יְדֵיהֶם מֵעֲבוֹדָתֶךָ וּמִתּוֹרָתֶךָ יָקוּמוּ וְיוֹדוּךָ? בְּתָמִיהָה:

Verse 12

הֲיְסֻפַּר בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ. אִם נָמוּת בְּיַד אוֹיְבֵינוּ, כְּלוּם נוּכַל לְסַפֵּר שִׁבְחֲךָ בַּקֶּבֶר?

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

וְגוֹעֵ מִנֹּעַר. מֵת מִתּוֹךְ תִּשְׁנוֹק מִיתָה חֲטוּפָה, כְּמוֹ (שמות יד:כז) "וַיְנַעֵר ה'". וַיְנַעֵר פֶּרֶשׁ מְנֻחֵם לְשׁוֹן חֲבִיטָה, כְּמוֹ "נוֹעֵר כַּפָּיו מִתְּמֹךְ בַּשֹּׁחַד" (ישעיהו לג:טו), "הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי" (ישעיהו נב:ב), "וְהָיָה הֶחָסֹן לִנְעֹרֶת" (ישעיהו א:לא), "וְיִנָּעֲרוּ רְשָׁעִים מִמֶּנָּה" (איוב לח:יג), "כָּכָה יֵהֵא נָעוּר וָרִיק" (נחמיה ה:יג) אָפוּנָה. מְיֻשֶּׁבֶת וּמְבֻסֶּסֶת אֵיתָנָתְךְ בְּלִבִּי, אָפוּנָה לְשׁוֹן "דָּבָר דָּבֵר עַל אָפְנָיו" (משלי כה:יא), עַל מְכוֹנָיו:

Verse 17

Verse 18

Verse 19

מְיֻדָּעַי מַחְשָׁךְ. נֶחְשַׁכְתִּי וְנֶחְדַּלְתִּי מֵהֶם:

Chapter 89

Verse 1

לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי. גַּם הוּא אֶחָד מִן חֲמִשָּׁה אַחִים הַמְשׁוֹרְרִים, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ (בבא בתרא טו.) בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ עַל שֵׁם "מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח" (ישעיהו מא:ב):

Verse 2

אוֹדִיעַ אֱמוּנָתְךָ בְּפִי. אֶת שֶׁיְּדַעְתִּיךָ, שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵר הַבְטָחָתְךָ וּמְאַמֵּן דְּבָרֶיךָ:

Verse 3

כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה. כִּי אָמַרְתִּי: עַד עוֹלָם יִבָּנֶה בְּחֶסֶד כִּסֵּא דָוִד, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְכֹנַנְתִּי כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְגוֹ'" (שמואל ב ז:ג). דָּבָר אַחֵר: סָבוּר הָיִיתִי שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹלָם בָּנוּי בְּחֶסֶדְךָ וְתָכִין אֱמוּנָתְךָ בַּשָּׁמַיִם, שֶׁתְּהֵא נְכוֹנָה וּמְקֻיֶּמֶת. וּמַה הִיא הָאֱמוּנָה? אוֹתָהּ הַהַבְטָחָה שֶׁהִבְטַחְתָּ אֶת דָּוִד עַל יְדֵי נָתָן הַנָּבִיא לֵאמֹר: כָּרַתִּי בְרִית לִבְחִירִי לְהָכִין עַד עוֹלָם זַרְעוֹ:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

וְיוֹדוּ שָׁמַיִם פִּלְאֲךָ. אַף אֱמוּנָתְךָ יוֹדוּ בִּקְהַל קְדוֹשִׁים:

Verse 7

יַעֲרֹךְ לַה׳. יְהֵא נַעֲרָץ כְּמוֹתוֹ:

Verse 8

בְּסוֹד קְדוֹשִׁים רַבָּה. בְּסוֹד רַב שֶׁל מַלְאָכִים:

Verse 9

Verse 10

בְּשׁוֹא גַלָּיו. בְּהִנָּשֵׂא גַלָּיו:
אַתָּה תְשַׁבְּחֵם. תַּשְׁפִּילֵם, וְכֵן ״וְחָכָם בְּאָחוֹר יְשַׁבְּחֶנָּה״ (משלי כט:יא), וְכֵן ״מַשְׁבִּיחַ שְׁאוֹן
יַמִּים״ (תהלים סה:ח):

Verse 11

רָהַב. מִצְרַיִם (ישעיהו ל:ז):

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

יוֹדְעֵי תְרוּעָה. שֶׁיּוֹדְעִין לְרַצּוֹת אֶת בּוֹרְאָם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בִּתְרוּעָה, שֶׁמְּסַדְּרִים עָלֶיהָ
מַלְכֻיּוֹת, זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת (ויקרא רבה כט, ד):

Verse 17

Verse 18

וּבְרִצּוֹנְךָ. שֶׁאַתָּה מִתְרַצֶּה לָהֶם, אפימאנ״ט בְּלַעַ״ז:

Verse 19

Verse 20

לַחֲסִידֶיךָ. נָתָן הַנָּבִיא וְגָד הַחוֹזֶה:
שְׁוִיתִי עֵזֶר. עַל דָּוִד, לַעֲזוֹר לוֹ תָּמִיד :

Verse 21

Verse 22

Verse 23

לֹא יַשִּׁיא אוֹיֵב בּוֹ. לֹא יִגְּבַר עָלָיו לִהְיוֹת לוֹ כְּנוֹשֶׁה (שמות כב:כד):

Verse 24

Verse 25

Verse 26

Verse 27

Verse 28

בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ. גָּדוֹל אֶתְּנֵהוּ:

Verse 29

Verse 30

Verse 31

Verse 32

Verse 33

וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם. כָּךְ אָמַר לוֹ נָתָן הַנָּבִיא עַל שְׁלֹמֹה (שמואל ב ז:יד): "אֲשֶׁר בְּהַעֲוֹתוֹ
וְהוֹכַחְתִּיו בְּשֵׁבֶט אֲנָשִׁים", זֶה רְזוֹן בֶּן אֶלְיָדָע שֶׁעָמַד לְשָׁטָן לוֹ, וּבְנִגְעֵי בְנֵי אָדָם זֶה
אַשְׁמְדַאי, שֶׁהַשְּׁדִים בְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיוּ (בראשית רבה כ:יא):

Verse 34

Verse 35

Verse 36

אִם לְדָוִד אֲכַזֵּב. לְשׁוֹן "לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו" (ישעיהו נח:יא), פיילנצ"א בְּלַעַ"ז:

Verse 37

Verse 38

וְעֵד בַּשְּׁחָק נֶאֱמָן. הַיָּרֵחַ וְהַשֶּׁמֶשׁ עֵדִים לוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהֵם קַיָּמִים, יִתְקַיֵּם מַלְכוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו לג:כ-כא): "אִם תָּפֵרוּ אֶת בְּרִיתִי הַיּוֹם וְאֶת בְּרִיתִי הַלָּיְלָה גַּם בְּרִיתִי תּוּפַר אֶת דָּוִד עַבְדִּי":

Verse 39

וְאַתָּה זָנַחְתָּ. דִּקְדַּקְתָּ אַחַר בָּנָיו לַחֲשׁוֹב עֲוֹנָם, עַד אֲשֶׁר זְנַחְתָּם וּמְאַסְתָּם בִּימֵי צִדְקִיָּהוּ (מלכים ב כה:א):

Verse 40

נֵאַרְתָּה. בִּטַּלְתָּ:

Verse 41

כָּל גְּדֵרוֹתָיו. שֶׁבָּנָה בִּירוּשָׁלַיִם:
מִבְצָרָיו. הַר הַבַּיִת וּמְצוּדַת צִיּוֹן:

Verse 42

Verse 43

Verse 44

אַף תָּשִׁיב צוּר חַרְבּוֹ. הֲשִׁיבוֹתָ אָחוֹר וְהָפַכְתָּ אֶת חִדּוּד חַרְבּוֹ, כְּמוֹ "חַרְבוֹת צָרִים" (יהושע ה:ב), וְכֵן "כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ" (ישעיהו נד:יז):
וְלֹא הֲקִימוֹתוֹ. וְלֹא הֶעֱמַדְתּוֹ מִלִּפּוֹל:

Verse 45

הִשְׁבַּתָּ מִטְהָרוֹ. זְרִיחָתוֹ, כְּמוֹ "צָהֳרַיִם" דְּמַתַּרְגְּמִינָן: "טִיהֲרָא", וּכְמוֹ (שמות כד:י) "וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר":
מְגַרְתָּה. הִשְׁפַּלְתָּ וְהִשְׁחַתָּ, כָּל לְשׁוֹן שְׁחִיָּה בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן "מְגַר":

Verse 46

Verse 47

Verse 48

זְכֹר אֲנִי מֶה חָלֶד. מַה זִּקְנָה יֵשׁ לִי? הֲלֹא מְעַט יָמַי, וְדַי לְךָ שֶׁאַתָּה נִפְרָע מִמֶּנִּי בְּמוֹתִי קְצַר יָמִים:
עַל מַה שָּׁוְא. לְחִנָּם וְלַהֶבֶל בָּרָאתָ כָּל בְּנֵי אָדָם :

Verse 49

Verse 50

Verse 51

שְׁאֵתִי בְחֵיקִי כָּל רַבִּים עַמִּים. בַּגּוֹלָה אֲנִי נוֹשֵׂא סִבְלָם וּמַשָּׂאָם:

Verse 52

עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ. סוֹפֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה הוּא (סוטה ט,טו): בְּעִקְּבוֹת הַמָּשִׁיחַ חוּצְפָּא יִסְגֵּא:

Verse 53

בָּרוּךְ ה׳ לְעוֹלָם. עַל כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָנוּ:

Chapter 90

Verse 1

תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה. אֶחָד עָשָׂר מִזְמוֹרִים מִכָּאן עַד "לְדָוִד מִזְמוֹר" (תהלים קא:א), כֻּלָּם מֹשֶׁה אֲמָרָם. כְּנֶגְדָּם בֵּרַךְ אֶחָד עָשָׂר בְּרָכוֹת לְאֶחָד עָשָׂר שְׁבָטִים בְּזֹאת הַבְּרָכָה (דברים לג:א):
מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָנוּ. מָעוֹן מָדוֹר וּמָנוֹס לָבֹא שָׁם הָיִיתָ לָנוּ:
בְּדֹר וָדֹר. מֵעוֹלָם, כִּי אַתָּה מִקֶּדֶם הַכֹּל הָיִיתָ:

Verse 2

בְּטֶרֶם הָרִים יוּלָּדוּ. נִבְרְאוּ, וּבְטֶרֶם חוֹלַלְתָּ אֶרֶץ וְתֵבֵל. וּמֵעוֹלָם רֹאשׁוֹן וְעַד עוֹלָם אַחֲרוֹן אַתָּה אֵל :

Verse 3

תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא. מֵבִיא אַתָּה יִסּוּרִין עַל הָאָדָם עַד שֶׁאַתָּה מַחֲזִירוֹ לִהְיוֹת תְּשׁוּשׁ כֹּחַ וְקָרוֹב לַמָּוֶת, וַתֹּאמֶר לוֹ בְּיִסּוּרִין שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים:

Verse 4

כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ. אֶלֶף שָׁנִים שֶׁל בְּנֵי אָדָם הֵם כְּיוֹם אֶחָד שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
וְעוֹד מִן הַלַּיְלָה עִמּוֹ, כִּי יוֹם אֶחָד שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְעַט מִן הַלַּיְלָה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא הֵם אֶלֶף שָׁנִים, שֶׁהָרֵי לֹא אָמַר הַכָּתוּב שֶׁיְּהֵא יוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶחָד
כְּאֶלֶף שָׁנִים, אֲבָל כְּשֶׁיָּצָא מְעַט מִן הַלַּיְלָה עִמּוֹ אָז יוֹמוֹ שָׁלֵם וַהֲוֵי אֶלֶף שָׁנִים, וּלְכָךְ מֵת
אָדָם הָרִאשׁוֹן תּוֹךְ אֶלֶף, שֶׁאִם הָיָה חַי אֶלֶף הָיָה יוֹתֵר מִיּוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְשָׁמָּא
שְׁעוּר אוֹתָהּ אַשְׁמוּרָה הוּא כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ מִמִּיתַת אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד אֶלֶף שָׁנִים, וַאֲנַן לֹא יָדְעִינָן
כַּמָּה הֲוֵי אוֹתָהּ אַשְׁמוּרָה כִּי אִם מִפָּסָרָא (מצאתי). כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ וְגוֹ׳. וּכְשֶׁעָלְתָה
תְּשׁוּבָה בְּדַעְתְּךָ מִתְּחִלָּה יָפָה דַּנְתָּ וּבָרָאתָ אוֹתָהּ, וּרְאוּיִין הָיוּ הַשָּׁנִים לְכָךְ לְפִי (שֶׁלֹּא) הָיוּ

יְמֵי בְנֵי אָדָם רַבִּים שֶׁלֹּא הָיוּ אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ אֶלָּא כְּיוֹם הוֹלֵךְ שֶׁעָבַר וְחָלַף וּמְעַט מִן
הַלַּיְלָה עִמּוֹ, שֶׁהֲרֵי אָמַרְתָּ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן (בראשית ב:יז) "כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת
תָּמוּת" וְחָיָה תְּשַׁע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, נִמְצְאוּ אֶלֶף שָׁנִים עוֹלִים לְיוֹם שָׁלֵם וּמְעַט מִן
הַלַּיְלָה עִמּוֹ:
כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר. שֶׁכְּבָר עָבַר:

Verse 5

זַרְמָתָם שֵׁנָה יִהְיוּ. עַכְשָׁיו חֲטַפְתָּם לְאוֹתָם הַשָּׁנִים וַהֲבֵאתָם לְיָמִים מוּעָטִים, שֶׁאֵינָם אֶלָּא
כְּשֵׁנָת תְּנוּמָה; שֶׁשְּׁנֵי הַדּוֹרוֹת שִׁבְעִים שָׁנָה הֵם, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסוֹף הָעִנְיָן: יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ
בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְהֵם חֲשׁוּבִים שֵׁנָה אַחַת; כְּעִנְיָן (תהלים קכו:א) "בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת
צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים", וְעַל שִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל נֶאֱמַר
זַרְמָתָם. לְשׁוֹן שְׁטִיפָה, כְּמוֹ "זֶרֶם מַיִם" (חבקוק ג:י)
בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף. הַנּוֹלָד בַּלַּיְלָה מֵת בַּבֹּקֶר, לְסוֹף הַשָּׁנָה; וְאִם

Verse 6

בַּבֹּקֶר יָצִיץ. מִיָּד חָלַף, וְעַד בֹּא הָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ, לָמָּה?

Verse 7

כִּי כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וגו'. וְעַל כָּל זֹאת:

Verse 8

שַׂתָּה עֲוֹנוֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ, וְאֶת עֲלֻמֵנוּ – אֶת חֲטֹאת נְעוּרֵינוּ, שַׂמְתָּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ :
עֲלֻמֵינוּ. נְעוּרֵינוּ, כְּמוֹ (שמואל א יז:נו) "בֶּן מִי זֶה הָעֶלֶם":
לִמְאוֹר פָּנֶיךָ. לְמוּלְךָ לְהַבִּיט בָּהֶם:

Verse 9

פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ. וּפָנוּ וְנִבְעֲרוּ וְהָלְכוּ לָהֶם בְּעֶבְרָתֶךָ:
כְּמוֹ הֶגֶה. כְּדִבּוּר הַמְּמַהֵר לִכְלוֹת:

Verse 10

יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה. שְׁנוֹתֵינוּ אֵלֶּה בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ אֵלֶּה וּבַעֲלוּמֵינוּ אֵלֶּה שִׁבְעִים
שָׁנָה הֵם:
וְאִם בִּגְבוּרוֹת. וְאִם הַרְבֵּה גָּבְרוּ יָמָיו, שְׁמוֹנִים שָׁנָה הֵם
וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן. וְכָל הַגְּדֻלָּה וְהַשְּׂרָרָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֵינָם אֶלָּא עָמָל
וָאָוֶן, וְלָמָּה? שֶׁהֲרֵי כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה. בְּתוֹךְ עֶבְרָה מַהֵר אָנוּ עָפִים וּמֵתִים
גָּז. לְשׁוֹן הַעֲבָרָה, כְּמוֹ "נָגְזוּ וְעָבָר" (נחום א:יב), "וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן הַיָּם" (במדבר
יא:לא):

Verse 11

מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ. בַּיָּמִים מוּעָטִים כָּאֵלֶּה מִי יִקְנֶה לוֹ לֵב לָדַעַת אֶת עֹז אַפְּךָ לְיִרְאָה
אוֹתְךָ, וְאַתָּה כְּיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ. כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה נָרָאוּי כֵּן עֶבְרָתְךָ קָשָׁה, וְנִפְרָע מִן הַחוֹטְאִים:

Verse 12

לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע. כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה, הוֹדַע בָּעוֹלָם אֶת מִנְיַן יָמֵינוּ אֲרֻכִּים, וְכֵיוָן
שֶׁנַּאֲרִיךְ יָמִים, נוּכַל לִקְנוֹת לֵב וְנָבִיא בְּתוֹכָם לֵבָב חָכְמָה. וְנָבִיא לְשׁוֹן הֲבָאָה (בבא
בתרא יב.). (וְיֵשׁ אוֹמְרִים לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן, כְּמִנְיַן כ"ן – שִׁבְעִים שָׁנָה, וְנָמוּת לְפִי
שְׁעוּר יָמֵינוּ שֶׁהֵן מְעַט, כֵּן תְּיַסֵּר אוֹתָנוּ וְכֵן "וַיֹּדַע בָּהֶם אַנְשֵׁי סֻכּוֹת" (שופטים ח:טז)
(ס"א אינו)):

Verse 13

שׁוּבָה ה'. מֵהָרוֹן אַפֶּךָ:

וְהֶנֶּחֱם. חֲשׁוֹב מַחֲשָׁבָה טוֹבָה עַל עֲבָדֶיךָ :

Verse 14

שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ. בְּיוֹם הַגְּאֻלָּה וְהַתְּשׁוּעָה, שֶׁהוּא בֹּקֶר לְלֵיל הַצָּרָה וְהָאֲנָחָה וְהַחֲשֵׁכָה :
וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל יָמֵינוּ. כְּלוֹמַר בְּכָל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלֵינוּ בְּיָמֵינוּ אֵלֶּה :

Verse 15

שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ. שַׂמְּחֵנוּ לִימוֹת מְשִׁיחֵנוּ כְּמִנְיַן יָמוֹת שֶׁעִנִּיתָנוּ בַּגָּלֻיּוֹת, וּכְמִנְיַן
שְׁנוֹת אֲשֶׁר רָאִינוּ רָעָה :

Verse 16

Verse 17

וְיִהִי נֹעַם אֲדֹ׳ אֱלֹהֵינוּ. שְׁכִינָתוֹ וְתַנְחוּמָיו :
וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ. לְשׁוֹן תְּחִנָּה הוּא, כּוֹנְנָה כְּמוֹ ״שָׂמְרָה״ (תהלים כה:כ)
(תהלים פב:ח) ״שָׁפְטָה״ :
כּוֹנְנֵהוּ. כּוֹנֵן אוֹתוֹ, וּשְׁנֵי פְּעָמִים וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ : אֶחָד עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן,
שֶׁבִּרְכָן לְיִשְׂרָאֵל וְהִתְפַּלֵּל שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם בַּמִּשְׁכָּן, וְאַחַת שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה
יְדֵיהֶם :

Chapter 91

Verse 1

יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן. מִי שֶׁהוּא חוֹסֶה בְּסֵתֶר כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, הוּא יִתְלוֹנָן בְּצִלּוֹ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא מֵגִין עָלָיו. הֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ זֶה מַשִּׁיא אֶת בְּנֵי הָאָדָם לַחֲסוֹת בְּכַנְפֵי הַשְּׁכִינָה :
יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן. כְּמוֹ ״בְּצִלּוֹ חָמַדְתִּי וְיָשָׁבְתִּי״ (שיר השירים ב:ג) :
שַׁדַּי. לְשׁוֹן חוֹזֶק :

Verse 2

?אוֹמַר לַה׳ מַחְסִי. הוּא וּמְצוּדָתִי, וְהַכֹּל יִלְמְדוּ מִמֶּנִּי. וְלָמָּה אֲנִי אוֹמֵר כֵּן

Verse 3

כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ וְגוֹ׳. לְכָל אֶחָד וְאֶחָד הוּא אוֹמֵר יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן :

Verse 4

בְּאֶבְרָתוֹ. כָּנָף :
יָסֹךְ. יָסִיךְ :
תְּחֹסֶה. תִּתְכַּסֶּה :
צִנָּה וְסֹחֵרָה. הוּא צִנָּה הַמַּקֶּפֶת אֶת הָאָדָם קָרוֹב לְאַרְבַּע רוּחוֹתָיו, סֹחֵרָה לְשׁוֹן סְחוֹר סְחוֹר
(שבת יג.) :

Verse 5

לֹא תִירָא. אִם תִּבְטַח בּוֹ :
מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם. שֵׁד הַמְּעוֹפֵף כְּחֵץ :

Verse 6

מִדֶּבֶר, וּמִקֶּטֶב. שֵׁמוֹת שֵׁדִים הֵם, זֶה מַזִּיק בַּלַּיְלָה וְזֶה מַזִּיק בַּצָּהֳרַיִם (פסחים קיא:) :

(הושע י:ב) "יְשׁוֹדֵד. יְשׁוֹד:

Verse 7

(בראשית כה:יח) "עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו נָפָל" יִפֹּל מִצְּדְךָ אֶלֶף. לְשׁוֹן חֲנִיָּה, כְּמוֹ מִשְׁמאלְךָ יַחֲנוּ אֶלֶף שֶׁדִים, וְאֵלִיךָ לֹא יִגַּשׁ לְהַזִּיק: מִצְּדְךָ.

Verse 8

וְשַׁלֶּמֶת. כְּלָיוֹן, וְלָמָּה?

Verse 9

כִּי אַתָּה. אָמַרְתָּ ה' מַחְסִי. וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר: עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ. אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שַׂמְתָּ מְעוֹן מִבְטַחֲךָ:

Verse 10

(שמות כא:יג) "וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ" לֹא תְאֻנֶּה. לֹא תִקְרֶה, וְכֵן: לֹא תְאֻנֶּה:

Verse 11

Verse 12

פֶּן תִּגֹּף. פֶּן תִּכָּשֵׁל, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נְגִיפָה; אצופי"ר בְּלַעַ"ז: פֶּן תִּגֹּף.

Chapter 92

Verse 1

מִזְמוֹר שִׁיר. שֶׁל לְוִיִּם (נְבִיאִים): לְיוֹם הַשַּׁבָּת. שֶׁאוֹמְרִים אותו בְּשַׁבָּתוֹת, וְהוּא מְדַבֵּר בְּעִנְיַן הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת (ראש השנה לא.): לְיוֹם הַשַּׁבָּת.

Verse 2

Verse 3

לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ. בְּעֵת הַגְּאֻלָּה: וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת. וּבְעוֹד צָרַת הַגָּלוּת לְהַאֲמִין בְּךָ שֶׁתִּשְׁמֹר הַבְטָחָתְךָ, כָּל זֶה נָאֶה וְטוֹב:

Verse 4

(ערכין יג:) עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל. כִּנּוֹר שֶׁל עֲשָׂרָה נִימִין: עֲלֵי:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע. אֶת הָאֱמוּר לְמַטָּה:

Verse 8

בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב. אֵינָם יוֹדְעִים שֶׁהַפְרָחָתָם אֵינָהּ אֶלָּא לְהַשְׁמִידָם עֲדֵי עַד, שֶׁמְּשַׁלֵּם לְשׂוֹנְאָיו עַל פְּנֵיהֶם לְהַאֲבִידָם (דברים ז:י):

Verse 9

וְאַתָּה מָרוֹם. בְּכָל מִשְׁפָּטֶיךָ יָדְךָ עַל הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהַכֹּל מַצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת דִּינְךָ:

Verse 10

Verse 11

בַּלֹּתִי בְּשֶׂמֶן רַעֲנָן. לְבַלּוֹתִי בְּשֶׂמֶן שֶׁל שְׂרָרָה, בַּלֹּתִי כְּמוֹ (במדבר טו:ט) "בָּלוּל בַּשָּׁמֶן":

Verse 12

בְּשׁוּרָי. בְּעוֹיְנַי, כְּמוֹ "בְּשׁוֹרְרַי" (תהלים ה:ט)
בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים. עַל הָרְשָׁעִים הַקָּמִים עָלַי שָׁמְעוּ אָזְנַי מֵאֲחוֹרַי הַפַּרְגּוֹד (סנהדרין פט:) שֶׁלֹּא יוֹעִילוּ לְכַלּוֹת אוֹתָנוּ, כָּךְ שָׁמַעְתִּי:

Verse 13

צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח וְגוֹ'. כַּתָּמָר – לַעֲשׂוֹת פֵּרוֹת, וּ כְאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן – לְהַחֲלִיף גִּזְעוֹ:

Verse 14

שְׁתוּלִים. יִהְיוּ הַצַּדִּיקִים בְּבֵית ה':

Verse 15

וְנוּבוּן. יִצְמְחוּן:
דְּשֵׁנִים. שְׁמֵנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ, וְאָז יַגִּידוּ כִּי יָשָׁר ה':

Chapter 93

Verse 1

ה' מָלָךְ. יֹאמְרוּ לָעָתִיד:
אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל. בְּמָלְכוֹ תִּשְׁמַח הָאָרֶץ:

Verse 2

Verse 3

נָשְׂאוּ נְהָרוֹת ה'. לְשׁוֹן צְעָקָה וְקוֹבְלָן הוּא זֶה: אֱהֵה ה', הִנֵּה הָאֻמּוֹת הַשּׁוֹטְפִים כַּנְּהָרוֹת נָשְׂאוּ קוֹלָם יֶהֱמָיוּן, וְאֶת דּוֹדְךָ עָמְקֵי נִבְכֵיהֶם יִשְׂאוּ וְיַגְבִּיהוּ תָּמִיד לְהִתְגָּאוֹת נֶגְדֶּךָ. כָּל לְשׁוֹן דָּכָא לְשׁוֹן עֹמֶק וְשִׂפְלוּת:

Verse 4

מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים וְגוֹ׳. יָדַעְתִּי אֵנִי, כִּי יוֹתֵר מִקּוֹלוֹת הַמַּיִם הָרַבִּים אֲשֶׁר יֶהֱמָיוּן עָלֵינוּ (ישעיה יז:יב), וּמֵאַדִּירֵי מִשְׁבְּרֵי הַיָּם הַזֶּה, אַתָּה אַדִּיר בַּמָּרוֹם ה׳, וְדָתֶיךָ תַּקִּיפָה עָלֵיהֶם:

Verse 5

עֵדֹתֶיךָ. שֶׁהֵעִידוּ וְהִבְטִיחוּ נְבִיאֶיךָ לְבֵיתֶךָ, שֶׁהוּא נָאוֶה קֹדֶשׁ : נֶאֱמְנוּ מְאֹד לְבֵיתֶךָ. וּ לְאֹרֶךְ יָמִים הוּא מְצַפֶּה לָהֶם, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים, נֶאֱמָנִים הֵם לַה׳ מְאֹד:
נָאֲוָה. כְּמוֹ ״נְאוֹת אֱלֹהִים״ (תהלים פג:ג), לְשׁוֹן נָוֶה. וְתֵדַע שֶׁכָּל נָאוֶה שֶׁבַּמִּקְרָא אֵינָן מְפֹרָשִׁין אֶלָּ״ף, לְפִי שֶׁהֵם לְשׁוֹן נוֹי, וְזֶה מֵפִיק אֶלָּ״ף:

Chapter 94

Verse 1

הוֹפִיעַ. הֵרָאֶה וְגַלֵּה לָנוּ אֶת נִקְמָתֶךָ:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

יִתְאַמְּרוּ. יִשְׁתַּבְּחוּ, כְּמוֹ ״הֶאֱמַרְתָּ״ וְ״הֶאֱמִירְךָ״ (דברים כו:יז-יח):

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

בִּינוּ בוֹעֲרִים בָּעָם. קְצָת שׁוֹטִים שֶׁבָּעוֹלָם:

Verse 9

הֲנוֹטֵעַ אֹזֶן. שָׁמָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנָּטַע אֹזֶן, לֹא יִשְׁמַע צַעֲקַת עָמּוֹ וְעָנְיוֹ?

Verse 10

הֲלֹא יוֹכִיחַ. יִיסַּר אֶתְכֶם עַל כָּךְ:

Verse 11

: ה׳ יוֹדֵעַ. מַחְשָׁבוֹתֵיכֶם שֶׁאַתֶּם סְבוּרִין לְהִתְגָּאוֹת בְּנֵזֶר הַמְּלוּכָה, וְתֵדְעוּ כִּי הֶבֶל הֵם

Verse 12

אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר. אַשְׁרֵיהֶם הַצַּדִּיקִים הַמְעֻנִּים תַּחַת יְדֵיכֶם, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות (תנחומא, מקץ טז):

Verse 13

לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע. כִּי הַיִּסּוּרִין גּוֹרְמִין לוֹ לְהַשְׁקִיט לָהֶם מִימֵי דִּין גֵּיהִנֹּם, עַד שֶׁיִּרְאֶה שֶׁיְּכָרֶה לָרָשָׁע שַׁחַת:

Verse 14

Verse 15

כִּי עַד צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט. הַיִּסּוּרִין שֶׁלָּהֶם, עַד שֶׁיִּצְדְּקוּ בְּשִׁבְילָם. וְאַחַר הַמִּשְׁפָּט כָּל יִשְׁרֵי לֵב יִתְקַבְּצוּ, כִּי יִטְלוּ שְׂכָרָם:

Verse 16

מִי יָקוּם לִי. זְכוּת מִי יַעֲמֹד לָנוּ בֵּין הַמְרֵעִים הַלָּלוּ?

Verse 17

דּוּמָה. "דּוּמִיָּה" (תהלים לט:ג):

Verse 18

Verse 19

Verse 20

הֲיִתָּבְרֵךְ כִּסֵּא הַוּוֹת. הֲיוּכַל לְהִדָּמוֹת לְךָ הָאֱמוֹת הַיּוֹצְרִים צְלָמִים וּמַסֵּכוֹת שֶׁל עָמָל עֲלֵי חֹק. בְּשִׁבִיל חֹק, לִהְיוֹת חֹק לָהֶם עֲבוֹדָתָם:

Verse 21

יָגוֹדּוּ. יֵאָסְפוּ גְּדוּדִים עַל נֶפֶשׁ צַדִּיק לַהֲרֹג:
יַרְשִׁיעוּ. יְחַיְּבוּ בַּדִּין לְהָרְגוֹ:

Verse 22

Verse 23

אוֹנָם. כְּמוֹ "יִצְפֹּן לְבָנָיו אוֹנוֹ" (איוב כא:יט):

Chapter 95

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

וְתוֹעֲפוֹת. לְשׁוֹן גֹּבַהּ, כְּעוֹף הַמְּעוֹפֵף:

Verse 5

Verse 6

נִבְרְכָה. לְשׁוֹן "וַיְבָרֵךְ אֶת הַגְּמַלִּים" (בראשית כד:יא):

Verse 7

הַיּוֹם. בָּעוֹלָם הַזֶּה אִם בְּקוֹלוֹ תִשְׁמָעוּ :

Verse 8

Verse 9

חִנָּם:
גַּם רָאוּ פָּעֳלִי. בְּמִצְרַיִם (שמות ז:ג-יב:לו):

Verse 10

אַרְבָּעִים שָׁנָה. קַטְתִּי בָהֶם, רַבְתִּי עִמָּהֶם, לְשׁוֹן "נָקְטָה נַפְשִׁי בְּחַיָּי" (איוב י:א). נִלְחַמְתִּי בָּם אַרְבָּעִים שָׁנָה לַהֲמִיתָם בַּמִּדְבָּר, כִּי אָמַרְתִּי תֹּעֵי לֵבָב הֵם :

Verse 11

אֶל מְנוּחָתִי. לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר קְרָאתִים מְנוּחָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב:יד) "זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד":

Chapter 96

Verse 1

שִׁיר חָדָשׁ. מִזְמוֹר זֶה עַל הֶעָתִיד, וְסוֹפוֹ מוֹכִיחַ כִּי בָא לִשְׁפֹּט אֶת הָאָרֶץ. בְּכָל מָקוֹם שִׁיר חָדָשׁ עַל הֶעָתִיד:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

: הָבוּ לַה׳ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים. וּמָה תִּתְּנוּ לוֹ? הָבוּ לַה׳ כָּבוֹד וָעֹז

Verse 8

Verse 9

Verse 10

ה׳ מָלָךְ. לָעֻתִּיד לָבוֹא יְהֵא שִׁיר זֶה:
יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים. אוֹתָם שֶׁיַּהֲפֹךְ לָהֶם שָׂפָה בְּרוּרָה (צפניה ג:ט):
בְּמֵישָׁרִים. זְכִיּוֹת:

Verse 11

יִרְעַם הַיָּם. לְהָרִים קוֹל בִּתְהִלָּה:

Verse 12

כָּל עֲצֵי יָעַר. כָּל שָׁלְטוֹנֵי הָאֻמּוֹת:

Chapter 97

Verse 1

ה׳ מָלָךְ. בְּנָטְלוֹ הַמְלוּכָה מֵעֲמָלֵק וּמִזַּרְעוֹ (שמות יז:יד-טז)
תָּגֵל הָאָרֶץ. זֶהוּ שֶׁאָמַר (יחזקאל לה:יד) "כִּשְׂמוֹחַ כָּל הָאָרֶץ שְׁמָמָה אֶעֱשֶׂה לָךְ", עַל עֲמָלֵק
נִתְנַבֵּא כֵּן:

Verse 2

Verse 3

אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ. בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג, דִּכְתִיב בְּמִלְחַמְתּוֹ (יחזקאל לח:כב) "וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ
בְּדֶבֶר וּבְדָם וְגֶשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ אֵשׁ וְגָפְרִית":

Verse 4

(יחזקאל כא:טו) ”לְמַעַן תֵּיהֹ לָהּ בָּרָק מוֹרָטָה“ זָהֲרוּרִיו, לָשׁוֹן בְּרָקָיו.
(יחזקאל לח:יט-כ) ”בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה רַעַשׁ גָּדוֹל עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל וְרָעֲשׁוּ מִפָּנָיו דְּגֵי הַיָּם“ וַתָּחֵל.
(תהלים מח:ז; מיכה ד:ט) לְשׁוֹן ”חִיל כַּיּוֹלֵדָה“ וַתָּחֵל:

Verse 5

(יחזקאל לח:כ) ”וְנֶהֶרְסוּ הֶהָרִים וְנָפְלוּ הַמַּדְרֵגוֹת“ דִּכְתִיב כַּדּוֹנַג נָמַסוּ:
כְּשֶׁעָנָה כַּדּוֹנַג:

Verse 6

Verse 7

(ישעיהו ב:יח) ”וְהָאֱלִילִים כָּלִיל יַחֲלֹף“ דִּכְתִיב פֶּסֶל. יְבֹשׁוּ כָּל עוֹבְדֵי
הַמִּתְהַלְלִים. הַמִּתְפָּאֲרִים לַעֲבוֹדַת גִּלּוּלִים:

Verse 8

נִקְמָתְךָ. מִשְׁפָּטֶיךָ:

Verse 9

Verse 10

Verse 11

אוֹר זָרוּעַ לַצַּדִּיק. זְרִיעָה מַמָּשׁ, מוּכָנֶת לִצְמֹחַ לָהֶם:

Chapter 98

Verse 1

שִׁירוּ לַה׳. כָּל אֵלֶּה לָעָתִיד:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף. הַנִּבְיאִים דִּבְּרוּ בְּלָשׁוֹן שֶׁהָאָזֶן שׁוֹמַעַת, לֹא שֶׁיֵּשׁ לַנְּהָרוֹת כַּף, אֶלָּא לְשׁוֹן שִׂמְחָה וְחֶדְוָה:

Chapter 99

Verse 1

יִרְגְּזוּ עַמִּים. מְדַבֵּר בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג, וְאָז יִרְגְּזוּ עַמִּים כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד:ב) "וְזֹאת תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה וְגוֹ'":
יוֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט. לְשׁוֹן "נָטָיו רַגְלָי" (תהלים עג:ב):

Verse 2

Verse 3

יוֹדוּ שִׁמְךָ. יוֹדוּ אֶת עֹז מָלְכְּךָ הָאוֹהֵב מִשְׁפָּט (תהלים עג:ב):

Verse 4

וְעֹז מָלְכְּךָ. מוֹסָב עַל מִקְרָא הָעֶלְיוֹן:
אַתָּה כוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים. פְּשָׁרָה וְשִׁימַת שָׁלוֹם בֵּין אֲנָשִׁים כּוֹנַנְתָּ, בְּאָמְרְךָ (שמות כג:ה) "כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שׂוֹנַאֲךָ רוֹבֵץ וְגוֹ'", (שמות כג:ד) "כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אוֹיִבְךָ" וּמִי הוּא שֶׁיִּרְאֶה אֶת שׂוֹנְאוֹ גּוֹמֵל לוֹ חֶסֶד שֶׁלֹּא יִדָּבֵנּוּ לִבּוֹ לְהַבְקִיעוֹ וּלְנַשְּׁקוֹ, תַּנְחוּמָא (תנחומא, משפטים א):

Verse 5

Verse 6

Verse 7

בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם. אַף עִם שְׁמוּאֵל, וְזֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ט:יא-יב) "הֵיֵשׁ בָּזֶה הָרֹאֶה וַתַּעֲנֶינָה אוֹתָם וַתֹּאמַרְנָה יֵשׁ", רָאוּ הֶעָנָן קָשׁוּר עַל פִּתְחוֹ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר ט:כ) "וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן":
שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן לָמוֹ. וְחֹק אֲשֶׁר נָתַן לָמוֹ:

Verse 8

אֵל נוֹשֵׂא. עָוֹן יִשְׂרָאֵל:
הָיִיתָ לָהֶם. בִּשְׁבִילָם:
וְנוֹקֵם. הָיִיתָ עַל עֲלִילוֹתָם, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן "שָׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים" (במדבר כ:י), שְׁמוּאֵל עַל שֶׁלֹּא הִדְרִיךְ בָּנָיו בְּדֶרֶךְ טוֹבָה (שמואל א ח:ג), מֵת בָּחוּר (אגדת בראשית מא:א):

Verse 9

כִּי קָדוֹשׁ ה׳ אֱלֹהֵינוּ. עַל אֲשֶׁר הוּא מְדַקְדֵּק עִם הַצַּדִּיקִים הוּא מְקַדָּשׁ בָּעוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ״וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי״ (שמות כט:מג), בִּמְכֻבָּדַי (זבחים קטו:):

Chapter 100

Verse 1

מִזְמוֹר לְתוֹדָה. לְהוֹדָיָה, לְאָמְרוֹ עַל זִבְחֵי תוֹדָה:

Verse 2

עִבְדוּ אֶת ה׳ בְּשִׂמְחָה. וְכָל כָּךְ לָמָּה? דְּעוּ כִּי ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים כְּשֶׁמְּשַׁלֵּם שְׂכַר פְּעֻלַּתְכֶם, אֲבָל עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים אֵין לָהֶם לַעֲבֹד בְּשִׂמְחָה שֶׁאֵין מְשַׁלְּמִין שָׂכָר:

Verse 3

הוּא עָשָׂנוּ וְלֹא. כְּשֶׁלֹּא הָיִינוּ בָּעוֹלָם:

Verse 4

בְּתוֹדָה. בְּהוֹדָיָה:

Verse 5

וְעַד דֹּר וָדֹר. קַיֶּמֶת אֱמוּנָתוֹ. כָּל לְשׁוֹן אֱמֶת וֶאֱמוּנָה, אֱמֶנֶת הַבְּטָחָה, שֶׁמַּאֲמִין וּמַבְטִיחַ וְהַבְּטָחָתוֹ:

Chapter 101

Verse 1

חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה. כְּשֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה עִמִּי חֶסֶד, אֲקַלֶּסְךָ: בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, וּכְשֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה בִּי מִשְׁפָּט, אֲנִי אָשִׁיר: בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לְךָ ה׳ אֲזַמֵּרָה :

Verse 2

אַשְׂכִּילָה. אֶתֵּן לֵב עַל דֶּרֶךְ הַתְּמִים:
מָתַי תָּבוֹא אֵלַי. הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה לְהִתְהַלֵּךְ בָּהּ, וְאֶתְהַלֵּךְ בְּתָם לְבָבִי אַף בְּקֶרֶב בֵּיתִי. בְּהַצְנֵעַ כְּמוֹ בְּפַרְהֶסְיָא:

Verse 3

סֵטִים. לְשׁוֹן ״כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ״ (במדבר ה:יב), לָסוּר מִן הַדֶּרֶךְ. דִּישְׁטוּל״מַנְט בְּלַע״ז:

Verse 4

רַע לֹא אֵדָע. לֹא אֹהַב, לֹא אַכִּיר בְּדָבָר רָע:

Verse 5

אוֹתוֹ לֹא אוּכָל. שֶׁיְּהֵא חֲבֵרִי, שֶׁלֹּא אֶלְמַד מִמַּעֲשָׂיו:

Verse 6

Verse 7

Verse 8

לַבְּקָרִים אַצְמִית. מִדֵּי יוֹם יוֹם אַכְרִית מְעַט מְעַט רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל הַמְּחֻיָּבִין מִיתָה:

Chapter 102

Verse 1

תְּפִלָּה לְעָנִי. יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עַם עָנִי:
כִּי יַעֲטֹף. בְּהִתְעַטֵּף נַפְשָׁם בְּצָרָה (יונה ב:ח):

Verse 2

Verse 3

Verse 4

נִצְרוּ. הַנּוּ"ן מְשַׁמֶּשֶׁת, כְּמוֹ "נַעֲשׂוּ" (תהלים לג:ו), "נִקְבוּ" (במדבר א:יז), וְהוּא לְשׁוֹן יְבֵשׁ, כְּמוֹ "וְעַצְמִי חָרָה מִנִּי חֹרֶב" (איוב ל:ל), "נָחַר מַפֵּחַ" (ירמיה ו:כט):

Verse 5

Verse 6

Verse 7

דָּמִיתִי לְקָאַת מִדְבָּר. לְקָאַת שֶׁם עוֹף הוּא:
כְּכוֹס חֳרָבוֹת. שֶׁם עוֹף, כְּמוֹ "אֶת הַכּוֹס וְאֶת הַשָּׁלָךְ וְאֶת הַיָּנְשׁוּף" (ויקרא יא:יז):
חֳרָבוֹת. מִדְבָּרוֹת. דָּמִיתִי לְקָאַת מִדְבָּר. כָּךְ אָנוּ נְדוּדִים מִמְּקוֹמֵנוּ לָלֶכֶת בַּגּוֹלָה:

Verse 8

שָׁקַדְתִּי. הִתְבּוֹנַנְתִּי בְּעַצְמִי וְהִנְנִי כְּצִפּוֹר הַבּוֹדֵד עַל גָּג, יוֹשֵׁב לְבַדּוֹ בְּאֵין זוּג בּוֹדֵד. יוֹשֵׁב בָּדָד:

Verse 9

מְהוֹלָלַי. הַמִּתְלוֹצְצִים בִּי, לְשׁוֹן "הוֹלְלוּת" (קהלת א:יז):
בִּי נִשְׁבָּעוּ. רָאוּ בָרָעָתִי וְנִשְׁבָּעִים בִּי וְאוֹמְרִים: אִם לֹא יֶאֱרַע בִּי כְּמוֹ שֶׁאֵרַע לְיִשְׂרָאֵל, כֹּה יַעֲשֶׂה לִי כְּמוֹ לְיִשְׂרָאֵל:

Verse 10

בִּבְכִי מָסָכְתִּי. בְּדִמְעָה מָזַגְתִּי:

Verse 11

כִּי נִשְׁאַתַנִי. תְּחִלָּה וְהִגְבַּהְתַּנִי, וְעַתָּה הִשְׁלַכְתַּנִי מִשָּׁמַיִם אָרֶץ (איכה ב:א); וְאִם לֹא נִשָּׂאתַנִי תְּחִלָּה, לֹא הָיְתָה חֻרְפָּתִי רַבָּה כָּל כָּךְ:

Verse 12

כְּצֵל נָטוּי. לְעֵת עֶרֶב, כְּשֶׁהַצְּלָלִים נוֹטִים, וּכְשֶׁחַשָּׁכָה, אֵין נִכָּרִים אֶלָּא כָּלִים וְהוֹלְכִים:

Verse 13

וְאַתָּה. אֲשֶׁר לְעוֹלָם תֵּשֵׁב, וְנִשְׁבַּעְתָּ לָנוּ בְּךָ (שמות לב:יג) – כְּשֵׁם שְׁאַתָּה קַיָּם, יֵשׁ עָלֶיךָ לְקַיְּמֵנוּ. לְפִיכָךְ:

Verse 14

אַתָּה תָּקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ. כִּי בְךָ הִבְטַחְתָּ (דברים לב:לו) "כִּי יִרְאֶה כִּי אָזְלַת יָד", וַהֲרֵי אָזְלַת יָד:

Verse 15

כִּי רָצוּ. אָהֲבוּ אַף אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ. וּמִדְרֹשׁ אַגָּדָה: כְּשֶׁיָּצָא יְכָנְיָה וְגָלוּתוֹ, נָשְׂאוּ עִמָּהֶם מֵאַבְנֵי יְרוּשָׁלַיִם וַעֲפָרָהּ לִבְנוֹת לָהֶם בְּבָבֶל בֵּית הַכְּנֶסֶת:

Verse 16

וְיִירְאוּ גוֹיִם אֶת. שִׁמְךָ כְּשֶׁתּוֹשִׁיעַ אֶת עַמְּךָ:

Verse 17

Verse 18

הֶעָרָעַר. הַצּוֹעֵק, כְּמוֹ (ישעיהו טו:ה) "זַעֲקַת שֶׁבֶר יְעֹעֵרוּ". דָּבָר אַחֵר: עַרְעָר, הָרוּס וְנִשְׁחָת, כְּמוֹ (תהלים קלז:ז) "עָרוּ עָרוּ":

Verse 19

תִּכָּתֵב זֹאת. כָּךְ יֹאמְרוּ רוֹאֵי הַיְשׁוּעָה: תִּכָּתֵב הַיְשׁוּעָה הַזֹּאת לְסֵפֶר אוֹתָהּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: וְעַם נִבְרָא. שֶׁנַּעֲשָׂה בְּרִיָּה חֲדָשָׁה, לָצֵאת מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת, מֵאֹפֶל לְאוֹר גָּדוֹל:

Verse 20

אֶל אֶרֶץ הַבִּיט. לִרְאוֹת בָּנָיו עַמּוֹ:

Verse 21

תְּמוּתָה. חוֹלֶה לָמוּת, אינמורינד"א בְּלַעַ"ז):

Verse 22

Verse 23

Verse 24

עִנָּה בַּדֶּרֶךְ כֹּחִי. חוֹזֵר לְקוֹבְלוֹ הָרִאשׁוֹן: כִּי נְשָׂאתַנִי וַתַּשְׁלִיכֵנִי, יָמַי כְּצֵל נָטוּי, עִנָּה בַּדֶּרֶךְ אוֹבֵי כֹּחִי:

Verse 25

אוֹמַר. לַה׳ אֵלִי. אַתָּה:
אַל תַּעֲלֵנִי בַּחֲצִי יָמַי. אַל תְּסַלֵּק אוֹתָנוּ לְהַשְׁמִידֵנוּ מִן הָעֲדָמָה בְּיַד אוֹיְבֵינוּ בַּחֲצִי יָמֵינוּ. וּמַה הֵם יָמֵינוּ? כָּל יְמוֹת דּוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ, הִבָּטַחְתָּ לְקַיְּמֵנוּ לְפָנֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּסוֹף הַמִּזְמוֹר וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ, וְזֶרַע עֲבָדֶיךָ לְפָנֶיךָ יִכּוֹן:

Verse 26

לְפָנִים. מִתְּחִלָּה:

Verse 27

כַּלְבּוּשׁ תַּחֲלִיפֵם. כְּאָדָם הַהוֹפֵךְ לְבוּשׁוֹ לְפוֹשְׁטוֹ:

Verse 28

וְאַתָּה הוּא. הָעוֹמֵד וְקַיָּם:

Chapter 103

Verse 1

בָּרְכִי נַפְשִׁי. חֲמִשָּׁה בָּרְכִי נַפְשִׁי יֵשׁ כָּאן, כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה עוֹלָמוֹת שֶׁאָדָם דָּר בָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (ברכות י.): דָּר בְּמֵעֵי אִמּוֹ, יָנַק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, וְכֵן כֻּלָּם:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי. כַּנֶּשֶׁר הַזֶּה שֶׁמְּחַדֵּשׁ כְּנָפָיו וְנוֹצָה מְשָׁנָה לְשָׁנָה. וְיֵשׁ מְדָרֵשׁ אַגָּדָה (בראשית רבה יט, ה) עַל מִין נֶשֶׁר, שֶׁכְּשֶׁמַּזְקִין חוֹזֵר לְנַעֲרוּתוֹ:

Verse 6

Verse 7

יוֹדִיעַ דְּרָכָיו. מוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה:

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ. זָכוּר הוּא וְלֹא שָׁכַח שֶׁאֲנַחְנוּ עָפָר, וְיוֹדֵעַ שֶׁ אֱנוֹשׁ כֶּחָצִיר יָמָיו וְגוֹ׳ :

Verse 15

Verse 16

רוּחַ עָבְרָה בּוֹ. אִם עָבְרָה חֲלִי שֶׁל מִיתָה:

Verse 17

Verse 18

Verse 19

מָשָׁלָה. מוֹשֶׁלֶת:

Verse 20

Verse 21

Verse 22

בָּרֲכוּ ה׳ כָּל מַעֲשָׂיו. אֲשֶׁר הֵם בְּכָל מְקוֹמוֹת שֶׁמֶּמְשַׁלְתּוֹ שָׁם:

Chapter 104

Verse 1

Verse 2

עוֹטֶה אוֹר. בָּרָקִיעַ כַּשַּׂלְמָה :

Verse 3

Verse 4

עוֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת. עוֹשֶׂה אֶת הָרוּחוֹת שְׁלוּחָיו:

Verse 5

Verse 6

תְּהוֹם כַּלְבוּשׁ כִּסִּיתוֹ. זֶה דּוּגְמַת הָאָמוּר בְּמָקוֹם אַחֵר: "בְּשׁוּמִי עָנָן לְבוּשׁוֹ וְגוֹ'" (איוב
(לח:ט:
תְּהוֹם. הוּא הַיָּם:
עַל הָרִים יַעַמְדוּ. מֵי אוֹקְיָינוֹס גָּבוֹהַּ מִכָּל הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הֶהָרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר
(עמוס ה:ח, ט:ו) "הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֵם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ". אֵין שְׁפִיכָה אֶלָּא מִלְמַעְלָה
לְמַטָּה:

Verse 7

מִן גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן. כְּשֶׁאָמַרְתָּ (בראשית א:ט) "יִקָּווּ הַמַּיִם", וּמֵאוֹתוֹ הַקּוֹל יָחָפְזוּ
וְנִקָּווּ אֶל מָקוֹם אֲשֶׁר יִסַּדְתָּ לָהֶם:

Verse 8

Verse 9

גְּבוּל שַׂמְתָּ. לָהֶם הַחוֹל אֲשֶׁר סָבִיב שְׂפָתוֹ:

Verse 10

Verse 11

Verse 12

עֲלֵיהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן. עַל הַמַּעֲנוֹת
מִבֵּין עֳפָאִים. עַנְפֵי אִילָנוֹת, וְכֵן "עָפְיֵה שַׁפִּיר" (דניאל ד:ט):

Verse 13

Verse 14

Verse 15

מַצְמִיחַ חָצִיר וְגו׳. וְיֵין אֲשֶׁר יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ גַּם אותו יוֹצִיא מִן הָאָרֶץ, וְשֶׁמֶן לְהַצְהִיל בּוֹ פָּנִים :
וְלֶחֶם. אֲשֶׁר לֵב אֱנוֹשׁ יִסְעָד :

Verse 16

עֲצֵי ה׳. בְּגַן עֵדֶן (בראשית רבה טו, א):

Verse 17

צְפָרִים יְקַנְּנוּ. יִשְׂרָאֵל יִשְׁכְּנוּ שָׁם:
יְקַנְּנוּ. לְשׁוֹן ״קֵן צִפּוֹר״ (דברים כב:ו):

Verse 18

הָרִים הַגְּבֹהִים. בָּרָא לַיְעֵלִים :
מַחֲסֶה. כָּל לְשׁוֹן מַחֲסֶה לְשׁוֹן צֵל וּמַחֲבָא, שֶׁאָדָם מִתְכַּסֶּה שָׁם מִן הַזֶּרֶם וּמִן הַמָּטָר (ישעיהו כה:ד). אַבְרִ״י בְּלַעַ״ז:

Verse 19

לְמוֹעֲדִים. לְמָנוֹת בּוֹ זְמַנִּים וּרְגָלִים (ראש השנה כה.):
שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ. אֲבָל יָרֵחַ לֹא יָדַע מְבוֹאוֹ, פְּעָמִים שֶׁבָּא בַּאֲרֻכָּה, פְּעָמִים שֶׁבָּא בַּקְּצָרָה (ראש השנה כה.):

Verse 20

תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה. בְּכָל יוֹם אַתָּה מַחְשִׁיךְ וּמַעֲרִיב אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְהָיָה לָיְלָה, וּ בּוֹ תִּרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר :

Verse 21

Verse 22

תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן. בַּמִּסְתָּרִים וְנֶחְבָּאִים שָׁם מִבְּנֵי אָדָם, וְאָז כָּל אָדָם יוֹצֵא לְפָעֳלוֹ:

Verse 23

Verse 24

קִנְיָנֶךָ. מִקְנֵה קִנְיָן שֶׁלְּךָ, כְּמוֹ ״קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ״ (בראשית יד:יט). הַכֹּל קָנוּי לְךָ:

Verse 25

וּרְחַב יָדַיִם. רָחָב מָקוֹם, לְרַי״שׁ בְּלַעַ״ז:

Verse 26

לְשַׂחֵק בּוֹ. שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, כָּךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (עבודה זרה ג:), וְכָךְ מְפֹרָשׁ בְּסֵפֶר אִיּוֹב: "הֲתְשַׂחֶק בּוֹ כַּצִּפּוֹר" (איוב מ:כט):

Verse 27

Verse 28

Verse 29

תּוֹסֵף רוּחָם. לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן, כְּמוֹ "סָפוּ תַמּוּ" (תהלים עג:יט):

Verse 30

תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ. בְּתְחִיַּת הַמֵּתִים:

Verse 31

Verse 32

וְיֵעָשְׁנוּ. כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסִינַי: "וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ" (שמות יט:יח):

Verse 33

בְּעוֹדִי. כְּמוֹ "בְּעוֹדֶנִּי חַי" (דברים לא:כז):

Verse 34

Verse 35

וְיַתְּמוּ חַטָּאִים. חוֹטְאִים (ברכות י.):

Chapter 105

Verse 1

עֲלִילוֹתָיו. מַעֲלָלָיו:

Verse 2

Verse 3

הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ. הִתְפָּאֲרוּ בְּמָעוֹז שֵׁם קָדְשׁוֹ, שֶׁיֵּשׁ לָכֶם פִּטְרוֹן כָּמוֹהוּ. הִתְהַלְלוּ פּוֹרְוַונְטִי"ץ וו"ש בְּלַעַ"ז:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר. הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר צִוָּה לְהוֹדִיעָהּ בָּעוֹלָם לְאַחַר אֶלֶף דּוֹר; וְרָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם בְּלֹא תּוֹרָה, וְהֶעֱבִיר מֵהֶם תְּשַׁע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת. וְיֵשׁ לְפָתֹר כְּפְשׁוּטוֹ: זָכַר לְיִשְׂרָאֵל בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה, וְהִבְטִיחַ לִשְׁמֹר לָהֶם לְאֶלֶף דּוֹר, כְּעִנְיָן "שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוָתָיו לְאֶלֶף דּוֹר" (דברים ז:ט):

Verse 9

Verse 10

Verse 11

לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן וְגוֹ'. הוּא הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת לָהֶם (בראשית טו:יח):

Verse 12

Verse 13

וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי. אַבְרָהָם גָּר בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּבְמִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן (בראשית כא:לד; יב:י; יג:יב), וְכֵן יִצְחָק (בראשית כו:א-לה), וְכֵן יַעֲקֹב (בראשית מב:א-לח; מו:א-לד). כֻּלָּם גָּלוּ מִגְּרוּת לְגֵרוּת:

Verse 14

וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים. "וַיִּנָּגַע ה' אֶת פַּרְעֹה" (בראשית יב:יז), "כִּי עָצוֹר עָצַר ה' בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ" (בראשית כ:יח):

Verse 15

אַל תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי. בִּגְדוֹלַי, כָּל מְשִׁיחָה לְשׁוֹן שְׂרָרָה וּגְדֻלָּה:

Verse 16

וַיִּקְרָא רָעָב. כְּדֵי לְהַגְלוֹתָם לְמִצְרַיִם (בראשית מב:א-ב) (מצאתי):

Verse 17

שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ. וַיִּשְׁלַח נִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם (בראשית מה:ה), וְאֵיזֶה אִישׁ? יוֹסֵף שֶׁנִּמְכַּר:

Verse 18

בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ. אָמַר רַבִּי הוּנָא בַּר אִידִי (תנחומא, וישב ח): שַׁרְתּוֹעַ עָשְׂתָה לוֹ תַּחַת זְקָנוֹ, שֶׁאִם יַרְכִּין פָּנָיו הַשַּׁרְתּוֹעַ מַכֶּהוּ. שַׁרְתּוֹעַ פֵּרוּשׁ שַׁפּוּד:

Verse 19

עַד עֵת בֹּא דְבָרוֹ. שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְקַיֵּם גְּזֵרָתוֹ, שֶׁיִּתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר וְיֵרְדוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם:
אִמְרַת ה׳ צְרָפָתְהוּ. בְּחָנַתְהוּ לְיוֹסֵף, שֶׁנִּתְנָסָה וְכָבַשׁ אֶת יִצְרוֹ בְּאֵשֶׁת אֲדוֹנָיו (בראשית לט:ז-יב), וְעָלֶיהָ נִתְיַיסֵּר וְנִצְרַף בְּיִסּוּרִין לְתִתּוֹ אֶל בֵּית הַסֹּהַר (בראשית לט:כ):

Verse 20

שָׁלַח מֶלֶךְ וַיַּתִּירֵהוּ. שָׁלַח פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם שְׁלוּחָיו וַיַּתִּירֵהוּ, שָׁלַח מוֹשֵׁל עַמִּים הוּא פַּרְעֹה וַיְפַתְּחֵהוּ:

Verse 21

Verse 22

לֶאֱסֹר שָׂרָיו בְּנַפְשׁוֹ. לְשׁוֹן חִבָּה הוּא זֶה, כְּמוֹ "וְנֶפֶשׁ יְהוֹנָתָן נִקְשְׁרָה בְּנֶפֶשׁ דָּוִד" (שמואל א יח:א). כְּשֶׁפָּתַר הַחֲלוֹם חִבְּבוּהוּ כֻּלָּם. אָמַר רַבִּי אִידִי: שָׂרוֹ כְּתִיב, זֶה הָיָה פּוֹטִיפַר:

Verse 23

Verse 24

וַיְפֹר. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עַמּוֹ, הִפְרָה וְהִרְבָּה אוֹתָם:

Verse 25

Verse 26

Verse 27

Verse 28

וְלֹא מָרוּ אֶת דְּבָרוֹ. הַמַּכּוֹת שֶׁצִּוָּה עֲלֵיהֶם בָּאוּ בְּמִצְוָתָיו וְלֹא שִׁנּוּ אֶת דְּבָרוֹ (תנחומא, בא א):

Verse 29

Verse 30

שָׁרַץ אַרְצָם צְפַרְדְּעִים. אָמַר רַבִּי יוֹנָן (שמות רבה י:ד): בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ רוֹבְצִים מַיִם, הָיוּ רוֹבְצִים צְפַרְדְּעִים:

Verse 31

Verse 32

Verse 33

Verse 34

Verse 35

Verse 36

Verse 37

Verse 38

Verse 39

Verse 40

שָׁאַל וַיָּבֵא שְׂלָיו. שָׁאַל יִשְׂרָאֵל בָּשָׂר, וַיָּבֵא לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂלָוִים:

Verse 41

הָלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר. הָלְכוּ נְהָרוֹת מִן הַבְּאֵר בְּאֶרֶץ צִיָּה:

Verse 42

כִּי זָכַר. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת דְּבַר קָדְשׁוֹ אֲשֶׁר עִם אַבְרָהָם עַבְדּוֹ, שֶׁהִבְטִיחוֹ (בראשית טו:יד,טז) "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל", "וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה":

Chapter 106

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

בִּרְצוֹן עַמֶּךָ. בְּהֶרָצוֹתְךָ לְעַמֶּךָ:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

וַיָּמְרוּ עַל יָם. הָיוּ מִקְטַנֵּי אֱמָנָה; אָמְרוּ: כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִים מִכָּאן מִצַּד זֶה, אַף הַמִּצְרִיִּים עוֹלִים מִצַּד אַחֵר, וְיָבוֹאוּ אַחֲרֵינוּ; עַד שֶׁרָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַיָּם וְהֵקִיאָם לַיַּבָּשָׁה. אָז "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם" (שמות יד:ל), לְפִיכָךְ "וַיַּאֲמִינוּ בַּה׳" (שמות יד:לא); אֲבָל מִתְּחִלָּה לֹא הֶאֱמִינוּ (פסחים קיח:) (מצאתי):

Verse 8

Verse 9

וַיּוֹלִיכֵם בַּתְּהוֹמוֹת כַּמִּדְבָּר. יַם סוּף הָיָה בַּמִּדְבָּר, דִּכְתִיב "סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר וְגוֹ׳" (במדבר י:לג) (שמות יד:ג). "דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְגוֹ׳":

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

לֹא חִכּוּ לַעֲצָתוֹ. לֹא קִוּוּ לוֹ:

Verse 14

וַיִּתְאַוּוּ תַאֲוָה. "מִי יַאֲכִילֵנוּ בָּשָׂר" (במדבר יא:ד):

Verse 15

וַיְשַׁלַּח רָזוֹן בְּנַפְשָׁם. "וְאַף ה׳ חָרָה בָּעָם" (במדבר יא:לג):

Verse 16

וַיְקַנְאוּ לְמֹשֶׁה. בַּמִּדְבָּר הִכְעִיסוּהוּ, כְּמוֹ "קִנְאוּנִי בְלֹא אֵל" (דברים לב:כא) (מצאתי):

Verse 17

תִּפְתַּח אֶרֶץ וְגו׳. נִרְאֶה שֶׁחָלַק כָּבוֹד לִבְנֵי קֹרַח מִלְּהַזְכִּיר אֲבִיהֶם, תָּלָה הַקַּלְקָלָה בְּדָתָן וַאֲבִירָם:

Verse 18

וַתִּבְעַר אֵשׁ. "וַתֹּאכַל אֶת מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת" (במדבר טז:לה):

Verse 19

Verse 20

אוֹכֵל עֶשֶׂב. אֵין לְךָ מְתֹעָב וּמְשֻׁקָּץ מִן הַשּׁוֹר, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא אוֹכֵל עֵשֶׂב (מכילתא בשלח ויהי ו:), שֶׁהוּא מוֹצִיא פֶּרֶשׁ רַבָּה וְהוּא מְלֻכְלָךְ בָּהּ. ס"א: רִירוֹ:

Verse 21

Verse 22

Verse 23

Verse 24

וַיִּמָּאֲסוּ בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה. בְּשִׁלּוּחַ מְרַגְּלִים, וְהוֹצִיאוּ דִבָּה עַל הָאָרֶץ (במדבר יג:לב):

Verse 25

Verse 26

וַיִּשָּׂא יָדוֹ. בִּשְׁבוּעָה:

Verse 27

וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם. מֵאוֹתוֹ שָׁעָה נִגְזַר עֲלֵיהֶם חֻרְבַּן הַבַּיִת, שֶׁהֲרֵי לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב בָּכוּ, וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵם בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת (תענית כט.):

Verse 28

Verse 29

Verse 30

Verse 31

Verse 32

Verse 33

כִּי הִמְרוּ. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:
אֶת רוּחוֹ. בְּ"שְׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים" (במדבר כ:י):
וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו. שְׁבוּעָה: "לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה וְגוֹ'" (במדבר כ:יב):

Verse 34

לֹא הִשְׁמִידוּ. בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ:
אֶת הָעַמִּים. אֲשֶׁר אָמַר ה' לָהֶם (דברים כ:טז) "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה", (שמות כג:לג) "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֶךָ", וְהֵם הִנִּיחוּם לָשֶׁבֶת בְּקִרְבָּם לְמַס עוֹבֵד (שופטים א:כז):

Verse 35

Verse 36

Verse 37

Verse 38

Verse 39

Verse 40

Verse 41

וַיִּתְּנֵם בְּיַד גּוֹיִם. בִּימֵי הַשּׁוֹפְטִים, בֵּין שׁוֹפֵט לְשׁוֹפֵט, כְּגוֹן עָגְלוֹן וְכוּשַׁן רִשְׁעָתַיִם וְסִיסְרָא וּפְלִשְׁתִּים וּמִדְיָן (שופטים ג–ד) (מצאתי):

Verse 42

Verse 43

פְּעָמִים רַבּוֹת יַצִּילֵם. כַּמָּה פְּעָמִים מַכְעִיסִים וְהוּא מַאֲרִיךְ אַפּוֹ וּמַצִּילָם:
וְיִמְכּוּ בַּעֲוֹנָם. נַעֲשׂוּ שְׁפָלִים בַּעֲוֹנָם:

Verse 44

וַיַּרְא בַּצַּר. מִתּוֹךְ תְּפִלָּה:
בְּשָׁמְעוֹ אֶת רִנָּתָם. מִתּוֹךְ זְכוּת אָבוֹת:

Verse 45

וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ. מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה:
וַיִּנָּחֵם כְּרֹב חֲסָדָיו. מִתּוֹךְ הַקֵּץ בְּשָׁמְעוֹ הוֹשִׁיעֵנוּ וְגוֹ׳. אַף מֹשֶׁה כְּלָלָם בְּפָסוּק אֶחָד ״בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ וְגוֹ׳״ (דברים ד:ל):

Verse 46

Verse 47

הוֹשִׁיעֵנוּ. גַּם עַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ :

Verse 48

מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. מִן עָלְמָא הָדֵין וְעַד עָלְמָא דְּאָתֵי (סנהדרין צב.) (ס״א אינו):

Chapter 107

Verse 1

הוֹדוּ לַה׳ :

Verse 2

יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי ה׳. כְּשֶׁיִּפָּדֵם מִיַּד צָר :

Verse 3

Verse 4

תָּעוּ בַּמִּדְבָּר וְגוֹ׳. וְהוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת אַף הֵם צְרִיכִין לְהוֹדוֹת, שֶׁהָרֵי פְּעָמִים שֶׁהֵם תּוֹעִים וְרֵעֵבִים וּצְמֵאִים (ברכות נד:):

Verse 5

Verse 6

Verse 7

וַיַּדְרִיכֵם. וְיִנָּהֵג, לְפִיכָךְ יוֹדוּ לַה׳ חַסְדּוֹ:

Verse 8

Verse 9

Verse 10

יוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת. אֲפֵ֫ילָה מֵאֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר צְרִיכִים לְהוֹדוֹת, כְּשֶׁיּוֹצְאִין מִבֵּית אֲסוּרֵיהֶם:

Verse 11

כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל. אֵין פּוּרְעָנוּת בָּאָה עַל הָאָדָם אֶלָּא בַּעֲוֹנוֹ:

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

כִּי שִׁבַּר דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת. שֶׁהָיוּ נְעוּלִים בִּפְנֵיהֶם:

Verse 17

אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם. אֲשֶׁר מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ בְּיִסּוּרֵי חֲלָאִים, אַף הֵם מִן הַצְּרִיכִין לְהוֹדוֹת. יֵשׁ סְמָנִיּוֹת בְּפָרָשָׁה זוֹ (כְּלוֹמַר כְּתוּבוֹת שֵׁשׁ נוּנִי״ן הָפוּכִין) וּבָאִין לְדָרֹשׁ בִּמְקוֹם אַכִּיל וְרַקִּיל לְמַעֵט, לוֹמַר צָעֲקוּ קֹדֶם גְּזַר דִּין נַעֲנִיל, לְאַחַר גְּזַר דִּין אֵינָם נַעֲנִיל:

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

Verse 23

Verse 24

Verse 25

Verse 26

Verse 27

וְחוּגוּ. לְשׁוֹן שֶׁבֶר הוּא, וְכֵן "בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע" (שיר השירים ב:יד), וְכֵן "וְהָיְתָה אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא" (ישעיהו יט:יז):

Verse 28

Verse 29

Verse 30

וַיִּשְׁמְחוּ כִּי יִשְׁתְּקוּ. הַגַּלִּים:
וַיְנַהֲגֵם. וַיְנַהֲגֵם:
מָחוֹז. לְשׁוֹן גְּבוּל, וּמְנָחֵם חִבְּרוֹ עִם "וַחֲזוּתְכֶם אֶת שְׁאוֹל" (ישעיה כח:יח) – גְּבוּלֵינוּ, שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בִּגְבוּלֵינוּ. וְכֵן "מַחֲזֶה אֶל מַחֲזֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים" (מלכים א ז:ד). בְּתַנְחוּמָא מָצָאתִי:

Verse 31

Verse 32

וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם. צָרִיךְ לְאוֹדוֹיֵי בְּאַפֵּי בֵּי עֲשָׂרָה (ברכות נד:):
וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים. וְתָרֵין מִנַּיְיהוּ צוּרָא מֵרָבָּנָן (בבא בתרא טו.):

Verse 33

יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר. כְּלוֹמַר: נוֹתֵן יִשּׁוּבֵי הָאֻמּוֹת לְחֻרְבָּן:

Verse 34

לִמְלֵחָה. לִהְיוֹת כְּאֶרֶץ מְלֵחָה מֵעֲשׂוֹת פֵּרִי:

Verse 35

יָשֵׂם מִדְבָּר לַאֲגַם מַיִם. נוֹתֵן יִשּׁוּב חָרֵב לְבִנְיָן וּמַחֲזִירוֹ לְקַדְמוּתוֹ:

Verse 36

Verse 37

Verse 38

Verse 39

וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ. וְהֵם מִתְּחֻלָּה הָיוּ שָׁחִין וּמוּעָטִין מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן:

Verse 40

Verse 41

וַיָּשֻׁם כַּצֹּאן מִשְׁפָּחוֹת. וַיָּשֻׁם הָאֱבִיוֹן מִשְׁפַּחַת זַרְעוֹ כַּצֹּאן – רַבִּים:

Verse 42

קָפְצָה. סָתְמָה, כְּמוֹ "לֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדֶךָ" (דברים טו:ז):

Chapter 108

Verse 1

Verse 2

נָכוֹן לִבִּי. נֶאֱמָן עִמְּךָ:
אַף כְּבוֹדִי. הוּא מַה שֶּׁאֲנִי מְשׁוֹרֵר לְךָ. דָּבָר אַחֵר: אַף כְּבוֹדִי. אַף לְפִי כְּבוֹדִי לֹא אֶמָּנַע לְשׁוֹרֵר לוֹ, וְלֹא אֶחֱלֹק לְעַצְמִי כָּבוֹד:

Verse 3

עָירָה שָׁחַר. דֶּרֶךְ שְׁאָר מְלָכִים, הַשַּׁחַר מְעוֹרָם, וַאֲנִי מְעוֹרֵר אֶת הַשַּׁחַר; שֶׁאֲנִי קָם חֲצוֹת לַיְלָה (תהלים קיט:סב), שֶׁהַנֶּבֶל וְהַכִּנּוֹר מְעוֹרְרִנִי; כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ברכות ג:): כִּנּוֹר הָיָה תָּלוּי לְמַעְלָה מִמִּטָּתוֹ שֶׁל דָּוִד; כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ חֲצִי הַלַּיְלָה, רוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ, וְהוּא מְנַגֵּן מֵאֲלָיו:

Verse 4

Verse 5

מֵעַל שָׁמַיִם. וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר עַד שָׁמַיִם (תהלים נז:יא)? פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (פסחים נ:): כָּאן בְּעוֹשִׁין לִשְׁמָהּ, כָּאן בְּעוֹשִׁין שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ:

Verse 6

Verse 7

וַעֲנֵנִי. שֶׁכָּל עַמְּךָ וִידִידֶיךָ תְּלוּיִין בִּי:

Verse 8

(תהלים ס:ח) אֱלֹהִים דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ. שֶׁאֶמְלֹךְ וְיָבֹא הָעֵת וְאֶעֱלֹז בְּדָבָרוֹ
אַחַלְקָה שְׁכֶם. אֲחַלְקָה אֶרֶץ אוֹיְבִי לְיִשְׂרָאֵל, שְׁכֶם חֵלֶק כְּמוֹ (בראשית מח:כב) "שְׁכֶם אַחַד עַל
אַחֶיךָ" (וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד):

Verse 9

Verse 10

מוֹאָב סִיר רַחְצִי. כְּלוֹמַר: עַבְדִּי וְשַׁמָּשִׁי, כִּכְלִי תַּשְׁמִישׁ שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ:
עַל אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ. עֲבוֹדָתִי, שֶׁיִּהְיוּ מַלְכֵיהֶם נוֹטְלִין מִנְעָלַי בְּרַגְלֵי:
אֶתְרוֹעָע. אָרִיעַ לָהֶם קוֹל לְיָרְאָם מִפָּנַי:

Verse 11

מִי יְבִילֵנִי. לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ לִפְשׁוֹט יָד בְּעֶשָׂו בָּעֲרֵי מִבְצָרִים, מִי שֶׁנָּחַנִי כְּבָר עַל אֱדוֹם
שֶׁהִכִּיתִי בָהֶם "בְּגֵיא מֶלַח שְׁמוֹנָה עָשָׂר אֶלֶף" (שמואל ב ח:ג):

Chapter 109

Verse 1

אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל תֶּחֱרַשׁ. עַל כָּל יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר:

Verse 2

כִּי פִי רָשָׁע. עֵשָׂו:

Verse 3

Verse 4

תַּחַת אַהֲבָתִי אוֹתְךָ יִשְׂטְנוּנִי :
וַאֲנִי תְפִלָּה. וַאֲנִי מִתְפַּלֵּל אֵלֶיךָ תָּמִיד (מצאתי):

Verse 5

רָעָה תַּחַת טוֹבָה. שִׁבְעִים פָּרִים אֲנִי מַקְרִיב בְּכָל שָׁנָה בְּשִׁבְיל שִׁבְעִים אֻמּוֹת, וּמְבַקֵּשׁ
לִגְשָׁמִים, וְהֵם מְרִיעִים לִי:

Verse 6

Verse 7

בְּהִשָּׁפְטוֹ. לְפָנֶיךָ יֵצֵא מִדִּינְךָ מְחֻיָּב וְרָשָׁע :

Verse 8

(אסתר ב:ג) פְּקֻדָּתוֹ. גְּדֻלָּתוֹ, פְּרוֹבוֹשְׁטִיאָ"ה בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ "וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים":

Verse 9

Verse 10

וְשָׁאֲלוּ וְדָרְשׁוּ מֵטָּרְבוֹתֵיהֶם. הַכֹּל יִשְׁאֲלוּ עֲלֵיהֶם: מַה נִּהְיָתָה בִּפְלוּנִי וּפְלוֹנִי? מִתּוֹךְ קוֹל חוּרְבָּה שְׁיָצָא עֲלֵיהֶם:
וְדָרְשׁוּ. מַשְׁמָע: מֵאֵת אֲחֵרִים, שֶׁהֲרֵי נָקוּד חֲטַף קָמַץ, וְכֵן וְשִׁאֲלוּ. מִפִּי אֲחֵרִים הוּא מַשְׁמָע, שְׁיִשְׁאֲלוּ אֲחֵרִים עֲלֵיהֶם. וְיֵשׁ לִפְתּוֹר וְשִׁאֲלוּ, מִמִּשְׁקַל חָזָק: יִהְיוּ מְשַׁאֲלִים עַל הַפְּתָחִים:

Verse 11

יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל אֲשֶׁר לוֹ. אָדָם הַטּוֹרֵחַ מְחַזֵּר וְלָהוּט לַעֲשׂוֹת דָּבָר, נוֹפֵל בּוֹ לָשׁוֹן מִתְנַקֵּשׁ, כְּלוֹמַר: מֵטָרָף וּמִתְלַבֵּט, כְּמוֹ "וְאַרְכֻּבָתֵהּ דָּא לְדָא נָקְשָׁן" (דניאל ה:ו), וְכֵן "פֶּן תִּנָּקֵשׁ אַתֶּרְיהֶם" (דברים יב:ל). אַף כָּאן יִהְיֶה הַנּוֹשֶׁה בְּעֹשֶׁה אֶת עֲבוֹדָתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר" (בראשית כה:כג). לָשׁוֹן אַחֵר: יִהְיֶה הַנּוֹשֶׁה נוֹגֵעַ וְנִקְרָב לְכָל אֲשֶׁר לוֹ, יְנַקֵּשׁ שיטאצופי"ץ בְּלַעַ"ז. יְהִי מִשְׁפַּט הַנּוֹשֶׁה נוֹקֵשׁ וְנִשְׁעָן עַל כָּל מָמוֹנוֹ, וְזֶהוּ יַעֲקֹב הַנּוֹשֶׁה בְּעֵשָׂו אֶת עֲבוֹדָתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר" (בראשית כה:כג) מָצָאתִי:

Verse 12

Verse 13

בְּדוֹר אַחֵר. שֶׁיָּבֹא אַחַר כּוּרְתוֹ, יִמַּח שְׁמוֹ וְטִבְעוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ זִכָּרוֹן לֹא יִפֹּל עָלָיו בְּפִי הַדּוֹר הַנּוֹלָד בָּעוֹלָם לְאַחַר שֶׁנִּשְׁחַת שְׁמוֹ. שארטרמיר"א בְּלַעַ"ז:

Verse 14

עֲוֹן אֲבוֹתָיו. עָוֹן שֶׁהֶעֱוָה עַל אֲבוֹתָיו, לְאַבְרָהָם שֶׁגָּרַע חָמֵשׁ שָׁנִים מֵחַיָּיו (בראשית רבה סה,ד-ה), וּלְאָבִיו גָּרַם כִּהְיוֹת עֵינָיִם (בראשית רבה סג,י):
וְחַטַּאת אִמּוֹ. שֶׁהִשְׁחִית רַחְמָהּ וְשֶׁגָּרַם לְהַעֲלִים יוֹם קְבוּרָתָהּ מִן הַבְּרִיּוֹת, שֶׁלֹּא יְקַלְּלוּהָ שְׁיָצָא מִכְּרֵסָהּ עֵשָׂו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לה:ח) "וַתָּמָת דְּבוֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן בָּכוּת", בִּלְשׁוֹן יְוָנִי קוֹרִין לְאַחַר אַלּוֹן, שֶׁאֵבֶל אַחַר הָיָה לְיַעֲקֹב עִם שֶׁל דְּבוֹרָה, שֶׁמֵּתָה אִמּוֹ וְהֶעֱלִימוּ מִיתָתָהּ:

Verse 15

יְהִי. הָעֲוֹנוֹת הָאֵלֶּה נֶגֶד ה' תָּמִיד:
וְיִכָּרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם. שֶׁל עֵשָׂו וְאַלּוּפָיו:

Verse 16

יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד. לַעֲסוֹק בְּאֵבֶל אָבִיו, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה יַעֲקֹב נְזִיד עֲדָשִׁים לְנַחֵם אֶת יִצְחָק (בראשית כה:כט), שֶׁבְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵת אַבְרָהָם (בבא בתרא טז:):
אִישׁ עָנִי. יִשְׂרָאֵל:

Verse 17

וַיְאַהֵב קִלְלָה. קִלְלָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁכָּפַר בּוֹ:

Verse 18

וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה. הִכְנִיס עַצְמוֹ בְּקִלְלָה, וְנוֹחָה לוֹ פְּרִיקַת עֹל הַקְּרָבָן וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים וְקִלְלַת הָאֵמוֹת:

Verse 19

תְּהִי לוֹ. הַקְּלָלָה מַעֲטָה כְּבֶגֶד (מצאתי)
וּלְמֵזַח תָּמִיד. חֲגוֹרָה, וְכֵן "וּמְזִיחַ אֲפִיקִים רָפָה" (איוב יב:כא) אֵזוֹר הַחֲזָקִים פִּתֵּחַ:

Verse 20

Verse 21

Verse 22

Verse 23

כְּצֵל כִּנְטוֹתוֹ. לְעֵת עֶרֶב
נִנְעַרְתִּי. לְשׁוֹן תִּשְׁנוֹק וְטֵרוּף וְאֹטֶם כָּאֲרֵבֶה שֶׁהוּא נוֹדֵד וְנָע וּמִטָּרָף (ירושלמי ברכות ד.) (מצאתי)

Verse 24

Verse 25

Verse 26

Verse 27

Verse 28

Verse 29

וְיַעֲטוּ כַּמְעִיל. הָעוֹטֶה וְעוֹטֵף כָּל הַגּוּף לְכָל לְבוּשׁ

Chapter 110

Verse 1

נְאֻם ה׳ לַאדֹנִי. רַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, וַאֲנִי אֲפָרְשֵׁנּוּ כִּדְבְרֵיהֶם: נְאֻם ה׳ לְאַבְרָהָם, שֶׁקְּרָאוּהוּ הָעוֹלָם אֲדֹנִי "שְׁמָעֵנִי אֲדֹנִי" (בראשית כג:יא)
שֵׁב לִימִינִי. הִתְעַכֵּב לִתְשׁוּעָתִי וְהִתְחוֹלֵל לַה׳, אֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא עֲכָבָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַתֵּשֶׁבוּ בְקָדֵשׁ" (דברים א:מו)
לִימִינִי. לִתְשׁוּעַת יְמִינִי
עַד אָשִׁית אוֹיְבֶיךָ. אַמְרָפֶל וַחֲבֵרָיו (בראשית יד:א)

Verse 2

מַטֶּה. לְשׁוֹן מִשְׁעָן, כְּמוֹ "כָּל מַטֵּה לֶחֶם" (תהלים קה:טז):
מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן. כְּשֶׁתָּשׁוּב מִן הַמִּלְחָמָה וַאֲנָשֶׁיךָ עֲיֵפִים וְרוֹדְפִים, יִשְׁלַח לְךָ ה' (בראשית יד:יז-יח):
אֶת מַלְכֵי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם לְהוֹצִיא לֶחֶם וְיַיִן. רְדֵה. בַּמִּלְחָמָה:
בְּקֶרֶב אוֹיְבֶיךָ. לָבֶטַח:

Verse 3

עַמְּךָ נְדָבוֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ. כְּשֶׁתֵּאָסֵף חֵיל לִרְדֹּף אֲחֲרֵיהֶם, יִתְנַדְּבוּ עַמְּךָ וְאוֹהֲבֶיךָ לָצֵאת עִמְּךָ, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ (בראשית יד:יד) "וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ" וְלֹא יוֹתֵר, וְעָנֵר וְאֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא הִתְנַדְּבוּ מֵאֲלֵיהֶם לָצֵאת לָלֶכֶת אֲחֲרָיו בְּעֶזְרָתוֹ:
בְּהַדְרֵי קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר. זֹאת תִּהְיֶה לְךָ בִּזְכוּת הַדְרַת קְדֻשָּׁה שֶׁהָיָה בְּךָ מִבֶּטֶן אִמֶּךָ, שֶׁהִכְּירוּ בוֹרְאוֹ בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים (נדרים לב.):
מֵרֶחֶם מִשְׁחָר. מִשֶּׁנִּפְלַטְתָּ מִן הָרֶחֶם, כְּמוֹ מִשִּׁילִין פֵּרוֹת דֶּרֶךְ אֲרֻבָּה בְּיוֹם טוֹב (ביצה לה:), וְאֵיכָא דְּתָנֵי מַשְׁחִירִין:
לְךָ טַל יַלְדוּתֶיךָ. לְךָ יֶחֱשַׁב יַלְדוּתֶיךָ. דַּרְכִּי יֹשֶׁר שֶׁהִנְהַגְתָּ בָּהֶם בְּיַלְדוּתֶיךָ יִהְיֶה לְךָ לְנֹעַם, כַּטַּל זֶה שֶׁהוּא נָעִים וְנוֹחַ:

Verse 4

נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם. לְפִי שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ עַל הָאוּכְלוֹסִין שֶׁהָרַג, נֶאֱמַר לוֹ (בראשית טו:א) "אַל תִּירָא אַבְרָם וְגוֹ'". לֹא יִנָּחֵם עַל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֶיךָ אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם עַל דִּבְרָתִי מַלְכֵי צֶדֶק. מִמְּךָ תֵּצֵא הַכְּהֻנָּה וּמַלְכוּת, לִהְיוֹת בָּנֶיךָ יוֹרְשִׁין אֶת שֵׁם אֲבִי אֲבִיךָ הַכְּהֻנָּה וְהַמַּלְכוּת שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ:
דִּבְרָתִי מַלְכֵי צֶדֶק. יו"ד יִתֵּרָה, כְּמוֹ "רַבָּתִי עָם" (איכה א:א). עַל דִּבְרַת מַלְכֵי צֶדֶק – עַל פְּקֻדַּת מַלְכֵי צֶדֶק. אַתָּה כֹהֵן. יֵשׁ בְּמַשְׁמָע כֹּהֵן – כְּהֻנָּה וּמַלְכוּתָה, כְּמוֹ "וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ" (שמואל ב ח:יח):

Verse 5

אֲדֹנָי. אֲשֶׁר הָיָה עַל יְמִינְךָ בַּמִּלְחָמָה:
מָחַץ בְּיוֹם אַפּוֹ מְלָכִים. אֶת אַרְבָּעָה מְלָכִים הוּא יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת, זוֹ הִיא בְּשׂוֹרַת בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ עַל מִצְרַיִם: "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי" (בראשית טו:יד):

Verse 6

מָלֵא גְוִיּוֹת. אֲסִיפַת פְּגָרִים, מָלֵא לְשׁוֹן אֲסִיפָה כְּמוֹ "קָרְאוּ אַחֲרַיִךְ מָלֵא" (ירמיהו ב:ו), "אֲשֶׁר יִקְרָא עָלָיו מְלֹא רֹעִים" (ישעיהו לא:ד). וְהֵיכָן דָּן מָלֵא גְוִיּוֹת? "אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׁפַת הַיָּם" (שמות יד:ל):
מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה. זוֹ הִיא דֶּגְמַת נְבוּאַת "מָחֲצָתָּ רֹאשׁ מִבֵּית רָשָׁע" (חבקוק ג:יג) – רֹאשׁ פַּרְעֹה, שֶׁהָיָה רֹאשׁ וְשַׂר עַל אֶרֶץ גְּדוֹלָה וַחֲשׁוּבָה עַל כָּל הָאֲרָצוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹשֵׁל בְּעַמִּים וַיְפַתְּחוּהוּ" (תהלים קה:כ) – שֶׁהָיוּ כָּל הָאֻמּוֹת תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת מִצְרַיִם:

Verse 7

מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה וְגוֹ'. מִגִּילּוּס הַנָּהָר בְּדַרְכּוֹ הֲלִיכָתוֹ הָיְתָה אַרְצוֹ שׁוֹתָה וְלֹא הָיְתָה צְרִיכָה לְמֵי גְּשָׁמִים, עַל כֵּן הָיָה מֵרִים רֹאשׁ וּמִתְפָּאֵר "לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי" (יחזקאל כט:ג). עָנְיָן אַחֵר יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַמִּזְמוֹר הַזֶּה בְּדָוִד:
(א) נְאֻם ה' לַאדֹנִי. עַל עִסְקֵי אֲדוֹנִי שָׁאוּל, כְּשֶׁהָיִיתִי נִרְדָּף מִפָּנָיו לַאדֹנִי. עַל אֲדוֹנִי, כְּמוֹ "וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות יד:ג), "וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ" (בראשית כו:ז):
שֵׁב לִימִינִי. הִתְעַכֵּב וְהַמְתֵּן לִישׁוּעָתִי:
(ב) מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן. מַעֲשִׂים טוֹבִים הַמְצֻיָּנִין בְּיָדְךָ. דָּבָר אַחֵר: עוֹד תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן, וְשָׁם יִשָּׁלַח לְךָ מַטֵּה עֹז, וְאָז תִּרְדֶּה בְּקֶרֶב אוֹיְבֶיךָ:
(ג) עַמְּךָ נְדָבוֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ. עַם יִשְׂרָאֵל יִתְנַדְּבוּ לְעֶזְרָתְךָ בְּיוֹם שְׁתַּעֲשֶׂה חַיִל, כְּמוֹ שְׁמִפֹּרָשׁ (דברי הימים א יב:כא) שֶׁהָיוּ נִקְבָּצִים עָלָיו מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט "בְּלֶכְתּוֹ אֶל צִקְלַג נָפְלוּ עָלָיו מִמְּנַשֶּׁה וְגוֹמֵר" "וּמִן הַגָּדִי נִבְדְּלוּ אֶל דָּוִד וְגוֹמֵר" (שם;ט):
בְּהַדְרֵי קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר. בִּשְׁבִיל הַדְרַת קְדֻשָּׁה שֶׁהָיָה בְּךָ מִנְּעוּרֶיךָ:

לְךָ טַל יַלְדוּתֶךָ. יַלְדוּת טוֹבָה נָאֶה שֶׁהָיָה בְּךָ, תִּהְיֶה לְךָ כְּטַל שֶׁהוּא נָעִים וְעָרֵב,
וְתַעֲשֶׂה לְךָ פֵּרוֹת לְהַצְלִיחֶךָ:
(ד) נִשְׁבַּע ה' וְגו'. שֶׁהַמַּלְכוּת תְּהֵא שְׁלְךָ עוֹלָמִית:
אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם. וְאֵיזוֹ מִן הַכְּהֻנּוֹת? כְּהֻנָּה שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִכְּהֻנַּת מַלְכֵי צֶדֶק, וְזֶהוּ
הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִכְּהֻנָּה גְּדוֹלָה בִּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת (אבות ו:ה)
עַל דִּבְרָתִי מַלְכֵי צֶדֶק. לְמַעְלָה מִכְּהֻנַּת מַלְכֵי צֶדֶק שֶׁהָיָה "כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן" (בראשית
יד:יח), וְאִם תֹּאמַר: אַף הוּא מָלֵךְ הָיָה, מְלוּכַת מַלְכֵי צֶדֶק אֵינָהּ מְלוּכָה חֲשׁוּבָה כְּנֶגֶד
יִשְׂרָאֵל:
(ה) אֲדֹנָי. יְהִיֶה תָּמִיד עַל יְמִינְךָ לְהוֹשִׁיעֲךָ:
אֲשֶׁר מָחַץ בְּיוֹם אַפּוֹ מְלָכִים. שֶׁנִּלְחֲמוּ עִם אַבְרָהָם (בראשית יד:טו) וְעִם יְהוֹשֻׁעַ (יהושע
י-יב) וְעִם בָּרָק (שופטים ד-ה):
(ו) יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיוֹת. וְעוֹד בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ בְּנֶךָ יָדִין בְּאוּכְלוּסֵי סַנְחֵרִיב קִבּוּץ
פְּגָרִים מֵתִים, וְיִמְחַץ בְּסַנְחֵרִיב שֶׁהוּא רֹאשָׁהּ שֶׁל נִינְוֵה וְאַשּׁוּר שֶׁהִיא אֶרֶץ רַבָּה, אֲשֶׁר מִנַּחַל
בַּדֶּרֶךְ הָיָה שׁוֹתֶה, שֶׁנִּתְפָּאֵר שֶׁשָּׁתוּ אוּכְלוּסָיו מֵימֵי הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו לז:כה) "אֲנִי
קַרְתִּי וְשָׁתִיתִי מַיִם וְאַחֲרִיב וְגו'":
(ז) עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ. הָיָה מִשְׁתַּבֵּחַ וּמִתְפָּאֵר בְּגָדְלוֹ:

Chapter 111

Verse 1

הַלְלוּיָהּ וְגו'. מִזְמוֹר זֶה הוּסַד בְּאָלֶף בֵּית, אוֹת אֶחָד בְּרֹאשׁ הַפָּסוּק וְאֶחָד בְּאֶמְצָעוּתָיו,
וְכֵן כֻּלָּם מֵאָלֶ"ף וְעַד תָּי"ו, וּכְמוֹ כֵן מִזְמוֹר הַשֵּׁנִי. הָרִאשׁוֹן מְדַבֵּר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא, וְהַשֵּׁנִי מְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל צַדִּיק:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

זֵכֶר עָשָׂה. קָבַע לְיִשְׂרָאֵל שַׁבָּתוֹת וּמוֹעֲדִים וּמִצְוֹות שֶׁנֶּאֶמְרוּ בָּהֶם "וְזָכַרְתָּ כִּי הָיִיתָ
בְּמִצְרָיִם" (דברים טו:טו), לְפִי שֶׁהוּא חַנּוּן וְרַחוּם עַל בָּנָיו וְחָפֵץ לְהַצְדִּיקָם:

Verse 5

טֶרֶף נָתַן. מָזוֹן:

Verse 6

כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ. כְּשֶׁנָּתַן לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם הוֹדִיעָם כֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ. וּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא
(תנחומא, בראשית יא) כָּתַב לְיִשְׂרָאֵל מַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית, לְהוֹדִיעָם שֶׁהָאָרֶץ שֶׁלּוֹ וּבְיָדוֹ
לְהוֹשִׁיב בָּהּ כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה וְלַעֲקֹר אֵלּוּ וּלְהוֹשִׁיב אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ הָאֻמּוֹת לוֹמַר
לְיִשְׂרָאֵל גַּזְלָנִים אַתֶּם שֶׁכְּבַשְׁתֶּם אֶרֶץ שִׁבְעָה גּוֹיִם:

Verse 7

Verse 8

סְמוּכִים. הֵם פִּקּוּדָיו עַל סָמֶךְ עֹז, מֻחֲזָקִים בָּעֲשׂוּיִם וְאַחֲרוֹת, וְהַפָּרְשִׁיוֹת קְבוּעוֹת זוֹ עַל
זוֹ כְּסֵדֶר וּלְדֹרֹשׁ. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "שׂוּקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ וְגו'" (שיר השירים ה:טו):

Chapter 112

Verse 1

Verse 2

דּוֹר יְשָׁרִים. אֲשֶׁר יְבֹרָךְ יִהְיֶה זַרְעוֹ:

Verse 3

Verse 4

זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר. כְּמוֹ הִזְרִיחַ, וּמִדְרָשׁוֹ: הוּא עַצְמוֹ כְּבְיָכוֹל נַעֲשָׂה לָהֶם אוֹר, כְּמוֹ "ה׳ אוֹרִי וְיִשְׁעִי" (תהלים כז:א):

Verse 5

טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה וְגוֹ׳. שֶׁחוֹנֵן דַּלִּים וּמַלְוֶה לָהֶם, וְאֵינוֹ מְדַקְדֵּק לוֹמַר: אֵין יְכֹלֶת בְּיָדִי, וְאֶת דְּבָרָיו הַצְּרִיכִין לוֹ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבִכְסוּת מְכַלְכֵּל בְּמִשְׁפָּט וּבְמִדָּה, וְחָס עַל נְכָסָיו:
יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט. מַנְהִיג חֶפְצָיו (חולין פד:):

Verse 6

Verse 7

נָכוֹן לִבּוֹ. נֶאֱמָן לִבּוֹ לְיוֹצְרוֹ:

Verse 8

סָמוּךְ לִבּוֹ. נִשְׁעָן וּבָטוּחַ עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

Verse 9

Verse 10

רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעַס. לְשׁוֹן פֹּעַל כְּמוֹ וַיִּכְעַס, לְפִיכָךְ נָקוּד חֶצְיוֹ קָמַץ וְחֶצְיוֹ פַּתַח וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה:

Chapter 113

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

מִי כַה׳ אֱלֹהֵינוּ. בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, שֶׁהוּא מַגְבִּיהִי לָשָׁבֶת וּמַשְׁפִּיל לִרְאוֹת. מַגְבִּיהִי,
מַשְׁפִּילִי, מְקִימִי, לְהוֹשִׁיבִי, מוֹשִׁיבִי – כֻּלָּם יו״ד יְתֵרָה בָּהֶם:

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

עֲקֶרֶת הַבַּיִת. צִיּוֹן, שֶׁהִיא כַּעֲקָרָה, יוֹשִׁיבָנָּה:
אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה. ״כִּי חָלָה גַּם יָלְדָה צִיּוֹן אֶת בָּנֶיהָ״ (ישעיהו סו:ח):

Chapter 114

Verse 1

מֵעַם לוֹעֵז. עַם שְׂפַת לָשׁוֹן אַחֵר שֶׁאֵינוֹ לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְחֵבֵרוֹ: ״אֶת עַם נוֹעָז לֹא תִרְאֶה עַם
עִמְקֵי שָׂפָה וְגוֹ׳״ (ישעיה לג:יט), וְנוֹ״ן וְלָמֶ״ד נֶחְלָפוֹת זוֹ בָּזוֹ, כְּמוֹ ״נִשְׁכָּה״ שֶׁהוּא
לִשְׁכָּה בְּסֵפֶר עֶזְרָא (נחמיה יג:ז-ח):

Verse 2

הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ. לָקַח יְהוּדָה לְגוֹרָל חֶבְלוֹ וּקְדֻשָּׁתוֹ, וְאַף הֵם קִדְּשׁוּ שְׁמוֹ בִּירִידַת
הַיָּם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח:כח) ״שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם״. וּכְמוֹ כֵן נִדְרַשׁ בָּאַגָּדָה מִקְרָא
זֶה הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ, שֶׁקָּפַץ נַחְשׁוֹן לְתוֹךְ הַיָּם וְאָמַר: אֲנִי אֵרֵד תְּחִלָּה. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר
הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ :

Verse 3

הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר. שֶׁכָּל מֵימֵי בְרֵאשִׁית נִבְקְעוּ:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

חוּלִי אָרֶץ. הַמְּחוֹלֵל אֶרֶץ, יו״ד יְתֵרָה בּוֹ, כְּמוֹ ״מַגְבִּיהִי״ (תהלים קיג:ה) ״מַשְׁפִּילִי״ (תהלים קיג:ו) וְ״הַהֹפְכִי״ (תהלים קיד:ח):

Verse 8

לְמַעְנוֹ מָיִם. וָי״ו יְתֵירָה, כְּמוֹ וָי״ו שֶׁל ״וְחַיְתוֹ יַעַר״ (תהלים נ:י):

Chapter 115

Verse 1

לֹא לָנוּ. לֹא בִשְׁבִילֵנוּ וּבְכִשָּׁר מַעֲשֵׂינוּ תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ:
כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם?

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

וְלֹא יְמִישׁוּן. לְשׁוֹן ״יְמֵשֵׁנִי אָבִי״ (בראשית כז:יב):

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

יִרְאֵי ה׳. אֵלּוּ הַגֵּרִים:

Chapter 116

Verse 1

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה׳ אֶת קוֹלִי. כָּךְ אָמַר דָּוִד לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר שָׁאוּל וְהוּא מָלַךְ, שׁוּבִי נַפְשִׁי
לִמְנוּחָיְכִי כִּי ה׳ גָּמַל עָלָיְכִי, חֶסֶד, וְלָךְ קוֹנִי אֲנִי מִתְאַוֶּה, כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת :
אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה׳. תָּאַבְתִּי שֶׁיִּשְׁמַע ה׳ אֶת קוֹלִי (ס״א אינו):

Verse 2

וּבְיָמַי אֶקְרָא. בִּימֵי צָרָתִי אֶקְרָאֶנּוּ, וּבִימֵי גְּאֻלָּתִי אֲשַׁבְּחֶנּוּ (תנחומא, יתרו טז):

Verse 3

חֶבְלֵי מָוֶת. חֲבוּרוֹת אוֹיְבֵינוּ הַמְבַקְשִׁים לַהֲמִיתֵנִי:
חֶבְלֵי מָוֶת. ״חֶבְלֵי שְׁאוֹל״ (תהלים יח:ו) – כֻּלָּם לְשׁוֹן חֲבוּרוֹת הֵם, כְּמוֹ ״חֶבֶל נְבִיאִים״
(שמואל א י:ה):
וּמְצָרֵי שְׁאוֹל. גְּבוּלֵי שְׁאוֹל:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁגִּרְשׁוּנִי אוֹיְבַי וְרוֹדְפַי מִמֶּנָּה בִּימֵי שָׁאוּל, וְעַל כָּרְחָם
חָזַרְתִּי:

Verse 10

הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר. הֶאֱמַנְתִּי אֶת דִּבְרֵי צִיבָא שֶׁאָמַר עַל מְפִיבֹשֶׁת, כְּשֶׁאֲדַבֵּר ״הִנֵּה לְךָ כֹּל אֲשֶׁר
לְמְפִיבֹשֶׁת״ (שמואל ב טז:ד). אָז אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד. דִּבַּרְתִּי קָשֶׁה וְנַעֲנֵיתִי לְךָ:

Verse 11

אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי. לָנוּס מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם (שמואל ב טו:יד):
כָּל הָאָדָם כֹּזֵב. וּבוֹגֵד בְּאוֹהֵב בּוֹ, כִּי רָאִיתִי אֶת בְּנִי בּוֹגֵד בִּי וּמְבַקֵּשׁ אֶת נַפְשִׁי, וְכָל
יִשְׂרָאֵל גּוֹמְלִים לִי רָעָה תַּחַת טוֹבָה. לְפִיכָךְ הֶאֱמַנְתִּי לְצִיבָא וְאָמַרְתִּי: אַף מְפִיבֹשֶׁת כּוֹזֵב
וּבוֹגֵד בִּי (שמואל ב טז:ד). כָּל לְשׁוֹן כָּזָב אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן חֶסְרוֹן מִבְטָח שֶׁבָּטְחוּ עָלָיו,
פילנ״צא בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ (ישעיה נח:יא) ״אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו״. וְיֵשׁ פּוֹתְרִין אוֹתוֹ

אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי בְּכָל הָאָדָם כֹּזְבִ֑ים (שמואל א כג:כו). כָּל אָדָם כֹּזֵב, אַף
לְתָפְשֵׂנִי, וְשָׁם נֶאֱמַר "וַיְהִי דָוִד נֶחְפָּז לָלֶכֶת" (שמואל א כג:כו). כָּל אָדָם כֹּזֵב, אַף
שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא שֶׁהוּא נֶאֱמָן לְנָבִיא אַף הוּא כּוֹזֵב, שֶׁמְּשָׁחַנִי לְמֶלֶךְ (מצאתי):

Verse 12

Verse 13

כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא. אָבִיא הַנְּסָכִים עַל הַתּוֹדוֹת שֶׁנָּדַרְתִּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה,
וְעַל אוֹתוֹ הַכּוֹס בְּשֵׁמְךָ אֶקְרָא עַל הַיְשׁוּעָה זוֹ. שֶׁכֵּן אֵין הַלֵּוִי אוֹמֵר שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן:

Verse 14

נֶגְדָּה נָּא לְכָל עַמּוֹ. נֶגֶד כָּל עַמּוֹ:

Verse 15

יָקָר בְּעֵינֵי ה׳. הֶרְאַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁדָּבָר קָשֶׁה וְכָבֵד הוּא בְּעֵינָיו לְהָמִית אֶת
חֲסִידָיו:
הַמָּוְתָה. הַמָּוֶת, כְּמוֹ "הַבַּיְתָה" (בראשית לט:יא), "הַחוּצָה" (בראשית לט:יב):

Verse 16

עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ. אֵינוֹ דוֹמֶה תַּרְבּוּת עֶבֶד הַלָּקוּחַ מִן הַשּׁוּק לִילוּד מִשְׁפָּחָה שֶׁבַּבַּיִת:
פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי. הִתַּרְתָּ מֵעַל צַוָּארִי מוֹסֵרוֹת וּמוֹטוֹת:

Verse 17

זֶבַח תּוֹדָה. זִבְחֵי הוֹדָיָה עַל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתָ לִי:

Verse 18

נְדָרַי. קָרְבָּנוֹת שֶׁנָּדַרְתִּי:

Verse 19

בְּתוֹכֵכִי. כְּמוֹ בְּתוֹכֵךְ:

Chapter 117

Verse 1

Verse 2

כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ. כְּלוֹמַר: וְאַף כִּי אֲנַחְנוּ, אֲשֶׁר גָּבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ
וֶאֱמֶת ה׳ לְעוֹלָם. שֶׁשָּׁמַר הַבְטָחָתוֹ שֶׁהִבְטִיחַ אֶת הָאָבוֹת (בראשית טו:יח-כא):

Chapter 118

Verse 1

Verse 2

הוֹדוּ לַה׳ וְגוֹ׳ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל. לְפִי שֶׁלְּעוֹלָם חַסְדּוֹ :

Verse 3

Verse 4

יִרְאֵי ה׳. אֵלּוּ בְּנֵי לֵוִי, שֶׁכָּתוּב בָּהֶם (שמות לב:כו) ״מִי לַה׳ אֵלַי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי״ בְּמַעֲשֶׂה הָעֵגֶל, וְנִלְחֲמוּ עִם יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁאָמְרוּ (במדבר יד:ד) ״נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה״:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

טוֹב לַחֲסוֹת בַּה׳ וְגוֹ׳. חֶסְיוֹן זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן חֶסְיוֹן צֵל, וְדָבָר מוּעָט הוּא מִבְּטָח. דָּבָר בָּרִיא וְסָמֵךְ חָזָק, וְאַף עַל פִּי כֵן לַחֲסוֹת בַּה׳ טוֹב מֵהַבְטָחַת בְּנֵי אָדָם: :

Verse 9

Verse 10

כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי. מְדַבֵּר בְּמִלְחֲמוֹת גּוֹג וּמָגוֹג (יחזקאל לח-לט) שֶׁכָּל הַגּוֹיִם יִהְיוּ שָׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״וְאָסַפְתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֶל יְרוּשָׁלַם לַמִּלְחָמָה״ (זכריה יד:ב): אֲמִילַם. אַכְרִיתֵם, לְשׁוֹן ״יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ״ (תהלים צ:ו):

Verse 11

Verse 12

דָּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים. כָּל לְשׁוֹן דְּעִיכָה נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן קְפִיצָה וְנִתּוּר: מְמַהֵר לִהְיוֹת נִתָּר וְנִתָּק מִמְּקוֹמוֹ. עַל כֵּן הוּא נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן אֵשׁ וְעַל לְשׁוֹן מַיִם, כְּמוֹ ״נִדְּעֲכוּ מִמְּקוֹמָם״ (איוב ו:יז), וְכֵן ״יָמֵי נִדָּעָכוּ״ (איוב יז:א), וְכֵן ״נֵרוֹ עָלָיו יִדְעָךְ״ (איוב יח:ו), כְּדֶרֶךְ שַׁלְהֶבֶת הַנִּתֶּקֶת מִן הַפְּתִילָה וְעוֹלָה לְמַעְלָה כְּשֶׁהִיא כָּבָה: :

Verse 13

דָּחֹה דְּחִיתַנִי לִנְפֹּל. אַתָּה, אוֹבִי:

Verse 14

עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה. עָזִּי וְזִמְרַת גְּבוּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה לִי לִישׁוּעָה. עָזִּי יו״ד יִתֵּירָהף כִּי לֹא מָצִינוּ בַּמִּקְרָא עָזִּי נָקוּד חֲטַף קָמַץ אֶלָּא שׁוּרֵק, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהוּא סָמוּךְ אֵצֶל וְזִמְרַת, וְעַל כָּרְחֲךָ וְזִמְרַת דָּבוּק לְתֵיבַת הַשֵּׁם, וְאֵינְךָ יָכוֹל לְפָרְשָׁן וְזִמְרָתִי, וְאַל תִּתְמַהּ עַל וַיְהִי לִי, שֶׁלֹּא אָמַר הָיָה לִי לִישׁוּעָה, שֶׁהַרְבֵּה כָּאֵלֶּה בַּמִּקְרָא, ״וַאֲשֶׁר לֹא שָׂם לִבּוֹ וְגוֹ׳ וַיַּעֲזֹב אֶת עֲבָדָיו וְגוֹ׳״ (שמות ט:כא) הָיָה לוֹ לִכְתֹּב עָזַב:

Verse 15

קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה. תִּהְיֶה לָעָתִיד בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים, וּמַהוּ קוֹל הָרִנָּה? יְמִין ה׳ עֹשָׂה חָיִל, יְרַנְּנוּ, יְמִין ה׳ רוֹמֵמָה וְגוֹ׳ :

Verse 16

יְמִין ה׳ רוֹמֵמָה. מִדְרַשׁ אַגָּדָה: עֶלְיוֹנִים בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיָמִין, לְפִיכָךְ לֹא שָׁלְטָה בָּהֶם מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ״ (ישעיה מח:יג) זֶה שְׁמֹאל ״וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם״ (ישעיה מח:יג) זֶה יָמִין. וְכֵן אָמַר הַמְשׁוֹרֵר יְמִין ה׳ רוֹמֵמָה שֶׁבָּרָאתָ אוֹתָם שֶׁבְּרוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, הִיא יְמִין ה׳ שֶׁתַּעֲשֶׂה חֲיָלוֹת שֶׁל צַדִּיקִים לָעָתִיד לָבוֹא, וְגַם בָּהּ יְחַיֶּה אוֹתָם וְיִחְיוּ לְעוֹלָם, וְאָז לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה לְעוֹלָם:

Verse 17

לֹא אָמוּת. אֲנִי, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּעוֹבְדֵי גִּלּוּלִים, מִיתַת עוֹלָם כִּי אֶחְיֶה וְגוֹ׳ :

Verse 18

יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ. בַּגָּלוּת, וְשָׁם נִתְכַּפְּרוּ כָּל עֲוֹנוֹתַי, וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי :

Verse 19

פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק. וְאֵלּוּ הֵן שַׁעֲרֵי צֶדֶק?

Verse 20

זֶה הַשַּׁעַר. שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא לַה׳, וְהַ צַּדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ, וְשָׁם אוֹדֶךָּ כִּי עֲנִיתָנִי מִן הַגָּלוּת:

Verse 21

Verse 22

אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים. עַם שֶׁהָיוּ שָׁפָל בֵּין הָאֻמּוֹת:

Verse 23

מֵאֵת ה׳ הָיְתָה זֹּאת. כָּךְ יֹאמְרוּ הַכֹּל:

Verse 24

Verse 25

Verse 26

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה׳. יֹאמְרוּ לְמִבִיאֵי הַבִּכּוּרִים וּלְעוֹלֵי הָרְגָלִים:

בֵּרַכְנוּכֶם. בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם:

Verse 27

אִסְרוּ חַג בַּעֲבוֹתִים. הַזְּבָחִים וְהַחֲגִיגוֹת שֶׁהָיוּ נִקְּיִים וּבְדוּקִין מִמּוּם קוֹשְׁרִין בְּכַרְעֵי
מִטּוֹתֵיהֶם, עַד שֶׁיְּבִיאוּם לָעֲזָרָה בְּ קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. וְיֵשׁ לְפָתוֹר כָּל סוֹף הַמִּזְמוֹר הַזֶּה מִ לֹּא
אָמוּת כִּי אֶחְיֶה בְּדָוִד עַצְמוֹ:
(יח) יִסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ. עַל מַעֲשֶׂה בַת שֶׁבַע בְּיִסּוּרִין, כְּגוֹן "תַּחַת הַכִּבְשָׂה יְשַׁלֵּם אַרְבַּעְתָּיִם"
(שמואל ב יב:ו). שִׁשָּׁה חֲדָשִׁים נִצְטָרַע דָּוִד (יומא כב:):
וְלָמוּת לֹא נְתָנָנִי. שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּם ה' הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת" (שמואל ב יב:יג):
(יט) פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק. וְאֵלּוּ הֵן שַׁעֲרֵי צֶדֶק? אוֹתָם הַשְּׁעָרִים שֶׁל בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת
וּמִדְרָשׁוֹת, אֲשֶׁר הֵם לַה', וְהַצַּדִּיקִים בָּאִים בָּהֶם:
(כא) אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי. מִכָּאן וָאֵילָךְ אָמַר דָּוִד וּשְׁמוּאֵל וְיִשַׁי וַאֲחֵי דָוִד, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ
בְּעַרְבֵי פְּסָחִים (פסחים קיט.): מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה:

Chapter 119

Verse 1

Verse 2

Verse 3

אַף לֹא פָּעֲלוּ עַוְלָה. אַשְׁרֵיהֶם אִם כָּל זֶה בָּהֶם:
בִּדְרָכָיו הָלָכוּ. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּעֲלוּ עַוְלָה, אֵין שְׁכָרָם שָׁלֵם אֶלָּא אִם כֵּן בִּדְרָכָיו הָלָכוּ.
וְכֵן הוּא אוֹמֵר "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב" (תהלים לד:טו) – אַף עַל פִּי שֶׁאַתָּה סָר מֵרָע, אֵין
הַכֹּל שָׁלֵם אֶלָּא אִם כֵּן תַּעֲשֶׂה טוֹב (מדרש אגדה):

Verse 4

Verse 5

אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי. אָלֶ"ף יְסוֹד בַּתֵּיבָה, הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ לִפְרָקִים, כְּמוֹ אָלֶ"ף שֶׁבְּ"אַחֲוָתִי
בְאָזְנֵיכֶם" (איוב יג:יז) וְאָלֶ"ף שֶׁל "אָסוּךְ שָׁמֶן" (מלכים ב ד:ב). אַחֲלַי תִּפְלוֹתַי אֵלּוּ
הֵן: שֶׁיְּכוֹנוּ דְרָכָי. וְכֵן "אַחֲלַי אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן וְגוֹ'" (מלכים ב ה:ג)
– צָרְכֵי אֲדוֹנִי, לְהִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּלֵךְ לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשׁוֹמְרוֹן. וְלָשׁוֹן אַחֲלֵיוּת שוהי"ט
בְּלַעַ"ז, כְּאָדָם הָאוֹמֵר: הַלְוַאי וְהָיִיתִי נָבִיא וְחָכָם:

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

בְּלִבִּי צָפַנְתִּי. לֹא נִסְתַּתִּיהָ לְהִשְׁתַּכֵּחַ מִמֶּנִּי:

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

אֶשְׁתַּעֲשָׁע. אֶתְעַסֵּק, כְּמוֹ "יִשְׁעֶה הָאָדָם עַל עֹשֵׂהוּ" (ישעיהו יז:ז), "וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר" (שמות ה:ט):

Verse 17

גְּמֹל עַל עַבְדֶּךָ. דָּבָר שֶׁאֶחְיֶה בּוֹ בִּגְמוּל חַסְדֶּךָ:

Verse 18

נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ. דְּבָרִים הַמְכֻסִּים בָּהּ, שֶׁאֵינָם מְפֹרָשִׁים בָּהּ (מצאתי) מִתּוֹרָתֶךָ. נִפְלָאִים מִפֵּירוּשֵׁי תּוֹרָתֶךָ שֶׁאֵינָם מְפוֹרָשִׁים בָּהּ:

Verse 19

גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ. יָמִים מוּעָטִים:
אַל תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי. מִצְוֹתֶיךָ הַנֶּעֱלָמוֹת שֶׁאוּכַל לְקַיְּמָם, שֶׁאִם לֹא עַכְשָׁיו אֵימָתַי:

Verse 20

גָּרְסָה. מִשְׁתַּבֶּרֶת נַפְשִׁי מֵחֶמֶת תַּאֲוָה, כְּמוֹ "גָּרְשׁ כַּרְמֶל" (ויקרא ב:יד). וּמְנַחֵם חִבֵּר לְתַאֲבָה עִם "מְתָאֵב אָנֹכִי אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב" (עמוס ו:ח), וּשְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן שֶׁבֶר:

Verse 21

Verse 22

גַּל מֵעָלַי. לְשׁוֹן גִּלְגּוּל, כְּמוֹ "וַיָּגֶל אֶת הָאָבֶן" (בראשית כט:י):

Verse 23

בִּי נִדְבָּרוּ. אַף עַל פִּי שֶׁמַּלְכֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם מִתְלוֹצְצִים עָלַי שֶׁאֲנִי עוֹסֵק בַּתּוֹרָה:

Verse 24

שַׂעֲשׁוּעָי. עִסְקִי:

Verse 25

חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ. כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתַּנִי עַל יְדֵי נָתָן הַנָּבִיא טוֹבָה (שמואל ב ז:יב-טז):

Verse 26

סִפַּרְתִּי. לְךָ אֶת צְרָכַי וְאֶת חֲטָאתִי, וְאַתָּה עֲנִיתָנִי:

Verse 27

Verse 28

דָּלְפָה נַפְשִׁי. נָטְפָה, כְּלוֹמַר: נֶחְסֶרֶת וְהוֹלֶכֶת:

Verse 29

Verse 30

מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי. שַׂמְתִּי עַצְמִי לְמִשְׁפָּטֶיךָ וְדָבַקְתִּי בְּעֵדוּתֶיךָ, לִבְחוֹר בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה. לְךָ אֲנִי שׁוֹאֵל: דֶּרֶךְ שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי :

Verse 31

Verse 32

Verse 33

וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב. אֶשְׁמְרֶנָּה בְּכָל מַעְגְּלוֹתֶיהָ וְעִקְּבֵי נְתִיבוֹתֶיהָ, לְשׁוֹן עֲקֵבִים, טְרָאצֵ״שׁ בְּלַעַ״ז:

Verse 34

Verse 35

Verse 36

Verse 37

Verse 38

הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ. אֲשֶׁר הִבְטַחְתַּנִי:
אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ. שָׁאֲהֶיָה אֲנִי וְזַרְעִי יִרְאֵי שְׁמֶךָ, שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִבְטַחְתַּנִי: "אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ
אֶת דַּרְכָּם וְגוֹ'" (מלכים א ב:ד):

Verse 39

חֶרְפָּתִי. מְחוֹל לִי עַל אוֹתוֹ עָוֹן, וְשׁוּב לֹא יוּכְלוּ אוֹיְבַי לְחָרְפֵנִי בּוֹ:
כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים. וּכְבָר אֲנִי מְקַבֵּל עָלַי לְשַׁלֵּם הַכִּבְשָׁה אַרְבַּעְתַּיִם (שמואל ב יב:ו):

Verse 40

Verse 41

וְיִבֹאֲנִי. תְּשׁוּעָתְךָ תָּבוֹא אֵלַי כְּאִמְרָתֶךָ שֶׁהִבְטַחְתַּנִי:

Verse 42

Verse 43

וְאַל תַּצֵּל מִפִּי דְּבַר אֱמֶת. וְאַל תַּבְדֵּל מִפִּי דְּבַר אֱמֶת, כְּמוֹ "וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת מְקֹנֵה אֲבִיכֶם"
(בראשית לא:ט) (מצאתי):
דְּבַר אֱמֶת עַד מְאֹד. בְּכָל הוֹרָאוֹתַי וּבְכָל דִּינַי, שֶׁלֹּא אֶכָּשֵׁל בָּהֶם:
יָחָלְתִּי. קִוִּיתִי:

Verse 44

Verse 45

וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה. בַּהֲלָכָה מְרֻוַּחַת וּפוֹשֶׁטֶת בְּיִשְׂרָאֵל:
דָּרָשְׁתִּי. בִּקַּשְׁתִּי:

Verse 46

Verse 47

Verse 48

Verse 49

זְכֹר דָּבָר. אֲשֶׁר יִחַלְתַּנִי עַל יְדֵי נָתָן הַנָּבִיא לְעַבְדֶּךָ (שמואל ב ז:יב-טז):

Verse 50

Verse 51

Verse 52

מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם. שֶׁאַתָּה מֵבִיא יִסּוּרִין וְחוֹזֵר מֵהֶמְתֵּךְ וְסוֹלֵחַ, וְעַל כֵּן אֶתְנֶחָם :

Verse 53

Verse 54

Verse 55

זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה. בְּעֵת צָרָה וַאֲפֵלָה:

Verse 56

זֹאת הָיְתָה לִי. עֲטֶרֶת הַהוֹלֶמֶת אוֹתִי לִי לְעֵדוּת, וּלְזַרְעִי הָרָאוּי לִמְלוֹךְ, בְּשָׁכַר שֶׁ פִּקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי. כָּךְ דָּרָשׁוּהוּ חֲכְמֵי יִשְׂרָאֵל (עבודה זרה מד.) (מצאתי):

Verse 57

לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ. קַיֵּם דְּבָרֶיךָ שֶׁיִּחַלְתַּנִי בְּכָךְ, אַתָּה חֶלְקִי:

Verse 58

חִלִּיתִי פָנֶיךָ. בִּלְשׁוֹן "חֶלְקִי ה׳ אָמְרָה נַפְשִׁי עַל כֵּן אוֹחִיל לוֹ" (איכה ג:כד):

Verse 59

חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי. הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ, וּשְׂכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ, לְפִיכָךְ וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדוֹתֶיךָ, כִּי רָאִיתִי שֶׁהִיא הַטּוֹבָה שֶׁבְּכֻלָּן (ויקרא רבה לה.):

Verse 60

Verse 61

חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדוּנִי. סִיעוֹת שֶׁל רְשָׁעִים שְׁלָלוּנִי, כְּמוֹ "יֹאכַל עַד" (בראשית מט:כז), כָּךְ חִבְּרוּ מְנַחֵם. וְיֵשׁ לְפוֹתְרוֹ לְשׁוֹן עוֹד, כְּלוֹמַר: נוֹסְפוּ וְרָבוּ עָלַי:

Verse 62

Verse 63

Verse 64

Verse 65

Verse 66

Verse 67

טֶרֶם אֶעֱנֶה. אוֹתְךָ בִּמְצֹוֹתֶיךָ, טֶרֶם הָגִיתִי בָּהֶם בְּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת אֲנִי שֹׁגֵג בָּהֶם וְחוֹטֵא. וְעַתָּה מְשֻׁנֶּעֱנֵיתִי בָּהֶם תּוֹרָתְךָ שָׁמָרְתִּי, שֶׁהַמִּדְרָשׁ מְלַמְּדֵנִי לָסוּר מִן הָעֲבֵירָה. לָכֵן אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִמְּךָ טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי :
אֶעֱנֶה. לְשׁוֹן שׁוֹנֶה וְהוֹגֶה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הוּא, כְּמוֹ תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ. וְכֵן ״יַכֵּרֵת ה׳ לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה עֵר וְעֹנֶה מֵאָהֳלֵי יַעֲקֹב״ (מלאכי ב:יב), עֵר בַּחֲכָמִים וְעוֹנֶה בַּתַּלְמִידִים:

Verse 68

Verse 69

טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר. חִבְּרוּ עָלַי שֶׁקֶר, וְכֵן ״וְתִטְפֹּל עַל עֲוֹנִי״ (איוב יד:יז):

Verse 70

Verse 71

טוֹב לִי כִּי עֻנֵּיתִי. שֶׁנִּתְיַסַּרְתִּי וְעֻנֵּיתִי לְמַעַן אָשׁוּב מִדֶּרֶךְ רָעָה וְאֶשְׁמֹר חֻקֶּיךָ. בְּפֶרוּשִׁים אֲחֵרִים מָצָאתִי כֵּן: טוֹב לִי כִּי עֻנֵּיתִי וְגוֹ׳, טוֹב הָיָה בְּעֵינַי כְּשֶׁהָיִיתִי סוֹבֵל יִסּוּרִים כְּדֵי לִלְמֹד תּוֹרָה בְּצַעַר:

Verse 72

Verse 73

Verse 74

יִרְאֻיךָ יִרְאוּנִי. בְּטוֹבָה וְיִשְׂמָחוּ, כִּי כִּגְמוּלִי גְּמוּלָם, שֶׁהֲרֵי מִיְּרֵאֶיךָ אֲנִי וְ לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי :

Verse 75

וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי. בְּדִין עִנִּיתָנִי:

Verse 76

Verse 77

Verse 78

כִּי שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי. כִּי עַל חִנָּם הִרְשִׁיעוּנִי (מצאתי). אוֹמֵר אֲנִי: עַל לִבּוּן פָּנִים, שֶׁאוֹמֵר לוֹ: הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ – מִיתָתוֹ בַּמֶּה? וְהוּא לֹא חָטָא (סנהדרין קז.):

Verse 79

יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ. שֶׁפֵּרְשׁוּ הֵימֶנּוּ סַנְהֶדְרִין כְּשֶׁנִּצְטָרַע מֵאוֹתוֹ עָוֹן (סנהדרין קז.). אַף אִם גְּרוּשָׁה הִיא נָתַן עֵינָיו בָּהּ, כָּל הַנּוֹגֵעַ לֹא יִנָּקֶה (משלי ו:כט):

Verse 80

Verse 81

כָּלְתָה וגו׳ נַפְשִׁי. אִוְּתָה:

Verse 82

כָּלוּ עֵינַי. צוֹפִים תָּמִיד עַד כִּי כָּלוּ:

Verse 83

כְּנאד בְּקִיטוֹר. כְּנאד שֶׁל עוֹר הַמִּתְיַבֵּשׁ בֶּעָשָׁן:

Verse 84

מָתַי תַּעֲשֶׂה. שֶׁאֶרְאֶה בְּיָמַי:

Verse 85

כָּרוּ לִי זֵדִים שִׂיחוֹת. שֶׁלֹּא כַּתּוֹרָה הַבָּאִים לְפָסְלֵנִי:

Verse 86

כָּל מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה. מוֹאָבִי וְלֹא מוֹאָבִית (יבמות עז.), וְהֵם עַל שֶׁקֶר רָדְפוּ לְאָסְרֵנִי: שֶׁקֶר רָדָפוּנִי. לַשָּׁוְא רָדָפוּנִי אוֹיְבַי:

Verse 87

כִּמְעַט כִּלוּנִי. כִּלֹּא הָיִיתִי אֶהְיֶה בָּאָרֶץ (איוב י:יט), וַאֲנִי עָמַדְתִּי עַל בֶּרְיִי, וְכֵן לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי מִבֹּא בַּקָּהָל:

Verse 88

Verse 89

Verse 90

Verse 91

Verse 92

Verse 93

Verse 94

Verse 95

Verse 96

לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רָחְבְּךָ מְאֹד. (תהלים קיט:צו)

Verse 107

נַעֲנֵיתִי. נַעֲשֵׂיתִי עָנִי וְשָׁפֵל, כְּמוֹ "לֶעָנוֹת מִפָּנַי" (שמות י:ג), וְ"עָנָה גְאוֹן יִשְׂרָאֵל
בְּפָנָיו" (הושע ה:ה) תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: "וְיִמָּאֵךְ". וְעָנִי חָשׁוּב כְּמֵת, לְפִיכָךְ חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ
נַעֲנֵיתִי. חֲלִי הוּא שֶׁמְּטָרֵף אֶת הַדַּעַת, וּשְׁמוֹ עֲנִיָּה בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה (חולין ס:):

Verse 108

נִדְבוֹת פִּי. דָּבָר רָצוּי שֶׁפִּי מִתְנַדֵּב לְךָ, כָּל נְדָבָה לְשׁוֹן רָצוֹן הוּא:

Verse 109

נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד. הַרְבֵּה נִסְתַּכַּנְתִּי, בְּסָכָנוֹת רַבּוֹת קְרוֹבוֹת לְמִיתָה, וְאַף עַל פִּי כֵן אֲנִי
תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי (על דרך חש בראשו יעסוק בתורה):

Verse 110

Verse 111

Verse 112

לְעוֹלָם עֵקֶב. עַל מַעְגְּלוֹתָם וְעַל נְתִיבוֹתָם:

Verse 113

סֵעָפִים שָׂנֵאתִי. חוֹשְׁבֵי מַחְשָׁבוֹת אָוֶן, כְּמוֹ (איוב כ:ב) "לָכֵן שְׂעִפַּי יְשִׁיבוּנִי", (מלכים
א יח:כא) "עַל שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים". כְּשֶׁאַתָּה קוֹרֵא סְעִיפִים הוּא שֵׁם הַמַּחֲשָׁבָה, וּכְשֶׁאַתָּה קוֹרֵא
סֵעָפִים נוֹפֵל הַלָּשׁוֹן עַל הַחוֹשְׁבִים אוֹתָם:

Verse 114

Verse 115

Verse 116

Verse 117

וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ. וְאֶתְעַסֵּק, כְּמוֹ "וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר" (שמות ה:ט). דָּבָר אַחֵר: וְאֶשְׁעָה
לְשׁוֹן סִפּוּר וְשִׁנּוּן, כְּתַרְגּוּמֵינָן "וְלִשְׁנִינָה" (דברים כח:לז): "וּלְשׁוֹעִין" (תרגום
אונקלוס):

Verse 118

סָלִיתָ. רָמַסְתָּ, נָתַתָּם לְמִרְמָס, כְּמוֹ "סִלָּה כָּל אַבִּירַי ה'" (איכה א:טו):

Verse 119

Verse 120

סָמַר. כְּמוֹ (איוב ד:טו) "תְּסַמֵּר שַׂעֲרַת בְּשָׂרִי", כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׂעֲרוֹתָיו. הִירִיצִ"ר בְּלַעַ"ז:
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי. מִפֶּרָעָנוּת גְּזֵרוֹתֶיךָ:

Verse 121

Verse 122

עֲרֹב עַבְדְּךָ. לְשׁוֹן הַצָּלָה, גרנטיי"ה בְּלַעַ"ז. הֱיֵה עָרֵב בְּשִׁבְילִי לְנֶגֶד הָרָעָה (כְּלוֹמַר הָיָה עָרֵב שֶׁאֶשְׁמֹר פְּקוּדֶיךָ):

Verse 123

וּלְאִמְרַת צִדְקֶךָ. הַבְטָחָה שֶׁהִבְטַחְתַּנִי:

Verse 124

Verse 125

Verse 126

עֵת לַעֲשׂוֹת לַה׳ וְגו׳. מוּסָב עַל מִקְרָא שֶׁלְּפָנָיו הֲבִינֵנִי וְאִדְעָה עֵדוּתֶיךָ, לְהָבִין עֵת לַעֲשׂוֹת לִשְׁמְךָ, אֵיךְ יַעֲשׂוּ אוֹתָם שֶׁ הֵפֵרוּ תּוֹרָתְךָ לִמְצֹא רָצוֹן וּסְלִיחָה וְתִמָּצֵא לָהֶם, וְאֶעֱשֶׂה כֵּן עַל כָּל עֲבֵרָה שֶׁבְּיָדִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁעוֹבְרִין עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה כְּדֵי לַעֲשׂוֹת סְיָג וְגָדֵר לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן גִּדְעוֹן וְאֵלִיָּה בְּהַר הַכַּרְמֶל שֶׁהִקְרִיבוּ בַּבָּמָה (ברכות סג.). עוֹד רָאִיתִי נִדְרָשׁ בָּאַגָּדָה (ירושלמי ברכות ט:ד, מדרש שמואל א:א) פָּרוּשׁ: אִישׁ פָּנוּי וְטָיְלָן הָעוֹשֶׂה תּוֹרָתוֹ עִתִּים מֻפֶּר בְּרִית, שֶׁאָדָם (פָּנוּי) צָרִיךְ לִהְיוֹת יָגֵעַ בַּתּוֹרָה כָּל שָׁעוֹת הַיּוֹם:

Verse 127

עַל כֵּן אָהַבְתִּי. עַל אֲשֶׁר אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ רָאוּי לְךָ לְלַמְּדֵנִי עֵת רָצוֹן וּמָה אֶעֱשֶׂה לְךָ וְתִרְצֵנִי. יֵשׁ עַל כֵּן הַרְבֵּה שֶׁפִּתְרוֹנוֹ עַל אֲשֶׁר, כְּמוֹ "כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ" (בראשית לג:י), "כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ" (במדבר י:לא), "עַל כֵּן יִתְרָה עָשָׂה" (ישעיהו טו:ז):

Verse 128

כָּל פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי. כָּל פִּקּוּדֵי – כָּל דָּבָר אֲשֶׁר צִוִּיתָ בְּתוֹרָתֶךָ וְיִשַּׁרְתִּי. יָשְׁרוּ בְּעֵינַי, וְאָמַרְתִּי עֲלֵיהֶם: יָשְׁרוּ. כָּל זֶה כְּדַאי אֲנִי שֶׁתִּמָּחוֹל וְתִרְצֶה לִי:

Verse 129

פְּלָאוֹת עֵדוּתֶיךָ. מְכֻסִּים הֵם וְנִפְלָאִים עֵדוּתֶיךָ מִבְּנֵי אָדָם. יֵשׁ מִצְוֹת קַלּוֹת שֶׁהִרְבֵּיתָ בְּמַתָּן שְׂכָרָן, כְּגוֹן שִׁלּוּחַ הַקֵּן (דברים כב:ו-ז) עַל כֵּן נָצְרָתַם נַפְשִׁי. כֻּלָּם, כִּי לֹא נוֹדַע אֵיזֶה יִכְשַׁר (קהלת יא:ו):

Verse 130

פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר. תְּחִלַּת דְּבָרֶיךָ הֵאִירוּ אֶת לֵב יִשְׂרָאֵל, שֶׁאַתָּה הַ מֵּבִין פְּתָיִים בְּאָמְרֶךָ (שמות כ:ב) "אָנֹכִי אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ", הוֹדַעְתָּם בַּטוֹבָה שֶׁעָשִׂיתָ לָהֶם, שֶׁקִּנִּיתָם מִבֵּית עֲבָדִים

לָדַעַת כִּי אָדוֹן אַתָּה לָהֶם וִיקַבְּלוּ אֱלֹהוּתְךָ עֲלֵיהֶם, "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְגוֹ'",
וְאַחַר כְּךָ גָּזַרְתָּ גְּזֵרוֹתֶיךָ. דָּבָר אַחֵר: פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר תְּחִלַּת דְּבָרֶיךָ בְּמַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית
(בראשית א:ג) "יְהִי אוֹר":
מֵבִין פְּתָיִים. מִשָּׁם יָבִינוּ הַכֹּל וְיִפְתְּחוּ (לְהַתְחִיל וּלְפִתֹּחַ) בְּדִבְרֵי תוֹרָה, תַּנְחוּמָא
(תנחומא, ויקהל ו):

Verse 131

וְאֶשְׁאָפָה. לְשׁוֹן בְּלִיעָה, כְּמוֹ "שָׁאֲפָה רוּחַ" (ירמיהו ב:כד):

Verse 132

Verse 133

Verse 134

פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם. מִיֵּצֶר הָרָע הָעוֹשֵׁק אֶת הַבְּרִיּוֹת. בְּפֵרוּשִׁים אֲחֵרִים מָצָאתִי פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק
אָדָם, פְּדֵנִי מֵעוֹשְׁקוֹ שֶׁל אָדָם:

Verse 135

Verse 136

Verse 137

Verse 138

Verse 139

צִמְתַּתְנִי קִנְאָתִי. הַקִּנְאָה שֶׁאֲנִי מְקַנֵּא לִשְׁמְךָ עַל הַשּׁוֹכְחֵי דְּבָרֶיךָ, הֵיא צוֹמְתָה אוֹתִי וּמַקְנֶטֶת
אוֹתִי בָּהֶם (מצאתי):

Verse 140

Verse 141

צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה. כְּמָה דְאַתְּ אָמַר "וְדָוִד הוּא הַקָּטָן" (שמואל א יז:יד), נִבְזֶה אֲנִי
לְהַקְטִין עַצְמִי אֵצֶל עוֹסְקֵי תוֹרָה לְהִתְלַמֵּד, כִּי פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי מִלְּסַלְסֵל וּמִלְּפַלְפֵּל בָּהֶם
בְּצִדְקָתְךָ שֶׁבְּתוֹכָן צֶדֶק וֶאֱמֶת עוֹלָמִית, וְאַף כִּי מְצָאוּנִי צָרוֹת הָיוּ הֵם עִסְקִי, וּלְעוֹלָם
הֲבִינֵנִי צִדְקָם וְאֶחְיֶה בָהֶם "כִּי הִיא חַיֶּיךָ וְגוֹמֵר" (דברים ל:כ):

Verse 142

Verse 143

Verse 144

Verse 145

Verse 146

(הַסִּימָן שֶׁל עֹדְתֶיךָ דָמָה בֵּן פֶּרֶץ, הַוָּיו״ו חוֹלָם, אֲבָל מִשְׁאָר עֹדֹתֶיךָ הַדָּלֶ״ת חוֹלָם):

Verse 147

Verse 148

אַשְׁמֻרוֹת. חֲצִי הַלַּיְלָה, שְׁתֵּי אַשְׁמוּרוֹת (איכה רבה ב:כב); וּלְדִבְרִי הָאוֹמֵר (איכה רבה ב:כב) ׳שָׁלֹשׁ מִשְׁמָרוֹת הֲוֵי לַיְלָה׳, הָיָה דָּוִד עוֹמֵד מִמִּטָּתוֹ בְּשָׁלִישׁ הַלַּיְלָה הָרִאשׁוֹנָה וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה עַד חֲצוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: לָשִׁיחַ בְּאִמְרָתֶךָ, וּמֵחֲצוֹת וּלְהַלָּן עוֹסֵק בְּשִׁירוֹת וְתוּשְׁבָּחוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ:

Verse 149

Verse 150

קָרְבוּ רוֹדְפֵי זִמָּה. עֲצַת חַטָּאִים הוֹלְכִים בַּעֲצַת חַטָּאֵיהֶם, וּמִתְרַחֲקִים מִתּוֹרָתֶךָ לְקָרֵב אֶל עֲצַת רָעָתָם:

Verse 151

קָרוֹב אַתָּה. לָרְחוֹקִים הַלָּלוּ הַמִּתְרַחֲקִים מִתּוֹרָתֶךָ, אִם יָשׁוּבוּ מִדַּרְכָּם:

Verse 152

קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ. קוֹדֶם הֱיוֹת הַדָּבָר יְדַעְתִּיו מִתּוֹךְ עֵדֹתֶיךָ: קֹדֶם יָרַשׁוּ אֶת הָאָרֶץ צִוִּיתָ לָהֶם עַל הַבְּכוּרִים וּתְרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, וְקֹדֶם הֲנִיחוֹת לָהֶם מֵאוֹבֵיהֶם צִוִּיתָ לָהֶם ״וְהָיָה בְּהָנִיחַ ה׳ אֱלֹהֶיךָ לְךָ וְגוֹ׳״ (דברים כה:יט) לְהַעֲמִיד מֶלֶךְ וּלְהַכְרִית עֲמָלֵק וְלִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה (סנהדרין כ:):

כִּי לְעוֹלָם יִסַּדְתָּם. כִּי עַל כָּל הַדְּבָרִים הָעֲתִידִים לִהְיוֹת לְסוֹף הָעוֹלָם יִסַּדְתָּ עֵדוֹתֶיךָ:

Verse 153

Verse 154

Verse 155

Verse 156

Verse 157

Verse 158

Verse 159

Verse 160

רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת. סוֹף דִּבְרְךָ הוֹכִיחַ עַל הָרֹאשׁ שֶׁהוּא אֱמֶת, שֶׁכְּשֶׁשָּׁמְעוּ הָאֻמּוֹת "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" וְ"לֹא תִשָּׂא" (שמות כ:ב-ז) אָמְרוּ: הַכֹּל לַהֲנָאָתוֹ וְלִכְבוֹדוֹ. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ "כַּבֵּד", "לֹא תִרְצָח", "לֹא תִנְאָף" (שמות כ:יב-יג), הוֹדוּ עַל רֹאשׁ דְּבָרְךָ שֶׁהוּא אֱמֶת (קידושין לא.):

Verse 161

Verse 162

שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ. עַל הַבְּטָחָתְךָ שֶׁהִבְטַחְתַּנִי. דָּבָר אַחֵר: עַל אַחַת מֵאִמְרוֹתֶיךָ הַפִּתּוּמוֹת, כְּשֶׁאֲנִי מֵבִין בָּהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ עַל הַמִּילָה (מנחות מג:): שֶׁהָיָה דָּוִד בְּבֵית הַמֶּרְחָץ וְרָאָה עַצְמוֹ בְּלֹא צִיצִית וּבְלֹא תְּפִילִּין וּבְלֹא תוֹרָה, אָמַר: אוֹי לִי שֶׁאֲנִי עָרוֹם מִכָּל מִצְוֹות. כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בַּמִּילָה שָׂמַח, וְאָמַר בְּצַאתוֹ (מִבֵּית הַמֶּרְחָץ): שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ, הַמִּילָה שֶׁמִּתְחִלָּה נִתְּנָה בְּמַאֲמָר וְלֹא בְּדִבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז:ט): "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר":

Verse 163

Verse 164

שֶׁבַע בַּיּוֹם. שַׁחֲרִית שְׁתַּיִם לִפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ, וּבָעֶרֶב שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ וּשְׁתַּיִם לְאַחֲרֶיהָ (ברכות יא:):
עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ. עַל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁהִיא דִּבְרֵי תוֹרָה (ברכות כא.):

Verse 165

Verse 166

שִׁבַּרְתִּי. הוֹחַלְתִּי:

Verse 167

Verse 168

כָּל דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ. אַתָּה יוֹדֵעַ כָּל דְּרָכַי:

Verse 169

כְּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי. דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ כְּהִלְכָתָן וְכַהֲוָיָתָן:

Verse 170

Verse 171

תַּבַּעְנָה. תְּדַבֵּרְנָה:

Verse 172

תַּעַן לְשׁוֹנִי. כָּל עֲנָיָה לְשׁוֹן קוֹל רָם הוּא, וְאָב לְכֻלָּם "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ" (דברים כז:יד):

Chapter 120

Verse 1

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. שֶׁיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם אוֹתוֹ עַל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הַיּוֹרְדוֹת מֵעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל עַד עֶזְרַת נָשִׁים, וְיֵשׁ כָּאן חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִזְמוֹרִים שֶׁל שִׁיר הַמַּעֲלוֹת (סוכה ה:ד). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁיִּסְדָן דָּוִד לְהַעֲלוֹת אֶת הַתְּהוֹם, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (סוכה נג.). וּלְפִי אַגָּדָה פִּתְרוֹנוֹ שִׁיר לְמֵאָה עוֹלוֹת (ירושלמי סנהדרין י:ב):

Verse 2

מִשְּׂפַת שֶׁקֶר. זַרְעוֹ שֶׁל הָרָשָׁע, שֶׁצָּדִין אֶת הַבְּרִיּוֹת בְּפִיהֶם בַּעֲלִילוֹת רָשַׁע:

Verse 3

מַה יִּתֶּן לְךָ. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:
וּמַה יּוֹסִיף לָךְ. שְׁמִירָה וּמְחִיצוֹת, הֲרֵי אַתְּ נְתוּנָה לִפְנִים מִשְּׁתֵּי מְחִיצוֹת (ערכין טו:):

Verse 4

חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים. וַהֲרֵי אַתְּ הוֹרֶגֶת בְּמָקוֹם רָחוֹק כְּחֵץ:
עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים. כָּל הַגָּחָלִים, כָּבוּ מִבַּחוּץ – כָּבוּ מִבִּפְנִים, וְאֵלּוּ כָּבוּ מִבַּחוּץ וְלֹא מִבִּפְנִים (בראשית רבה צח:יט). דָּבָר אַחֵר (ערכין טו:): מַה יִּתֶּן לְךָ. מַה סוֹפוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִגְזֹר עָלֶיךָ? חִצֵּי גִבּוֹרִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים. חִצִּים מִלְמַעְלָה וְגֶיהִנֹּם מִלְּמַטָּה:

Verse 5

אוֹיָה לִי. אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כִּי כְּבָר לָקִיתִי בְּגָלֻיּוֹת רַבִּים, הֲרֵי גַּרְתִּי מֶשֶׁךְ עִם בְּנֵי יֶפֶת (בראשית י:ב) בְּמַלְכוּת פָּרַס וְיָוָן וּמֶשֶׁךְ (יומא י.):

Verse 6

Verse 7

אֲנִי שָׁלוֹם. עִמָּהֶם:
וְכִי אֲדַבֵּר. עֲלֵיהֶם שָׁלוֹם, הֲמָה בָּאִים לְהִלָּחֵם בִּי:

Chapter 121

Verse 1

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת. הַפְּשָׁטָא כְּשֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם מַתְחִילִין לַעֲלוֹת בַּמַּעֲלוֹת אָמְרוּ שִׁיר זֶה, אַף עַל פִּי (שֶׁזֶּה הַשִּׁיר לֹא נִכְתַּב בָּרִאשׁוֹנָה אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר (ס״א מצאתי):
שִׁיר לַמַּעֲלוֹת. רֶמֶז בְּמִזְמוֹר שֶׁנִּי לַמַּעֲלוֹת הָעוֹלוֹת לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא מִתַּחַת עֵץ הַחַיִּים לְכִסֵּא הַכָּבוֹד, דְּתַנְיָא בְּסִפְרֵי (ספרי דברים פיסקא מז): שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵין כָּתוּב כָּאן אֶלָּא שִׁיר לַמַּעֲלוֹת – שִׁיר לְמִי שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת מַעֲלוֹת לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא. וְזֶהוּ שֶׁיִּסֵּד הַקָּלִיר (בסילוק דיוצר של יום ב׳ דסוכות שיסד ר׳ אליעזר הקליר שהוא בנו של רשב״י בחגיגה פ׳ אין דורשין ע״ש): ״וּמִתַּחְתֶּיהָ שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד טָסוֹת וְעוֹלוֹת, בְּשִׁיחַ נְעִימוֹת שִׁיר הַמַּעֲלוֹת״:

Chapter 122

Verse 1

שָׂמַחְתִּי בְּאוֹמְרִים לִי. שָׂמַעְתִּי בְּנֵי אָדָם שֶׁאוֹמְרִים: מָתַי יָמוּת אוֹתוֹ זָקֵן וְיִמָּלוֹךְ שְׁלֹמֹה בְּנוֹ וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְנַעֲלֶה לָרֶגֶל? וַאֲנִי שָׂמֵחַ (מכות י.):

Verse 2

עוֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ. בַּמִּלְחָמָה בְּכָל מָקוֹם בִּשְׁבִיל שְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁעוֹסְקִין בָּהֶן בַּתּוֹרָה (מכות י.):

Verse 3

יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה. כְּשֶׁיִּבָּנֶה שְׁלֹמֹה בְּנִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּתוֹכָהּ, תְּהֵא בְּנוּיָה בְּשׁוֹכִינָה וּמִקְדָּשׁ וְאָרוֹן וּמְזִבֵּחַ:
כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָהּ. כְּשִׁילֹה, שֶׁדִּמָּה הַכָּתוּב זוֹ לָזוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב:ט) ״אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה״: מְנוּחָה זוֹ שִׁילֹה, נַחֲלָה זוֹ יְרוּשָׁלַיִם (ספרי דברים סו). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (תענית ה.): יֵשׁ יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה בַּשָּׁמַיִם, וַעֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה לִהְיוֹת כְּמוֹתָהּ:

Verse 4

שָׁם עָלוּ שְׁבָטִים. אֲשֶׁר שָׁם, בְּשִׁילֹה, עָלוּ שְׁבָטִים כְּשֶׁעָלוּ מִמְּצָרִים, וְנִקְבַּע הַמִּשְׁכָּן בְּתוֹכָהּ:
שִׁבְטֵי יָהּ. שֶׁהוּא עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל. לְפִי שֶׁהָיוּ הָאֻמּוֹת מֵלִיזִין אַחֲרֵיהֶם כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמְּצָרִים וְאוֹמְרִים עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם מַמְזֵרִים, אִם בְּגוּפָם הָיוּ שׁוֹלְטִין הַמִּצְרִים בִּנְשׁוֹתֵיהֶם לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי מֵעִיד עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם. הֵטִיל שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם: הָרְאוּבֵנִי הַשִּׁמְעוֹנִי (במדבר כו:ז,יד), הוֹסִיף עֲלֵיהֶם אוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן. נִמְצָא הַשֵּׁם הַזֶּה יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל:

Verse 5

כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ וגו׳. כִּי גַּם בִּירוּשָׁלַיִם תִּשְׁרֶה הַשְּׁכִינָה, וְיָשְׁבוּ שָׁם כִּסְאוֹת לִשְׁפֹּט בָּהֶם אֶת הָאוּמּוֹת (תנחומא, קדושים א), וְ כִסְאוֹת מְלוּכָה לְבֵית דָּוִד :

Verse 6

שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָם. וְאִמְרוּ לָהּ יְשָׁלָיו אֹהֲבָיִךְ, וְ יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ :

Verse 7

Verse 8

לְמַעַן. יִשְׂרָאֵל אַחַי וְרֵעָי :
אֲדַבְּרָה נָּא. אֲנִי, דָּוִד הַמֶּלֶךְ, שָׁלוֹם בָּךְ :

Chapter 123

Verse 1

שִׁיר וְגוֹ׳ הַיּוֹשְׁבִי. יו״ד יְתֵירָה:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים. לַעַג הַגּוֹיִם הַשַּׁאֲנַנִּים שָׂבַעְנוּ:
הַבּוּז. שֶׁבָּזוּ אֶת גֵּיא הַיּוֹנִים, הִיא יְרוּשָׁלַיִם:
לְגֵאוֹנִים. כְּתִיב חַד וְקָרִינָן תְּרֵיו:

Chapter 124

Verse 1

Verse 2

Verse 3

בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ. כְּשֶׁהָרָה אַפָּם בָּנוּ. בַּחֲרוֹת. כְּמוֹ ״בַּעֲשׂוֹת״ (יחזקאל כג:כא):

Verse 4

נַחְלָה. לְשׁוֹן חוֹלִי:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

נַפְשֵׁינוּ [כְּצִפּוֹר] נִמְלְטָה. מֵהֶם כְּצִפּוֹר אֲשֶׁר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים :

Chapter 125

Verse 1

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּה׳. לֹא יִמּוֹט כְּהַר צִיּוֹן אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹט, כִּי כַאֲשֶׁר יְרוּשָׁלַיִם
הָרִים סָבִיב לָהּ, כֵּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סָבִיב לְעַמּוֹ:

Verse 2

Verse 3

כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרָל הַצַּדִּיקִים. (כִּי לֹא יִתֵּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת מֶמְשֶׁלֶת
הָרְשָׁעִים לָנוּחַ עַל הַצַּדִּיקִים), לְמַעַן כִּי הַצַּדִּיקִים נִזְהָרִיו מִלִּשְׁלֹחַ יְדֵיהֶם בְּעַוְלָה:

Verse 4

Verse 5

וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם. עַל הַבְּרִיּוֹת לְמִצּוֹא עֲלִילוֹת רֶשַׁע, יוֹלִיכֵם ה׳ אֶת פֹּעֲלֵי אָוֶן :

Chapter 126

Verse 1

בְּשׁוּב ה׳ אֶת שִׁבַת צִיּוֹן. מִגָּלוּת בָּבֶל הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים :

Verse 2

Verse 3

Verse 4

כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב. כַּאֲפִיקֵי מַיִם בְּאֶרֶץ יְבֵשָׁה שֶׁמְּלַחְלְחִין אוֹתָהּ, כָּךְ נִהְיֶה מַרְטִיבִין בְּשׁוּבָךְ
אֶת שְׁבוּתֵינוּ אֲשֶׁר הַזּוֹרְעִים בָּהּ, בְּאֶרֶץ צִיָּה, בְּדִמְעָה – דּוֹאֲגִים, שֶׁסְּבוּרִים שֶׁמָּא לֹא תִצְמַח,
בְּרִנָּה קוֹצְרִיו עַל יְדֵי אֲפִיקֵי הַמַּיִם כְּשֶׁהֵם מְשֻׁלָּחִין בָּהּ:

Verse 5

Verse 6

הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה וְגוֹ׳. כָּךְ יִשְׂרָאֵל זוֹרְעִין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צְדָקָה בְּדִמְעָה בַּגָּלוּת,
וּ בְרִנָּה יִקְצֹרוּ כְּשֶׁתִּשָּׁלֵם מַשְׂכֻּרְתָּם לֶעָתִיד:

Chapter 127

Verse 1

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה. שִׁיר זֶה אָמַר דָּוִד עַל שְׁלֹמֹה בְּנוֹ שֶׁצָּפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָתִיד לִבְנוֹת
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבוֹ בֵּיּוֹם יִשָּׁא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (ירמיהו לב:לא) "כִּי עַל
אַפִּי וְעַל חֲמָתִי הָיְתָה לִי הָעִיר הַזֹּאת לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּנוּ אוֹתָהּ". לְכָךְ אָמַר הַמְזַמֵּר
הַזֶּה: לָמָּה לְךָ בְּנִי לִבְנוֹת בַּיִת וְלָסוּר מֵאַחֲרַי הַמָּקוֹם מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ בָּהּ, לַשָּׁוְא עָמְלוּ
בוֹנָיו בּוֹ:
שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר. עַל חִנָּם צוֹפָה בָּהּ הַשּׁוֹמֵר:

Verse 2

שָׁוְא לָכֶם. בַּעֲלֵי הָאוּמָנִיּוֹת הַמַּשְׁכִּימִים וּמְאַחֲרִים לִמְלַאכְתָּם וּמִתְפַּרְנְסִים בְּעָצְבוֹן וּבִיגִיעָה
בְּלֶחֶם הָעֲצָבִים שֶׁל טֹרַח:
כֵּן יִתֵּן. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פַּרְנָסָה לְמִי שֶׁמְּנַדֵּד שָׁנָה מֵעֵינָיו בִּשְׁבִיל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה
לְיִדִידוֹ שֵׁנָא. לִמְנַדֵּד מֵעֵינָיו שֵׁינָה (כתובות סב.):

Verse 3

הִנֵּה נַחֲלַת ה'. לְאוֹתוֹ הָאִישׁ:
בָּנִים. אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים שֶׁהוּא מַעֲמִיד, שֶׁהֵם לוֹ כְּבָנִים (ספרי דברים לד):
שְׂכַר פְּרִי הַבָּטֶן. שְׂכַר פְּרִי הַתּוֹרָה שֶׁבַּלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ" (משלי
כב:יח):

Verse 4

כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר. לְהָלָּחֵם בָּם אֶת אוֹיְבָיו:
כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים. הַתַּלְמִידִים שֶׁאָדָם מַעֲמִיד מִנְּעוּרָיו:

Verse 5

אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ. מֵאוֹתָם חִצִּים, אַשְׁפָּה תִּיק הַחִצִּים שֶׁקּוֹרִין קויכרי"ן
בְּלַעַ"ז:
לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שְׁמְנַצְּחִין זֶה אֶת זֶה בַּהֲלָכָה
וְנִרְאִים כְּאוֹיְבִים זֶה לָזֶה (קדושין ל.) (תוספות):

Chapter 128

Verse 1

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא ה'. כָּל אֵלּוּ תּוֹכָחוֹת וּמוּסָרִים, לְפִי שֶׁכָּתוּב "אַשְׁרֵי הָאִישׁ"
(תהלים א:א), "אַשְׁרֵי אִישׁ" (תהלים קיב:א), לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאן כָּל, לְרַבּוֹת אִשָּׁה:

Verse 2

יְגִיעַ כַּפֶּיךָ. הַנֶּהֱנֶה מִיגִיעַ כַּפּוֹ נוֹחַ שֶׁנֵּי עוֹלָמוֹת (ברכות ח.):

Verse 3

כְּגֶפֶן פֹּרִיָה. בָּנֶיהָ מְרֻבִּין:
בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ. לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ תַּשְׁמִישׁ לִהְיוֹת בְּצִנְעָה. דָּבָר אַחֵר בְּיַרְכְּתֵי. אִם אִשְׁתְּךָ נִדָּה
תְּשַׁמֵּשׁ בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ שֶׁלֹּא תִתְרַגֵּל אֶצְלָהּ:
בָּנֶיךָ כִּשְׁתִילֵי זֵיתִים. מַה זֵּיתִים אֵין לָהֶם הַרְכָּבָה, כָּךְ אֵין בְּבָנֶיךָ פְּסוּל

Verse 4

Verse 5

מִצְיוֹן. שֶׁהוּא שַׁעַר הַשָּׁמַיִם (בראשית כח:יז)
בְּטוּב יְרוּשָׁלָם. "וְשָׂמַחְתָּ בְכָל הַטּוֹב" (דברים כו:יא)

Verse 6

וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ. וְלֹא יָבוֹאוּ לִקְטָטָה עֲבוּר חֶלְיָה, וְאָז שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל. תּוֹסְפוֹת
בָּנִים לְבָנֶיךָ. יִירְשׁוּ נַחֲלָה, וְאֵין אִשָּׁה זְקוּקָה לְיָבָם, אָז שָׁלוֹם בָּעוֹלָם

Chapter 129

Verse 1

Verse 2

Verse 3

חָרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם. הוּא תֵּלֶם הַמַּחֲרֹשָׁה, "כַּבַּחֲצִי מַעֲנָה צֶמֶד שָׂדֶה" (שמואל א
יד:יד)

Verse 4

Verse 5

Verse 6

שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ. שֶׁקּוֹדֶם שֶׁיִּשְׁלְפוּהוּ וְיִתְלַשׁוּהוּ מִמְּקוֹמוֹ הוּא יָבֵשׁ

Verse 7

וְחִצָּנוֹ. כְּמוֹ "וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן" (ישעיהו מט:כב), אִישִׁיָּ"א בְּלַעַ"ז, וְכֵן "גַּם
חָצְנִי נִעֲרְתִי" (נחמיה ה:יג)

Chapter 130

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה. לֹא נָתַתָּ רְשׁוּת לְשָׂלִיחַ לִסְלֹחַ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם" (שמות כג:כא):
לְמַעַן תִּוָּרֵא. עַל זֹאת, שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם בָּטוּחַ עַל סְלִיחַת אַחֵר:

Verse 5

קִוִּיתִי ה', קִוְּתָה נַפְשִׁי. קִוּוּי אַחַר קִוּוּי, כְּעֵין "קַוֵּה אֶל ה', חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה" (תהלים כז:יד), כְּעֵין מְשֹׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר:

Verse 6

נַפְשִׁי לַה', מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר. הֲרֵינִי מִן הַמְצַפִּים לַגְּאֻלָּה:
שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר. מְצַפִּין וְחוֹזְרִין וּמְצַפִּין, קֵץ אַחַר קֵץ (מצאתי):

Chapter 131

Verse 1

ה' לֹא גָבַהּ לִבִּי וְגוֹ'. לֹא נָהַגְתִּי שְׂרָרָה, לֹא עָשִׂיתִי גְּדוֹלוֹת: תַּעֲנוּגוֹת בְּנָיְנִים
וּנְטִיעוֹת כְּעֵין שֶׁעָשָׂה בְנִי. הִנְנִי עָלֶיךָ כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, כְּגֹלֶם מֻטָּל לְנֶגְדֶּךָ
(ס"א אינו):

Verse 2

שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי. עָלֶיךָ נַפְשִׁי כְּגָמֻל, שֶׁהוּא נָתוּן עֲלֵי אִמּוֹ; גָּמֻל. יוֹנֵק שָׁדַיִם:
כְּגָמוּל עֲלֵי נַפְשִׁי. נַפְשִׁי בְּקִרְבִּי לְנֶגְדֶּךָ כְּיוֹנֵק שְׁדֵי אִמּוֹ:

Chapter 132

Verse 1

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר ה' לְדָוִד אֶת כָּל עֻנּוֹתוֹ. עִנּוּי נַפְשׁוֹ אֲשֶׁר טָרַח וְעָמַל לִמְצֹא לְךָ מָקוֹם
(תנחומא, נשא יג):

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

עַד אֶמְצָא מָקוֹם. עַד שֶׁיִּוָּדַע הֵיכָן יִהְיֶה מְקוֹם מִקְדָּשׁ (מצאתי):

Verse 6

שְׁמַעֲנוּהָ. הַבְּשׂוֹרָה:
בְּאֶפְרָתָה. בְּמָקוֹם הֶחָשׁוּב וְהַמְעֻלֶּה, כְּמוֹ (שמואל א א:א) "בֶּן תֹּחוּ בֶן צוּף אֶפְרָתִי" –
חָשׁוּב, אַבְּגִינּוֹס. דָּבָר אַחֵר: שְׁמַעֲנוּהָ בְּאֶפְרָתָה בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע טו) שֶׁבָּא מֵאֶפְרַיִם,
בְּכָל הַתְּחוּמִין הוּא אוֹמֵר (יהושע טו:ו-יח) "וְעָלָה הַגְּבוּל" "וְתָאַר הַגְּבוּל", וְכָאן הוּא

אוֹמֵר (יהושע טו:ח) "וְעָלָה הַגְּבוּל אֶל כֶּתֶף הַיְבוּסִי יְרוּשָׁלָם". נִמְצֵאת יְרוּשָׁלַם גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת, וְהוּא רָאוּי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז:ח) "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם וְגוֹ'", מְלַמֵּד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כָּךְ נִדְרַשׁ בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (זבחים נד:):
מְצָאנוּהָ בִּשְׁדֵי יָעַר. בִּגְבוּל בִּנְיָמִין שֶׁנִּמְשַׁל לְחַיַּת הַיַּעַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף" (בראשית מט:כז):

Verse 7

נָבוֹאָה. שָׁמָּה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו :

Verse 8

Verse 9

Verse 10

אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ. שְׁלֹמֹה, בְּבוֹאוֹ לְהַכְנִיס שָׁם אֶת הָאָרוֹן (שבת ל.):

Verse 11

Verse 12

וְעֵדוּתִי זוֹ אַלְמְדֵם. זוֹ אֲשֶׁר אַלְמְדֵם:

Verse 13

Verse 14

Verse 15

צִיָּדָה. מְזוֹנָהּ:

Verse 16

Verse 17

Verse 18

יָצִיץ. יָאִיר, כְּמוֹ "וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת" (יחזקאל א:ז):

Chapter 133

Verse 1

שִׁיר וְגוֹ׳ הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד. כְּשֶׁיֵּשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּבֵית הַבְּחִירָה עִם יִשְׂרָאֵל הַקְּרוּיִין אַחִים וְרֵעִים (שיר השירים ה:א), וְיִהְיֶה גַּם הוּא יַחַד עִמָּהֶם:

Verse 2

כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב. שֶׁנִּמְשַׁח בּוֹ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן שֶׁיּוֹרֵד. מֵרֹאשׁוֹ אֶל זְקָנוֹ אֶל פִּי רֹאשׁ הַכֶּתֹנֶת שֶׁלּוֹ, שֶׁהַזָּקָן שׁוֹכֵב עַל פִּי הַכֶּתֹנֶת. כֵּן נָעִים לְטַל חֶרְמוֹן שֶׁגָּבוֹהַּ עַל הָרֵרֵי צִיּוֹן, וְהַטַּל יוֹרֵד מֵחֶרְמוֹן לְהָרְרֵי צִיּוֹן. כְּשֵׁם שֶׁשָּׁמֶן הַמִּשְׁחָה לִגְדֻלָּה, כָּךְ הַר צִיּוֹן לִתְפְּאֶרֶת וּלְכָבוֹד לְיִשְׂרָאֵל. כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב כֵּן עַל חֶרְמוֹן. כָּזֶה כֵּן זֶה, כְּמוֹ ״וְהָיָה כָעָם כַּכֹּהֵן״ (הושע ד:ט). וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ שֶׁבֶת אַחִים, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְעִנְיַן מְעִילָה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת (הוריות יב.) כָּל הַמְזִמּוֹר. אֲבָל יֵשׁ בְּדִבְרֵי תוֹרָה וְקַבָּלָה מָשָׁל וּמְלִיצָה וְדִבְרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתָם, וְעִקַּר שִׁיר הַמַּעֲלוֹת עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נֶאֱמַר:

Chapter 134

Chapter 135

Verse 1

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה׳ וְגוֹ׳ :

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה. הֵם זַהֲרוּרֵי הָרָקִיעַ הַמַּבְרִיקִים וּמֵאִירִים לִפְנֵי הַמָּטָר, שֶׁקּוֹרִין אשלי״ילד״ש בְּלַעַ״ז:
מוֹצֵא. לְשׁוֹן מְצִיאָה, כְּלוֹמַר: אוֹצָרוֹת תִּקֵּן לָרוּחַ, וְשָׁם הֵם מְצוּיִין לוֹ לְשָׁלְחָם בְּמִשְׁלַחְתּוֹ:

Verse 8

Verse 9

בְּתוֹכֵכִי. כְּמוֹ בְּתוֹכֵךְ:

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

ה׳ שִׁמְךָ לְעוֹלָם. כִּגְדֻלָּתְךָ וּכְמֻשְׁלְתְּךָ אָז כֵּן הוּא גַּם עַתָּה, וְהַיְכֹלֶת בְּיָדְךָ לָדוּן וְלִנְקֹם
נִקְמָתֵנוּ:

Verse 14

כִּי יָדִין ה׳ עַמּוֹ. יִשְׁפֹּט מִשְׁפָּטָם מֵאוֹיְבֵיהֶם:
(יִתְעַכֵּב) יִתְנָּם. יִתְעַשֵּׁת:

Verse 15

Verse 16

Verse 17

אַף אֵין יֶשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם. גַּם רוּחַ אֵין בְּפִיהֶם אֲפִלּוּ כַּבְּהֵמָה זוֹ, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יְדַבְּרוּ
כְּאָדָם. וּמֵאַחַר שֶׁאֵין בָּהֶם רוּחַ, אֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ רוּחַ הַחַטָּם. אַף זֶה פֶּתַח, וְ״אַף לָהֶם וְלֹא
יְרִיחוּן״ (תהלים קטו:ו) קָמַץ (ס״א אינו):

Verse 18

Verse 19

Verse 20

(מצאתי) (מדרש תהלים כב:כט) אֶלּוּ הַגֵּרִים יִרְאֵי ה׳.:

Chapter 136

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ. בָּרִאשׁוֹנָה לֹא נִבְרָא מַלְאָךְ כְּשֶׁעָשָׂאן לַנִּפְלָאוֹת הַלָּלוּ הַשָּׁמַיִם
וְהָאָרֶץ, הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם. בְּכוֹרֵיהֶם לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא בִּבְכוֹרֵיהֶם : עָמְדוּ בְּכוֹרִים וְקִפְּחוּ
שׁוֹקָן שֶׁל אֲבִיהֶם הַמְעַכְּבִים בְּיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁשָּׁמְעוּ נֶגַע עֲשִׂירִי מִפִּי מֹשֶׁה:

Verse 11

Verse 12

Verse 13

לִגְזָרִים. שְׁנֵים עָשָׂר קְרָעִים לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים:

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

מְלָכִים גְּדוֹלִים. כָּאן רָמַז שִׁלֹּשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, וְהִשְׁוָה לָהֶם פַּרְעֹה וְחֵילוֹ וּמַכַּת מִצְרַיִם לִמְלָכִים אַדִּירִים קָשִׁים מֵהֶם. שָׁקוּל סִיחוֹן כְּנֶגֶד כֻּלָּם, כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ. וְכֵן פֶּרֶשׁ לְמַעְלָה: "לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן" (תהלים קלה:יא). כֵּן בָּאַגָּדָה:

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

Verse 23

שֶׁבִּשְׁפָּלֵנוּ זָכַר לָנוּ. בְּמִצְרַיִם זָכַר לָנוּ (שמות ב:כד):

Verse 24

וַיִּפְרְקֵנוּ. מִתּוֹכָם, וְהִפְלִיא לָנוּ כָּל זֶה:

Verse 25

נוֹתֵן לֶחֶם. רָמַז כָּאן חֶסֶד (כָּל הַמַּעֲשִׂים):

Verse 26

הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם. הַמֵּכִין בָּהֶם מָזוֹן לְכָל בְּרִיָּה. עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה "כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ" נֶאֱמְרוּ בְּמִזְמוֹר זֶה, כְּנֶגֶד עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דּוֹרוֹת שֶׁהָיָה הָעוֹלָם בְּלֹא תּוֹרָה וְנִתְקַיֵּם בְּחַסְדּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

Chapter 137

Verse 1

עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ. כְּשֶׁיָּרְדְנוּ לַגּוֹלָה, וּשְׁאָלָם נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁיָּשִׁירוּ לוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מְשׁוֹרְרִין עַל הַדּוּכָן (פסיקתא רבתי לא):

Verse 2

עַל עֲרָבִים. עַרְבֵי נַחַל (ויקרא כג:מ):

Verse 3

וְתוֹלֲלֵינוּ שִׂמְחָה. מִינֵי כְּלֵי זֶמֶר עַל שֵׁם שֶׁהֵם תּוֹלִין (שֶׁתּוֹלִין) אוֹתָם, כָּךְ פֵּרְשׁוּ מְנַחֵם, וְתוֹלֲלֵינוּ שִׂמְחָה וְתוֹלֲלֵינוּ שֶׁל שִׂמְחָה. וְיֵשׁ לְפָתֹר תּוֹלֲלֵינוּ אוֹיְבֵינוּ שֶׁהֵם מְהוֹלְלִים וּמְשַׂמְּחִים בָּנוּ לְשׁוֹן "וּמְהוֹלְלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ" (תהלים קב:ט):

Verse 4

Verse 5

אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם. כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת כֵּן:

Verse 6

אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם. אֶת זִכְרוֹן אֵבֶל חֻרְבָּנָהּ אַעֲלֶה לְהַזְכִּירוֹ בְּ רֹאשׁ כָּל שִׂמְחָתִי (בבא בתרא ס:):

Verse 7

עָרוּ עָרוּ. לְשׁוֹן חֻרְבָּן, וְכֵן "חוֹמוֹת בָּבֶל הָרְחָבָה עַרְעֵר תִּתְעָרְעָר" (ירמיה נא:נח), וְכֵן "עָרוֹת יְסוֹד" (חבקוק ג:יג). וְאֵינוֹ נוֹפֵל אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁעוֹקְרִין שָׁרָשָׁיו מֵהָאָרֶץ:

Chapter 138

Verse 1

נֶגֶד אֱלֹהִים אֲזַמְּרֶךָּ. לְעֵינֵי הַשָּׂרִים (מַלְאָכִים):

Verse 2

כִּי הִגְדַּלְתָּ עַל כָּל שִׁמְךָ אִמְרָתֶךָ. שִׁמְךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת (תפילת העמידה) "קַנּוֹא וְנוֹקֵם" (נחום א:ב), וְאִמְרַת הַבְּטָחַת טוּבְךָ וְחַסְדְּךָ הִגְדַּלְתָּ עַל כָּל שִׁמְךָ, שֶׁאַתָּה מַעֲבִיר לָנוּ עַל מִדּוֹתֶיךָ וְסוֹלֵחַ לָנוּ:

Verse 3

תַּרְהִיבֵנִי. הִגְדַּלְתַּנִי:

Verse 4

כִּי שָׁמְעוּ. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ "לֹא תִרְצַח לֹא תִנְאָף" (שמות כ:יג), הוֹדוּ עַל אִמְרֵי פִיךָ עַל "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" (שמות כ:ב-ג). כְּדֵי הוּא לְהַקְּבִילָם עֹל מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יִגְזֹר כָּל גְּזֵרוֹתָיו (קידושין לא.):

Verse 5

Verse 6

יֵיָדָע. יִוָּסֵר, כְּמוֹ "וַיּוֹדַע בָּהֶם אֶת אַנְשֵׁי סֻכּוֹת" (שופטים ח:טז):

Verse 7

Verse 8

יִגְמֹר בַּעֲדִי. יַסְכִּים עַל יְדֵי בַּקָּשׁוֹתַי:
מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ. בְּבֵית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ" (שמות טו:יז):

Chapter 139

Verse 1

Verse 2

בָּנְתָה לְרֵעִי מֵרָחוֹק. בָּנְתָה מֵרָחוֹק לְמָשְׁכֵנִי אֶל רֵעוּתֵךְ וְחָבָתֵךְ:
לְרֵעִי. לְקָרְבֵנִי אֵלֶיךָ:

Verse 3

אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָ. דַּרְכִּי וְרִבְצִי וְשָׁכְנִי סְבַבְתָּ מְחִיצָה, שֶׁאֵין לִי לַעֲשׂוֹת דָּבָר בְּלֹא יְדִיעָתֶךָ. זֵרִיתָ לְשׁוֹן "זֵר זָהָב סָבִיב" (שמות כה:כד), וְכֵן חִבְּרוּ מְנַחֵם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (נדה לא.) עַל טִפַּת תַּשְׁמִישׁ שֶׁהָוָלָד נוֹצָר מִן הַבָּרוּר שֶׁבָּהּ, וּפֵירוּשׁוֹ זֵרִיתָ לְשׁוֹן זוֹרֶה הַתְּבוּאָה לִבְרוֹר אֶת הַפְּסוֹלֶת שֶׁבָּהּ:
הִסְכַּנְתָּה. לָמַדְתָּ:

Verse 4

Verse 5

אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי. פָּנַי וַאֲחוֹרַי:
כַּפָּה. אֶכְפֶּךָ וְרִידוּךָ, דִּישְׁטוּרוֹ"ט בְּלַעַ"ז:

Verse 6

פְּלִיאָה דַעַת וְגו׳. מְכֻסֶּה וְנֶעְלָם מִמֶּנִּי מָקוֹם לִבְרֹחַ מִפָּנֶיךָ (מצאתי):

Verse 7

Verse 8

וְאַצִּיעָה. מַצָּע וּמִשְׁכָּב:

Verse 9

אֶשָּׂא כַנְפֵי שָׁחַר. אִם אֶשָּׂא לִי כְּנָפַיִם כַּשַּׁחַר הַזֶּה הַמַּבְהִיק לְפִי שָׁעָה מִסּוֹף הָעוֹלָם לְסוֹפוֹ,
כֵּן אֲמַהֵר לָעוּף עַד אֲשֶׁר אֶשְׁכֹּן בְּאַחֲרִית יָם :

Verse 10

Verse 11

וָאֹמַר אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי. אִם אָמַרְתִּי: אֶהְיֶה נִסְתָּר בַּמַּחֲשָׁךְ, וְהַחֹשֶׁךְ יַחְשִׁיךְ עָלַי וְלֹא תִרְאֵנִי.
יְשׁוּפֵנִי לְשׁוֹן "נָשָׁף" (איוב כד:טו):

וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדִנִי. וְהַלַּיְלָה יְהִי מַאֲפִיל לְנֶגְדִּי, אוֹר זֶה לְשׁוֹן אֹפֶל הוּא, כְּמוֹ "יָפִיץ עָנָן אוֹרוֹ" (איוב לז:יא), וְכֵן "כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר" (תהלים קמח:ג), וְכֵן "וַיָּאֶר אֶת הַלַּיְלָה" (שמות יד:כ):

Verse 12

גַּם. שָׁם אֵין לִי מָנוֹס, כִּי כָּל חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ :
כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה. שְׁנֵיהֶם שָׁוִין לְךָ:

Verse 13

כִּלְיוֹתָי. הַחוֹשְׁבִים כָּל מַחְשָׁבוֹתַי:
תְּסֻכֵּנִי. תְּסוֹכְכֵנִי:

Verse 14

Verse 15

עֲשׂוּיָתִי בַסֵּתֶר. בְּתַשְׁמִישׁ:
בְּתַחְתִּיּוֹת אָרֶץ. בַּמָּדוֹר הַתַּחְתּוֹן שֶׁבְּמֵעֵי אִמִּי (נידה לא.):

Verse 16

גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ. מֵאָז בָּרָאתָ אֶת הָעוֹלָם רָאוּ עֵינֶיךָ אֶת כָּל גּוֹלְמֵי הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים :
גָּלְמִי. זָהֳרָתִי וְתַבְנִית צוּרָתִי בְּטֶרֶם הִוָּלְדִי וּבְטֶרֶם בּוֹאִי לָעוֹלָם רָאוּ עֵינֶיךָ
וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ. וְכָל יְצוּרֵי עוֹלָם, כָּמוֹנִי כָּמוֹהֶם, גַּם כֻּלָּם בְּטֶרֶם הִבָּרְאָם יַחְדָּיו גְּלוּיִים לְפָנֶיךָ:
יָמִים יֻצָּרוּ וְלֹא אֶחָד בָּהֶם. כָּל מַעֲשֵׂה הָאָדָם וְתַכְלִיתָם גְּלוּיִים לְפָנֶיךָ כְּאִלּוּ יֻצָּרוּ כֻּלָּם,
אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מֵהֶם מֻכָּן וְלֹא הָיָה עֲדַיִן כְּאֶחָד בָּעוֹלָם. וְאִלּוּ הֵם פְּלָאֵי "מִפְעָלוֹת אֱלֹהִים" (תהלים סו:ה) וּמִשְׁפַּט גְּבוּרָתוֹ, שֶׁעֲתִידוֹת גְּלוּיִים לְפָנָיו טֶרֶם תָּבוֹאָנָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "בְּטֶרֶם אֲצָרֵךְ בַּבֶּטֶן וְגוֹ'" (ירמיהו א:ה):
וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ. סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם שֶׁהֶרְאִיתָ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן (בראשית ה:א):
כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ. כְּמוֹ נִכְתְּבוּ:
יָמִים יֻצָּרוּ וְלֹא אֶחָד בָּהֶם. לְסוֹף יָמִים רַבִּים הָיוּ עֲתִידִין לְהִבָּרְאוֹת, וְלֹא הָיָה עֲדַיִן
אֶחָד מֵהֶם נִבְרָא בָּהֶן. לְפִי הַמַּסֹּרֶת שֶׁכָּתוּב וְלֹא זֶהוּ פֵּרוּשׁוֹ, וּלְפִי הַמִּקְרָא שֶׁהוּא נִקְרָא וְלוֹ כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: יָמִים יֻצָּרוּ. הֵרָאָהוּ יָמִים הָעֲתִידִים לְהִבָּרְאוֹת, וּלְחֶלְקוֹ בֵּרַר אֶחָד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. דָּבָר אַחֵר: זֶה יוֹם הַכִּפּוּרִים לִסְלִיחָה:

Verse 17

וְלִי מַה יָּקְרוּ רֵעֶיךָ. כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת: מַה נִּכְבְּדוּ בְּעֵינַי הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר :
וּ מָה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם. חֶשְׁבּוֹן סְפִירוֹתֵיהֶם, לְשׁוֹן "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות ל:יב):

Verse 18

אֶסְפְּרֵם מֵחוֹל. אִם בָּאתִי לִסְפֹּר אֶת טוֹב מַעֲשֵׂיהֶם, מֵחוֹל יִרְבּוּן :
הֱקִיצוֹתִי וְעוֹדִי עִמָּךְ. הִנְנִי בָּאתִי עַתָּה לְקֵץ הַדּוֹרוֹת אֲשֶׁר קָצַבְתָּ מֵאָז עַד הַיּוֹם, וְעוֹד דּוֹר זֶה עִמָּךְ וּבְיִרְאָתֶךָ, וְלֹא נָטִיתִי מֵאַחֲרֶיךָ:

Verse 19

אִם תִּקְטֹל וְגוֹ'. הַלְוַאי וְתִקְטוֹל אֶת עֲמָלֵק הָרָשָׁע:

Verse 20

יֹאמְרוּךָ לְמִזְמָה. מַזְכִּירִים שִׁמְךָ עַל כָּל מַחְשָׁבוֹת רָעָתָם וּמְכַנִּים אֱלֹהוּתְךָ לַעֲבוֹדַת גִּלּוּלִים:
נָשְׂא לַשָּׁוְא. כְּמוֹ נָשְׂאוּ לַשָּׁוְא:

עָרֶיךָ. אוֹיְבֶיךָ. נָשְׂאוּ לַשָּׁוְא אוֹיְבֶיךָ אֶת שְׁמֶךָ:

Verse 21

Verse 22

Verse 23

Verse 24

אִם דֶּרֶךְ עֹצֶב וְגוֹ'. אִם דֶּרֶךְ מַעֲצֵבָה וְקִלְקוּל בִּי :

Chapter 140

Verse 1

Verse 2

Verse 3

יָגוּרוּ מִלְחָמוֹת. יִהְיוּ מִלְחָמוֹת בְּמָגוּרֵיהֶם וּבְמוֹשְׁבוֹתָם:

Verse 4

חֲמַת עַכְשׁוּב. חֲמַת – לְשׁוֹן אֶרֶס, כְּמוֹ "חֲמַת תַּנִּינִים יֵינָם" (דברים לב:לג). שֶׁאִם תְּפָרְשֵׁהוּ לְשׁוֹן 'אַף', וְכִי לְשׁוֹן 'אַף' נוֹפֵל אֵצֶל 'יַיִן'? אֶלָּא לְשׁוֹן 'אֶרֶס', וְיֵצֶ"שׁ בְּלַעַ"ז; וְכֵן נוֹפֵל כָּאן לְשׁוֹן 'אֶרֶס' תַּחַת הַ'פֶּה':
עַכְשׁוּב. עַכָּבִישׁ, אִירֵי"נָ"א בְּלַעַ"ז:

Verse 5

Verse 6

וַחֲבָלִים פָּרְשׂוּ רֶשֶׁת. דֶּרֶךְ הָרֶשֶׁת לִקְשֹׁר חֶבֶל אָרֹךְ בְּרֹאשָׁהּ, וְהַצַּיָּד, כְּשֶׁרוֹאֶה אֶת הָעוֹפוֹת שׁוֹכְנִים תַּחַת הָרֶשֶׁת, מוֹשֵׁךְ הַחֶבֶל, וְהָרֶשֶׁת נוֹפֶלֶת עַל הָעוֹפוֹת:
לְיַד מַעְגָּל. אֵצֶל נְתִיבָתִי וּפְעָמַי:
לְיַד. אֵצֶל, כְּמוֹ "רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי" (שמואל ב יד:ל):

Verse 7

Verse 8

Verse 9

(מגילה ו.) מַאֲוַיֵּי רָשָׁע. עֲמָלֵק הָרָשָׁע
זְמָמוֹ אַל תָּפֵק. מַחֲשַׁבְתּוֹ אַל תַּצְלִיחַ:
רָומוּ סֶּלָה. כִּי יִתְגָּאוּ סֶלָה. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (בראשית רבה עה:ט): זְמָמוֹ לְשׁוֹן רֶסֶן
(שבת ה.) הַזּוֹמֵם אֶת פִּי הַגָּמָל, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה הוּא
אַל תָּפֵק. אַל תּוֹצִיא מִלְּשׁוֹנָיו:

Verse 10

ראֹשׁ מְסִבָּי. חֲבוּרַת חֻשְׁבּוֹן גְּדוּדֵי עֻשָּׂו הָאוֹמְרִים לְהָסֵב אוֹתִי מֵעָלֶיךָ, עֲמַל שְׂפָתֵיהֶם יְכַסֵּם
(מצאתי):

Verse 11

יָמוּטוּ. יִהְיוּ מוּטִים הַ גֶּחָלִים עֲלֵיהֶם, יִשְׁכְּבוּ בָהֶם עַד שֶׁיִּתְמוֹטְטוּ וְיִכְבּוּ מֵאֲלֵיהֶם. נִמְצָא
הַגּוּף כָּלֶה וְאָבֵד:
בָּאֵשׁ יַפִּילֵם. הַמַּפִּיל וְנוֹקֵם גֶּחָלִים שֶׁל גֵּיהִנֹּם (בראשית רבה כ:א) בְּמַהֲמוֹרוֹת יַפִּילֵם
בַּל יָקוּמוּ עוֹד:
בְּמַהֲמוֹרוֹת. בְּמִקְמָמוֹת וְתָגָר, לְשׁוֹן "מַמְרִים הֱיִיתֶם" (דברים ט:כד):

Verse 12

אִישׁ לָשׁוֹן. עֻשָּׂו, כִּי צַיִד בְּפִיו (בראשית כה:כח) – צָד אֶת אָבִיו בְּפִיו (בראשית רבה
סג:י):
יְצוּדֶנּוּ. הָרַע שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הוּא יְצוּדֶנּוּ:

Verse 13

יָדַעְתִּי כִּי. סוֹף הַדְּבָרִים יַעֲשֶׂה ה' דִּין עָנִי וְנִקְמַת עֲבָדָיו:

Verse 14

אַךְ. יְמַהֵר וְיַעֲשֶׂה, כְּדֵי שֶׁ יּוֹדוּ צַדִּיקִים לִשְׁמוֹ :

Chapter 141

Verse 1

Verse 2

מַשְׂאַת כַּפַּי. מַה שֶּׁאֲנִי נוֹשֵׂא כַּפַּי אֵלֶיךָ:

Verse 3

שִׁיתָה ה' שָׁמְרָה לְפִי. בְּהִתְפַּלְלִי לְפָנֶיךָ, לִהְיוֹתִי מְדַבֵּר צְחוֹת, שֶׁיִּהְיוּ לְרָצוֹן
דַּל שְׂפָתָי. הִיא שָׂפָה הָעֶלְיוֹנָה (כְּמוֹ דְּלָתוֹת שִׂפְתֵי):

Verse 4

אַל תַּט לִבִּי. אַל יְהֶיה נוֹטֶה לָרַע
אֶת אִישִׁים. עִם אֲנָשִׁים (מצאתי):
וּבַל אֶלְחַם בְּמַנְעַמֵּיהֶם. וְלֹא אֶהְיֶה מֵסֵב בִּסְעוּדָתָם:

Verse 5

יְהֻלְּמֵנִי צַדִּיק חֶסֶד וְיוֹכִיחֵנִי. טוֹב לִי שֶׁיּוֹכִיחֵנִי וְיַסְּרֵנִי נָבִיא אֱמֶת וְצֶדֶק, שֶׁכָּל
מַהֲלוּמָיו וְתוֹכְחוֹתָיו חֶסֶד:
שֶׁמָּן רֹאשׁ אַל יָנִי רֹאשִׁי. שֶׁמֶן מַלְכוּת שֶׁהוּצַק עַל רֹאשִׁי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "דְּשַׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי"
(תהלים כג:ה), אַל יָסִיר אֶת רֹאשִׁי מִתּוֹכַחַת הַצַּדִּיק לָלֶכֶת וְלִלְחֹם אֶת פּוֹעֲלֵי אָוֶן
כִּי עוֹד. כִּי כָּל עוֹד וּתְפִלָּתִי בְּפִי, הֲרֵי הִיא בִּשְׁבִיל רָעוֹתֵיהֶם שֶׁל פּוֹעֲלֵי אָוֶן, שֶׁלֹּא
אֶכָּשֵׁל בָּהֶם:

Verse 6

נִשְׁמְטוּ בִידֵי סֶלַע שׁוֹפְטֵיהֶם. כִּי דַיָּנֵיהֶם וּמַנְהִיגֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ נִשְׁמְטוּ מִדֶּרֶךְ הַטּוֹב בְּיַד
יֵצֶר הָרָע וְלֵב הָאֶבֶן וְקָשֶׁה כַּסֶּלַע:
וְשָׁמְעוּ אֲמָרַי. הַנִּעִימִים שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר בְּמִצְוָתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵינָם שָׁבִים מִדַּרְכָּם
הָרָעָה. וְרַבּוֹתֵינוּ בִּבְרַיְתָא דְּסִפְרָא דְּרָשׁוּהוּ (ספרי דברים כו) בְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁמֵּתוּ עַל יְדֵי
הַסֶּלַע (במדבר כ:יב), אֲבָל אֵינִי יָכוֹל לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא סוֹפוֹ לִרְאשׁוֹ. וְיֵשׁ לְיַשְּׁבוֹ וְלוֹמַר:
דּוֹמִין אֵלּוּ לְעִקְּשׁוּת לְאוֹתָן שֶׁמֵּתוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל יְדֵי הַסֶּלַע עַל יְדֵיהֶם, כִּי אַף אֵלּוּ
שָׁמְעוּ אֲמָרַי נְעִימִים וְאֵינָם שָׁבִים:

Verse 7

כְּמוֹ פוֹלֵחַ. עֹצִים:
וּבוֹקֵעַ בָּאָרֶץ. כֵּן נִפְזְרוּ עֲצָמֵינוּ לְהַגִּיעַ לְפֶתַח הַמָּוֶת בִּשְׁבִיל רָעוֹתֵיהֶם שֶׁל עוֹבְרֵי עֲבֵרָה
פּוֹלֵחַ. לְשׁוֹן בְּקוּעַ, כְּמוֹ "יְפַלַּח כִּלְיוֹתָי" (איוב טז:יג):

Verse 8

כִּי אֵלֶיךָ ה׳ אֲדֹנָי עֵינָי. מוֹסָב לְמִקְרָאוֹת שֶׁל מַעְלָה שִׂיתָה שָׁמָרָה לְפִי וְ אַל תַּט, כִּי עָלֶיךָ
עֵינָי וְגוֹ׳ :
אַל תְּעַר נַפְשִׁי. אַל תְּשַׁלַּח נַפְשִׁי מִלְּפָנֶיךָ, כְּמוֹ "וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל הַשֹּׁקֶת" (בראשית כד:כ):

Verse 9

Verse 10

יִפְּלוּ בְּמַכְמוֹרָיו רְשָׁעִים. יִפּוֹל הָרָשָׁע עַצְמוֹ בְּמַכְמוֹרָיו שֶׁהוּא פּוֹרֵשׂ לְרַגְלֵי:

Chapter 142

Verse 1

בְּמְעָרָה. שֶׁכָּרַת בָּהּ כְּנַף הַמְּעִיל אֲשֶׁר לְשָׁאוּל (שמואל א כד:ד):

Verse 2

Verse 3

Verse 4

וְאַתָּה יָדַעְתָּ נְתִיבָתִי. כַּמָּה מוֹקְשִׁים יֵשׁ בָּהּ:

Verse 5

וְאֵין לִי מַכִּיר. אֵין בְּכָל מְשָׁרְתֵי שָׁאוּל שֶׁיִּמְחֶה בְּיָדוֹ:

Verse 6

Verse 7

Verse 8

בִּי יַכְתִּירוּ צַדִּיקִים. בִּשְׁבִילִי יַכְתִּירוּךָ צַדִּיקִים וְיוֹדוּ לִשְׁמֶךָ שֶׁאַתָּה סוֹמֵךְ אֶת יְרֵאֶיךָ:

Chapter 143

Verse 1

בֶּאֱמוּנָתֶךָ. לְהַאֲמִין הַבָּטָה שֶׁהִבְטַחְתַּנִי:

Verse 2

Verse 3

כִּי רָדַף אוֹיֵב נַפְשִׁי. כְּלוֹמַר: אִם טָּאתִי לְךָ, הֲרֵי לָקִיתִי. וּכְנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר מִזְמוֹר זֶה:

Verse 4

יְשִׁתּוּמֶם. לְשׁוֹן אֹטֶם וְתִמָּהוֹן, כְּמוֹ "וַאֲשֵׁב שָׁם שִׁבְעַת יָמִים מַשְׁמִים בְּתוֹכָם" (יחזקאל ג:טו); "וַתֵּשֶׁב תָּמָר וְשֹׁמֵמָה" (שמואל ב יג:כ):

Verse 5

זָכַרְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם. שֶׁהִפְלֵיתָ לָנוּ נִסִּים רַבִּים:

Verse 6

כְּאֶרֶץ עֲיֵפָה. בַּגּוֹלָה:

Verse 7

כָּלְתָה רוּחִי. הַמִּתְאַוֶּה וְאֵינוֹ מַשִּׂיג קָרוּי "כִּלְיוֹן עֵינַיִם" (דברים כח:סה) וְכִלְיוֹן רוּחַ:

Verse 8

הוֹדִיעֵנִי דֶּרֶךְ זוּ. נָשָׂאתִי נַפְשִׁי אֵלֶיךָ שֶׁתְּקַבֵּל שְׁאֵלָתִי (ס"א אינו מצאתי) בַּבֹּקֶר. בְּצִמְחַ הַגְּאֻלָּה:

Verse 9

אֵלֶיךָ כִּסִּיתִי. תְּלָאוֹתַי, אֲנִי מְכַסֶּה מִכָּל אָדָם לְהַגִּידָם אֵלֶיךָ:

Chapter 144

Verse 1

Verse 2

הָרוֹדֵד עַמִּי תַּחְתָּי. הָרוֹקֵעַ וְשׁוֹטֵחַ אֶת עַמִּי לִרְבִּץ בְּמָקוֹמוֹ, כְּמוֹ "שׁוֹטֵחַ לַגּוֹיִם" (איוב יב:כג) מַגְדִּיל אוֹתָם. רוֹדֵד תַּרְגּוּם שֶׁל רוֹקֵעַ, כְּדִמְתַרְגֵּם "וַיִּרְקְעוּ" (שמות לט:ג): "וְרַדִּידוּ". וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: הָרוֹדֵד עַמִּים תַּחְתִּי, הַמַּחֲלִישׁ עַמִּים תַּחְתִּי. אַךְ בְּסֵפֶר מְדֵיָק מֻגָּה עַמִּי, וּמְסוֹרָה עָלָיו: שְׁלֹשָׁה סְבִירִין עַמִּים וְקוֹרִין עַמִּי. וְעַל תַּחְתִּי יֵשׁ מְסוֹרָה עָלָיו: תַּחְתָּיו קְרִי:

Verse 3

מָה אָדָם. מַה פָּרַס וְיִשְׁמָעֵאל לְפָנֶיךָ, כִּי יְדַעְתָּם לְהַרְבּוֹת לָהֶם גְּדֻלָּה?

Verse 4

יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר. שְׁלֹמֹה אָמַר "וַיַּעֲשֵׂם כַּצֵּל" (קהלת ו:יב), וְלֹא פֵּרַשׁ אִם צֵל דֶּקֶל אוֹ צֵל כּוֹתֶל שֶׁהֵם קְבוּעִים. כְּבָר פֵּרַשׁ אָבִיו: כְּצֵל עוֹבֵר. צִלּוֹ שֶׁל עוֹף הַפּוֹרֵחַ (קהלת רבה א:ב):

Verse 5

Verse 6

Verse 7

פְּצֵנִי. הוֹצִיאֵנִי, וּלְשׁוֹן הַצָּלָה הוּא, וְכֵן "הַפּוֹצֶה אֶת דָּוִד עַבְדּוֹ" (תהלים קמד:י) (מצאתי):

Verse 8

פִּיהֶם דִּבֶּר שָׁוְא וְגוֹ'. תָּלָה הַכָּתוּב שָׁוְא בַּפֶּה וְשֶׁקֶר בַּיָּמִין, בָּאוּ לְסַפֵּר בַּפֶּה בּוֹדִים גּוּזְמָא עַל שָׁוְא אַף לְשַׁנּוֹת אֶת הַיְּדוּעַ, בָּאוּ לִפְשׁט יְמִינָם לִשְׁבוּעָה חָדְלוּ מִשָּׁוְא שֶׁנִּתְפַּס עָלָיו כְּגַנָּב עַל שָׁוְא אַף לְשַׁנּוֹת אֶת הַיְּדוּעַ, בָּאוּ לִפְשׁט יְמִינָם לִשְׁבוּעָה חָדְלוּ מִשָּׁוְא שֶׁנִּתְפַּס עָלָיו כְּגַנָּב אֲבָל בְּשֶׁקֶר נִשְׁבָּעִין שֶׁכָּךְ גּוֹרָלָם:

Verse 9

Verse 10

הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים. מְדַבֵּר עַל "סֶלַע הַמַּחְלְקוֹת" (שמואל א כג:כח) שֶׁהָיָה דָּוִד קָרוֹב לִיתָּפֵשׂ בְּיַד שָׁאוּל, וּבָא מַלְאָךְ אֶל שָׁאוּל: "מַהֲרָה וְלֵכָה וְגוֹ'" (שמואל א כג:כז). הִצִּיל אֶת שָׁאוּל מִהְיוֹת שׁוֹפֵךְ דָּם נָקִי, וְאֶת דָּוִד מִהְיוֹת נֶהֱרָג:

Verse 11

פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי. כַּאֲשֶׁר פָּצִיתָ אָז, כֵּן פְּצֵנִי עַתָּה:

Verse 12

אֲשֶׁר בָּנֵינוּ וְגוֹ'. כְּלוֹמַר: גַּם עַתָּה דּוֹר זֶה כָּשֵׁר הוּא:
בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים. שֶׁאֵין בָּהֶם מוּם, כָּל כָּךְ הֵם מְנֻקִּים מֵעֲבֵירָה (מצאתי):
מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם. בְּשֵׁם טוֹב זֶה, שֶׁהֵם כִּנְטִיעִים בְּנַעֲרוּתָם, גְּדֵלִים כָּל יְמֵיהֶם. וְאִי אֶפְשָׁר לְקַיֵּם כָּל שֶׁבַח זֶה אֶלָּא בְּדוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ:

בְּנוֹתֵינוּ. גְּבוֹהוֹת קוֹמָה נָאָה כְּזָוִית שֶׁל בַּיִת אֲבָנִים, שְׁזָוִיוֹת אֵבֶן מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד חֲבֶרְתָּהּ
וְעוֹלָה לְמַעְלָה עַד שֶׁהַזָּוִיוֹת מְיֻשָּׁרוֹת:
מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל. מְהֻלָּלוֹת בְּפִי רוֹאֵיהֶן, וּמְדֻמִּין אוֹתָם לְתַבְנִית קוֹמַת הַהֵיכָל.
וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (פסחים פז.) בְּנוֹתֵינוּ כְּזָוִית. מִתְמַלְּאוֹת תַּאֲוָה כְּזָוִיוֹת מִזְּבֵחַ הַמְּלֵאוֹת
דָּם, וְאֵינָן נִבְטָלוֹת אֶלָּא לְבַעֲלֵיהֶן:

Verse 13

מְזָוֵינוּ מְלֵאִים. זָוִיוֹת אוֹצְרוֹתֵינוּ מְלֵאִים טוֹב:
מְפִיקִים מִזַּן אֶל זָן. מַסְפִּיקִים מָזוֹן מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, מִזַּן אֶל זָן מִשָּׁעַת אֲסִיף מָזוֹן לְשָׁנָה
זוֹ עַד זְמַן אֲסִיף לְשָׁנָה אַחֶרֶת, זָן גוֹבְרְנִי״ל בְּלַעַ״ז:
מַאֲלִיפוֹת מֵרֶבָּבוֹת. לַאֲלָפִים וְלִרְבָבוֹת עוֹשׂוֹת פְּרִי:

Verse 14

אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים. אַלּוּפִים גְּדוֹלִים שֶׁבָּנוּ נִסְבָּלִים עַל קְטַנֵּיהֶם, שֶׁהַקְּטַנִּים נִשְׁמָעִים
לַגְּדוֹלִים, וּמִתּוֹךְ כָּךְ אֵין פֶּרֶץ בָּנוּ:
וְאֵין יוֹצֵאת. אֵין שְׁמוּעָה רָעָה יוֹצֵאת לְמֵרָחוֹק:
וְאֵין צְוָחָה. וְאֵין קוֹל מְהוּמוֹת מִלְחָמָה:

Verse 15

שֶׁכָּכָה לּוֹ. שֶׁכָּל טוֹבָה הַזֹּאת שֶׁלּוֹ:

Chapter 145

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ. וְגַם אֲנִי הַדַּר כְּבוֹד הוֹדְךָ אָשִׂיחָה :

Verse 5

Verse 6

וְעֶזּוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ. וְגַם אֲנִי גְּדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה :

Verse 7

זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ. דּוֹר לְדוֹר גְּבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ זֶה לָזֶה לֵאמֹר: טוֹב לָנוּ לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי
הָאָדָם גְּבוּרוֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (מצאתי):

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

נוּ״ן חֲסֵרָה מֵאָלְפָ״א בֵּיתָ״א, לְפִי שֶׁרָאָה דָּוִד בָּהּ מַפָּלָה קָשָׁה: ״נָפְלָה וְלֹא תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל״ (עמוס ה:ב), וְחָזַר וּסְמָכָהּ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ: סוֹמֵךְ ה׳ לְכָל הַנּוֹפְלִים (ברכות ד:):

Verse 15

Verse 16

וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן. כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ הוּא מַשְׂבִּיעַ אֶת טוּבוֹ וְאֶת רְצוֹנוֹ וְאֶת בִּרְכָתוֹ. רָצוֹן אפיימנ״ט בְּלַעַ״ז:

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

תְּהִלַּת ה׳ יְדַבֶּר פִּי. וְגַם כָּל בָּשָׂר יְבָרֵךְ אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

Chapter 146

Verse 1

Verse 2

אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי. בְּעוֹד אֲנִי חַי:

Verse 3

Verse 4

עֻשְּׁתֹנוֹתָיו. מַחְשְׁבוֹתָיו:

Verse 5

אַשְׁרֵי. מִי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ, שֶׂהִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "הִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ" (בראשית כח:טו). וְלָמָּה אַשְׁרָיו? לְפִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְאֶת הַיָּם, וְכֵיוָן שֶׁהַכֹּל שֶׁלּוֹ, יֵשׁ בְּיָדוֹ לְשָׁמְרוֹ בַּיָּם וּבַיַּבָּשָׁה. אֲבָל מֶלֶךְ עוֹבֵד גִּלּוּלִים, אִם שׁוֹמְרוֹ בַּיָּם בַּיַּבָּשָׁה אֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁמְרוֹ בַּיָּם:

Verse 6

הַשּׁוֹמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם. לְסוֹף דּוֹרוֹת רַבִּים הוּא מְקַיֵּם וְשׁוֹמֵר אֱמִתַּת הַבְּטָחָתוֹ:

Verse 7

Verse 8

Verse 9

וְעוֹדֵד. לְשׁוֹן כֹּחַ:

Verse 10

יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם. יְקַיֵּם אֶת מַלְכוּתוֹ בְּשִׁמִּירַת בָּנָיו:

Chapter 147

Verse 1

כִּי טוֹב זַמְּרָה. כִּי טוֹב לְזַמֵּר לוֹ:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

לַחְמָהּ׃ מַאֲכָלָהּ׃
לִבְנֵי עוֹרֵב׃ פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (ויקרא רבה יט, א), שֶׁהוּא אַכְזָרִי עַל בָּנָיו, וְהַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא מְרַחֵם עֲלֵיהֶם וּמַזְמִין לָהֶם יְתוּשִׁין מִתּוֹךְ צוֹאָתָם וְנִכְנָסִין לְתוֹךְ פִּיהֶם׃

Verse 10

לֹא בְגִבּוֹרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ׃ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה׃ וְלֹא בְּקַלּוּת מְרוּצַת שׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה׃

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

חֵלֶב חִטִּים׃ טוּב חִטִּים שְׁמֵנִים׃

Verse 15

Verse 16

כְּפוֹר׃ גְּלִיָּ״א בְּלַעַ״ז׃

Verse 17

מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְּפִתִּים׃ הַמַּיִם מַגְלִידִים וְנַעֲשִׂין פְּתִיתִין פְּתִיתִין, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה כְּפִתִּים הַכֹּל
לְפִי מַשָּׂא הַבְּרִיּוֹת׃ הֶעָנִי לְפִי חוֹסֶר מַלְבּוּשָׁיו מֵיקֵל עָלָיו׃
מִי יַעֲמֹד׃ שֶׁלֹּא יְהֵא צוֹנֵן בְּקָרָתוֹ׃

Verse 18

יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם. לְאוֹתָם פְּתִים:
יָשֵׁב רוּחוֹ. רוּחַ מַעֲרָבִי לְהַשְׁבִּית הַקֶּרַח, וְ יִזְלוּ מָיִם :

Chapter 148

Verse 1

Verse 2

Verse 3

כּוֹכְבֵי אוֹר. כּוֹכְבֵי לַיְלָה:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

חֹק נָתַן. בָּהֶם, זֶה יְשַׁמֵּשׁ בַּיּוֹם וְזֶה יְשַׁמֵּשׁ בַּלַּיְלָה וְלֹא יַעֲבוֹר אוֹתוֹ חֹק:

Verse 7

תַּנִּינִים. דָּגִים גְּדוֹלִים:

Verse 8

וּבָרָד. גְּלַצ"א בְּלַע"ז:
שֶׁלֶג. נ"י"ף בְּלַע"ז:
וְקִיטוֹר. עִנְיַן שׁוֹאָה שֶׁקּוֹרִין בְּרוּאִי"ה בְּלַע"ז
רוּחַ סְעָרָה. הָ עוֹשָׂה אֶת דְּבָרוֹ וּשְׁלִיחוּתוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (חגיגה יב:) שֶׁהַדְּבָרִים הַלָּלוּ
הָיוּ תְּחִלָּתָם גְּנוּזִים בַּשָּׁמַיִם, וּבָא דָּוִד וְהוֹרִידָן לָאָרֶץ, לְפִי שֶׁהֵם מִינֵי פֵּרְעָנִיּוֹת, וְאֵין
נָאֶה לָהֶם לִהְיוֹת גְּנוּזִין בִּמְגוּרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

Chapter 149

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם. וְהֶם לְ חֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם :

Verse 7

Verse 8

בַּזִּקִּים. שַׁרְשְׁרָאוֹת:

Verse 9

מִשְׁפָּט כָּתוּב. "וְנָתַתִּי אֶת נִקְמָתִי בֶּאֱדוֹם וְגוֹמֵר" (יחזקאל כה:יד), וְאִם תֹּאמַר עֲדַיִן לֹא נוֹלַד יְחֶזְקֵאל כְּשֶׁאָמַר דָּוִד זֹאת? נִתְנַבֵּא דָּוִד עַל קֵץ הַגְּאֻלָּה, וּכְשֶׁיָּבֹא הַקֵּץ, כְּתָב כָּתוּב הוּא הַמִּשְׁפָּט זֶה יָמִים רַבִּים:

Chapter 150

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

בְּמִנִּים וְעוּגָב. מִינֵי כְּלֵי שִׁיר הֵם:

Verse 5

בְּצִלְצְלֵי שָׁמַע. מְצִלְתַּיִם הַמַּשְׁמִיעִים קוֹל שָׁמַע. שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ שֶׁמַּע בְּסֶגוֹל, וּמִפְּנֵי הָאֶתְנַחְתָּא הוּא נָקוּד קָמַץ גָּדוֹל, וּלְכָךְ טַעֲמוֹ לְמַעְלָה תַּחַת הַשִּׁי"ן. סְלִיק סֵפֶר תְּהִלִּים: